

всеукраїнська асоціація марксо-ленінських
науково-дослідних інститутів / вуамлін /

під
марксо
ленінським
прапором

партвидав цк кп / 6 / у 1934

1

КІД МАРКСО- ЛЕНІНСЬКИМ ПРАПОРМ

ТЕОРЕТИЧНИЙ
ДВОМІСЯЧНИЙ
ЖУРНАЛ
ОРГАН ВУАМЛІН'у

№ 1 ~~ВЕРЕСЕНЬ~~ ~~ВЕР~~ ТРАВЕНЬ — ЧЕРВЕНЬ

1934 р.

П. П. ПОСТИШЕВ

Виступ на сесії Всеукраїнської асоціації марксо-ленінських інститутів (ВУАМЛІН) 5 червня 1934 р.

Товариші! ВУАМЛІН існує не перший рік і не першу сесію він скликає, проте ця сесія ВУАМЛІН'у є особлива сесія. Ця сесія являє, безумовно, переломний момент у житті й роботі ВУАМЛІН'у, в розгортанні науково-дослідної роботи на Україні.

Ви всі, тут присутні, знаєте історію ВУАМЛІН'у. Ви добре знаєте, як ВУАМЛІН був засмічений до недавнього часу націоналістичними антирадянськими елементами. Націоналістичні елементи засіли на різних дільницях теоретичного фронту й суттю тримали в своїх руках справу виховання кадрів наукових працівників та педагогів для вищих шаблів марксо-ленінського навчання.

Протягом кількох років ряд інститутів ВУАМЛІН'у були розсадниками націоналістичних, антирадянських ідей. ВУАМЛІН, який був закликаний впроваджувати марксо-ленінську методологію в усі галузі наукового знання, майже нічого не робив у цьому напрямі, а якщо в деяких інститутах дещо і робилося в цьому напрямі, то, зрозуміло, не в дусі марксизму-ленінізму, а в дусі ворожого марксизмові-ленінізові ідеології. Такий, товариші, стан, який ще в недавньому минулому був у ВУАМЛІН'і.

ЦК КП(б)У розгромив ці націоналістичні елементи, що засіли у ВУАМЛІН'і. Слідом за розгромом націоналістичних елементів ЦК КП(б)У вигнав з ВУАМЛІН'у всі політично-безхребетні, «болотні» елементи, які протягом ряду років сиділи у ВУАМЛІН'і, не чинили ніякого опору діяльності націоналістичних елементів, а, навпаки, змикалися з ними.

Ми, зрозуміло, не можемо сказати, що вже всі примиренці вигнані з ВУАМЛІН'у. Деякі корінці напевно там ще є і тепер, проте, очищувальна робота проведена там ґрунтовна і серйозна.

ЦК КП(б)У зміцнив керівництво ВУАМЛІН'у і вплив туди, як говориться, свіжу більшовицьку кров, відрядив до ВУАМЛІН'у та окремих його інститутів ряд кваліфікованих, партійно витриманих працівників.

Однотимом з усім цим ЦК КП(б)У поставив перед ВУАМЛІН'ом як найважливіше завдання — зміцнення повсякденного зв'язку з фабриками, заводами, шахтами, колгоспами, радгоспами, з усією багатою, багатоманітною, багатогранною практикою соціалістичного будівництва.

Цілком очевидно, що поза послідовним і рішучим проведенням усіх цих заходів, а особливо поза розгромом націоналістичних елементів і примиренців, не можна було б оддоровити ВУАМЛІН і весь фронт наукової роботи на Україні.

Наслідки всіх цих заходів ЦК КП(б)У і повсякденної боротьби тих товаришів, яких ЦК послав до ВУАМЛІН'у, починають давати себе відчувати. Я вважаю, що ця сесія ВУАМЛІН'у являє показник перелому, що настав.

У чому достоїнства цієї сесії і яку оцінку ми їй можемо дати? Ми на цій сесії заслухали ряд доповідей, доповіді тт. Васильської, Кіллерога, Дзеніса, Сенченка, які висунули безперечно цікаві твердження порядком розроблення ряду великих проблем марксо-ленінської науки. Зрозуміло, що над тими питаннями, які стояли на порядку денному сесії, треба ще дуже й дуже багато працювати. Над цими проблемами треба ще багато працювати як усім присутнім тут на сесії, так і самим доповідачам. І я не маю сумніву в тому, що вони над цими питаннями працювати будуть, але, повторюю, як перша, якщо так можна висловитися, вилазка, ці доповіді являють безсумнівний теоретичний інтерес. Таке перше достоїнство сесії.

Друга позитивна її сторона полягає в тому, що на цій сесії виявився величезний інтерес широких робітничих мас до питань, які стояли тут, і до всієї роботи ВУАМЛІН'у. Це надзвичайно важливе, це дуже позитивний факт. Ви, працівники ВУАМЛІН'у, повні дуже міцно цим дорожити. Ви повинні дуже міцно дорожити тим, що вас починають відчувати не тільки серед наукових працівників, а й в широких масах робітників, серед широкої пролетарської громадськості нашої. У цій увазі та інтересі робітників до роботи сесії я бачу друге достоїнство, другу позитивну сторону цієї сесії.

Усе це говорить про величезну силу більшовицької принципиальності в науці, про зростання наших молодих наукових кадрів, про безперечне зміцнення теоретичного фронту в нас, на Україні.

У чому тепер основне завдання? Основне, головне завдання в тому, щоб не заспокоюватися на досягнутому. Партія завжди оцінювала і оцінює роботу своїх організацій та окремих комуністів по ділу, по боротьбі та її наслідках. *По ділу, по науковій продукції, по її теоретичному рівню, по її науково-дослідній якості, по поставі науково-популяризаторської роботи, — ось по чому ми будемо судити про ВУАМЛІН, оцінювати його роботу.* Це зобов'язує вас, ще раз повторюю, не заспокоюватися ні на одну хвилину і, розглядаючи цю вашу сесію як переломний момент, взятися серйозно до поглибленої науково-дослідної роботи.

Я вважаю за необхідне особливо загострити вашу увагу на питанні про зв'язок із соціалістичною практикою, з фабриками, заводами, шахтами, колгоспами, радгоспами. У нас і в промисловості, і в сільському господарстві відбуваються тепер такі процеси, які дають багатющій матеріал для наукової роботи, для теоретичного узагальнення. Там, саме там, а не в тиші «вчених» кабінетів складається і розвивається нове в економіці та в свідомості людей.

Саме заводи, колгоспи, радгоспи являють багатюще першоджерело конкретного фактичного матеріалу, того матеріалу, без аналізу якого немає і не може бути справді наукової роботи. Тільки при цій умові ви будете почувати, відчувати нашу соціалістичну практику, отже, краще будете відчувати і самих себе, як наукових працівників. (Оплески).

Завдання теоретичних працівників, особливо в галузі соціально-економічних наук, полягає в тому, щоб через повсякденний найцінніший зв'язок із соціалістичною практикою узагальнювати та вивчати цінний позитивний досвід, широко розповсюджувати його, підмічати, підхоплювати нові явища, науково аналізувати їх, роблячи ряд практичних висновків із цього аналізу. Саме така теоретична робота може претендувати на те, щоб правити, як говорив не раз тов. Сталін, за прожектор для революційної практики, саме така наукова робота матиме глибоко виховне значення. Ось це, товариші,

найважливіше, найголовніше, що не повинно випадати з поля вашого зору ні на одну хвилину.

Отже, товариші, боротьба за справжнє узагальнення нашої соціалістичної практики, боротьба за зростання кваліфікації, за високу якість наукової продукції, боротьба за повсякденний систематичний зв'язок ВУАМЛІН'у з заводами, колгоспами, радгоспами, боротьба за вирівнювання всього фронту наукової роботи по кращих теоретичних працівниках — основне завдання вашої дальшої роботи. (Бурхливі тривалі оплески, що переходять в овацію)

М. М. ПОПОВ

Невпинно працювати над собою

Виступ на сесії Всеукраїнської асоціації марксо-ленінських інститутів
5 червня 1934 року

Я не мав змоги, через свій від'їзд, брати участь у роботах вашої сесії при обговоренні цілого ряду найважливіших доповідей, які тут стояли. Тепер я використаю присутність хоча б на останньому засіданні вашої сесії для того, щоб насамперед вітати її від імені ЦК нашої партії. (О п л е с к и).

За останній час після всім вам добре відомого рішення ЦК ВКП(б) від 24 січня 1933 р., після прїзду на Україну тов. *Постшишева* і тов. *Балицького*, тут проведено величезну роботу по очищенню лав нашої партії від всіх націоналістичних елементів, які туди пролізли. Вам дуже добре відомо, що значна частина цих елементів, користуючись послабленням більшовицької пильності в певний період з боку всієї КП(б)У, користуючись гнилим лібералізмом представників старого проводу ВУАМЛІН, які надзвичайно терпимо ставились до цих елементів, розгорнула величезну активність на всіх ділянках нашого теоретичного фронту. Вороги наші прекрасно усвідомили все величезне значення, що його має теорія, як засіб виховання молодих кадрів нашої партії. І вороги наші цілком свідомо поставили за своє завдання, користуючись марксистською фразеологією, марксистською машкарою, користуючись нею іноді дуже вміло і дуже тонко і спираючись на підтрим ухильницьких елементів у лавах нашої партії, отруювати наші молоді кадри отрутою націоналізму. Зовсім неможливо пояснити і зрозуміти величезний прорив, який був у господарстві України 1931 — 1932 р., якщо ми поруч усього іншого не зважимо цієї шкідницької контрреволюційної роботи на теоретичному фронті і в галузі підготовки наших кадрів.

Був такий період, коли ці елементи досить зручно, спокійніше, ніж в інших місцях, почували себе у ВУАМЛІН, коли на економічному фронті і насамперед у журналах та підручниках, які виходили під маркою ВУАМЛІН'у подвизались активні члени контрреволюційної організації — пани Чичкевичі разом з прихованими троцькістами на зразок Вишокура

Своєрідний, але зовсім не випадковий блок націоналістичних і націонал-ухильницьких елементів з троцькістами, а також і з правими в нас, на Україні, мав місце протягом довгого періоду. Досить тільки сказати, як у свій час група Василькова — Турянського, агентура польського фашизму в лавах КПЗУ, намагалась у боротьбі з Комуністичним Інтернаціоналом виступати у блоці з троцькістськими ренегатами на зразок Маслова, Рут Фішер.

Можна згадати, звісно, що Хвильовий, посідаючи в лавах нашої партії націонал-ухильницьку позицію, в своїх виступах у літературних питаннях дуже часто змикався з троцькістами;

Навіть у літературних роботах тов. Блакитного, що увійшов у нашу партію 1920 року разом з боротьбістами, який мав, безперечно, революційні заслуги, але який і після вступу в партію виявляв націоналістичні тенденції, — навіть у його творах також можна знайти троцькістські настанови, хоча б щодо непу. Саме за ці настанови намагався зачепитися в свій час Хвильовий, характеризуючи творчість Блакитного.

Повертаюся до того, що було на теоретичному фронті тоді, коли на економічній його ділянці подвизались Чичкевичі — Винокури, на аграрній ділянці, знову таки при наявності надзвичайного послаблення більшовицької пильності з боку ряду наших комуністів, подвизались Білаші, Сліпанські, Боднари, на філософській ділянці подвизались Юринці та Демчуки, на правовій ділянці подвизались Романюки і Трублавичі і парешті на історичній ділянці подвизались контрреволюціонери Свідзінські, Кузьменки і Ко — також за допомогою націонал - ухильницьких елементів

Все це я кажу не для того, щоб повторювати досить відомі речі. Я це кажу тільки для того, щоб можна було здати собі цілком ясно справу з тих величезних завдань, які і тепер стоять перед нашим теоретичним фронтом взагалі, перед ВУАМЛІН насамперед, перед його працівниками, перед парторганізацією ВУАМЛІН по дальшому очищенню від цього націоналістичного ворожого сміття. І цю роботу новий зміцнений провід ВУАМЛІН та його зміцнена парторганізація повинні провадити з усією рішучістю, з усією нещадністю, з усією більшовицькою твердістю, не послаблюючи ні на йоту свої енергії на цій найважливішій ділянці і не зважаючи на особи.

Провадити цю роботу треба з усією більшовицькою рішучістю і з усією більшовицькою пильністю, ні в якому разі не змішуючи, проте, в одну купу ворожі, шкідливі елементи, які треба нещадно викривати і викидати з лав партії, з товаришами, що помилялися, що в певний момент перебували під ворожим впливом, але цілком визнали свої помилки і готові надалі провадити більшовицьку боротьбу в лавах нашої партії. До всіх людей, які здатні далі боротися в лавах нашої партії на теоретичному фронті за генеральну лінію партії, необхідно ставитись бережно, по хазяйському використуючи їх, цілком не відкидаючи даремно в тих випадках, коли їх можна використати.

Тут, на Україні, поруч загальнотеоретичних завдань, поруч завдань, поставлених XVII з'їздом в доповіді тов. Сталіна, перед усією нашою партією стоять надто важливі завдання боротьби проти націоналізму, проти українського націоналізму — головної небезпеки на теперішньому етапі, проти українського націоналістичного ухилу в лавах нашої партії. Згадайте Скрипника. Тут уже говорилось про те, що його ухил на певній фазі свого розвитку зрісся з інтервентами. Звісно, це сталося не відразу. Тут треба підходити до справи діалектично, по марксистському. Спочатку Скрипник робив націоналістичні помилки, партія осаджувала, виправляла його. Послаблення боротьби партії (я маю на увазі КП(б)У) проти цих помилок призвело до того, що вони поглибилися і в зв'язку з загальною обстановкою, в якій була Україна — суцільна колективізація, ліквідація куркульства як класу, шалений опір куркульських елементів цій ліквідації — всі ці помилки переросли в ухил.

Алеж не кожний ухил фатально, сказати б, змикається з інтервенціоністами. У наслідок відсутності, або зовсім недостатності боротьби компартії більшовиків України з націоналістичним ухилом Скрипника цей ухил розрісся так, що зімкнувся з інтервентами. Цьому, зрозуміло, сприяли конкретні умови України, її географічний стан, що полегшував змичку націоналістів і націонал - ухильників з інтервентами.

Ось, товариші, як відбувалася справа в історичній дійсності. Ми повинні якнайнещадніше викорчовувати спадщину, яку нам залишив націо-

налістичний ухил Скрипника, боротися з новими виявами українського націоналістичного ухилу, які можуть ще виникнути в дальшому. Ми з усією більшовицькою непримиренністю і з усім більшовицьким вмінням та гнучкістю повинні провадити роботу над інтернаціональним вихованням членів партії і трудящих мас, роботу органічно зв'язану з боротьбою проти націоналізму та націоналістичних ухилів, озброївшись добрим знанням попередньої історії нашої партії і, зокрема, комуністичної партії більшовиків України, добрим твердим більшовицьким знанням усіх етапів, через які пройшла в нас, на Україні, боротьба партії проти націоналізму.

Ми з усією чулістю повинні реагувати на найменші вияви великодержавного шовінізму, який тут, на Україні, має ще значне коріння.

Тов. *Сталін* надзвичайно чітко і надзвичайно ясно сказав на XVII з'їзді, що зовсім ще недавно український націоналістичний ухил не був головною небезпекою на Україні. Такою головною небезпекою, отже, недавно ще, якщо мати на увазі Україну, якщо мати на увазі нашу боротьбу, спрямовану проти певних елементів всередині партії, — такою головною небезпекою був ухил до російського великодержавного шовінізму і він знову тут, на Україні, може стати головною небезпекою, якщо ми послабимо свою непримиренну більшовицьку боротьбу проти нього.

Партія наша провадитиме більшовицьку українізацію, рішуче борючись проти обох ухилів, проти всіх націоналістичних ухилів, проти всіх форм націоналізму, за *Пролетарський Інтернаціоналізм*. Постанови XVII партійного з'їзду накладають величезну відповідальність на всіх комуністів, працівників теоретичного фронту і, зокрема, на працівників ВУАМЛІН. Ми всі прекрасно знаємо, що наша теоретична робота останнім часом значно просунулася вперед, але вона ще надзвичайно далеко відстає від вимог нашої партії і від завдань соціалістичного будівництва. З боку партії, з боку ЦК КП(б)У і з боку ЦК ВКП(б) за останній час була дана величезна допомога ВУАМЛІН. Працівники ВУАМЛІН, що являють передовий провідний загін усього нашого теоретичного фронту, ні в якому разі не повинні забувати, що кому багато дано, з того багато і спитається. Їм треба в усій своїй роботі забезпечити справжню більшовицьку кипучість, справжні більшовицькі темпи. Не наслідувати деяких наших журналів, що виходять з запізненням на кілька місяців, хоч називають себе керівними теоретичними журналами. Теорія повинна прокладати шлях, а не плентатись у хвості.

Тим більш не можна наслідувати деяких наших журналів, скажімо, історичного, що ніяк не можуть вийти, ніяк не можуть народитися, хоч всі строки минули (сміх), а завдання, які стоять на історичному фронті, — це величезні завдання.

Візьміть постанову ЦК ВКП(б) про викладання історії. Тут величезне поле діяльності. І наші історики тут, нарешті, повинні себе показати. А тим часом ЦК ніяк не може дочекатись появи їхнього журналу і, я боюсь, кінець — кінцем, втратить терпіння. (Сміх).

Кілька слів ще про вашу роботу. Постанова ЦК ВКП(б) про історію, що за неї я щойно нагадав, має колосальніше значення не тільки для самих істориків. Вона суворо вимагає від кожного комуніста, що працює на теоретичному фронті, *колосальної роботи над собою*. Вона вимагає знання фактів, конкретних фактів не тільки в галузі історії, а й в галузі економіки, якщо йдеться про економістів і в інших галузях нашого теоретичного фронту. *Партія нікому не дозволить підмінити факти, підмінити справжнє марксистське знання, сумлінне всебічне вивчення економіки, філософії, історії, творів класиків марксизму — тріскотною, загальними фразами, верхоглядством, дилетантством, нецтвом, яке, на зсаль, серед гіршої частини теоретичних працівників ще є і з яким необхідно найрішучіше боротися.*

Хіба немає в нас так званих «наукових працівників», які предмета свого як слід не знають, нічого як слід не читають і не вивчають і навіть іноді цитати навести не вміють — обов'язково наплутають чи збрешуть?

Бувають такі історії. А буває так, що в людей не тільки елементарних знань немає, але найелементарнішої наукової сумлінності, і вони, оком не моргнувши, викинуть з подаваної цитати те, що їм не подобається, хоч би це перекручувало її.

Ось із такими звичаями, з науковою несумлінністю, неучтвом, верхоглядством, замилюванням очей, які ще в нашому науковому середовищі остаточно не викорінені, в інтересах піднесення нашої науки на належну більшовицьку, марксистську, ленінську висоту, — необхідно найнещадніше боротися. Центральний Комітет партії з усією суворістю вимагатиме від кожного наукового працівника справді більшовицької сумлінної роботи. Наукову халтуру нам треба витруїти і поховати назавжди і безповоротно. І халтурникам не повинно бути місця в лавах працівників нашого теоретичного фронту. Ще раз повторюю, товариші, роботи попереду — дуже багато. Можливості у вас величезні. Допомогу від ЦК ви дістаєте щодня і ЦК своєю чергою має право вимагати від вас, щоб ви виправдали надії, які покладає на вас партія.

Теоретичний фронт комуністичної партії (більшовиків) України повинен стати такою неприступною фортецею, до якої ворог не зможе піти навіть на гарматний постріл. (Оплески).

І ВУАМЛІН, який у певний момент був, на жаль, досить зручним місцем для роботи ворогів пролетарської диктатури, повинен стати дійсно справжньою кузницею ідей *Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна*, більшовицька робота якої міцно відчуватиметься на всіх фронтах нашого соціалістичного будівництва. (Бурхливі оплески, що переходять в овацію).

П. П. ПОСТИШЕВ

Піднести роботу марксистсько - ленінських інститутів України на рівень вимог нашого великого соціалістичного будівництва¹

Товариші! Я, на жаль, не маю зараз можливості поговорити з вами детально про всі ті питання, в приводу яких я вже давно збираюся з вами поговорити. Тому не дуже лайте мене, якщо я і поспішати буду і не всі питання охоплю.

Товариші! Наша партія підходить до XVII з'їзду. Період від XVI до XVII з'їзду є період винятковий як своєю насиченістю боротьбою, так і всевітньо-історичним результатом цієї боротьби. Партія в цей період повела робітничий клас і трудяще селянство нашої країни в соціалістичний наступ по всьому фронту і привела їх до величезних перемог соціалізму.

Які головні особливості тієї обстановки, в якій розгортався наступ соціалізму по всьому фронту в цей період?

Перша особливість полягає в тому, що більшовицький наступ по всьому фронту розгортався в умовах не послаблення, а, навпаки, безперервного загострення класової боротьби, безперервного росту опору з боку решток розгромленого класового ворога. Досить для цього згадати хоча б хлібовагогівлі 1931 і 1932 років (Північний Кавказ, Україна, Нижня Волга). Досить для цього згадати такі факти великого шкідництва, як процес Промпартії, процес меншовиків - кондратьєвців, шкідництво в продовольчих органах, шкідництво у військовій промисловості, шкідництво в електро-технічній промисловості і т. п.

Поруч із цим треба відзначити, що самі форми боротьби класового ворога, тактика класового ворога змінилися, особливо на селі. Від прямої атаки — як говорив т. Сталін — класовий ворог перейшов до роботи «тихою сапою».

Особливості класової боротьби на цьому етапі обумовили й *другу відмінну рису* цього періоду, а саме особливість боротьби різних опортуністичних, антипартійних груп проти лінії партії. Характерними рисами цих антипартійних груп у цей період було блокування правих «лівих» на основі платформи правих; скочування опортуністів до прямої контрреволюції, як наприклад, група Рютіна - Слєпкова, група Ейсмонта Толмачова та ін.; дворушництво — як один з основних видів тактики цих груп; особлива ненависть до керівництва партії і особисто до тов. Сталіна одверті заклики до повалення керівництва партії якими завгодно методами.

Третя особливість періоду від XVI до XVII з'їзду полягає в тому, що боротьба за соціалістичний наступ по всьому фронту розгорталася в умовах величезного трудового піднесення в масах і дальшої консолідації робітників та колгоспників навколо партії і її вождя тов. Сталіна.

¹ Виступ на зборах партійної організації ВУАМЛІН'у 14 січня 1934 р.

Згадайте вишяткові зразки героїзму мільйонів будівників Магнітки, Дніпробуду, Кузнецькбуду, Тракторобуду й інших наших будов. Згадайте величезну хвилю трудового піднесення, яка піднялася в країні після лозунга тов. Сталіна про освоєння нової техніки, про більшовицькі колгоспи й заможне життя колгоспників.

Дійсно, не було й немає в світі партії, яка мала б таку могутню підтримку й ширю відданість, як наша велика ВКП(б). Немає в партії і міжнародного пролетаріату після Леніна іншого вождя, як тільки великий, незламний, найкращий ленінець — тов. Сталін. (Бурхливі оплески).

Четверта особливість цього періоду полягає в тому, що соціалістичний наступ по всьому фронту розгортався на фоні дальшого безперервного поглиблення світової економічної кризи, яка охопила весь капіталістичний світ, дальшого загострення суперечностей у капіталістичному світі, наростання небезпеки нових воєн.

Крах сотень і тисяч промислово - торговельних і банківських підприємств, крах десятків різних валют, скорочення до печувано низького рівня капіталістичного виробництва, штучне знищення мільйонів і десятків мільйонів тонн харчів, величезний ріст світового безробіття, що досяг 45 мільйонів чоловік, печуване зубожіння мільйонів робітників і селян, — ось що являв собою в цей період капіталістичний світ.

І, нарешті, *п'ята особливість* полягає в тому, що період від XVI до XVII з'їзду був періодом безперервного росту економічної могутності СРСР та його оборонної могутності. Не зважаючи на ріст агресивності проти СРСР, в інтервенціоністських штабах за весь цей час наростав і наростає страх перед військовою могутністю СРСР. Це великий результат нашої генеральної лінії на індустріалізацію країни, бо ріст нашої оборонної і економічної могутності зумовив собою ріст дипломатичної ролі й питомої ваги СРСР на світовій арені, перетворення СРСР на найбільший фактор світової політики.

Такі, товариші, головні особливості тієї внутрішньої і міжнародної обстановки, в якій розгортався наступ соціалізму по всьому фронту в період від XVI до XVII з'їзду партії.

Партія, розгортаючи все ширше й глибше наступ соціалізму по всьому фронту, підходить до свого XVII з'їзду з новими величезними перемогами.

Які основні підсумки, що їх партія підводить тепер, через десять років після смерті Леніна?

а) Капіталістичні елементи в нашій країні розгромлені остаточно, і мова тепер іде вже про знищення опору решток розгромлених куркульсько - капіталістичних елементів, позбавлених будьякої виробничо - господарської бази.

б) Створена власна технічно передова важка індустрія, здатна завершити реконструкцію всього нашого народного господарства.

в) Величезні капітальні вкладення, які пролетаріат зробив на протязі першої п'ятирічки, дають уже свій ефект.

г) Сільське господарство перероблено на соціалістичний лад і перетворено в найбільше сільське господарство в світі.

д) Значно підвищено матеріальний добробут і культурний рівень життя робітників і колгоспників.

е) Ще міцнішим став союз робітничого класу й колгоспного селянства, ще більше зміцніла диктатура пролетаріату в СРСР.

с) Ще більше зміцнів союз робітників і колгоспників усіх національностей СРСР у їх спільній боротьбі за безперервний розквіт і недоторканість кордонів Радянського союзу.

ж) Створено всі необхідні засновки для повної технічної реконструкції всього нашого народного господарства, для подолання пережитків капіталізму як в економіці, так і в свідомості людей.

з) Підвищено бовздатність і згуртованість партійних лав, значно виріс ідеїно-політичний рівень членів партії, гігантськи виріс бойовий досвід партії в її боротьбі за справу Леніна — Сталіна.

Ви бачите, який величезний, справді гігантський крок уперед зробила наша партія за це десятиріччя і особливо за період від XVI до XVII з'їзду.

Разом з усім СРСР Радянська Україна прийшла до XII з'їзду КП(б)У і до XVII з'їзду ВКП(б) з величезними перемогами як у промисловості й сільському господарстві, так і в будівництві радянської української культури.

Проте шлях, пройдений КП(б)У за час від XI до XII з'їзду, надзвичайно складний. Тут не було безперервно наростаючої кривої. Шлях КП(б)У за цей період надзвичайно звивистий. Поруч з величезними досягненнями, КП(б)У на протязі 1931 і 1932 років мала ряд найсерйозніших помилок, а внаслідок їх і ряд проривів.

Де основні, самі корінні причини цих помилок і проривів?

Причина, поперше, в тому, що партійні організації України, і їх керівництво в першу чергу, не зробили всіх необхідних висновків з лозунга XVI з'їзду партії про розгорнутий наступ соціалізму по всьому фронту, не зробили всіх необхідних висновків з вказівок тов. Сталіна на XVI з'їзді партії про те, що

«Суть більшовицького наступу полягає, насамперед, у тому, щоб мобілізувати класову пильність і революційну активність мас проти капіталістичних елементів нашої країни; мобілізувати творчу ініціативу й самодіяльність мас проти бюрократизму наших установ і організацій, який держить під спудом колосальні резерви, що таяться в надрах нашого ладу, і не дає їх використати; організувати змагання і трудове піднесення мас за підняття продуктивності праці, за розгортання соціалістичного будівництва».

Причина, подруге, в тому, що партійні організації України і їх керівництво в першу чергу не зважили своєрідності і всіх особливостей класової боротьби на Україні та середпартійної обстанови в КП(б)У.

В чому ці особливості класової боротьби на Україні і середпартійної обстанови в КП(б)У?

Перша особливість полягає в тому, що на Україні класовий ворог маскує свою роботу проти соціалістичного будівництва націоналістичним прапором, шовіністичними лозунгами.

Друга особливість — це та, що український куркуль пройшов велику школу боротьби проти радянської влади, бо тут, на Україні, громадянська війна була особливо жорстока, бо тут політичний бандитизм діяв особливо довго.

Третя особливість полягає в тому, що на Україні найбільше осіло уламків різних контрреволюційних організацій і партій, які тяглися особливо сюди через близькість України до західних кордонів.

Четверта особливість — це та, що Україна є об'єктом стремління різних інтервенціоністських штабів і, перебуває під їх особливо пильним наглядом.

П'ята особливість полягає в тому, що ухильники в КП(б)У в загальнопартійних питаннях звичайно змикалися і змикаються з націоналістичними елементами в її лавах, з ухильниками в національному питанні.

Такі головні особливості класової боротьби на Україні. Така своєрідність обстановки всередині КП(б)У. Такі основні причини особливо активної діяльності класового ворога на Україні взагалі і в період 1931 — 1932 рр. зокрема й особливо.

Які висновки повинна була зробити для себе КП(б)У, виходячи з лозунга XVI з'їзду про розгорнутий наступ соціалізму по всьому фронту і враховуючи при цьому ці особливості класової боротьби на Україні?

КП(б)У повинна була розгромити націоналістичні елементи, значно

підвищити пильність усіх партійних організацій щодо тих форм і методів боротьби, які класовий ворог застосовував і застосовує на Україні, ще більше мобілізувати партійні організації в дусі непримиренності до найменших проявів опортунізму і зокрема націоналістичних ухилик, забезпечити перевіреними більшовицькими всі найважливіші ділянки роботи в місті і особливо на селі, а головне — сміливіше перебудовувати методи більшовицького керівництва відповідно до нової обстанови і вказівок тов. Сталіна про нові завдання.

На жаль, всіх цих висновків КП(б)У повною мірою для себе не зробила. Цим пояснюються помилки й прориви. Цим пояснюється звивистість шляху, пройденого КП(б)У від XI до XII з'їзду.

Період від XVI до XVII з'їзду є періодом дальшого збагачення і розвитку марксизму - ленінізму. В скарбницю вчення Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна внесено такі найглибші теоретичні праці, як шість умов тов. Сталіна, як промови тов. Сталіна «Про роботу на селі» і на I Всесоюзному зльоті колгоспників - ударників, як доповідь тов. Сталіна на січневому пленумі ЦК і ЦКК, як резолюція XVII партконференції про основні настанови другого п'ятирічного плану, як тези до XVII парт'їзду про другий п'ятирічний план і організаційні питання.

Ясно, товариші, що всі ці, названі мною, документи партії є величезні теоретичні праці, найвищі ступені марксо - ленінського аналізу і теоретичного узагальнення нашої соціалістичної практики, є в справжньому розумінні слова прожектори, що освітлюють партії, робітничому класові й трудящому селянству шлях в їх боротьбі за повну перемогу соціалізму в нашій країні, за світову пролетарську революцію.

Ці найглибші теоретичні праці, які мають колосальне значення не тільки для нас, але й для всього міжнародного комуністичного руху, є найкраща ілюстрація знаменних слів тов. Сталіна про те, що

«Теорія є досвід робітничого руху всіх країн, взятий в його загальному вигляді. Звичайно, теорія стає безпредметною, якщо вона не зв'язується з революційною практикою, так само як і практика стає сліпою, якщо вона не освітлює собі шлях революційною теорією. Але теорія може перетворитися в величезну силу робітничого руху, якщо вона складається в нерозривному зв'язку з революційною практикою, бо вона, і тільки вона, може дати рухові певність, силу орієнтування і розуміння внутрішнього зв'язку навколишніх подій, бо вона, і тільки вона, може допомогти практиці зрозуміти не тільки те, як і куди рухаються класи тепер, але й те, як і куди повинні рушити в найближчому майбутньому».

Але, товариші, якщо теорія Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна за період від XVI до XVII з'їзду значно збагатилася і дістала дальший свій розвиток, то, на жаль, доводиться констатувати надзвичайно велике відставання й недостатню пильність наших марксистсько-ленінських науково - дослідних організацій, особливо у нас, на Україні.

Тільки цим можна пояснити те, що протягом ряду років у нашій теоретичній літературі були, цілком безкарно, в ходу різні, ворожі нам, шкідливі, націоналістичні й опортуністичні настанови.

Теорія Маркса — Леніна — Сталіна за цей період росла й розвивалася, а наші науково - дослідні організації на Україні майже топтали на місці. Це треба сказати прямо, з усією різкістю більшовицької критики й самокритики. Вказівка тов. Сталіна на конференції аграрників - марксистів про відставання теоретичної роботи зберігає покищо й тепер свою силу повною мірою.

Товариші! XVII з'їзд партії відкривав нову смугу будівництва соціалізму. Наша країна вступає в період остаточної ліквідації капіталістичних елементів і класів взагалі. Наша партія йде до завершення побудування соціалізму в СРСР. Це нова епоха в історії людства.

Тези про другий п'ятирічний план до XVII з'їзду дають програму великих робіт на всіх ділянках соціалістичного будівництва. Тези в організаційному питанні дають ключ до здійснення цієї програми великих робіт.

Ця програма великих робіт висуває перед теоретичним фронтом ряд найсерйозніших проблем.

Ще на конференції аграрників - марксистів, яка збіглася, як ви пам'ятаєте, з вступом партії в період боротьби за суцільну колективізацію і ліквідацію куркульства як класу, тов. Сталін говорив:

«Нова практика породжує новий підхід до проблем економіки переходового періоду. По новому ставиться тепер питання про неп, про класи, про темпи будівництва, про змічку, про політику партії. Щоб не відставати від практики, треба зайнятися тепер же розробленням усіх цих проблем з точки зору нової обстанови».

Ось цю вказівку тов. Сталіна повинні ми тепер застосувати й до нинішнього етапу боротьби партії, коли дійсно по новому ставляться величезні соціально - економічні, політичні проблеми.

Я, товариші, не претендую на те, щоб у цьому моєму виступі дати вам програму дальшої теоретичної роботи. Проте деякі питання я вважаю за потрібне перед вами поставити.

Візьміть, наприклад, *філософський фронт*. Які проблеми стають тепер перед цією ділянкою теоретичного фронту?

Треба, *поперше*, показати роль т. Сталіна в дальшому розвитку й розробленні філософської спадщини Маркса — Леніна. Треба показати всю велич цього найвидатнішого теоретика міжнародного комуністичного руху, який з винятковою майстерністю застосовує діалектичний метод до найскладніших явищ і процесів як у розвитку нашої країни соціалізму, так і в русі світового капіталізму. Ось вам одна, дуже серйозна, дуже відповідальна проблема, товариші філософи. Маленька це справа, чи що? Дуже велика. А проте факт, що нічого ще наші працівники філософського фронту не написали в цьому питанні.

Треба, *подруге*, розробити проблему народження нової людини, нової психології, нового ставлення до праці, на основі соціальної і технічної революції, яка відбулася в нашій країні.

Згадайте відому тезу Маркса «Людина, впливаючи на природу, міняє свою власну природу».

Аджеж у свідомості робітників, колгоспників відбувалися і відбуваються величезні зрушення. Ці зрушення треба вивчити, узагальнити, показати. Відси буде випливати і ряд чисто практичних висновків та завдань виховання, освіти й навіть, якщо хочете, організації праці.

Отже, це друга проблема, що стоїть перед філософським фронтом. Хіба це маленька, не варта уваги проблема? Проте факт, що ще нічого серйозного в цьому питанні не дали.

Візьміть, *далі*, питання про диктатуру пролетаріату на сучасному етапі. Хіба мало тут роботи філософському фронтові? Роботи й тут непохатий край. Треба філософським кадрам нашим узятися серйозно за розроблення проблеми укріплення пролетарської держави як передумови до її відмирання і повного знищення, на основі вказівки тов. Сталіна в доповіді на січевому пленумі ЦК і ЦКК про те, що:

«Сильна й могутня диктатура пролетаріату — ось що нам потрібне тепер, щоб розвіяти впрах останні рештки вмираючих класів і розбити їх злодійські махінації».

Ось вам *третья проблема* для розроблення. Дуже серйозна й потрібна розробка. А ось наші працівники філософського фронту та й працівники радянського будівництва і права нічого ще досі не дали в цьому питанні.

Принаймні, я не зустрічав нічого такого в цьому питанні, що притягнуло б мою увагу серйозністю і глибиною розроблення питання.

І нарешті, товариші, треба очистити філософський фронт України від усього того, що нанесено туди Демчуками, Юринцями та іншими «філософами» українського націонал-фашизму.

Політично й організаційно ми націоналістів розгромили. Це вірно. Але тепер нам треба викорчувати найглибше коріння їх шкідливої роботи на науковому фронті, на фронті освіти. І це в першу чергу ваше завдання. Але щось не чути, щоб ви за нього серйозно взялись.

Ви бачите з цього простого переліку, яка велика робота, які серйозні проблеми чекають наших працівників філософського фронту. Але треба за ці проблеми братись і розробляти їх, а не чекати, поки ще й ще раз нагадають. А то може, знаєте, виникнути підозріння про неспроможність наших працівників філософського фронту на Україні.

Візьміть, далі, *економічний і аграрний фронт*. І тут величезне поле діяльності. Тим більше, що цей фронт щільно примикає до нашої соціалістичної практики, до нашої повсякденної практичної роботи. Які проблема стоять перед товаришами, що працюють на цих ділянках теоретичного фронту? Я й на них хочу коротко зупинитися.

Я вважав би, що безперечно заслуговує на увагу наших працівників аграрного й економічного фронту такий процес, як процес перетворення сільськогосподарської праці в нашій країні на відміну індустріальної праці. Аджеж це колосальна, дуже серйозна й дуже практична проблема.

Чи знають, наприклад, наші наукові працівники, що число працівників індустріального типу в сільському господарстві України дорівнює тепер 900 тисяч чоловік або в півтора раза більше, ніж в усій цензовій промисловості України до революції?

Аджеж саме це, товариші, характеризує процес знищення вікового розриву, різниці між містом і селом. Чому б не зайнятися нашим аграрником та економістам цією проблемою? Зовсім навіть не ганебно для них за цю проблему взятись. І навіть дуже корисно.

Ось, отже, одна проблема, за яку, на мій погляд, слід би взятись нашим економістам і аграрникам.

Візьміть, далі, товариші, таку проблему, скажемо, як зрушення, що відбулися в організації виробництва й праці в промисловості на основі запровадження шести умов т. Сталіна.

Що це, маленьке, недостойне наших економістів, питання, чи що? Дуже велике, дуже серйозне питання. Вельми й вельми потрібна розробка. Але щось не зустрічав я серйозних робіт на цю тему. Ось вам друге питання, за яке варт би й слід було б узятись нашим економістам.

Назову й таке завдання, як вивчення процесу росту й зміни структури споживання робітничих і колгоспних мас нашої країни. Велике питання, найсерйозніше питання. В цих саме процесах знаходять свій найяскравіший вираз результати нашої боротьби за повну перемогу соціалізму.

Аджеж наша боротьба за соціалізм це не є боротьба за якусь теоретичну абстракцію, а за ліквідацію класів, експлуатації, рабства й кабали для того, щоб рівень життя робітника, колгоспника, кожного трудящого, рівень їх споживання дедалі більше підвищувався.

І ось, коли ми на основі здійснення генеральної лінії партії добилися найсерйозніших зрушень кількісного і якісного порядку в споживанні мас, то наші теоретичні працівники вважають чомусь для себе ганебним зайнятих серйозно вивченням цього процесу.

І нарешті, треба й економічному нашому фронтові і аграрному ґрунтовно очиститись від усього того, що нанесено в наукову й учбову літературу з економічних і аграрних питань Чичкевичами, Сліпанськими, Білашами та їм подібними.

Пора, давно пора вам, товариші економісти й аграрники, серйозно взятись за це діло. Досить того, що ви протягом ряду років не зуміли розглядіти їх контрреволюційну шкідницьку діяльність на теоретичному фронті. Будьте ласкаві хоч тепер, коли без вас і помпмо вас, їх викрили й вигнали, будьте ласкаві хоч тепер показати широкій масі читачів економічної й аграрної літератури, в чому полягала ця націоналістична шкідницька робота Чичкевичів, Сліпанських та їм подібних.

Візьміть, нарешті, наш історичний фронт і наших працівників по національному питанню. Тут також непочатий край роботи. Тут на першому плані стоїть завдання очищення від усього того, що нанесено Скрипником та його «шкілкою» як у питаннях історичного порядку, так і в трактуванні національного питання.

І друге, на що я хотів звернути вашу увагу, товариші історики, та й не тільки до істориків це стосується.

Ось пленум ЦК КП(б)У дав нове формулювання головної небезпеки в національному питанні. Чому досі, не зважаючи на те, що минуло вже 1½ місяця від часу пленуму, жодної статті, що роз'яснює це формулювання, наші наукові працівники не дали? Аджеж ніхто нічого поки що не готує, як мені відомо.

У чому справа? Адже пленум дав досить чітке, обгрунтоване формулювання. Треба було нашим історикам, та й усім товаришам, які працюють в наших марксистсько-ленінських інститутах, підхопити цю справу і взятися відразу ж за серйозне розроблення й роз'яснення цього формулювання.

Але нічого нема, немовби в рот води набрали. На такому ставленні до найсерйозніших теоретичних питань навряд чи можна, товариші, прихвалити теоретичний авторитет.

Візьміть, далі, область радянського будівництва і права. Величезна теж дільниця і матеріалів скільки завгодно. Ось візьміть сільради в новій обстанові, сільради як орган пролетарської диктатури. Що ви думаете, вони такими лишилися, якими були 3 — 4 роки тому? Зрозуміло, ні. Або, може, їх ліквідувати, як дехто говорив? Візьміть, далі, таку проблему, як відносини між колгоспами, між колгоспами і МТС, між колгоспниками й колгоспом і т. д. і т. ін. Тепер перед нами сила нових питань.

— Я вже попереджав, що не зможу й не намагаюся навіть вичерпати всіх тих завдань, які стоять перед теоретичним фронтом. Мені здається, що я перелічив саме основне. І в цьому основному є над чим попрацювати.

Тези в організаційному питанні до XVII з'їзду ставлять питання про корінну перебудову роботи і перед працівниками теоретичного фронту. Що тут треба вам мати на увазі?

Перше. Найважливіше тепер — це піднести, якщо можна так висловитись, трудову дисципліну серед теоретичних працівників. Хоч як це дивно, а ось доводиться ставити питання про трудову дисципліну серед наших працівників теоретичного фронту.

Адже нам то з вами добре відомо, що в деяких наших дослідних інститутах трудової дисципліни менше, ніж у будьякому відсталому колгоспі. Очевидно, працівники цих інститутів вважають, що трудова дисципліна потрібна тільки для робітників та колгоспників. Панство це, товариші, по меншій мірі, виступаючи на мітингах, зборах, бесідах за путівками райкомів чи обкому, обстоювати трудову дисципліну, а самому її якнайбезсоромніше ігнорувати. Трудова дисципліна потрібна — це перше.

Тов. Кіллерог: Тут треба трудові завести.

Тов. Постишев: Трудові у них є і оплачуються вони наче непогано. (Сміх у залі).

Аджеж ось на Оргбюрі, коли ми затверджували склад наукових пра-

цівників, то виявилось, що ряд товаришів протягом ряду років вважаються науковими працівниками і нічого не написали. Коли ми промацали цих товаришів, щоб в'яснити, що ж вони мають за собою й під собою, то ми під ними виявили не що інше, як мокре місце. (С м і х у з а л і). Підвищення трудової дисципліни серед працівників наших марксистсько - ленінських інститутів — отаке перше завдання перебудови.

Друге. Змінити треба методи наукової роботи. Треба ліквідувати знеосібку, прикривану так званою «колективністю» в науковій роботі, коли ніхто нічого не робить і ні за що не відповідає.

Треба в колективі тему обговорювати, треба, щоб колектив виправляв і вказував авторові в процесі його творчої роботи, але треба зберегти науковому працівникові можливість самостійно продумати, усвідомити тему, матеріал, а головне показати, на що він здатний, у вигляді конкретної продукції.

Отаке, товариші, друге завдання перебудови.

Третє. Треба підвищити відповідальність наукових працівників за свою роботу, за своєчасність її виконання, за її якість. Треба налагодити контроль виконання й в науковій роботі. І разом з тим треба виховати ініціативність у постановці й розробці питань у працівників наших марксистсько - ленінських інститутів.

Не треба боятися окремих помилок. Коли боятися помилок, коли не допускати певного, якщо можна так всловитись, виробничого ризику в теоретичній роботі, то навряд чи в результаті такого підходу в нас будуть нові дослідження.

Боятися треба системи помилок, щоб не попасти глибоко туди, звідки потім важко вибратись. Раз людина розв'язує питання для неї складні й серйозні, і нерідко нові, у неї можуть бути окремі помилки.

Чи треба замовчувати такі помилки? Ні, треба їх, ці помилки, викривати і тим самим допомагати цьому теоретичному працівникові.

Зрозуміло, інша річ, коли мова йде про ворога, про опортуніста, який намагається протягувати свої ворожі антиленінські погляди, під приводом нібито окремих помилок. Тут треба викривати, бити, і бити нещадно. Але я не про такі нібито «помилки» говорю зараз.

Підвищити відповідальність і ініціативність наших теоретичних працівників — таке, отже, третє завдання.

Четверте. Всемірно залучати до теоретичної роботи й виховувати молоді ростущі кадри. Таких є чимало, але чомусь вони в нас у тіні. Треба їх всемірно залучати до роботи й вирощувати з них повноцінних працівників наших марксистсько - ленінських інститутів.

І, нарешті, *п'яте завдання* перебудови полягає в тому, щоб не замикається в своєму вузько - науковому колі. Більше зв'язку з життям.

Такі, товариші, завдання перебудови.

Ось, мабуть, і все, що я мав на увазі вам сказати. Треба, товариші, взятися нам, нарешті, серйозно за ліквідацію відставання марксистсько - ленінських інститутів України від нашого великого соціалістичного будівництва, від розвитку теоретичної роботи нашої партії.

Люди розв'язують завдання — говорив не раз т. Сталін. Ясно, що до теоретичного фронту це особливо стосується. Справа тепер, товариші, за вами, і тільки за вами. (Т р и в а л і о п л е с к и, щ о п е р е х о д я т ь в о в а ц і ю).

П. ХАЙЦЕР

Сучасний етап світової економічної кризи

(До питань про особливості сучасної депресії).

Розвиток світової економічної кризи, починаючи з кінця 1932 року, характеризується рядом нових явищ, які свідчать про настання нової фази в русі кризи.

Ясне розуміння всіх особливостей сучасного етапу кризи надто необхідне в умовах сучасного періоду, коли «світ уже впритул підходить до нового туру революцій і воєн¹», коли питання чіткого і повного керівництва революційними боями робітничого класу набувають вирішального значення.

Своєчасність і важливість щільного розгляду сучасного етапу кризи посилюється і тією обставиною, що буржуазна та соціал - фашистська преса протягом усього 1933 р. з надзвичайною впертістю дзвонить про остаточну і безперечну ліквідацію кризи, про те, що заходами урядів основних капіталістичних країн відкрито та розчищено шлях до нового буйного процвітання й піднесення і що капіталізм, завдяки цьому, стоїть напередодні вступу в нову еру організованого державно - монополістичного капіталізму. Останнє з особливим захопленням підхопив міжнародний соціал - фашизм, який послено пропагує у виступах своїх вождів (від «найлівішого» Отто Бауера до запеклого зрадника Каутського) «гігантське соціальне значення заходів сучасних капіталістичних держав для подолання кризи»².

Завдання статті — на базі глибокого теоретичного аналізу, даного тов. Сталіним, розглянути особливі риси, що виявилися в русі світової кризи протягом 1933 року, і, вияснивши їх коріння, розглянути особливості сучасної депресії.

I. Ріст капіталістичної промисловості і його особливості

Більшість капіталістичних країн пройшли точку найглибшого за-непаду промисловості на протязі II - го півріччя 1932 року і першого кварталу 1933 року. Перше півріччя 1933 року супроводиться по основних капіталістичних країнах певним появлянням, що набуло по окремих державах відносно значних розмірів.

Подана нижче таблиця демонструє картину руху промислової продукції по ряду держав, починаючи з серпня 1932 року. За основу обчислень узято рівень 1928 року. (Див. табл. на стор. 17).

Ріст промислової продукції набув у різних країнах різко виявленого нерівномірного характеру. У цьому відношенні ми можемо відзначити три

¹ XIII пленум ВККІ, резолюції.

² З виступу Реннера.

Таблиця № 1.

	Німеччина	Австрія	Бельгія	Канада	США	Франція	Польща	Англія	Швеція
1932 — VIII	58,5	62,1	57,3	62,5	54,1	73,2	54,7	82,8	77,9
— IX	60,3	62,0	65,6	61,0	59,5	74,0	53,2		81,7
— X	61,0	65,7	68,8	59,8	60,4	77,8	56,1		79,8
— XI	62,4	66,4	73,3	61,0	58,6	76,4	56,7	90,0	82,7
— XII	62,1	58,9	72,7	57,5	59,5	77,2	49,2		83,7
1933 — I	62,9	60,0	69,5	54,8	58,6	78,7	46,9		83,7
— II	64,6	61,4	67,6	57,7	56,6	81,1	51,2	89,9	85,6
— III	64,9	60,6	70,1	53,1	54,7	82,7	46,5		85,6
— IV	65,5	62,2	68,6	55,3	59,5	84,3	52,6		80,8
— V	67,9	63,9	72,8	61,7	70,3	85,8	55,2	91,7	83,7
— VI	69,5	65,6	69,0	67,7	82,9	87,4	57,8		81,7
— VII	70,6	63,1	67,1	70,1	90,1	88,2	57,8		83,7
— VIII	70,7	72,3	63,4	76,0	82,0	87,4	57,5	91,8	87,5
— IX	70,5	67,3	65,3	76,6	75,7	86,6	58,8		86,5
— X	70,8	74,0	66,1	74,2	69,4	85,0	59,4		89,4
— XI	71,9	79,9	71,4	71,2	65,8	84,3	61,4	98,6	96,2
— XII	72,8	74,9	70,5	72,2	67,6	83,5	59,4		97,1
1934 — I	77,8			71,7	70,3	83,5	58,0		99,0

групи держав. Перша група країн, що їх промислова продукція дала на протязі 1933 року значний ріст, це Японія і США (ріст на 35 — 40%), друга група — держави, що їх промисловість дала за зазначений період ріст на 10 — 20%, — це Англія, Франція, Німеччина, Італія, Норвегія, Чехо-Словаччина. Третя група держав виявила на протязі 1933 року дуже незначний рух угору, рух, що межує з застоєм (2 — 6%), — це Болгарія, Греція, Португалія, Румунія, Данія, Еспанія і ін. При всьому цьому загальний рівень капіталістичної промисловості світу, за даними на січень 1934 року, нижчий від найвищої точки 1929 року на 32,4%. У відношенні до рівня 1929 року картина по окремих державах також надзвичайно різноманітна. Так, індекс французької промисловості проти 1929 р. відстав на 26,5% (за даними на грудень 1933 р.), польської промисловості на 44,7%, англійської — на 15,6%, німецької — на 29,5%, а промисловий індекс США (за даними на лютий 1934 р.) на 44,6%.

Який же характер цього росту промислової продукції? Чи є підстави вважати, що цей ріст обсягу продукції зумовлений початком процесу переустаткування основного капіталу? Розгляд стану і динаміки окремих галузей промисловості може дати вичерпний матеріал для відповіді на це питання. Докладний розгляд зробимо нижче, а покищо вважаємо за потрібне підкреслити ось що.

Головним показником початку процесу оновлення основного капіталу є стан машинобудівельної промисловості та промислового будівництва з одного боку, і розміри нових інвестицій капіталів — з другого боку.

Рівень машинобудівельної промисловості та промислового будівництва в основних капіталістичних країнах при рості загального індексу промислової продукції не виявляє майже ніяких ознак поживавлення. А там, де це поживавлення по цих галузях промисловості і є, воно рішуче відстає від руху інших галузей промисловості.

Наводимо дані про зміну індексу машинобудівельної промисловості по різних країнах з кінця 1933 року.

Німецька машинобудівельна промисловість з 41,9 у вересні 1932 р. піднялася всього тільки до 43,9 на жовтень 1933 р. (1928 = 100), а індекс машинобудівельної промисловості Франції з 68,1 (листопад 1932 р.) під

нісся до 74,6 у січні 1934 року, а машинобудівельна промисловість Польщі — з 45,0 у листопаді 1932 р. піднялась до 46,3 в січні 1934 р.

Наведені цифри виявляють різке відставання в русі машинобудівельної промисловості від інших галузей промисловості.

Покажемо в і зменшення вивозу машин з основних імперіалістичних країн. Наприклад, вивіз машин з Німеччини на протязі всього 1933 р. неухильно звужується: за IV квартал 1932 р. вивезено було машин на 164,1 млн. марок, за I квартал 1933 р. — 136,7 млн. марок, за III квартал — 129,7 млн. марок, а за IV квартал 1933 р. вивіз машин упав до 126,3 млн. марок. Рух відвантаження машин у Німеччині виявляє такий самий застійний процес у машинобудівельній промисловості.

1933 р.	жовтень	— 43,9
»	листопад	— 42,9
»	грудень	— 52,4
1934	січень	— 41,9 (1928 = 100) ¹ .

Подана нижче таблиця, надрукована у вересневому (1933 р.) кварталному випуску Берлінського кон'юнктурного інституту, показує велике звуження вивозу машин з Англії і США на протязі I-го півріччя 1933 р. (у млн. туземної валюти).

Час	Англія	США
1931 р. I - ше півріччя	14,6	149,0
1932 р. »	13,6	47,2
1933 р. »	11,7	36,0
1931 рік I - ше півріччя = 100.		
1931 р. I - ше півріччя	100,0	100,0
1932 р. »	93,0	32,0
1933 р. »	81,0	24,0

Цю ж таку застійну картину бачимо і з даних у галузі промислового будівництва. Ми подаємо нижче рух промислового будівництва в Німеччині (за матеріалами Берлінського кон'юнктурного інституту). Цифри охоплюють промислове будівництво (в 1.000 кубометрів) по 96 основних містах Німеччини.

Час	Кількість закінчених будівель
1932 р. — жовтень	403
» — листопад	441
» — грудень	273
1933 р. — жовтень	332
» — листопад	310
» — грудень	271

Таблиця показує значне зменшення промислового будівництва порівняно з 1932 роком: Щоб дати уявлення про загальні розміри звуження промислового будівництва в Німеччині, слід підкреслити, що за 1930 рік у середньому на місяць на ці ж таки 96 міст припадало 1176 закінчених будівель.

При оцінці стану промислового будівництва вдавано бадьорий тон березневого огляду Берлінського кон'юнктурного інституту спадає до сумовито-мінорних нот: «У галузі промислового будівництва навряд чи можна розраховувати на значне пожвавлення. Наслідки в цьому напрямі (так само як і в публічному будівництві) ще менші, ніж торік» (ст. 93)².

¹ Vierteljahrshefte, кварталний огляд (I кварт.) Берлінського кон'юнктурного інституту, частина — В.

² Там же.

Така ж характерна картина і в галузі інвестиційної діяльності. За це свідчать дані про розміри емісій 1932 і 1933 рр. (в млн. національної валюти)¹.

Таблиця № 2.

Час (середньомісячне)	Німеччина	США	Франція	Італія	Голландія
1932 р. — I - III .	11,4	140	509	463	12
IV - VI .	23,7	82	829	309	28
VII - IX .	6,0	86	245	317	12
X - XII .	8,0	88	462	127	36
1933 р. — I - III .	12,1	34	256	179	23
IV - VI .	6,2	60	399	403	4
VII - IX .	8,1	75	404	243	1
X - XII .	4,0	68	139	—	59
XII .	2,0	57	162	—	—
1934 — I .	—	48	95	—	—

По ряду держав емісійна діяльність фактично зовсім припинилася. Для оцінки розмірів емісійної діяльності слід ще взяти на увагу і те, що в наведені суми включені також і емісії, які проводять уряди держав (головно Німеччини та США) для фінансування «знаменитої» «Arbeitsbeschaffungsprogramm», що означає по суті не що інше як фінансування воєнного будівництва.

Коли врахувати і ці суми, то розміри промислової інвестиційної діяльності стають зовсім нікчемні. Уніфікований фашистський кварталний огляд Берлінського кон'юнктурного інституту змушений і тут змінити свій бадьорий тон і заявити, що «емісійна діяльність дорівнює нулеві... великі промислові підприємства, що звичайно виступали з великими інвестиціями, залишаються покищо дуже стриманими».

Цей побіжний огляд стану і руху машинобудівельної промисловості, промислового будівництва і розмірів емісійної діяльності виявляє, що, не зважаючи на загальний ріст промислової продукції протягом весни і літа 1933 року, ріст, що спостерігався майже по всіх капіталістичних країнах, стан цих трьох найважливіших галузей гірший, ніж у відповідному періоді минулого року.

Алеж рух цих головних показників є тією основою, з якої й можна тільки судити про наявність матеріальних передумов для піднесення.

Стан розглянутих показників яскраво potwierджує, що немає підстав говорити про нове піднесення. Він potwierджує цілковиту правильність висновку, зробленого тов. Сталіним: «Очевидно, що ми маємо справу з переходом від точки найбільшого занепаду промисловості, від точки найбільшої глибини промислової кризи — до депресії, але до депресії не звичайної, а до депресії особливого роду, яка не веде до нового піднесення і розквіту промисловості, але й не повертає її до точки найбільшого занепаду»².

Дальший аналіз покаже, як боротьба капіталістів за капіталістичний вихід з кризи привела покищо тільки до більшого загострення загальної кризи капіталізму, до її дальшої інтенсифікації. Весь хід розвитку кризи яскраво доводить безперечну правильність прогнозу, даного 15 місяців тому XII пленумом ВККІ: «Панування монополістичного капіталу, що нині

¹ Bulletin mensuel de statistique, №3, 1934 р.

² Сталін, Політзвіт на XVII з'їзді ВКП(б), ст. 8.

підкорив собі майже всю економіку капіталістичного суспільства, в умовах загальної кризи капіталізму, надзвичайно утруднює виживання економічної кризи звичайним для капіталізму часів вільної конкуренції шляхом»¹.

Чим же, в такому разі, можна пояснити певний ріст індексу промислового виробництва? Де коріння і рушійні сили цього пожвавлення?

II. Причини переходу капіталістичної промисловості до депресії

У поясненні сучасної капіталістичної кон'юнктури можливі два види помилок. Один з них, це помилкове уявлення про те, що перехід від кризи до депресії відбувся під впливом дії того звичайного механізму, який виводив капіталістичне господарство на всьому протязі його існування від кризи до депресії. Згідно з такими твердженнями позначилася і на цей раз рятівна дія цього все ще нержавіючого механізму, і в результаті капіталістичне господарство, підкоряючись незмінним закономірностям внутрішніх сил капіталізму, характерних і для довоєнного капіталізму, вилазить з трясовини кризи на твердіший ґрунт депресії.

Друге помилкове уявлення, навпаки, заперечуючи в умовах сучасного імперіалізму діяння внутрішніх економічних сил капіталізму, приходить до висновку, що основним джерелом пожвавлення є штучні фактори: шалене готування до війни, інфляція, всілякі заходи капіталістичних країн до штучного підкручування кон'юнктури і т. д.

Рушійні сили сучасної кон'юнктури треба шукати як у діянні внутрішніх економічних сил капіталізму (маючи звичайно на увазі, що внутрішні економічні сили сучасного капіталізму мають значні зміни порівняно з внутрішніми економічними силами домонополістичного капіталізму), так і в усій сукупності специфічних факторів, викликаних особливою глибиною світової економічної кризи, що випекла й розгорнулася на базі загальної кризи капіталізму.

Певне значення мали ті фактори, які, діючи в обстанові кризи, поступово приводять до деякого тимчасового зм'якшення суперечності між продуктивними силами і споживчими можливостями суспільства.

Основні з цих факторів, це: знищення частини виробничого апарату і заміна основного капіталу, знищення частини вже вироблених товарів, зниження цін, розсмоктування товарних запасів тощо.

Вплив цих факторів — надзвичайно утруднений — тривав і на протязі сучасної економічної кризи і дав результат лише в поєднанні з рядом інших моментів, що сприяли переходові до фази депресії.

Однак, основне й вирішальне в діянні внутрішніх економічних сил капіталізму, це величезне посилення експлуатації і нечуваний своєю інтенсивністю натиск на основи життєвого рівня найширших мас трудящих. Зниження життєвого рівня трудящих — звичайний супутник промислових криз. Але ніколи ще так катастрофічно (і при тому з такою різноманітністю застосовуваних методів зниження) не падала зарплата. Ніколи ще не зросло до таких астрономічних цифр світове безробіття. Ніколи ще розорення і зубожіння мільйонних мас селян і трудящих колоній не набирало таких величезних розмірів.

Але криза вдарила не тільки по робітничих та селянських масах. Криза погіршила і становище осіб так званих інтелігентних професій, так само як і становище дрібної буржуазії.

¹ XII пленум ВККІ, стеногр. звіт, том III (рос. видання), стор. 163.

Ніколи ще розорення та зубожіння і цих прошарків не розвивалися з такою силою й гостротою.

Наступ на життєвий рівень робітничого класу відбувався і відбувається в таких напрямках:

а) зниження заробітної плати, проведене за допомогою цілого комплексу всіляких заходів: 1) інфляції явної або прихованої, 2) монопольних цін, примусового картелювання, системи високих митних тарифів, 3) всякими впрахуваннями із зарплати, широко практикованими в фашистській Німеччині, Італії, Австрії, Польщі і інших країнах; сюди треба також зарахувати значне збільшення коштом трудящих податкового пресу в усіх капіталістичних країнах; 4) безпосереднім зменшенням номінальної зарплати.

б) Різке підвищення інтенсивності праці (ріст виробітку без зміни технічної бази виробництва).

в) Погіршення, а подекуди й майже цілковите скасування соціального страхування.

Фактичні дані виявляють відчутне піднесення інтенсивності праці, збільшення виробітку на одного робітника по основних капіталістичних країнах, що відбулося на протязі світової економічної кризи.

Само собою розуміється, що в умовах змертвіння величезної частини основного капіталу, це збільшення виробітку відбулося коштом надмірного посилення експлуатації у всіляких формах: прискорення ходу конвеєра, широке застосування автоматичних верстатів, запровадження різноманітних найвтонченіших систем витискання поту, систем преміальних та відрядних робіт тощо.

Цей комбінований наступ (тут і «трудові» табори, примусова повинність, система всіляких впрахувань з платні, безпосереднє здовження робочого дня, майже скрізь проведене і т. д. і т. д.) на життєвий рівень пролетаріату набрав особливо різкого й жорстокого характеру в фашистській Німеччині, Польщі, Італії, Японії і США.

Величезним ростом інтенсивності праці і пояснюється вищезазначена різка невідповідність між розміром збільшення промислової продукції з одного боку, і ростом зайнятих робітників та розмірами фонду зарплати з другого боку.

Виявом величезного напруження праці може бути різке збільшення нещасливих випадків на виробництві майже по всіх капіталістичних країнах.

Нижче подаємо кілька таблиць, що характеризують ріст інтенсивності праці¹.

Німеччина

Роки	Індекс реальної годинної зарплати	Індекс годинного виробітку
1913 - 14	100	100
1929	105	120
1930	103	121
1931	105	127

США

(Індекс промислової праці в обробній промисловості, 1920 = 100).

Роки	Індекс продукції	Індекс зайнятості	Індекс продукт. праці
1928	132,8	89,8	143,5
1929	136,8	93,5	145,3
1930	110,4	81,5	127,9
1931	92,0	68,5	160,1

¹ Кон'юнктура мирового ховяства 1932 — 1933 г.

Ці дані можна б продовжувати без кінця по кожній капіталістичній країні і по кожній галузі промисловості.

Розгорнений фронт наступу проти робітничого класу іде й по лінії поглиблення інфляції, при якій ріст роздрібних цін на речі першої потреби веде до ще більшого зниження зарплати. Досить навести декілька цифр, щоб цей інфляційний натиск на зарплату став виразним і ясним.

Від дня переходу до інфляції англійські роздрібні ціни зросли на 16,4% (на 4/X 1933 року), а в США за півроку інфляції роздрібні ціни зросли (на те саме число) на 20,3%. Отже, і без того мізерна зарплата мільйонів робітників падає й далі як під впливом прямих заходів до зниження, так і під тиском інфляції. В Японії зниження реальної зарплати за роки кризи становить 32%.

Особливо жорстокого, хижацького й одвертого характеру набрав наступ проти робітничого класу в Німеччині.

Уся фашистська машина насильства, брехні, демагогії, весь апарат натиску сконцентрований проти робітничого класу.

Підсумки «рятивних» заходів Гітлера — 7 млн. безробітних (на I/IV 1934 р.) замість 5 млн. 900 тисяч у січні 1933 року.

Правда, фашистська преса посилено дзвонить нібито число безробітних зменшилося мало не на 2 млн.

Щодо певності цієї «статистики» не може бути двох думок. Їй не вірять навіть і буржуазні економісти. Цифра в 7 млн. безробітних у Німеччині підрахована буржуазним австрійським Кон'юнктурним інститутом. Справді ж загальне число безробітних, надто коли взяти до уваги і так зване «невидиме» безробіття, незрівняно більше.

Німецькі націонал-соціалісти у фальсифікації статистичних даних дійшли особливої віртуозності. З німецьких статистичних «приймів» глузує сама буржуазна преса капіталістичних країн («Neue Freie Presse»), стверджуючи, що для обробки офіціальних даних німецької статистики і для правильної орієнтації європейської громадської думки в становищі Німеччини треба створити за кордоном спеціальний Кон'юнктурний інститут. Навіть такий архібуржуазний орган, як американський економічний журнал «Аналіст», в номері від 20/X 1933 року, наводячи офіціальні дані німецької фашизованої статистики, глузуючи з цієї «статистики», перелічує ті «економічні» заходи, за допомогою яких фашизм добився «скорочення» безробіття на 1.800 тис. чоловіка.

«Аналіст» враховує і ті сотні тисяч людей, що сидять у концентраційних таборах, і звільнення з роботи тисяч євреїв, зняття з допомоги (а тим самим із списків безробітних) сотень тисяч, звільнення з роботи величезних мас революціонерів-робітників, масове зняття з роботи жінок і десятки всяких інших найрізноманітніших комбінацій, що мають на меті всякими способами зменшити число осіб, які офіціально вважаються за безробітних.

Найістотнішим джерелом, що полегшило капіталізові перехід від кризи до депресії, був різкий натиск на життєвий рівень мільйонних мас селянства і посилення експлуатації трудящих мас колоній та економічно відсталих країн.

Напрями і лінії цього натиску такі:

а) Величезне розходження між цінами на товари сільськогосподарського виробництва і промислові товари. Наслідком цього розриву цін було катастрофічне падіння купівельної сили селянських мас (падіння так званого «фермерського карбованця») і зубожіння мільйонних мас трудящих села.

б) Різкий розрив між цінами на промислові вироби і цінами на колоніальні товари.

Цей вид ножиць був важким ударом по колоніальних країнах. Особ-

ливо катастрофічні були наслідки цього розриву цін у так званих малокультурних країнах.

в) Значне підвищення грошових вилучень у селянства — всіляких податків, ренти, орендної плати тощо.

У зв'язку з величезним падінням цін на продукти с.- г. виробництва, тягар підвищених грошових вилучень у селянства збільшувався до дуже великих розмірів.

г) Найістотнішим засобом наступу на життєвий рівень трудового селянства стала інфляція, що звичайно всім своїм тягаром падає на плечі робітничого класу і трудящих села.

Про ріст експлуатації фермерів дають деяке уявлення такі дані:¹

Дохід фермерів США, що становив у 1929 році 11.918.000.000 дол., упав в 1932 р. до 5.143.000.000 (на 57%). Середні ціни с.- г. продукції, відчужуваної фермерами, упали (з 1929 р. до лютого 1933 р.) на 64%, тоді як ціни набору промислових товарів, купованих фермерами, знизилися тільки на 33%. Отже, купівельна сила фермерського карбованця в лютому 1933 р. була на 49% нижча від рівня 1929 року.

Нижче подаємо таблицю² руху цін на сільськогосподарські та промислові товари і купівельної сили фермерського карбованця.

(1910 — 1914 = 100) Таблиця № 3.

	С.- г. продукти	Індекс про- мислового набору то- варів	«Фермер- ський кар- бованець»
Грудень 1929	135	151	89
» 1930	97	137	71
» 1931	66	117	56
» 1932	52	103	50
Січень 1933	51	102	50
Лютий »	49	101	49
Березень »	50	100	50

У підвищувальному русі капіталістичної кон'юнктури не малу, а подеяких країнах і вирішальну роль відіграли (як це було вище зазначено) воєнно-інфляційні фактори.

Наприклад, ріст промислової продукції в Японії викликаний головно-причинами воєнно-інфляційного порядку.

Так само ріст промислової продукції в Німеччині в значній частині викликаний шаленим, неприхованим готуванням німецького фашизму до війни.

Світова криза, що лютує протягом більше як чотири роки, привела до надзвичайного загострення міжімперіалістичних суперечностей. Особливого напруження й гостроти дійшли ці суперечності на четвертому році кризи — в 1933 році. Ніколи ще капіталістичний світ не роздирала така загальна й бурхлива економічна війна, ніколи ще валютна війна не набувала такої запеклості й сил. Але економічна і валютна війна — це тільки попередні етапи імперіалістичної війни. Вже виникли два вогнища, дві арени величезних імперіалістичних сутичок — це Китай і Південна Америка. Японо-китайська війна, війна між Болівією і Парагваєм, конфлікт, що за малим не перейшов в одверту війну між Колумбією і Перу, війна між Уеменом та Геджасом в Аравії — все це далеко не місцеві війни,

¹ За матеріалами «Аналіста».

² Там же.

це сутички і бої зовсім не локального характеру: за спинами їх учасників розмістилися основні імперіалістичні країни.

Особливо гарячково, напружено й бурхливо посилюється готування до війни в 1933 році. Цей рік став роком найактивнішої мобілізації сил до нової імперіалістичної війни, для нового переділу світу.

Факторами різкого загострення міжімперіалістичних суперечностей у 1933 році, що посилили як ніколи небезпеку війни, були:

- 1) прихід німецького фашизму до влади;
- 2) дальший аступ японського імперіалізму, що ставить собі (і то цілком одверто) мету перетворити весь Китай на колонію японського імперіалізму. Німецький фашизм і японська воєнщина, що діють під керівництвом англійських твердолобих, є головні підпалювачі контрреволюційної війни проти СРСР.

Чималу роль у загостренні міжімперіалістичних суперечностей відіграв також крах американського долара і викликане цим крахом значне загострення валютної і політичної боротьби між США, з одного боку, і Англією, Францією, Японією, — з другого боку.

Виконання п'ятирічки, що привело до створення в СРСР потужної індустріальної бази, нечуваній ріст продуктивних сил Союзу, колективізація сільського господарства, що створила передумови до величезного росту сільськогосподарського виробництва, ліквідація куркульства як класу, — все це на фоні величезного росту популярності і співчуття до Радянського Союзу серед широких мас трудящих капіталістичних країн і на фоні щораз гостріших суперечностей між імперіалістичними країнами — утруднює реалізацію інтервенціоністських планів імперіалізму проти СРСР.

З другого боку, ця перемога пролетаріату СРСР і нерозривно зв'язане з нею величезне зміцнення господарської, політичної і військової потужності СРСР посилює мілітаристичні настрої в певних колах імперіалістичних країн і активність інтервенціоністських груп, які усвідомлюють, що кожний новий рік успішного соціалістичного будівництва в СРСР наближає перемогу пролетарської революції в капіталістичних країнах.

З цих двох тенденцій найбільшої гостроти, активності та виразності набуває в теперішніх умовах ставка на збройний похід проти СРСР, ставка на антирадянську інтервенцію.

Розвиток кризи, загострення міжімперіалістичних суперечностей, ріст революційних настроїв пролетаріату й селянства, а також ростуча міць СРСР значно активізували на протязі 1933 року одверто ворожі, інтервенціоністські настрої.

«Тому кожного разу, коли капіталістичні суперечності починають загострюватися, буржуазія звертає свій погляд у напрямі СРСР: чи не можна розв'язати ту чи іншу суперечність капіталізму, або всі суперечності разом коштом СРСР — цитаделі революції, що революціонізує самим своїм існуванням робітничий клас і колонії, перешкоджає налагодити нову війну, перешкоджає переділити світ по новому, перешкоджає господарювати на своєму широкому внутрішньому ринку, такому потрібному капіталістам, особливо тепер у зв'язку з економічною кризою». (Сталін).

Інтервенцію проти СРСР буржуазія намагається:

- 1) знищити цитадель революції, вогнище світового більшовізму. Цим імперіалісти сподіваються забезпечити собі тил на випадок війни. Поразка (якщо не знищення) СРСР — вважають вони — забезпечить можливість розгрому робітничого класу всередині країн і 2) захопити величезні території Радянського Союзу, поділити весь Союз на імперіалістичні сфери впливу, завоювати вогнем і мечем новий величезний ринок для своїх товарів і капіталу, для нової імперіалістичної експансії.

* * *

Усі ці розглянені нами обставини стали на протязі 1933 року активними факторами загострення, поглиблення та росту суперечностей як між різними імперіалістичними угрупованнями, так і між імперіалізмом і країною соціалізму — СРСР.

Яскравим виявом цих щораз напруженіших суперечностей є жорстока економічна і валютна війна, яка охопила всі без винятку капіталістичні країни, весь капіталістичний світ.

Одночасно з економічною війною піднеслася нечувана своєю силою і розмахом хвиля озброєнь, хвиля одвертого, напруженого й бурхливого готування до нової імперіалістичної війни. Ця гарячкова активність у готуванні нової війни і стала однією з важливих рушійних сил у пожвавленні промисловості 1933 року.

Шалене готування війни, готування, масштаби і розмах якого лпшають далеко позаду передвоєнну обстанову 1912 — 1914 рр. не могло не відбитися на пожвавленні кон'юнктури в деяких капіталістичних країнах.

При сучасних способах провадження війни, коли успіх бойових сутичок величезною мірою вирішується станом усього промислового апарату країни, коли до готування війни в різних масштабах і обсягах втягуються майже всі галузі промисловості, — посилена мілітаризація неминує відбивається на підвищенні активності значної частини виробничого апарату промисловості. Гігантські замовлення по лінії літакобудування, автомобільної промисловості, тракторобудування, хемічної промисловості, металургії, текстильної промисловості, суднобудування, шовкової промисловості і т. д. стали одним з тих поштовхів, які в умовах 1933 року і викликали пожвавлення промисловості в більшості капіталістичних країн.

Подано кілька даних, що яскраво характеризують цей гарячковий ріст промисловості, яка працює на війну.

За даними тижневого огляду Берлінського кон'юнктурного інституту (№ 32, 1933 року), при падінні світового виробництва за роки кризи в два рази, обсяг військової промисловості різко збільшвся і воєнні витрати порівняно з 1929 роком зросли вдвоє. Це дані за 1932 рік, але ми вище встановили, що 1933 рік є роком надзвичайного загострення і внутрішніх, і міжнародних суперечностей імперіалізму. Відповідно до цього у величезній мірі зросли і витрати на готування війни.

За підрахунками того ж таки Берлінського кон'юнктурного інституту (від 11/XI 1933 р.) уряд Гітлера до 1/XI витратив 1600 млн. марок на будування і проведення військово-стратегічних шляхів. Величезні кошти, потрібні для проведення величезних програм готування війни, мобілізуються за допомогою посиленого натиску на і без того катастрофічно знижений життєвий рівень робітничого класу.

Досить тільки назвати ті суми, що їх мобілізувало в основному для потреб всебічного готування війни в США і Німеччині, щоб став зрозумілим розмах воєнних готувань, з одного боку, і ступінь натиску на широкі трудові маси — з другого; в США мобілізовано всіляких кредитів, що є по суті субсидіями величезним монополістичним об'єднанням, на суму понад 11 млрд. доларів, а в Німеччині близько 3,5 — 4 млрд. марок (за даними Берлінського кон'юнктурного інституту).

Кинутий у вигляді всяких субсидій і урядових гарантій на шпроке готування війни, цей грандіозний золотий дощ зумовив створення спеціальної воєнної кон'юнктури. Досить простежити тільки розміри дивідендів військових заводів, що різко зросли за останні роки, досить розглянути тільки темпи й масштаби росту промислових галузей, тим чи іншим способом зв'язаних з війною, щоб стала ясною величезна роль озброювальної гарячки в сучасному пожвавленні кон'юнктури в капіталістичних краї-

нах. Акції Шнейдер - Крезо (величезної гарматної фірми) коштували в листопаді 1933 року на 50% більше, ніж восени 1931 року, а курс акцій Шкода від початку 1932 року до листопада 1933 року виріс майже на 100%.

Посплене готування до війни в переході від кризи до депресії відіграло велику, а по деяких країнах і вирішальну роль. Не абияким фактом підкручування кон'юнктури була також і інфляція, що охопила в наслідок розвитку світової економічної кризи майже всі капіталістичні країни.

Обидва ці фактори — готування до війни і інфляція — виступають поруч, а до певної міри і в взаємно зумовлені. Обидва вони широко використовуються фінансовим капіталом у боротьбі за капіталістичний вихід з кризи. Їх треба розглядати в одній групі рушійних сил, що зумовлюють перехід від кризи до депресії.

Отже, готування до війни і інфляція відіграли значну роль у рості ряду найважливіших галузей промисловості, тією чи іншою мірою зв'язаних з воєнними замовленнями. Але з цього, звичайно, не виходить, що рушійні сили змін, які відбулися в капіталістичній економіці, зводяться тільки до воєнно-інфляційних факторів.

Подібне трактування сучасної кон'юнктури маємо і в деяких радянських економістів, які прийшли до висновку, що все пожвавлення, яке відбулося в 1933 році, зумовлене цілою системою штучних заходів буржуазії до накручування і підстібкування кон'юнктури¹.

Воєнно-інфляційне пояснення кон'юнктури помилкове, бо:

1) Пожвавлення охопило (правда, з неоднаковою силою) більшість галузей промисловості, в тому числі й такі галузі, які мало зв'язані з воєнними замовленнями (скляна, паперова, паливна, мебльова тощо).

2) Пожвавлення зачепило також і ті нечисленні капіталістичні держави, що їх валютам удалося покинути уникнути інфляції — це Франція, Бельгія, Голландія і Швейцарія.

3) Надзвичайно показовим для критики воєнно-інфляціоністських пояснень сучасної кон'юнктури є те, що кон'юнктура пожвавилася і в тих капіталістичних державах, які в наслідок своєї невеликої ролі в світових відносинах і з ряду інших причин, поперше, мають відносно невеликий воєнний бюджет, а подруге, відносно мало збільшили свої воєнні витрати за роки кризи. Це — Норвегія, Швеція, Португалія, Данія, Голландія, Бельгія, Швейцарія і інші країни.

Наявність деякого пожвавлення і в останніх трьох державах тим характерніша, що ці держави зберегли й досі стійкість своєї валюти.

Від середини 1932 року до серпня 1933 року загальний індекс промислової продукції збільшився: в Австрії — на 7,9%, в Швеції — на 18,8%, в Бельгії — на 19,4%, в Канаді — на 35,6%, в Чилі — на 39,4%.

4) Зводячи пожвавлення, що відбулося в промисловості, до самих тільки факторів штучного порядку (воєнно-інфляційного накручування кон'юнктури), сторонники воєнно-інфляційного пояснення сучасної кон'юнктури переоцінюють можливості монополістичного капіталу підкручувати кон'юнктуру і скочуються в цьому питанні до теоретичних настанов Гана, Ледерера і інших сторонників «регульованої» за капіталізму кон'юнктури.

5) Нарешті, що надто важливо, сторонники воєнно-інфляційного пояснення сучасної кон'юнктури ігнорують і змазують надзвичайно важливе джерело переходу від кризи до депресії, підкреслене тов. Сталіним

¹ Особливо вразиво проведена ця точка зору в статті Хмельницької «Кон'юнктура под знаком підготовки війни». Треба відзначити, що весб номер (№ 11, 1933 р.) «Кон'юнктури мирового хозяйства», де надрукована стаття Хмельницької, пронизаний воєнно-інфляційним поясненням сучасної капіталістичної кон'юнктури.

у доповіді на XVII з'їзді. Це: а) величезне збільшення експлуатації робітників як шляхом різкого росту інтенсивності праці та здовження робочого дня, так і через скорочення реальної зарплати, рішуче погіршення умов соціального страхування тощо; б) величезне посилення експлуатації фермерів, особливо селян колоній та відсталих країн, перших — «шляхом проведення політики найбільш низьких цін на продукти їх праці, на харчі і почасті на сировину» (Сталін), других і третіх — «шляхом ще більшого зниження цін на продукти їх праці, головню на сировину, потім на харчі» (Сталін).

Крім усіх роглянутих факторів, що вплинули в тій чи іншій мірі на зміну кон'юнктури, треба відзначити ще й такий момент, роль якого в ряді країн була досить велика.

Мова йде про широку хвилю так званих санаційних заходів, застосованих урядами основних капіталістичних країн, які полягають в активному надаванні масових субсидій, гарантій і кредитів найбільшим підприємствам, транспортним товариствам та банкам.

Характер, розміри і умови цього субсидування ясно виявляють їх воєнне призначення, з одного боку, і процеси зрощування між капіталістичними державами і монополістичними об'єднаннями та банками — з другого. Це широке «впорскування» мільйонів, створюючи додатковий, хоч і непродуктивний по суті, попит, теж сприяло в деякій мірі підвищенню кон'юнктури.

Оцінюючи сучасну капіталістичну кон'юнктуру, треба також зв'язати і на ряд значних фальсифікаційних прийомів, застосовуваних сучасними капіталістичними державами, щоб приховати справжній стан речей у себе в країні.

III. Особливості депресії, до якої переходить капіталістична промисловість

Якими шляхами виходив капіталізм з циклічних криз в епоху промислового капіталізму? Який весь механізм переходу з кризи до депресії, і далі до піднесення? Що принципіально нового вносять у весь цей механізм епоха імперіалізму і особливо період загальної кризи капіталізму?

Розв'язання всіх цих питань допоможе нам з'ясувати суть і особливості сучасної депресії і визначити характер та форми її дальшого руху.

З приводу основних шляхів подолання криз Маркс залишив нам у «Комуністичному маніфесті» виразні вказівки. «Яким шляхом перемагає буржуазія кризи? З одного боку, змушеним знищенням цілої маси продуктивних сил; з другого боку, завоюванням нових ринків і більш ґрунтовною експлуатацією старих. Чим же, значить? Тим, що вона підготовлює всебічніші, могутніші кризи, і зменшує засоби, що їх попереджають»¹.

Отже, процес «усунення» кризи відбувається і виявляється в двох основних напрямках — знищування, змертвлення та розтрати продуктивних сил і поширення ринку як внутрішнього, так і зовнішнього.

Знищення сотень і тисяч підприємств, що падають жертвою кризи, створює сприятливіші умови для збільшення зисків решти підприємств.

Наслідком кризи є стихійне вирівнювання продуктивної і споживчої сили суспільства. Воно зумовлюється різким скороченням виробництва і процесом падіння цін, що відбувається під час кризи. Це насильне зближення продуктивної і споживчої сили суспільства робилося коштом відкидання та знищування слабших ланок виробничого апарату капіталізму, коштом збанкрутованих підприємств.

¹ Маркс і Енгельс, «Комуністичний Маніфест», ст. 23, вид. 1932 р.

Процес подолання кризи іде й іншим дуже важливим шляхом — поширення внутрішнього ринку і завоювання нових зовнішніх ринків.

Ріст внутрішнього ринку, з одного боку, зумовлюється зниженням витрат виробництва, що став можливим у наслідок падіння зарплати, підсилення експлуатації робітничого класу і зниження цін на сировину та на півфабрикати, а з другого боку — зміною і оновленням основного капіталу. Зміна основного капіталу виступає як один з вирішальних факторів зниження витрат виробництва.

Але вирішальна роль оновлення основного капіталу не в цьому.

Умови загостреної конкуренції, боротьба за піднесення продуктивності праці, за дальше зниження витрат виробництва і за опанування ринку, змушує капіталістів узятися до технічних удосконалень, запровадження нових машин, нових комбінацій виробництва, що створює передумови для переходу до масового оновлення основного капіталу в період піднесення. Це оновлення основного капіталу, спричинюване не фізичним зношуванням основного капіталу, а його моральною застарілістю, розгортаючись у широкому масштабі і в масовій формі, і є тією основною рушійною силою, яка поширює місткість ринку і веде до переходу від депресії до піднесення.

Таким чином, оновлення основного капіталу, передумови якого звичайно створюються під час депресії, різко розростаючись під час піднесення та розквіту, і є матеріальною основою циклічного руху капіталістичного виробництва. На це не раз указував Маркс у своїх працях, присвячених капіталістичній репродукції. Подаємо одну з цих вказівок.

«У цьому охоплюючому ряд років циклі взаємно зв'язаних між собою оборотів, у якому капітал прикріплений своєю основною складовою частиною, дає матеріальну основу періодичних криз, при чому підприємство послідовно переживає періоди послаблення, середньої діяльності, буйного розмаху, кризи. Хоч періоди, коли вкладається капітал, дуже різні і далеко не збігаються один з одним, проте криза завжди є вихідним пунктом для великих нових вкладань капіталу; отже, розглядаючи цю справу з точки зору всього суспільства, вона в більшій або меншій мірі дає нову матеріальну основу для наступного циклу оборотів»¹.

Хвиля збільшення і оновлення основного капіталу приводить не тільки до росту галузей першого підрозділу, а й до росту другого підрозділу. Ріст виробництва в першому підрозділі, поряд з підвищеною експлуатацією залишеної частини робітників, приводить до збільшення числа зайнятих робітників і до деякого росту зарплати, що за час кризи зменшилася. Ростуть доходи й інших шарів населення.

Це збільшення купівельної спроможності населення, що розходиться концентричними колами, викликає ріст виробництва в підприємствах другого підрозділу, ріст замовлень, збільшення зайнятих там робітників та ріст купівельного пошук і з їх боку.

Отже, криза є основною і провідною ланкою в усьому русі промислового циклу, при чому причина криз лежить не в оновленні основного капіталу, що є матеріальною основою циклічної форми розвитку капіталізму, а в основній суперечності капіталістичного суспільства: суперечності між суспільним способом виробництва і індивідуальною формою привласнення.

Епоха імперіалізму принесла з собою різкі зміни в характері циклічного руху капіталістичного виробництва. Вже епоха довозного імперіалізму надає кризам цього періоду і всьому циклові ряд специфічних

¹ Маркс, «Капітал», том II, стор. 122. Вид. 1930, р.

особливостей. Ці зміни в русі циклу дововниного імперіалізму, зміни, що легко виявляються при вивчанні криз 1900 — 1901 р. і 1907 — 1909 р., полягають ось у чому:

а) змінилася тривалість циклу: скоротилися відтинки часу між кризами. Коли перша половина XIX ст. характеризується довжиною циклів у 10 — 11 років, то вже період дововниного імперіалізму дає скорочення промислового циклу до 7 — 8 років;

б) промислові кризи стали різкішими, глибшими, всеосяжними і катастрофічними. Епоха промислового капіталізму не знає криз подібного розмаху і сили, як кризи 1900 — 1901 р. і 1907 — 1909 р.;

в) різко посилюється інтернаціональний характер кризи і швидкість охоплення різних ділянок світового господарства;

г) значно змінилася і тривалість окремих фаз циклу.

Потвердженням зазначених моментів може бути і те, що піднесення, яке почалося після кризи 1907 — 1909 р. (з 1910 року) тривало тільки до 1913 року. Від середини ж 1913 року в ході промисловості основних капіталістичних країн почали пробиватися виразні симптоми настаючої кризи. Особливо виразно відчувалося наближення кризи в Франції, Англії і Росії. Отже, піднесення після кризи 1907 — 1909 р. тривало дуже короткий час.

Такі ті зміни, якими характеризується рух промислового циклу протягом дововниного періоду імперіалізму. Підкреслена тут своєрідність руху циклу в епоху імперіалізму с яскравим показником і джерелом росту економічних та соціальних суперечностей, що так характеризує епоху фінансового капіталу.

Що ж нового вносить епоха загальної кризи в рух, структуру і закономірності промислового циклу?

Епоха загальної кризи капіталізму — це фаза імперіалізму. Закономірності і суперечності загальної кризи — це закономірності і суперечності імперіалізму, як останньої стадії капіталізму, суперечності, що дійшли особливої гостроти і сили, набрали нових форм прояву і були ускладнені рядом нових суперечностей, специфічних епосі загальної кризи.

Щонайважливішою рисою загальної кризи, рисою, що зумовила основний зміст цієї епохи, є переможна соціалістична революція на одній шостій частині земної кулі, розкол світового господарства на дві системи.

Переможний хід пролетарської революції, розгортання колоніальної революції, посилений ріст монополістичних об'єднань, поряд з різким збільшенням загнивання, безперервна аграрна криза, наявність постійної великої армії безробітних при значному недовантаженні виробничого апарату — всі ці моменти характеризують епоху загальної кризи, що внесла величезні якісні (і кількісні) зміни в рух промислового циклу.

Чи властивий циклічний рух епосі загальної кризи?

З запереченням циклічності розвитку післявоєнного капіталізму виступають як троцькістська теорія стагнації продуктивних сил, так і соціал-фашистська і правоопортуністична теорія «організованого» капіталізму. Соціал-фашистські теорії (а за ними і правоопортуністичні), виходячи з того, що капіталізм після війни вступив у смугу так званого «організованого капіталізму», твердять, що капіталістичній економіці в зв'язку з цим забезпеченні плавкий, безперебійний, підіймальний розвиток. Троцькістська теорія «стагнації», яка твердить, що капіталістична економіка після війни вступила в період безупинного розпаду, безперервного сповзання вниз, заперечує тим самим циклічність розвитку післявоєнного капіталізму, з метою «обгрунтування» автоматичного краху капіталізму, з метою обеззброєння робітничого класу в його боротьбі за революційний вихід з кризи.

Отже, обидві ці теорії приходять до заперечення циклічності для епохи післявоєнного імперіалізму.

Циклічний рух не знищується загальною кризою. Він тільки значно змінюється, деформується.

На неминучість настання епохи загальної кризи і на зв'язану з цим неминучість деформації циклічного руху вказував і Енгельс багато років тому.

«Від того часу, як монополія Англії на світовому ринку щораз більше руйнується виступом на нього Франції, Німеччини і головно Америки, встановлюється, очевидно, нова форма приведення до рівноваги попередньої кризи. Період загального процвітання надто довго змушує чекати на себе, і якщо його взагалі не буде, то хронічний застій з невеликими коливаннями обернеться в нормальний стан сучасної промисловості»¹.

Через десять років, коли світ уже був напередодні нової імперіалістичної стадії розвитку (в 1894 році), за рік до своєї смерті Енгельс дає нову, глибоко правильну пророчу картину руху циклу епохи загальної кризи.

«Як уже згадано в іншому місці, від часу останньої загальної кризи тут відбулися деякі зміни, при чому гостра форма періодичного процесу, з його досі дев'ятирічним циклом, очевидно, поступилася перед більш хронічною, затяжною, що зачіпає різні промислові країни в різний час, перед зміною порівняно коротких і слабких періодів поживлення і порівняно довгих і нерозв'язних періодів пригноблення»².

Загальна криза не знищує циклічного руху капіталістичного виробництва. Загальна криза капіталізму — це епоха розкладу і загибелі капіталізму, розтягнена на довгий період. Увесь цей період не являє собою процесу безперервного розпаду і безупинної кризи перепродукції. Так зображувати епоху загальної кризи капіталізму, це значить:

а) не розуміти того, що імперіалізм не знищує внутрішніх законів капіталістичного виробництва та нагромадження і не створює непереборних перешкод для росту технічних удосконалень в ряді країн і галузей капіталістичного господарства для збільшення кількості товарів;

б) скочуватися на антимарксистську, антиленінську концепцію автоматичного краху капіталізму, затушовувати розвиток внутрішніх суперечностей капіталізму;

в) ставати в безвихідь перед поясненням росту виробництва за період часу 1923 — 1929 рр. в ряді найбільших капіталістичних країн — США, Німеччині, Франції, Італії, Польщі і ін.;

г) виявити цілковиту безпорадність у поясненні сучасного етапу світової економічної кризи.

Циклічність і загальна криза не виключають одне одного. Циклічність залишається в умовах загальної кризи, але самий характер цієї циклічності, характер і рух окремих фаз, увесь комплекс глибоких і докорінних змін циклу зумовлений всією специфікою епохи загальної кризи капіталізму.

У чому ж полягають зміни циклу в епоху загальної кризи?

Процес деформації циклу, що почався за довоєнного імперіалізму, значно поглиблюється в період загальної кризи.

Центральна і найважливіша фаза циклу — криза — різко змінюється. Уся сукупність великих принципіальних особливостей сучасної світової економічної кризи може бути виразним потвердженням цього висновку. Ці основні особливості сучасної світової економічної кризи, вичерпний і глибокий аналіз якої дав т. Сталін на XVI і XVII з'їздах партії, полягають ось у чому:

¹ Енгельс, Передмова до «Злиденності філософії», 1884 року.

² Там же.

1) сучасна криза є світова, загальна і універсальна. Криза охопила всі без винятку капіталістичні країни, всі галузі капіталістичної економіки. Весь капіталістичний світ, починаючи від країни недавнього «проспериті» — США і кінчаючи Китаєм, Персією і навіть Абісінією, охоплений кризою.

2) Разом з тим криза з нерівномірною силою охопила різні країни.

3) Сучасна економічна криза переплелася з аграрною кризою, що привело до загострення як промислової, так і аграрної кризи. Це взаємопереплетення світової промислової і світової аграрної кризи є однією з найважливіших особливостей сучасної кризи.

4) Цілком виняткова тривалість кризи. Капіталістичний світ не знав кризи, що тривала б більше як два роки. Тим часом, сучасна криза триває ось уже п'ятий рік.

5) Разом з тим сучасна криза характеризується небувалою гостротою, глибиною і розмахом. Такі катастрофічні розміри зменшення промислової продукції, скорочення зовнішньої торгівлі, росту безробіття і злиднів сотень мільйонів не були відомі капіталізму за весь період його існування.

6) Одна з найхарактерніших особливостей світової економічної кризи це глибока кредитна криза, що переросла в світову валютну кризу. Розпад світових кредитних зв'язків, банкрутство сотень найбільших банків, крах валют 52 - х держав, найгостріші валютні війни — всі ці моменти, що характеризують сучасну світову кризу, в минулих циклічних кризах не виявлялися.

Всі ці особливості сучасної кризи зумовлені тим, що вона розгорнулася на базі загальної кризи капіталізму. Сукупність усіх цих особливостей світової економічної кризи яскраво характеризує зміни, яким підпала найважливіша фаза циклу — криза — в період загальної кризи капіталізму.

Проте, характер деформації циклу в період загальної кризи не обмежується самою тільки кризовою фазою. Величезні якісні зміни виявилися на всіх фазах циклу. Фаза піднесення втрачає свою загальність і розмах. (У цьому відношенні багатий матеріал дає вивчення епохи 1923 — 1929 р.). Піднесення охоплює далеко не всі країни. Навіть у межах країни, що її промисловість вступила в фазу піднесення, є ряд галузей промисловості, які перебувають у стані хронічного застою.

У такому становищі був ряд найважливіших галузей капіталістичної економіки в період 1922 — 1929 р. Це вугільна промисловість, бавовняна, текстильна, мебльова і інші. Фаза пожвавлення за цей самий період обминула цілі держави, як от: Англію, що перебувала весь період 1923 — 1929 рр. у стані хронічної депресії, і Німеччину.

Одночасно піднесення в цей період не було повне і напружене. Навіть кульмінаційний момент піднесення відзначався величезним хронічним недовантаженням виробничого апарату і хронічним безробіттям.

Чіткість і послідовність руху фаз порушується. У ряді країн депресія переходить безпосередньо в кризу, як це було в Німеччині і в Англії.

Циклічний рух епохи загальної кризи втратив свою певність і чіткість як у всій своїй внутрішній структурі і співвідношенні окремих частин, так і в часі.

Настаюча депресія, так само як і криза, має глибоко виявлені особливості, що принципіально різнять її від фаз депресії, які були в капіталістичному суспільстві досі. Це питання є предметом другої частини статті.

(Продовження буде)

О. АДРІАНОВ

Про характер закономірностей побудови соціалізму¹

Вивчаючи закономірності переходового періоду, ми повинні виходити з корінної відмінності пролетарської революції від буржуазної.

Соціалістичний спосіб виробництва є вища форма розвитку продуктивних сил порівняно з капіталістичним, що веде на останній стадії свого розвитку до загинання продуктивних сил. У цьому — історична неминуєність заміни капіталізму соціалізмом.

Але ця необхідність не може реалізуватися еволюційним шляхом. Соціалістична економіка не може бути створена за капіталізму і в цьому одна з корінних відмінностей пролетарської революції від буржуазної: остання завжди *завершувала* перехід від однієї суспільно-економічної формації до другої; перша *починає* і робить перехід.

«1. Буржуазна революція починається звичайно при наявності більш-менш готових форм капіталістичного укладу, які вросли й дозріли ще до відкритої революції в надрах феодального суспільства, тоді як пролетарська революція починається при відсутності, або майже при відсутності, готових форм соціалістичного укладу.

2. Основне завдання буржуазної революції зводиться до того, щоб захопити владу і привести її у відповідність з наявною буржуазною економікою, тоді як основне завдання пролетарської революції зводиться до того, щоб, захопивши владу, збудувати нову, соціалістичну економіку.

3. Буржуазна революція *завершується* звичайно захопленням влади, тоді як для пролетарської революції захоплення влади є лише її *початок*, при чому влада використовується як підойма для перебудови старої економіки і організації нової»².

¹ Ця стаття є перша частина праці автора про закономірності побудови соціалізму.

Цією статтею редакція відкриває обговорення питання про закономірності переходового періоду.

Редакція відзначає, що окремі агтори і доповідачі в цього питання припустились опортуністичних помилок, які ведуть або до тлумачення переходового періоду, як особливої формації, або до змазування особливості переходового періоду в відміну від розгорненого соціалізму.

Стаття т. Адріанова, правильно скеровуючи критику проти цих перекручень марксизму - лєнінізму, одночасно має істотну хибу, яка полягає в западот абстрактній поставі питання, без аналізу конкретного розвитку радянської економіки.

Тому редакція закликає дальше обговорення питання провадити на основі конкретного аналізу і показу проявів розвитку закономірностей переходового періоду — в радянській економіці.

Редакція

² Сталін, «Питання лєнінізму», Партвидав ЦК КП(б)У, 1933 р., ст. 170, див. також Лєнін, т. XXII, ст. 315, 316, 317.

Буржуазні революції спиралася на вже реалізовані переваги нового способу виробництва, створеного в надрах старого суспільства до революції. Пролетарська революція такої опори не могла мати (лише *перемога* революції в нашій країні створила таку опору для революції в інших країнах), — вона спиралася на матеріальні передумови тільки в самій капіталістичній економіці (капіталістична концентрація виробництва на основі високої машинної техніки тощо). Ці економічні передумови означають об'єктивну *можливість* пролетарської революції. Але ця можливість не може реалізуватися автоматично, стихійно: якщо пролетарська революція об'єктивно немінуча, то об'єктивно наперед визначених строків її немає і не може бути. Інакше кажучи: хоч загибель капіталізму історично немінуча, і кожна година його існування є об'єктивно немінуче наближення кінця, але об'єктивно наперед визначених меж розвитку капіталізму («граніць міри») немає взагалі. В цій діалектичній суперечності полягає корінна відмінність лепінської теорії загнивання капіталізму від люксембургіанської і троцькістської теорії автоматичного краху та троцькістської теорії стагнації. Історична приреченість капіталізму означає, що із загальної кризи капіталізму виходу для нього немає. Але на кожному даному етапі існують не одна, а дві можливості — можливість пролетарської революції і можливість капіталістичних виходів з криз шляхом імперіалістичних воєн, дальшого убожіння пролетаріату та селянства і трудящих колоній. Ясно, що реалізація останньої можливості не знімає першої: капіталізм не може зникнути перспективу власної загибелі, але здатний відтягати кінець. Яка з цих двох можливостей реалізується на кожному даному етапі, залежить від ходу класової боротьби, тобто від босспроможності пролетаріату та його партії.

Проти цього можна б заперечити, мовляв, і панівні класи, які раніше віджили свою історичну роль, не віддавали влади без бою, — мовляв, і в буржуазних революціях перемога залежала від босспроможності буржуазії та її партій. Але ця подібність тільки зовнішня. Корінна ж відмінність полягає в тому, що буржуазні революції, як і всі попередні, були *стихійними* революціями (принаймні і в повній мірі — ті буржуазні революції, в яких буржуазія була рушійною силою). І буржуазія, і селянство *не могли* вступати, як єдині організовані бойові класи з єдиною волею, або цьому переперборно перешкоджали їх середкласові суперечності, що органічно випливають з приватної власності на засоби виробництва. Але для буржуазії і *не було* необхідності в такій організованості, тому що капіталістичний спосіб виробництва міг стихійно рости в надрах феодального суспільства, тому що навіть поразка буржуазних революцій і феодальна реставрація не могли зупинити цього росту, уповільнюючи тільки його темпи.

І навпаки, пролетаріат, позбавлений власності на засоби виробництва і об'єднуваний самими умовами великого машинного виробництва, вперше в історії може діяти як організований клас з єдиною волею, втілюваному нашою партією. (Звичайно, пролетаріат не організується самопливом; партія повинна завоювати більшість пролетаріату в боротьбі з соціал-фашистською агентурою буржуазії в робітничому класі). Ця умова є *водночас абсолютно необхідна* для пролетарської революції, на відміну від буржуазної революції; вона не може перемогти як *стихійний* рух. Ця особливість визначається тим, що соціалістичний спосіб виробництва, який має бути створений пролетаріатом у самій революції (що є її основним завданням, відмінно від усіх попередніх революцій), може бути створений тільки *організовано*, в державному масштабі.

Цей організований характер пролетарської революції втілюється в керівній ролі авангарду робітничого класу — нашої партії. Тільки єдина партія пролетаріату — більшовицька партія — надає стихійному рухові сві-

домого, планоми́рного характеру, підносить маси до рівня свідомості, веде за собою рух¹.

Звичайно, вибір строків революції залежить не тільки від ступеня організованості пролетаріату й боєспроможності його партії.

«Революція неможлива без загальнонаціональної (що зачінає і експлуатованих, і експлуаторів) кризи. Значить, для революції треба, поперше, добитися, щоб більшість робітників (або в усякому разі, більшість свідомих, мислящих, політично - активних робітників) цілком зрозуміла необхідність перевороту й готова була йти на смерть заради його; подруге, щоб правлячі класи переживали урядову кризу, яка втягує в політику навіть найвідсталіші маси... знесилює уряд і робить можливим для революціонерів швидке повалення його»².

Треба підкреслити, що в цій указівці Леніна про основний закон революції говориться не тільки про те, що умови пролетарської революції становлять єдність об'єктивного і суб'єктивного факторів, а й про особливу роль суб'єктивного фактора (... «добитися, щоб більшість робітників... цілком зрозуміла необхідність перевороту...»). Це означав, що пролетарська революція, від самого свого початку, в корені змінює відношення об'єктивного і суб'єктивного у суспільному русі: принципіально змінюється роль суспільного суб'єкта в історії; створюється новий небувалий в історії людства тип єдності об'єктивного і суб'єктивного³.

Це положення має фундаментальне значення для розуміння закономірностей переходового періоду, для всієї теорії радянської економіки.

* * *

Пролетаріат уже на початку революції створює соціалістичний спосіб виробництва у вигляді особливого укладу, шляхом експропріації командних економічних висот. Соціалістичний спосіб виробництва дістає реальну можливість довести на ділі свою перевагу над капіталізмом. Боротьба за високу соціалістичну продуктивність праці стає одним з найважливіших завдань пролетарської революції після першої перемоги над капіталізмом⁴. Але революція на цьому не закінчується. Навпаки, створення соціалістичного виробництва у вигляді особливого укладу є все ще тільки початком революції; самих економічних можливостей, закладених у соціалістичному способі виробництва ще недосить для перемоги над капіталізмом.

Революція віднімає у капіталізму його власну основну виробничу базу. Тому буржуазія перестає бути основним класом після захоплення влади пролетаріатом, у переходовий період. Тому основний закон капіталізму, закон вартості вже не може бути законом переходової економіки.

Але коріння капіталізму з захопленням влади пролетаріатом ще не було знищене. Залишалося просте товарне господарство (в основному селянське), яке це можна було негайно переробити на соціалістичне, з яким соціалізм повпнеє зживатися досить довгий час для того, щоб підготувати перебудову. Тому селянство стає другим основним класом переходового періоду.

¹ Див. Сталін, Про основи лєнінізму — критика теорії стихійності.

² Ленін, т. XXV, ст. 223. (III рос. вид.)

³ Саме цю сторону лєнінського вчення про основний закон революції підкреслюють вказівки ВККІ про те, що створення самих передумов революційної кризи також залежить від революційної активності пролетаріату, від уміння його партії завоювати більшість пролетаріату в боротьбі за революційний вихід з економічної кризи.

⁴ Нагадаємо, що вже на початку січня 1918 р. Ленін пише статтю «Як організувати змагання», а на VII з'їзді партії Ленін ставить завдання організації змагання «для неухильного підвищення організованості, дисципліни, продуктивності праці, для переходу до вищої техніки, для економії праці і продуктів»...

Вперше в історії став можливим міцний союз між двома основними суспільними класами, тому що вперше в історії суперечності між основними класами не мають антагоністичного характеру. Але це можливе тільки тому, що основні класи представляють *не один, а два способи виробництва*. В обох способах виробництва немає експлуатації і разом з цим вони *не однотипні*. Саме ці особливості визначають неможливість стихійного соціалістичного *переродження* селянського господарства і, разом з цим, — можливість його соціалістичної *переробки*, тобто — добровільної колективізації під керівництвом пролетаріату.

Як і всяке виробництво, просте товарне господарство прагне розширеної репродукції. Але через те, що воно засноване на приватній власності на засоби виробництва, його розширена репродукція неминує означати процес капіталістичної диференціації. Перший крок пролетарської революції на селі (експропріація поміщиків і націоналізація землі) загальмував цей процес і ґрунтовно змінив його умови; в наслідок переділу землі село «осереднячилося»; заборона продажу землі, податкова система, система сільськогосподарського кредиту і т. д. обмежували ріст куркуля, економічно посилювали бідноту й маломіцну частину середняцтва, та все ж не могли спинити росту куркуля. Пролетаріат тримав у своїх руках усі підойми, за допомогою яких ми могли зламати спроби переходу буржуазії в контрнатуп, як це показав урок «хлібного страйку» в 1928 р. (цього не хотіли бачити троцькістські панікери, що лякали нас куркульською небезпекою). Пролетаріат мав досить сил і засобів, щоб знищити наявні кадри куркульства, але на зміну знищеним ростуче середняцьке господарство безперервно, стихійно виділяло б нові кадри.

Вихід з цього становища не міг лежати на шляху одноосібного дрібного сільського господарства, його давало тільки велике соціалістичне господарство. Тому і ліквідація куркульства як класу могла бути проведена тільки на основі суцільної колективізації. А до цього етапу завдання полягало в тому, щоб підготувати промислову базу для великого соціалістичного сільського господарства (індустріалізація країни), зміцнюючи союз з середняком, обмежуючи й витискаючи капіталістичні елементи. Коротко кажучи, — завдання полягало в тому, щоб підготувати другий і останній крок революції на селі.

Отже, в селянському господарстві немає внутрішнього закону, що веде його на соціалістичний шлях. Створений пролетаріатом соціалістичний спосіб виробництва в промисловості не міг сам собою визначити напрям розвитку всієї економіки. Рушійні суперечності соціалістичного виробництва і безкласова форма їх розв'язання не можуть стати самі собою законом розвитку переходової економіки. Остання розвивається на *двох основах*. Просте товарне господарство виявляє товарно-капіталістичну тенденцію. Воно стихійно намагається вийти на капіталістичний шлях розвитку, хоч в умовах переходового періоду і не йде цим шляхом (у цьому ріжниця між тенденцією і законом). Не будучи капіталістичним, воно стихійно породжує капіталізм, становить базу капіталізму, будучи однотипне з ним (приватна власність на засоби виробництва).

Це означало, що поки існувало просте товарне господарство, як основа сільського господарства, в капіталізма залишалась об'єктивна можливість реставрації. Тому «не можна без кінця, тобто протягом надто довгого періоду часу, базувати радянську владу і соціалістичне будівництво на *двох різних основах*»¹. Тому капіталісти, не будучи основним класом переходового періоду, лишаються основною класовою силою, що бореється в соціалізмом. Тому основна рушійна суперечність переходової

¹ *Сталін*, Про індустріалізацію країни і про правий ухил у ВКП(б), «Лит. Лен.», ст. 313.

економіки ще є *антагоністична* (цпм і різниться перехідний період від соціалізму). Але цей антагонізм існує не всередині одного способу виробництва; це антагонізм двох способів виробництва — соціалістичного і капіталістичного, бо останній зберігає базу для свого відродження в простому товарному господарстві. Це вже не колишній дореволюційний антагонізм, який відзначався тим, що пролетаріат був гнобленим, експлуатованим класом, а капіталіст — пайвіним, експлуатуєчим. У перехідний період пролетаріат, займаючи панівне становище, вже не є колишнім класом, але і не новим класом — він скидає свої класові ознаки, стаючи соціалістичним виробником у безкласовому виробництві, і в цьому вигляді він протиставить себе як клас іншим класам старого суспільства, до їх ліквідації і для цієї ліквідації. В цьому розумінні соціалістичний пролетаріат ще залишається класом. Його боротьба з буржуазією в перехідний період є вже не давніший, але й не новий антагонізм, тому що ніяких нових класів у перехідний період не утворюється. Це є революційний процес ліквідації антагонізму пролетаріату і буржуазії в найвищому загостренні їх боротьби і в боротьбі за шлях розвитку селянського господарства. Це є продовження пролетарської революції в нових формах. Звідси виходить, що суспільство перехідного періоду не є новим особливим типом єдності протилежностей, а процесом революційного становлення нового безкласового, соціалістичного типу єдності протилежностей.

Отже, в перехідній економіці закладені об'єктивні можливості не одного, а двох протилежних шляхів розвитку. Вони лежать у двох основних секторах перехідної господарської системи, що містять дві протилежні тенденції розвитку. Якщо ці сектори були рівноспільні, тобто, якщо кожен з них розвивався на основі власного внутрішнього закону, то перехідна економіка не могла б бути *єдиною господарською системою*, а являла б співжиття двох незалежних систем. Але таке співжиття неминуче вело б не до остаточної ліквідації капіталізму, не до безкласового суспільства, а до реставрації капіталізму. Соціалістичне місто повинно було б, кінець-кінцем, або капітулювати перед відродженням капіталізму, або розпочати нову громадянську війну проти капіталістично переродженого села. З цього засновку незалежності двох основних укладів перехідної економіки виходить контрреволюційна троцькістська теорія «двох регуляторів», себто теорія про неможливість розв'язати суперечності між пролетаріатом і селянством, про неможливість побудувати соціалізм у нашій країні. Для кожного з взаємовиключальних шляхів розвитку — капіталістичного і соціалістичного — в перехідній економіці лежать об'єктивні можливості, але реалізуватися, перетворитися в дійсність може тільки одна. Та для цього вона повинна мати переваги над другою: можливості не повинні бути рівноспільні, основні сектори перехідної економіки не можуть бути рівноправні. Це значить, що соціалістичний спосіб виробництва, для того, щоб стати єдиним, раніше повинен бути *провідним* для всієї перехідної господарської системи. Провідна роль соціалістичного сектора заснована на об'єктивних умовах: на перевагах соціалістичного способу виробництва (плановість, відсутність непродуктивного споживання, можливість вищої продуктивності праці), на зосередженні в руках пролетаріату командних економічних висот, на певному рівні розвитку промисловості, досягнутому до пролетарської революції, на природних багатствах країни, що належать пролетаріатові¹. Ці об'єктивні передумови дають можливість соціалістичному секторові вести за собою село, бо *товарне* сільське господарство

¹ В умовах капіталістичного оточення для перемоги соціалізму в одній нашій країні треба було мати такі природні багатства, які б забезпечили повну економічну незалежність від капіталістичного світу (насамперед, джерела паливної та металічної сировини).

не може існувати незалежно від міста, — воно завжди економічно підлягає місту, повинно йти за ним.

Проте, хоч ці передумови безперечно необхідні, вони ще не розв'язують питання: приватновласницьке село за соціалістичним містом самопливом не піде, як воно йшло за капіталістичним містом. «Не можна будувати соціалізм тільки в промисловості, полишивши сільське господарство на волю стихійного розвитку, виходячи з того, що село «само піде» за містом. Наявність соціалістичної промисловості в місті становить основний фактор соціалістичного перетворення села. Але це ще не значить, що цей фактор є цілком достатній¹. Об'єктивні умови необхідні для розв'язання питання «хто кого», але вони не вирішують наперед відповіді. Якби відповідь була наперед вирішена об'єктивними умовами, то це було б і самого питання. Мало того — самі об'єктивні економічні переваги пролетаріат не дістає в готовому вигляді, вони не вникають самопливом; вони створюються тільки революційним шляхом: соціалістичне виробництво створене державою пролетаріату, а не виростало з капіталізму (останній тільки підготовляє потрібні матеріальні передумови); командні економічні висоти захоплені пролетаріатом шляхом революційного насильства, а природні багатства завойовані ним у громадянській війні, тобто тим самим революційним насильством. Співвідношення двох зазначених об'єктивних можливостей — об'єктивні переваги соціалістичного сектора — не забезпечене автоматично: буржуазія після свого повалення «надовго ще лишається... дужчою за пролетаріат, що її повалив»²; якби партія надалі пішла по лінії «вільного змагання» рівноправних господарських секторів (наприклад, коли хоч би «тільки» скасувати монополію зовнішньої торгівлі), то всі завойовані нею об'єктивні переваги дуже скоро перейшли б на сторону капіталізму.

Для того, щоб об'єктивні можливості провідної ролі соціалістичного сектора перетворилися у дійсність, необхідне було, насамперед, *революційне насильство* пролетаріату щодо буржуазії.

«Пролетаріат у боротьбі проти буржуазії неодмінно об'єднується як клас, шляхом революції стає панівним класом і, як панівний клас, насильно нищить старі умови виробництва»...³.

Це насильство не є одноразовий акт, що обмежується захопленням влади і експропріацією капіталістичного виробництва.

«Поки існують ще інші класи, особливо клас капіталістичний, поки пролетаріат з ним бореться (бо з приходом його до влади не зникають ще його зороги, не зникає старий суспільний лад), він мусить застосовувати засоби насильства, бо насильство — засіб для управління. Якщо він сам ще залишається класом і якщо не зникли ще економічні умови, на яких засновується класова боротьба, тобто існування класів, вони повинні насильно бути усунені і перетворені, процес їх перетворення повинен бути насильно прискорений».⁴

Це насильство пролетаріату має цілком інший характер, ніж звичайні методи насильства, уживані всіма панівними класами в історії; це — не насильство «мирної» епохи «органічного розвитку» класової формації, а — «найлютіша, найгостріша і найнещадніша війна нового класу проти більш могутнього ворога, проти буржуазії, опір якої *вдесятеро збільшений її поваленням*»⁵.

Пролетаріат, поряд із застосуванням революційного насильства щодо буржуазії, повинен керувати селянством у союзі з ним, поєднуючи методи переконання і примусу; він повинен виконати гігантську роботу органі-

¹ *Сталін*, Про праву небезпеку в ВКП(б). «Пит. Лен.», ст. 303.

² *Сталін*, Про основи лєнінізму, розд. IV «Пит. Лен.», ст. 25.

³ *Маркс і Енгельс*, «Комуністичний маніфест».

⁴ Лєтописи Марксизма, кн. 2, 1927, ст. 93.

⁵ *Лєнін*, т. XXV, ст. 173 (III рос. вид.)

зації радянської господарської системи. Усі ці завдання здійснюються¹ пролетаріатом тільки в формі його диктатури.

«Питання про пролетарську диктатуру є насамперед питання про основний зміст пролетарської революції. Пролетарська революція, її рух, її розмах, її досягнення набирають плоти і крові лише через диктатуру пролетаріату. Диктатура пролетаріату є знаряддя пролетарської революції, її орган, її найважливіший опорний пункт, покликаний до життя для того, щоб, поперше, придушити опір скинутих експлуататорів і закріпити свої досягнення, подруге, довести до кінця пролетарську революцію, довести революцію до повної перемоги соціалізму» —

каже тов. Сталін, і далі вказує три головні завдання, що постають перед диктатурою пролетаріату «на другий день» після перемоги:

- а) зломити опір скинутих і експропрійованих революцією поміщиків та капіталістів, ліквідувати всі і всякі їх спроби до відновлення влади капіталу;
 - б) організувати будівництво в душі згуртування всіх трудящих навколо пролетаріату і повести цю роботу в напрямі, який підготовляє ліквідацію, знищення класів;
 - в) озброювати революцію, організувати армію революції для боротьби з зовнішніми ворогами, для боротьби з імперіалізмом.
- Диктатура пролетаріату необхідна для того, щоб провести, виконати ці завдання»¹.

Тільки в диктатурі пролетаріату ми знаходимо ключ до розуміння закономірностей побудови соціалізму. Їх роль принципіально різниться від ролі всіх державних форм, що були до неї. Як відомо, роль буржуазної держави зводиться до охорони капіталістичної власності, вона «є не що інше, як організація, яку створює буржуазне суспільство для охорони загальних, зовнішніх умов капіталістичного виробництва від посягання як робітників, так і окремих капіталістів».²

Охорона соціалістичної власності є одне з найважливіших завдань пролетарської держави. Це завдання в багато разів збільшується з переходом сільського господарства на соціалістичну основу. Але, поперше, ця охорона проводиться іншими силами, ніж у буржуазній державі: там власність меншості охороняється від переважної більшості народу — від трудящих; у нас — соціалістична власність робітників та колгоспників охороняється, насамперед — від решток капіталістичних елементів. Тому в нас за охорону соціалістичної власності безпосередньо борються, поряд із спеціальними органами диктатури, найширші маси самих трудящих. Подруге, ця боротьба провадиться іншими методами, ніж у капіталістичній державі; там вона зводиться до «охорони зовнішніх умов» виробництва; у нас вона органічно зв'язана з безпосередньою організацією самою державою внутрішніх умов виробництва. Наприклад, щоб охоронити зібраний колгоспний урожай, аж ніяк недосить ловити і «садовити» злодіїв, — треба поряд з цим організувати складське господарство, добрати кадри комірників та сторожів, забезпечити сухість комор, організувати своєчасне перелопачування зерна, організувати рахівництво в управі колгоспу; кінець кінцем, це завдання впирається в усю систему організаційно-господарського зміцнення колгоспів.

Звідси виходить, що пролетарська держава відіграє принципіально іншу роль, ніж буржуазна: вона ні в якій мірі не зводиться до охоронних функцій; навпаки, останні є тільки частиною її основної ролі — безпосередньої організації соціалістичного виробництва, включаючи сюди соціалістичну переробку селянського господарства. *Диктатура пролетаріату не є тільки політичною надбудовою, як буржуазна держава*, — вона сама

¹ Сталін, Питання лєнінізму — Про основи лєнінізму, розд. II, Партвидав ЦК КП(б)У, 1933, ст. 25.

² Енгельс, Анти-Дюрінг, Соцекгиз, 1931 р., ст. 263.

найважливіша економічна сила. Пролетарська держава є «пролетаріат, організований як панівний клас». Але революційний пролетаріат являє собою «найбільшу продуктивну силу з усіх знарядь виробництва» (Маркс, «Злідненість філософії»). Пролетарська держава є одночасно і політична і економічна організація, в ній здійснюється принципіально новий тип єдності політики і економіки порівняно з усією попередньою історією людства. Тому і політика в перехідний період відіграє принципіально нову роль. Тому і теорія бази і надбудови так само, як і вчення про суспільне буття і про суспільну свідомість, підноситься в перехідний період на новий, вищий ступінь.

* * *

Основний закон розвитку будь-якої суспільно - економічної формації, є, по суті, специфічна суперечність основного для даної формації способу виробництва, яка визначає напрям розвитку цієї формації. Кожна суспільна формація завжди мала один основний спосіб виробництва, який визначав закон її розвитку. Інші ж, не основні господарські уклади, що залишилися від попередніх формацій, почасти стихійно перероджувалися (капіталістичне переродження поміщицького господарства, капіталістична диференціація селянського господарства), почасти руйнувалися насильно (конфіскація феодальних земель у Франції; «обгороджування» в Англії; колонізація тощо). А що суспільне виробництво, при всіх його способах розвивалося стихійно, і його основний закон був завжди незалежний від волі класів, хоч завжди здійснювався в класовій боротьбі¹.

Та, коли ми спробуємо визначити закон руху перехідного періоду за аналогією з попередньою історією суспільного розвитку, то ми відразу ж уперемося в теоретичний закуток. Ми бачили, що в економіці перехідного періоду з неоднотипними способами виробництва містяться дві взаємовиключаючі тенденції розвитку. Ми бачили, що уклад простого товарного господарства не визначає напрямку розвитку перехідної господарської системи. Мало того, його внутрішня товарно - капіталістична тенденція в умовах диктатури пролетаріату не може стати законом його розвитку. Але цей уклад не може бути ні насильно зруйнований, ні стихійно перерости в соціалістичний на основі своїх внутрішніх закономірностей. Отже, соціалістичний уклад з його особливим типом безкласових внутрішніх суперечностей, сам собою, тільки своїми економічними перевагами також не може визначити напрямку розвитку перехідної господарської системи. Мало того: «вільне економічне змагання» господарських укладів перехідної економіки неминуче привело б до загибелі соціалістичного сектора і до реставрації капіталізму. Таким чином, у перехідній господарській системі не існує закону розвитку, незалежного від волі класів.

Ми бачили, що вирішальну роль у розвитку перехідної економіки до соціалізму відіграє диктатура пролетаріату. Але зробити з цього висновок, що диктатура пролетаріату і є основний закон перехідного періоду, це значить вивести дуже нечітке формулювання, що давало б привід до різних перекинувань: до відриву політики від економіки, до зведення економіки до політики.

Пролетарська революція створює новий тип єдності об'єктивного і суб'єктивного в суспільному розвитку. Нове полягає в тому, що коли

¹ Нагадаємо відомі вказівки основоположників марксизму в цьому питанні: закони розвитку суспільства, заснованого на товарному виробництві, «діють без участі виробників і проти них так само неминуче і сліпо, як закони природи. Продукт панує над виробником». Ці закони «впливаються, не зважаючи на анархію, в анархії і через анархію». (Енгельс, Анти - Дюрінг.)

рапіше суспільний розвиток відбувався завжди незалежно від волі людей, то тепер, при наявності даних об'єктивних умов, організована діяльність пролетаріату, під керівництвом партії, відіграє вирішальну роль в суспільному розвитку. При чому, ці об'єктивні умови, визначаючи лінію боротьби пролетаріату, самі організовано змінюються пролетаріатом у його боротьбі. Цей новий тип єдності об'єктивного і суб'єктивного, цей новий характер суспільних закономірностей визначається соціалістичним способом виробництва. *Цей же тип закономірностей*, уперше в історії виникаючи в пролетарській революції, *буде і в безкласовому соціалістичному суспільстві*. Але розвиток безкласового суспільства різнитиметься від переходового періоду тем, що там він буде вже запевно єдиним соціалістичним способом виробництва з його особливим типом внутрішніх суперечностей. А в переходовий період, з його основними господарськими укладами, існують об'єктивні можливості двох взаємовиключаючих шляхів розвитку, і соціалістичніший шлях (тобто побудова соціалізму) визначається тільки диктатурою пролетаріату. Це означає також, що в переходовий період стихійність у суспільному розвитку ще не знищена до кінця, але революційно знищується. У соціалістичній формації вирішальну роль відіграватиме організована воля всього безкласового суспільства; в переходовий період цю роль відіграє організована воля пролетаріату, втілена в його диктатурі, керована нашою партією. «Диктатура пролетаріату є знаряддя пролетарської революції, її орган, її найважливіший опорний пункт» (Сталін). Цим знаряддям, шляхом революційного насильства над буржуазією і революційного керівництва селянством, пролетаріат реалізує об'єктивну можливість побудови соціалізму і ліквідує другу об'єктивну можливість — реставрації капіталізму. Отже, відмінність переходового періоду полягає в тому, що соціалістична можливість, тобто ліквідація класів, може перетворитися в дійсність тільки в класовій боротьбі.

Значить, закономірності переходового періоду різняться і від капіталістичних, і від соціалістичних закономірностей. Але ці відмінності не однакісні. Відмінність від капіталізму — корішня тому, що в переходовий період створюється цілком новий тип закономірностей. Але цей самий тип (вирішальна роль суб'єктивного фактора на основі об'єктивних можливостей) буде і в безкласовому суспільстві. Тому з ліквідацією класів зникнуть і зазначені відмінності між переходовим періодом і соціалізмом.

«Суспільства, подібно до епох історії землі, не відділяються одне від одного абстрактно - строгими розмежуваними лініями» (Маркс). Так само не можна розділити такими лініями і епохи діяння основних суспільних законів. Вони не можуть «набрати сили з першого числа», як от державні закони. Вони самі зароджуються, розвиваються і гинуть разом з історичними формаціями, рушійні суперечності яких вони виявляють. Через те і основний закон руху безкласового суспільства сам виникає в класовій боротьбі переходового періоду. Інакше кажучи — він є в процесі революційного становлення, як і сама соціалістична формація. Він історично виникає як закон постановня соціалістичного суспільства. Основою цього становлення є соціалістичний сектор переходової економіки, а його підоймою — диктатура пролетаріату.

У боротьбі двох об'єктивних тенденцій переходової економіки — «соціалістичної тенденції пролетаріату і товарно - капіталістичної тенденції селянства» (Ленін, Зауваження на книжку Бухаріна «Економіка переходового періоду»), тільки диктатура пролетаріату першу тенденцію перетворює в закон, а другу — переборює і остаточно ліквідує.

Чи можна говорити про особливий основний закон руху переходового періоду? Таке формулювання може дати привід до всякої теоретичної плутанини, бо воно не виражає історичної своєрідності переходового періоду,

який різниться від усієї історії людства. І справді, кожен історичний основний суспільний закон завжди виражає напрям розвитку особливого для кожної даної епохи основного способу виробництва. Кожен такий спосіб виробництва визначає будову особливої суспільно-економічної формації. Це азбука історичного матеріалізму. Не може бути особливо для даної епохи основного суспільного закону, що не базувався б на особливому для цієї ж такої епохи способі виробництва. Але перехідний період через те і є *перехідний*, що він не створює свого, характерного тільки для нього способу виробництва, а перебудовує всю економіку на єдиний соціалістичний спосіб виробництва, створюючи тим самим соціалістичну формацію. Він є не особлива формація, а — становлення соціалістичної формації. Він є період пролетарської революції.

І не випадково, що всі теорії, які намагалися угрунтувати особливий основний закон руху переходової економіки, «забували» цю особливість, виходили із аналогії з розвитком попередніх формацій, і саме тому вони намагалися знайти в перехідній економіці закон руху, незалежний від волі класів, подібно до попередніх переходових періодів і формацій. Це стоїть не тільки до бухаринської «теорії трансформації» і «теорії двох регуляторів» Преображенського, а й до теорії «плану, як закону руху» і до «закону соціалістичного усупільнення». Звичайно, творці цих останніх теорій мали найкращі наміри: вони хотіли угрунтувати закономірні перемоги соціалізму проти суб'єктивістського заперечення закономірностей; вони хотіли показати відмінність переходового періоду від безкласового суспільства. Звичайно, треба боротися з усякими волюнтаристськими теоріями, що прикриваються «лівацькою» фразою. Ясно, що заперечувати закономірність соціалістичного будівництва, значить заперечувати всю теорію Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна в цілому, значить — відкидати лінію нашої партії, засновану на науковому обліку об'єктивних можливостей на кожному етапі революції. Ясно також, що всякий суб'єктивізм у цьому питанні є зворотною стороною невіри в об'єктивні можливості побудови соціалізму, є об'єктивізм навиворіт. Але теорії особливої форми переходової економіки в цю боротьбу з суб'єктивізмом досі нічого не внесли, крім об'єктивістської плутанини.

Можна було б говорити про основний закон переходового періоду, як про закон пролетарської революції після захоплення влади. Але й це формулювання недосить чітке: воно протиставить період виникнення (становлення) соціалістичної формації — самій формації, розриває їх. Тим часом, ніякої перегородки, ніякої різкої грані між цими епохами немає: перехідний період є епоха виникнення і початкового розвитку соціалізму в класових боях пролетарської революції. По таких спробах штучного розгороджування б'є саме життя: як відомо, ми вже на етапі XVI з'їзду партії вступили в період соціалізму, але ще не вийшли з переходового періоду, хоч останній якісно змінився. Ці намагання створити штучну грань між переходовим періодом і соціалістичною формацією політично шкідливі: саме з них виходять право-лівацькі трактування другої п'ятирічки, як етапу згасання класової боротьби і ліквідації пролетарської диктатури. Іноді намагаються навіть «ставити питання»: з якого року цілком припиниться класова боротьба в СРСР, маючи на думці 1937 р. З цього схоластичного відгороджування переходового періоду від соціалізму виходили деякі горе-теоретики «кооперації»: вони «зрозуміли» вказівки Сталіна про вступ у період соціалізму як лозунг ліквідації радянської торгівлі і переходу до соціалістичного продуктообміну. «Ясно, — міркували вони, — за соціалізму повинен бути продуктообмін; ми вступили в період соціалізму, значить радянську торгівлю треба згорнути».

Звичайно, треба бачити різницю між переходовим періодом і соціалістичною формацією.

лізмом. Забувати цю ріжницю, значить — «забувати». про революційну класову боротьбу, яка є основною умовою побудови соціалізму. Іноді кажуть, що класова боротьба і є закон побудови соціалізму. Але класова боротьба завжди була законом суспільного розвитку в тому розумінні, що цей розвиток завжди здійснювався в класовій боротьбі. Але вона завжди вела, кінець — кінцем, до заміни одного способу експлуатації на другий, породжуючи разом з новим способом виробництва нові класи. *Класова боротьба переходового періоду в корені різниться від усієї минулої історії тим, що вона розвивається не всередині основного способу виробництва, тим, що в ній панівний клас — соціалістичний пролетаріат, який уже скинув з себе класові ознаки, властиві йому, як класові в капіталістичному суспільстві. Та він і не новий клас: він представляє виробничі відносини майбутнього безкласового суспільства і спирається на створений ним соціалістичний уклад. Рухійною суперечністю переходової економіки є не тільки внутрішня суперечність соціалістичного сектора, але й класова антагоністична суперечність соціалістичного пролетаріату і буржуазії.*

Але антагонізм між радянським пролетаріатом і буржуазією вже не давнійший антагонізм, це — революційний процес ліквідації давнішого антагонізму — ліквідація класів. Класова боротьба переходового періоду не є внутрішнім законом провідного способу виробництва (бо провідний спосіб — соціалістичний), вона є революційний процес знищення класової боротьби в її найвищому загостренні. Між закономірностями переходового періоду і законом безкласового суспільства є ріжниця, але ця ріжниця — не між двома типами закономірностей, а *ріжниця між етапами розвитку одного типу*. Класова ж боротьба означає, що старе і нове в закономірностях ще переплітається в боротьбі за остаточну ліквідацію попереднього типу розвитку (боротьба двох тенденцій) в процесі революційного становлення нового типу — закону соціалізму, і підмогою цього становлення в диктатура пролетаріату.

Це революційне становлення нічого спільного не має з вигаданою Бухаріним трансформацією закону вартості в закон трудових витрат. Перше є революційний великий стрибок від капіталізму до соціалізму; друга — мирне еволюційне переростання капіталізму в соціалізм; перше є створення принципіально нового, небувалого типу суспільних закономірностей; друга — видумує неіснуючі позаісторичні закони, спільні всім формаціям¹.

* * *

¹ Звичайно, марксизм не заперечує загальних законів, як це роблять деякі надміру гарячі «марксистки», що в боротьбі з буржуазною соціологією, спохвату, викидають «за борт»... істмат, як науку про найбільш загальні закони суспільного розвитку. Але ці закони через те і є найбільш загальні, що в житті вони завжди існують тільки в конкретній історичній формі, при чому ця форма не є тільки мінлива оболонка невмінного змісту, — вона є закон побудови змісту. Тому в житті маємо не передягання загальних законів у нову оболонку, а зміну одних законів іншими. Істмат різниться від буржуазної соціології та її бухаринської відміни не тим, що перший, мовляв, заперечує загальні закони, а друга — стверджує їх існування (справді ж, напак: тільки істмат відкрив дійсні, найбільш загальні закони, а буржуазна соціологія, по суті, перетворює закони капіталістичного суспільства в надісторичні, заперечуючи, таким чином, справжні загальні закони). Відмінність полягає в іншому: в тому, що для марксизма абстрактне існує тільки в конкретному, а для механістів, так само як і для меншовиючих ідеалістів, абстракція існує сама собою. Тому в Бухаріна створена ним абстракція «передягається», «трансформується» і взагалі поводиться як повноправна громадянка нашого конкретного світу.

Разом з тим марксизм не заперечує абстракцію: вона не існує сама по собі, але вона справді існує в конкретному. Тому істмат є не тільки метод, а й наука про найбільш загальні закони суспільного розвитку; без цього він не міг би бути єдиним об'єктивно вірним методом.

Запитують: якщо в перехідний період відбувається революційне становлення закону руху соціалістичного суспільства, то який же цей самий закон?

Було б, принаймні, нісенітно вимагати готового формулювання цього закону (а такі вимоги іноді ставлять). Ще більшою нісенітницею було б претендувати на «відкриття» такого формулювання. Всяке формулювання має сенс лише тоді, коли його виводять з наслідків вивчення дійсності. Суспільні закони, як відомо, не з'являються в готовому, застиглому вигляді. Вони самі розвиваються в процесі виникнення і розвитку кожної формації. Тому і закон соціалізму в його «розгорненому» вигляді ми зможемо пізнати лише в процесі розвитку безкласового суспільства. Але ми можемо передбачити характер його розвитку, виходячи з вивчення закономірностей будованого соціалізму. Ці закономірності є тільки конкретно історична форма закону безкласового суспільства — його становлення, бо між перехідним періодом і соціалізмом є різниця, але немає якісної грані, яка існує між двома формаціями. Саме через те, що такої якісної грані немає, партія під проводом Леніна і Сталіна основує своє керівництво побудовою соціалізму на науковому передбаченні. В даній статті мова йде тільки про *характер* закономірностей, тобто про становлення нового типу єдності об'єктивного і суб'єктивного, принципіально відмінного від усієї попередньої історії людства.

Цей особливий характер соціалістичного розвитку передбачили і вказали основоположники марксизму.

«З переходом засобів виробництва в суспільну власність усувається товарне виробництво, а разом з тим панування продуктів над виробниками. Анархія суспільного виробництва заміниться організацією його за наперед обдуманним планом. Припиниться боротьба окремих осіб за існування. Можна сказати, що таким чином людина остаточно виділиться з царства тварин і з тваринних умов існування перейде в умови справді таки людські. Життєві умови, що оточують людство і що досі над ним панували, попадуть під владу і контроль людей, які вперше стануть дійсними й свідомими владарями природи, і саме в тій мірі, в якій вони стануть владарями своїх власних суспільних відносин. Закони їх власних суспільних дій, що протистояли людям досі як чужі, пануючі над ними, закони природи, будуть тоді цілком свідомо застосовуватися ними і, значить, підкоряться їх пануванню. Суспільний лад, що досі здається людям наче дарованим зверху природою й історією, буде тоді їх власною свобідною справою. Об'єктивні, зовнішні сили, що панували над історією, перейдуть під контроль людини. І тільки тоді люди почнуть цілком свідомо самі створювати свою історію, тільки тоді суспільні причини, яким вони надають руху, даватимуть в значній і щораз більшій мірі бажані дії. І це буде стрибок людства з царства необхідності в царство свободи»¹.

Новий тип єдності об'єктивного і суб'єктивного полягає в тому, що суспільна людина вперше починає творити історію, перетворюючи її з об'єкта тільки пізнання в об'єкт своєї свідомої діяльності, переходячи від «пояснення світу» до його свідомої «зміни». Звичайно, завжди історія здійснювалася через свідому діяльність людей в їх класовій боротьбі, але вони діяли як раби пануючих над ними законів: історія, здійснюючись через діяльність людей, не залежала від їх волі та свідомості. Суспільна воля не була і не могла бути організованою; суспільна свідомість, завжди будучи класовою, однак, завжди залишалася *анархічною стихією індивідуальних свідомостей*, визначуваною анархією суспільного буття, що стояло над

¹ Енгельс, Анти - Дюрінг, Соцекгив, 1931 г., ст. 268.

людьми. Класова свідомість завжди відігравала активну роль у класовій боротьбі (і за наших часів буржуазна ідеологія є бойовою зброєю капіталістів у боротьбі за вихід з кризи), але вона ніколи не відігравала *вирішальної* ролі: суспільний розвиток завжди був стихійний.

Звичайно, і в перехідний період, і в безкласовому соціалістичному суспільстві продуктивні сили є, кінець - кінцем, визначальні, але вони визначають уже через свідому, організовану діяльність людей, бо люди є вже не рабами, а «панамі» своїх виробничих відносин. Це значить, що суб'єктивний фактор діє також на основі об'єктивних умов, але на основі змінених пролетарською революцією об'єктивних умов, його роль стала *вирішальною*.

Утворення нового типу єдності об'єктивного і суб'єктивного стривалії революційний процес. Він зароджується в авангарді пролетаріату, в боротьбі за утворення його партії; він повинен охопити більшість пролетаріату в його класовій боротьбі з буржуазією через завоювання партією більшості робітничого класу, і тільки тоді організована воля пролетаріату починає «змінювати світ» в пролетарській революції; він завершується тільки в остаточній ліквідації класів, в результаті цілої епохи революції — переходового періоду. Інакше кажучи, організована суспільна свідомість, перше ніж стати свідомістю всього людства, виступає тільки як класова свідомість пролетаріату, організована нашою партією і втілена в єдину вірну теорію марксизму - лєнінізму.

Суб'єктивний фактор відіграв вирішальну роль уже на самому початку переходу капіталізму до соціалізму — в боях за владу. Він відіграв вирішальну роль у весь період будівництва соціалізму. Але ця роль на різних етапах революції виявляється по-різному.

Виступаючи на бік за політичну владу, експропріюючи капіталістів, пролетаріат уперше скидає незалежні від нього, стихійні, капіталістичні закони розвитку, що підготували його прихід. Тут об'єктивною економічною опорою пролетаріату є тільки загострені до краю суперечності в самому капіталістичному виробництві. Самостійної господарської основи в нього немає.

Створивши пролетарську державу, зломивши збройний опір капіталістів, віднявши в них самостійну виробничу базу і заклавши фундамент соціалістичної економіки у вигляді націоналізованої промисловості, пролетаріат тим самим створює власну економічну основу і спирається вже на її об'єктивну перевагу. Але фундамент соціалістичної економіки ще тільки закладений; він ще не завершений; перехідна економіка в цілому розвивається ще на двох основах; внутрішні суперечності соціалістичного сектора самі по собі ще не можуть стати законом розвитку всієї господарської системи; диктатура пролетаріату повинна обмежувати товарно-капіталістичну тенденцію селянства в союзі з ним і в боротьбі з капіталізмом, розбитим, але не знищеним.

Посилення соціалістичної господарської основи пролетаріату, ріст соціалістичного сектора, завдяки політиці індустріалізації, створює об'єктивну можливість переходу в розгорнутий соціалістичний наступ. Диктатура пролетаріату робить другий крок революції на селі — переборює товарно-капіталістичну тенденцію селянства, організуючи його масову добровільну колективізацію, в запеклій боротьбі з капіталістичними елементами, ліквідуючи куркульство як клас. Сільське господарство переходить на соціалістичну основу. Пролетаріат протягом першої п'ятирічки бореться за завершення фундаменту соціалістичної економіки. Але боротьба ще далеко не закінчена і на цьому етапі: соціалістична переробка селянства із вступом його основної маси в колгоспи не завершується; дрібно-власницькі забобони ще надзвичайно міцні у колгоспного селянства; соціалістична переробка його вже почалась, але воно ще не ліквідувало дрібно-буржуазних пережитків, навичок, забобонів. Це клас у процесі знищування

його класових ознак. Опір решток капіталістичних елементів ще не зламано до кінця; він посилюється перед лицем їх остаточної загибелі. Цей опір уже не має під собою колишньої економічної основи: куркульське господарство розгромлено, дрібно-товарове господарство, що було економічною основою стихійного відродження капіталізму, перероблене пролетаріатом, стає економічною основою соціалізму. Але *це тільки став*. Ця основа ще не зміцнена. І в цих умовах соціалістична форма колгоспів, сама по собі, ще не може забезпечити розвитку соціалістичного змісту, бути об'єктивним законом його будови. Куркуль намагається використати ще пережитки капіталізму в економіці й свідомості людей, дрібновласницькі забобони, що збереглися в колгоспників. Диктатура пролетаріату і в цих умовах відіграє вирішальну роль. Її завдання збільшуються у величезній мірі необхідністю безпосередньої організації сільського господарства в боротьбі проти нової тактики решток класового ворога, що намагається розкласти колгосп посередини. Внутрішні безкласові суперечності соціалістичного виробництва стають законом розвитку і промисловості і сільського господарства, але роль диктатури пролетаріату не тільки не зменшується на цьому етапі, а ще збільшується.

Перші вирішальні успіхи організаційно-господарського зміцнення колгоспів означають, що переваги соціалістичного способу виробництва вже виявляються в колгоспах; колгоспник дістає на основі цих переваг об'єктивну можливість стати заможним. Це остаточно й безповоротно закріплює перехід села на соціалістичний шлях. Зроблено вирішальні кроки до знищення суперечностей між містом і селом. З п'ятиох укладів переходової економіки залишаються тільки два, але «соціалістичний уклад є неподільно пануючою і єдиною командуючою силою в усьому народному господарстві». Проведено ґрунтовну технічну реконструкцію соціалістичної промисловості. Все це означає, що фундамент соціалістичного суспільства вже збудовано. Але соціалістична переробка сільського господарства все ще не закінчена, хоч вона вже вступила в новий етап. Колгоспник, залишений сам на себе, без керівництва пролетаріату, не тільки не стане заможним, але й перестане бути колгоспником. Класові відмінності між колгоспником і робітником ще не знищені, хоч у процесі більшовицького зміцнення колгоспів ці відмінності стиратимуться. Тому протилежність між містом і селом ще не знищена, хоч уже зникає. Організаційно-господарське зміцнення колгоспів завдало нового нищівного удару решткам класового ворога, але вони ще недобиті, все ще намагаються використати труднощі реорганізації. Їх економічна опора майже знищена, але за їх спиною — міжнародне капіталістичне оточення, яке прискорює готування інтервенції. Все це означає, що в другу п'ятирічку вже збудований фундамент соціалізму треба «увінчати надбудовами», тобто завершити реконструкцію всього народного господарства, добудувати й освоїти нашу реконструйовану промисловість, зробити колгоспи більшовицькими, а колгоспників заможними, остаточно зліквідувати капіталістичні елементи й класи взагалі, створити всі необхідні передумови для усунення протилежності між містом і селом, перетворити все трудяще населення країни в активних і свідомих будівників соціалістичного суспільства. Рушійні суперечності соціалістичного способу виробництва стали законом розвитку всієї радянської економіки, причому і на цьому етапі, в другу п'ятирічку, роль диктатури пролетаріату не зменшується, а зростає ще більше.

«Безкласове суспільство не може прийти порядком, сказати б, самопливу. Його треба завоювати й побудувати зусиллями всіх трудящих — шляхом посилення

¹ *Сталін*, Звітна доповідь XVII в'їздові.

органів диктатури пролетаріату, шляхом розгортання класової боротьби, шляхом знищення класів, шляхом ліквідації решток капіталістичних класів, у боях з ворогами як внутрішніми, так і зовнішніми»¹.

Але і з закінченням другої п'ятирічки диктатура пролетаріату не зникне. В економіці й свідомості людей ще залишаться «родимі плями капіталізму». Залишаться у багатьох трудящих ще елементи дрібнобуржуазного ставлення до праці, дрібнобуржуазні навички, намагання і забобни, залишиться принцип розподілу за працею, ще потрібне буде «буржуазне право», ще потрібний буде примус з боку держави. Нарешті, залишиться завдання збройної охорони СРСР від капіталістичного оточення і інтернаціональні завдання радянського пролетаріату в світовій революції.

«Інтернаціональні зв'язки робітничого класу СРСР з робітниками капіталістичних країн, братерський союз робітників СРСР з робітниками всіх країн, — ось один з наріжних каменів сили й могутності Республіки Рад. Робітники на Заході кажуть, що робітничий клас СРСР є ударна бригада світового пролетаріату. Це дуже добре. Це значить, що світовий пролетаріат готовий і надалі підтримувати робітничий клас СРСР в міру сил і можливостей. Але це накладає на нас серйозні обов'язки. Це значить, що ми повинні виправдати своєю роботою почесне звання ударної бригади пролетарів усіх країн. Це зобов'язує нас до того, щоб працювати краще і боротися краще за остаточну перемогу соціалізму в нашій країні, за перемогу соціалізму в усіх країнах.

Звідси третій висновок: *бути вірними до кінця справі пролетарського інтернаціоналізму, справі братерського союзу пролетарів усіх країн*».¹

Нарешті, після побудови повного соціалізму, на етапі переходу до комунізму, диктатура пролетаріату відіме, але як зміниться в зв'язку з цим характер суспільних закономірностей? І за комунізму розвиток не йтиме самопливом. Суть соціалістичного способу виробництва полягає в тому, що, своєю природою, воно є організоване виробництво, що йому органічно чужа стихійність розвитку. І за комунізму суб'єктивний фактор відіграватиме вирішальну роль. Але там цю вирішальну роль відіграватиме організована воля всього суспільства, а не тільки частини його — соціалістичного пролетаріату. В зв'язку з цим відпадуть завдання насильного придушення однієї частини суспільства і революційного керівництва другої частини, — тобто відпаде потреба в революційній підоймі — в диктатурі пролетаріату; але роль суб'єктивного фактора стане ще вирішальнішою, бо з ліквідацією класів елементи стихійності в суспільному русі будуть остаточно знищені.

* * *

В питанні про новий тип єдності об'єктивного і суб'єктивного в суспільному розвитку ми повинні боротися на два фронти: проти суб'єктивізму і проти об'єктивізму. Дехто твердить, що ці два фронти збігаються з тими двома фронтами, на яких партія боролася по всій лінії будівництва соціалізму: вважають, що представниками суб'єктивізму волонтаристського типу є троцькісти, а представниками об'єктивізму — праві опортуністи. Але таке тлумачення є теж опортуністичне. Тов. Сталін давно вже викрив цю легенду про троцькізм (створену самими троцькістами), зазначивши, що їх зовнішньо «революційна» фраза є тільки псевдореволюційною формою, яка прикриває капітулянтський зміст. Основою контрреволюційного троцькізму завжди був меншовицький об'єктивізм, виражений у його теорії перманентної революції, яка заперечує можливість побудови соціалізму в одній країні. Елементи авантюристського волонтаризму відігравали в ньому лише службову роль, указуючи на безпринципну еkleктичність його «теорії».

¹ Сталін, Звітна доповідь XVII з'їздові ВКП(б).

Цей об'єктивізм інакше виражений у правах. Тов. Сталін на XVI з'їзді партії дав класичне визначення зовнішньої відмінності і внутрішньої однорідності цих двох типів об'єктивізму. Але і в теорії правах є елементи суб'єктивізму. І це — закономірно, бо суб'єктивізм є органічною стороною механічної методології. Згадаймо, наприклад, твердження Бухаріна про те, що сила пролетаріату, який скидає буржуазію, «у своїй величній насамперед залежить від ступеня організованості цього класу». Ленін у своїх зауваженнях на «Економіку переходового періоду» критикує це положення, як суб'єктивістське, зазначаючи: «треба б додати: 1) від чисельності; 2) від ролі в економіці країни; 3) від зв'язку з масою трудящих; 4) від його організованості».

Воля пролетаріату завжди детермінована умовами виробництва:

«Від того часу, як на сцену історії виступило капіталістичне виробництво, перехід усіх продуктивних засобів у власність всього суспільства часто з'являвся у вигляді більш чи менш неясного ідеалу майбутнього, як окремим особам, так і цілим сектам. Але можливим і історично необхідним він став тільки тоді, коли з'явилися матеріальні умови для його здійснення. Як і всякий інший суспільний прогрес, такий перехід стає можливим не тому, що збагнуто суперечність між існуванням класів і ідеєю справедливості, рівності тощо, не в наслідок простого бажання знищити класи, а лише при наявності певних нових економічних умов¹.

Організованість пролетаріату, як революційного класу, не зароджується разом з ним, не утворюється по команді, вона росте разом з ростом суперечностей капіталістичного виробництва в боротьбі з капіталізмом. Цю тривалу історію організації пролетаріату в клас «для себе» класично показано в першому розділі Комуністичного маніфесту.

«Пролетаріат проходить через різні ступені розвитку. Його боротьба проти буржуазії починається з самого початку його існування. «На першому ступені розвитку робітники являють собою розпорошену по всій країні й роз'єднану конкуренцією масу... Отже на цьому ступені робітники борються не з своїм власним ворогом, вони добивають ворогів своїх ворогів... Увесь історичний рух концентрується, таким чином, у руках буржуазії... Але з розвитком промисловості збільшується не тільки чисельний склад пролетаріату; він групується в великі маси, сила його росте і він дедалі більше усвідомлює її. Іноді робітники виходять переможцями, але не надовго. Істотним наслідком їх боротьби є не безпосередній успіх, а щораз більше гургування їх між собою... Ця організація пролетарів в окремий клас, а zarazом і в політичну партію, щохвилини розбивається конкуренцією робітників між собою. Але вона виникає знову і знову, кожного разу дужче, міцніше, могутніше².»

Ця боротьба за бойову організацію пролетаріату в капіталістичних країнах не закінчена і в наші дні. Боротьба за опанування більшістю пролетаріату, проти основної соціальної опори буржуазії — соціал-фашизму, є корінним завданням секцій Комінтерну і в теперішній період переходу до другого туру революцій та воєн.

Повна, загальна класова організованість пролетаріату і не може бути досягнена в умовах капіталізму. Одним з найважливіших завдань пролетарської революції є переробка пролетаріатом самого себе і утворення культури соціалістичної змістом і національної формою. Пролетаріат неоднорідний своїм складом і залишається неоднорідним ще довго після захоплення влади: його кадри постійно поповнюються вихідцями з дрібної буржуазії міста й села, що не поривають відразу зв'язку з своїм одноосібним господарством і зберігають власницьку психологію. Організація пролетаріату не досягається самопливом. Вона виховується в класовій боротьбі, і бойовою

¹ Енгельс, Анти - Дюрінг, Соцексія, 1931, ст. 266.

² Маркс, Енгельс, Комуністичний маніфест.

силою, що організує пролетаріат, носієм його класової ідеології, втіленої в марксо-ленінській теорії — є партія як авангард пролетаріату.

Закон суспільного розвитку завжди був і буде єдністю об'єктивного і суб'єктивного факторів. Ось чому неправильно вважати, що воля безкласового суспільства, або план, як вираз цієї волі, будуть законом соціалістичної формації, так само як неправильно твердити, що диктатура пролетаріату є закон переходового періоду. Треба підкреслювати цю єдність об'єктивного і суб'єктивного в боротьбі з усіляким суб'єктивізмом. Але самої вказівки на цю єдність зовсім недосить. Справа не тільки в тому, що в переходовий період об'єктивність і суб'єктивність існують у нерозривній діалектичній єдності. І це — не головне, не основне. Головне ж і основне в тому, що пролетарська революція створює цілком новий тип цієї єдності (ось чому весь розвиток людства до пролетарської революції є тільки його передісторія). Це пове, як уже сказано, полягає в тому, що вперше суб'єктивний фактор відіграв вирішальну роль у цій єдності. (Звичайно, об'єктивний фактор є, кінцем-кінцем, визначальним, але «визначає» він тепер принципово інакше).

Іноді думають, що вся справа зводиться до кількісної різниці: мовляв, за диктатури пролетаріату суб'єктивний фактор діє активніше, ніж раніше. Тлумачити справу так, значить нічого не розуміти в історичній своєрідності пролетарської революції. А справа в тому, що докорінно змінюється характер суспільного розвитку, — відбувається перехід від стихійного до організованого, — від незалежного від анархічної волі людей до — визначуваною організованою волею. Справа не в тому, що суб'єктивний фактор раніше «був менше активний», а в тому, що він завжди сліпо підкорявся об'єктивній необхідності, в тому, що історична необхідність здійснювалася незалежно від волі й участі людей і проти їх волі.

Справа не в тому, що суб'єктивний фактор за нашого часу став «активніший», а в тому, що суспільство, як об'єктивна реальність, уперше перетворилася з об'єкту тільки пізнання на об'єкт його свідомої організованої зміни. Справа не тільки в тому, що партія не може «перескакувати» через об'єктивні етапи розвитку, а в тому, що ці етапи не можуть досягатися самопливом.

Підкреслення цієї сторони питання, як *основної*, розуміння *нового* в єдності, є вирішальним у теорії і практиці будівництва соціалізму. І не випадково, що всі основні вороги, з якими бореться й бореться більшовизм, — опортуністи всіх мастей, — заперечують цей новий тип єдності, заперечують вирішальну роль суб'єктивного фактора пролетарської революції в будівництві соціалізму; всі вони не виходять за межі попереднього типу єдності об'єктивного і суб'єктивного, а тому всі вони є об'єктивістами в гіршому розумінні цього слова.

Тов. Сталін, у боротьбі на два фронти, завжди підкреслював вирішальну роль суб'єктивного фактора. В боротьбі проти троцькізму, викриваючи його авантюристсько-волюнтаристську фразу, тов. Сталін основний удар спрямовував проти його об'єктивістсько-капітулянтської основи, — проти заперечення можливості побудувати соціалізм у нашій країні.

На XVI з'їзді партії, також у боротьбі на два фронти, тов. Сталін основний упор робить на роль суб'єктивного фактора в перетворенні соціалістичної можливості на дійсність.

У боротьбі за виконання першої п'ятирічки тов. Сталін безперестанно підкреслював цю сторону справи. В своїй промові «Про завдання господарників» на 1-й Всесоюзній конференції працівників соціалістичної промисловості, угруповуючи історичний лозунг «опанувати техніку», тов. Сталін з початку і до кінця підкреслює вирішальну роль суб'єктивного фактора.

«Що потрібне для того, щоб виконати контрольні цифри?

Для цього потрібні дві основні умови.

Поперше, щоб були реальні, або як у нас висловлюються, «об'єктивні» можливості для цього.

Подруге, щоб було бажання й уміння керувати нашими підприємствами таким чином, щоб усі можливості були перетворені в життя.

Чи були в нас минулого року «об'єктивні» можливості для повного виконання плану? Так, були... Чому ж, постає питання, ми не виконали плану за весь рік? Що перешкодило? Чого не вистачило? *Не вистачило вміння використати наявні можливості. Не вистачило вміння правильно керувати заводами, фабриками, шахтами*¹.

Такою вказівкою починається ця промова, такою ж щодо характеру вона й закінчується.

«Кажуть, що трудно опанувати техніку. Невірно! Немає таких фортець, яких більшовики не могли б здобути. Ми розв'язали ряд найтрудніших завдань. Ми повалили капіталізм. Ми взяли владу. Ми збудували велетенську соціалістичну індустрію. Ми повернули середняка на шлях соціалізму. Найважливіше з точки зору будівництва ми вже зробили. Нам лишилося небагато: вивчити техніку, опанувати науку. І коли ми зробимо це, у нас підуть такі темпи, про які зараз ми не сміємо й мріяти. І ми це зробимо, якщо захочемо цього по справжньому!»².

І не випадково, що в усій цій промові тов. Сталін, говорячи про об'єктивні можливості, скрізь слово — об'єктивні — бере в лапки, це випадково тому, що об'єктивні можливості, перелічені тов. Сталіним, самі органічно включають у себе вирішальну роль суб'єктивного фактора, який захоплює, створює, утримує і розвиває ці можливості. Не випадково тому, що посилення на «об'єктивні труднощі» було і є основною зброєю опортуністів усіх мастей.

У своїй промові на червневій нараді господарників 1931 р. («Нова обстановка — нові завдання господарського будівництва»), угрунтовуючи шість законів соціалістичного господарства, тов. Сталін також указує на вирішальну роль суб'єктивного фактора.

«Реальність нашого виробничого плану — це мільйони трудящих, що творять нове життя. Реальність нашої програми — це живі люди, це ми з вами, наша воля до праці, наша готовість працювати по новому, наша рішучість виконати план. Чи є вона в нас оця рішучість? Так, є. Значить, наша виробнича програма може і мусить бути здійснена»³.

У своїй промові «Про завдання роботи на селі» на січневому пленумі ЦК ВКП(б) 1933 р. т. Сталін знову підкреслює вирішальну роль суб'єктивного фактора, — вміння керувати сільським господарством, від якого єдино залежить сповнення колгоспної форми соціалістичним змістом.

Нарешті, угрунтовуючи програму боротьби за безкласове соціалістичне суспільство, програму другої п'ятирічки, у своїй доповіді на XVII з'їзді партії, тов. Сталін з надзвичайною силою знову вказує:

«Треба зрозуміти, що сила й авторитет наших партійно-радянських, господарських та всяких інших організацій і їх керівників зросли до небувалої міри. І саме тому, що їх сила й авторитет зросли до небувалої міри, від їх роботи залежить тепер усе, або майже все. Посилання на так звані «об'єктивні умови» не має виправдання. Після того, як правильність політичної лінії партії potwierджена досвідом ряду років, а готовість робітників і селян підтримати цю лінію не викликає більше сумніву, — роль так званих «об'єктивних» умов звелася до мінімуму, тоді як роль наших організацій і керівників стала вирішальною, внятковою. А що це значить? Це значить, що відповідальність за наші проривы

¹ Сталін, «Про завдання господарників». Питання ленінізму, Партвидав ЦК КП(б)У, 1933, ст. 500 — 501.

² Там же, ст. 506.

³ Там же, ст. 522.

й хибн в роботі лягає віднині на дев'ять десятих не на «об'єктивні» умови, а на нас самих і тільки на нас»¹.

І тов. Каганович цілком правильно характеризував основну особливість керівництва нашої партії в своїй доповіді на XVII з'їзді вказавши, що «... Центральний Комітет увесь час підкреслював вирішальне значення суб'єктивного фактора, вирішальне значення організованості, мобілізованості і підготованості живих людей, які творять справу соціалізму».

Ця роль суб'єктивного фактора неоднаково виявилася в усій історії будівництва соціалізму: вона посилювалася на кожному етапі, в міру зростання об'єктивних соціалістичних можливостей (у цьому й полягає своєрідність революційного становлення закону соціалізму), але вона завжди була вирішальна.

* * *

Ленін учив, що не можна бути пролетарським революціонером, якщо визнання класової боротьби «не доведене до визнання диктатури пролетаріату, до виходу з капіталізму, до найголовнішого, до періоду переходу від капіталізму до соціалізму, до періоду скинення буржуазії і повного знищення її»².

Ревізіонізм, у всіх без винятку його відмінах, заперечує необхідність революційної переробки економіки диктатурою пролетаріату.

Різниця між ревізіоністами тільки в тому, що одні ревізіоністи змальовують заміну капіталізму соціалізмом як мирне еволюційне переростання (соціал-фашистські партії, праві опортуністи), другі (троцькісти) — як експропріацію всього виробництва — селянства — нарівні з капіталістами.

Усякого роду ревізіонізм заперечує не тільки необхідність, а й можливість революційної переробки економіки, бо в основі всякого псевдомарксизму — від Бернштейна до сучасного соціал-фашизму, від контрреволюційного троцькізму до правого опортунізму — лежить об'єктивізм у розумінні преклонства перед стихійністю розвитку.

Звідси ясно, що, намагаючись теоретично усвідомити нашу переходову економіку, всякий ревізіоніст передусім виходить не з історичної своєрідності пролетарської революції, а з аналогії з попередніми формаціями та революціями. Через те всякий ревізіоніст передусім ставить основне для нього питання: який основний, об'єктивний у давнішому значенні цієї категорії (тобто, в розумінні незалежності від волі класів) закон переходової економіки.

Варіанти розв'язання цієї «проблеми», що їх висували різного напрямку опортуністи, в самій своїй основі були неправдиві.

Перший варіант: *залишається діючим закон капіталістичної економіки* — закон вартості (зміновіховці, меншовики, Троцький). Це означало б, що переходовий період є тільки зворотнім переходом від революції до «нормального капіталізму», що диктатура пролетаріату є тільки маскування капіталістичної реставрації.

Деякою відміною цього ж таки першого варіанту є теорія Преображенського, за якою в переходовий період *діють два закони* — *капіталістичний і соціалістичний*. Ця теорія відбиває еклектичність контрреволюційного троцькізму, що прикривав революційною фразою капітулянтський зміст.

Закон первісного соціалістичного нагромадження, що його висунув Преображенський, копіює, як це не раз зазначувало, закон первісного капіталістичного нагромадження. Капіталістичне усупільнення докапі-

¹ Сталін, Звітна доповідь XVII з'їздові, ст. 54 — 55.

² Ленін, том XIX, част. II, ст. 234.

талістичних укладів має дві сторони: одна — переродження феодально-поміщицького господарства в капіталістичне — стала для Бухаріна за прообраз вrostання куркуля в соціалізм на основі трансформації закону вартості, в закон трудових витрат; друга сторона — убожіння і обезземлення феодального селянства внаслідок «обгороджування», «звільнення» і лихварства, — стала для Преображенського за прообраз колонізації пролетаріатом селянства.

Другий варіант — діє єдиний понадісторичний закон. До цього варіанту належить, по суті, бухарінський «закон трудових витрат». Немає чого доводити, що ця теорія ніякою мірою не відбиває справжнього характеру закону соціалізму, який Бухарін зводить до технічних закономірностей, твердячи, що «кінець капіталістичного товарного суспільства буде і кінцем політичної економії» («Економіка переходового періоду»). Тут важливо підкреслити, що цей закон є, на думку Бухаріна, саме соціалістичним законом, який у переходовий період звільняється від капіталістичної оболонки («передягається», «трансформується») в усій багатокладній системі переходової економіки. Тим самим змазується різниця між переходовим періодом і соціалізмом, а також між соціалізмом і капіталізмом, бо цей «соціалістичний» закон є одночасно позаісторичним законом економіки, спільним для всіх формацій.

Політичні висновки звідси відомі: якщо існує один, спільний для різних укладів закон, то побудова соціалізму забезпечена «самопливом», є неминучою необхідністю; селянське господарство і навіть приватизм «вростуть у соціалізм» автоматично, бо в їх господарстві діє той самий, по суті, залізний закон, загострення класової боротьби — не закономірне, навпаки, — переходовий період є епоха згасання класової боротьби.

І правоопортуністична, і троцькістська контрреволюційні теорії давно розбиті вщент теорією й практикою нашого будівництва, спростовані тим фактом, що ми завдяки розгорнутому соціалістичному наступові, в загостреній класовій боротьбі остаточно й безповоротно розв'язали питання «хто кого» і в місті, і на селі; тим фактом, що ми в корені змінили дореволюційні капіталістичні пропорції в економіці нашої країни, перетворивши її з відсталої аграрної країни в країну індустріальну з передовою технікою і найбільшим у світі сільським господарством; фактом добровільного переходу селянства на рейки колективізації, під проводом пролетарської диктатури.

* * *

Але є ще третій варіант — намагання угрунтувати особливий, відгороджений від соціалізму, закон переходової економіки. Як уже сказано вище, з точки зору основ марксизму-ленінізму така постава питання цілком неприпустима, бо не може бути особливого економічного закону, не заснованого на способі виробництва, бо в переходовій економіці немає особливого «переходового» способу виробництва.

Завдання — абсолютно безнадійне. Воно нічого спільного не має з поставленою і розв'язаною Леніним кбрінною і єдиною життєвою проблемою закономірностей переходового періоду: які можливості збудувати соціалізм в одній, окремо взятій країні, і як перетворити ці можливості в дійсність? Тов. Сталін розв'язав і здійснив на практиці це вчення, що становить наріжний камінь ленінізму, стратегії й тактики пролетарської революції. Це вчення, як уже сказано, означає, що побудова соціалізму закономірна, але ця закономірність не «особливий основний закон», а — становлення основного закону соціалізму; що ця закономірність — об'єктивна, але не в давнішому розумінні (тобто не незалежна від волі пролетаріату).

Однією з основних причин зазначеного непорозуміння було ледо-статне вміння застосовувати в практиці наукової роботи метод матеріалі-

стичної діалектики. Діалектикою божилися всі автори цієї постанови питання, діалектичною термінологією рябіла кожна їх стаття, але на ділі вони міркували за методом: «або — так, або — ні, а що понад це, те — від лукавого».

Міркували приблизно так: суспільний розвиток завжди закономірний, значить — завжди діє якийсьбудь основний закон руху. А що перехідний період різниться і від капіталізму, і від соціалізму, то в ньому повинен існувати свій особливий закон руху, інакше соціалістичне будівництво було б незаконним, тобто засудженим на провал, інакше, або — «суб'єктивізм», «волютаризм»¹, або — нема різниці між перехідним періодом і соціалізмом, або нарешті, — «два регулятори».

Безперечно, що найбезглуздішою і найбезграмотнішою була «теорія» плану як закону руху радянського господарства. На жаль, саме це безглуздя мало найбільший успіх на економічному фронті. Наприклад, підручник під редакцією П. Булата безапеляційно ізрікає: «План пролетарської диктатури — це закон руху радянської економіки, закон збудування соціалізму» (ст. 97).

Досить тільки поставити питання про те, що таке наш план, і пригладати ту боротьбу, яку партія, під керівництвом тов. Сталіна, провела в цьому питанні проти опортуністів і шкідників, як абсурдність цієї, з дозволу сказати, «теорії» стане цілком ясною.

Справді бо, якщо наш план тільки відбиває незалежні від нашої волі матеріальні можливості, то, поперше, закон треба шукати в самих цих можливостях, або, як висловлювалися вчені шкідники, — «в існуючих пропорціях». Подруге, це означало б, що шлях розвитку нашої економіки наперед визначені указаними внутрішніми можливостями, і пролетаріатові нічого не залишається робити, як сліпо підкорятися цим непереборним пропорціям. Потретє, це означало б, що в економіці перехідного періоду існує тільки одна, а не дві тенденції розвитку. Контрреволюційність цієї настанови очевидна. Практика соціалістичного будівництва давно вже зруйнувала цю теорію.

Звичайно, не можна заперечувати, що іноді прихильники теорії «план як закон радянського господарства» — самі боролися проти такого контрреволюційного трактування плану. Звичайно, багато з них цитували відомі вказівки т. Сталіна про те, що «реальність нашого виробничого плану — це мільйони трудящих, що творять пове життя. Реальність нашої програми — це живі люди, це ми з вами, наша воля до праці, наша готовність працювати по новому, наша рішучість виконати план».

Але саме ця вказівка і розстрожила дану теорію, бо вона цілком ясно вказувала, що наш план є тільки могутня зброя в руках пролетарської диктатури в боротьбі за реалізацію об'єктивних можливостей, що не план сам по собі визначає рух радянського господарства, як його закон, а сам план визначається класовою волею пролетаріату і його партії, які спираються на об'єктивну можливість.

Є ще теорія «соціалістичного усуспільнення», як закону перехідної економіки. По суті, під цим терміном розуміли не що, як поширену репродукцію соціалістичних виробничих відносин. Але цим змазували різницю між перехідним періодом і соціалізмом. Правда, іноді пояснювали, що на відміну від соціалістичної формації, цей закон означає усуспільнення не-

¹ Яскравим прикладом такої «методології» є підручник «Основи теорії радянського господарства» під ред. П. Булата. (Партвидав «Пролетар» 1932 р.). У ньому говориться, що «теорія радянського господарства і повинна виявити в різноманітності форм та процесів розвитку нашої економіки загальний закон, що на його основі відбувається цей розвиток» (ст. 91). «Перехідний період являє собою цілу; історичну добу». А кожна історична доба, як це показав ще Маркс, «має свої закони» (ст. 93). «Правильна схема теоретичного вивчення радянської економіки повинна виходити з установлення основного закону руху нашої економіки в напрямі до комунізму» (ст. 95).

соціалістичних секторів. Але й таке пояснення не рятує «закону». Не рятує тому, що немає спільної основи між соціалістичним сектором і сектором простого товарного господарства. Навпаки, останній — однотипний з капіталістичним, хоч і відмінний істотно від нього. Просте товарне господарство не може об'єктивно, тобто само по собі, переродитися в соціалістичне, навпаки, воно стихійно породжує капіталізм. Але його можна *переробити*, тому, що воно не засноване на експлуатації.

Соціалістичне усупільнення, будучи дійсним змістом економіки переходового періоду, заснованим на об'єктивній можливості, — залежить від успіху боротьби пролетарської диктатури проти буржуазії, яка бореться за капіталістичне усупільнення і також спирається на об'єктивні можливості. А успіх боротьби вирішається організованістю пролетаріату, боеспроможністю його партії і правильністю її керівництва.

По всій цій шкідливій плутанині міцно вдарив тов. Стецький у відомому своєму виступі («Ленін і соціалістичний план»). Але в багатьох «учених» головах не зовсім прояснилося й досі.

Нарешті, треба вказати на помилки, які є в моїй попередній праці «Про закономірності переходового періоду» (Партвидав «Пролетар», 1932 р.). Настає в цій праці була правильна: переходовий період розглядався як епоха пролетарської революції, — «період революційного перебудування одного в друге» (Маркс), «епоха великих стрибків» (Ленін). Тому і закономірності переходового періоду розглядалися як питання «про можливості перемоги комунізму над капіталізмом і про способи перетворити можливості в дійсність» (стор. 8). Указувалася вирішальна політична й економічна роль диктатури пролетаріату в побудові соціалізму, в революційному становленні соціалістичної формації. Звідси був зроблений правильний висновок про те, що «розвиток закономірностей переходового періоду є по суті процес становлення закономірностей соціалістичної формації» (стор. 55).

Але при цьому був припущений ряд помилок. Поперше, закономірність побудови соціалізму я назвав, слідом за деякими авторами з цього питання, — «законом соціалістичного усупільнення». Але це не була просто нечіткість формулювання. Остання була зв'язана з тією плутаниною, яку я вніс у питання про діючий закон вартості в переходовий період. Я намагався боротися на два фронти в цьому питанні — проти «двох регуляторів» і проти «трансформації», але заплутався в суперечностях. Я твердив, що «закон соціалістичного усупільнення», визначуваний соціалістичним сектором і диктатурою пролетаріату, є єдиний закон, що визначає розвиток переходової економіки. І одночасно я твердив, що в приватній торгівлі стихійно виявляється ще закон вартості, при чому вся радянська торгівля зображувалася «як єдність» соціалістичного плану і товарної стихії» (ст. 47). Тут же таки зазначалося, що «наявність неусупільненого сектора радянського господарства зумовлює, як ми бачили, товарну форму зв'язку, але не визначає напрямку розвитку економіки, не змінює закону соціалістичного усупільнення. Навпаки, соціалістичний сектор визначає напрям розвитку цієї переходової економіки, змінює закони розвитку простого товарного господарства, тобто обмежує, витісняє і остаточно знищує чинність закону вартості» (ст. 48).

«На всіх без винятку етапах переходового періоду закон соціалістичного усупільнення є єдиний закон, що визначає напрям розвитку, а вплив специфічного закону товарного обігу — закону вартості — є гостро обмежений, підпорядкований» (ст. 49 — 50).

Усі ці висловлювання суперечать одне одному і основній настанові праці: з одного боку, закон соціалістичного усупільнення є начебто єдиним законом, що визначає на ділі розвиток усього радянського господарства, але тоді закон вартості не є закон, тоді він не існує. А з другого боку — закон

вартості діє, хоч і «обмежено», — тільки в приватній торгівлі. Але це суперечить моїм же висловлюванням проти троцькістської теорії «двох регуляторів». (Я вже не зупиняюся на тому, що взагалі теоретично неприпустимо виводити закон із способу обміну, а не із способу виробництва). Насправді ж закон вартості не може діяти ні в одному з секторів радянської економіки.

Корінь помилок полягає в тому, що, виступаючи проти бухаринської теорії трансформації закону вартості, я не продумав до кінця вказівок тов. Сталіна про дві основи, на яких розвивалося радянське господарство до повороту селянства до колективізації, і вказівок Леніна про дві тенденції переходової економіки — соціалістичну тенденцію пролетаріату і товарно-капіталістичну тенденцію селянства, і не зрозумів *корінної різниці між тенденцією і законом*. А, не зрозумівши цієї різниці до кінця, не можна дати чіткого визначення закономірностей переходового періоду, не можна, при всьому бажанні, послідовно до кінця бити і праву, і троцькістську теорію.

Корінь цих помилок лежить у недостатньому опануванні матеріалістичної діалектики. У цьому відношенні особливо показовий є такий приклад: троцькістська теорія «двох регуляторів» механістично зображує радянську економіку як боротьбу двох зовнішньо протилежно скерованих сил, — боротьбу за кількісну перевагу. Бухаринська теорія закону трудових витрат так само механістично ототожнює, по суті, всі сектори радянської економіки як одну систему в їх спільній технічній боротьбі з природою, як зовнішнім оточенням. Борючись проти обох механістичних концепцій, я намагався протиставити їм діалектичне розуміння. Але, не опанувавши в достатній мірі матеріалістичної діалектики, я протиставив їм цілком неправильне визначення переходової економіки як особливої єдності і боротьби протилежностей — капіталістичного і соціалістичного способу виробництва, закону вартості і закону соціалістичного усупільнення, який начебто є основою в єдності, і гадав, що в цій єдності протилежностей діалектика й полягає.

А тим часом кількома сторінками вище я правильно критикував тов. Блудова за перекидання категорій якості в застосуванні до колгоспного селянства, вказуючи, що останнє є не нова особлива соціальна якість (а це означало б, що колгоспники є новий клас), а процес становлення нової якості (членів безкласового соціалістичного суспільства), — становлення, яке відбувається через соціалістичне перевиховування колгоспників. Таке правильне застосування матеріалістичної діалектики дало б правильну відповідь і на попереднє питання, а саме, що переходовий період є не особлива нова єдність протилежностей, а революційний процес знищення старої капіталістичної єдності в пролетарській революції і — становлення цілком нового типу єдності протилежностей — безкласового соціалістичного суспільства.

Т. ПОСТОЛОВСЬКА

Особливості класової боротьби на Україні в період між XVI і XVII партз'їздами, розгром контрреволюційних організацій і роль органів юстиції в розгромі¹.

Період від XVI до XVII з'їзду — період величезних перемог на всіх дільницях соціалістичного будівництва, період найгострішої класової боротьби в усьому Союзі і особливо у нас, на Україні.

XVI з'їзд був з'їздом розгорнутого наступу соціалізму по всьому фронту, був з'їздом ліквідації куркульства як класу і проведення в життя суцільної колективізації.

Тов. Сталін на XVI з'їзді сказав, що суть більшовицького наступу полягає в мобілізації класової пильності і революційної активності мас проти капіталістичних елементів у нашій країні; в організації соціалістичного змагання й ударництва; в організації перебудови всіх радянських масових громадських організацій; в очищенні цих організацій від класововорожніх тредюньоністських, бюрократичних елементів і висуненні нових працівників знизу; в мобілізації максимуму коштів для соціалістичної перебудови нашої країни; в мобілізації самої партії для успішного розгорнутого наступу цілим фронтом, у зміцненні й загартуванні партійних організацій, очищенні лав партії від перерожденців, бюрократів і опортуністичних елементів, при висуненні на керівну роботу справжніх стійких ленінців.

Цей розгорнутий наступ був наступом на капіталістичні елементи, який привів до розгрому, до ліквідації цих елементів. Ясно, що все це вело до загострення класової боротьби, до посилення опору класового ворога політиці радянської влади.

Цей опір класового ворога знаходив своє відображення і в партії. Активізувалися ухили й антипартійні угруповання в партії, відображаючи опір умираючих класів. Перед партією стояло завдання «відбити атаки капіталістичних елементів, придушити їх опір і розчистити, таким чином, дорогу для швидкого просування вперед»². Не можна вести боротьбу з класовим ворогом, не борючись водночас з ухилами в нашій партії, які в аген-турую класового ворога у лавах нашої партії.

¹ Ця стаття є частина монографічної праці тов. *Постоловської* «Кримінальна політика в реконструктивний період»; підготовленої окремих виданням. Друкована тут частина праці становить також основний зміст доповіді тов. *Постоловської*, обговореної в Вуамліні 27 березня ц. р.

² *И. Сталін*, «Питання ленінізму», ст. 456.

На XVI з'їзді ВКП(б) тов. Сталін особливу увагу звернув не тільки на ухили в загальній політиці партії, але й на ухили в національному питанні. Ця вказівка тов. Сталіна особливо стосувалася національних республік, насамперед України.

Ще тоді тов. Сталін попереджав, що ухили в національному питанні неминує рости, що національні тертя більшатимуть із загостренням класової боротьби. І він блискучо викрив суть ухилів у національному питанні.

Тов. Сталін з усією майстерністю показав, що суть ухилу до великодержавного руського шовінізму полягає в затушовуванні національних різниць мови, культури, побуту, в підриві принципу національної рівноправності, в намаганні ліквідувати національні республіки, в намаганні зірвати політику партії щодо націоналізації державного апарату, преси, школи й інш. Ясно, що цей ухил, скерований проти диктатури пролетаріату, є відображенням прагнення вмираючих класів панівної раніш великоруської нації повернути стару владу. Звідси ставилось питання про ухил до великоруського шовінізму як головну небезпеку в нашій партії.

Тов. Сталін з такою ж майстерністю характеризував суть і класову природу ухилу до місцевого націоналізму. Ухил до місцевого націоналізму полягає в затушовуванні класових суперечностей всередині своєї нації, в прагненні замкнутися, відокремитися від СРСР, відійти від соціалістичного будівництва під виглядом захисту від великоруського шовінізму. Цей ухил є відображенням незадоволення диктатурою пролетаріату експлуаторських класів раніш пригноблених націй, що прагнуть відокремитися в свою національну державу і встановити своє класове панування.

Небезпека ухилу до місцевого націоналізму «полягає в тому, що він культивує буржуазний націоналізм, ослаблює єдність трудящих народів СРСР і грає на руку інтервенціоністам»¹.

Така суть ухилу до місцевого націоналізму. Цей ухил, коли проти нього перестають боротися, переростає в окремих національних республіках, наприклад у нас, на Україні, в головну небезпеку в національному питанні.

Тов. Сталін, одночасно з характеристикою ухилів від загальної політики партії і ленінської національної політики, вказував на те, що загострення класової боротьби приводить неминує до активізації антипартійних угруповань, до активізації решток розбитих контрреволюційних троцькістів, правих і «лівих» опортуністів.

Тов. Сталін також особливо підкреслював, що в умовах дальшого загострення класової боротьби неминує активізується діяльність контрреволюційних організацій у союзних республіках.

Схарактеризувавши суть і характер ухилів від лінії партії і неминує активізацію діяльності контрреволюційних елементів, тов. Сталін вказав, що опортуністи різних мастей, праві і «ліві», неминує скочуються на антирадянські позиції, до прямої контрреволюції.

Розгортання соціалістичного наступу цілим фронтом, загострення класової боротьби в нашій країні, велетенські перемоги соціалізму над рештками капіталізму та його прибічниками, все це цілком підтвердило прогнози т. Сталіна.

Дальше загострення класової боротьби, активізація всіх ворожих пролетарській революції сил, перехід класового ворога до тактики «тихої сапи», дворушництва, пожвавлення діяльності контрреволюційного троцькізму, правих і «лівих» опортуністів, націоналістів усіх мастей і напрямів, блокування всіх ворожих сил на платформі боротьби проти дикта-

¹ *И. Сталин*, «Питання ленінізму», ст. 490.

тури пролетаріату, боротьби за реставрацію капіталізму в нашій країні, нещадна боротьба і розгром цих ворожих сил диктатурою пролетаріату — такі найважливіші риси класової боротьби в нашій країні в період між XVI і XVII партз'їздами.

I. Загальна характеристика особливостей класової боротьби на Україні

Особливо загострилася класова боротьба за зазначений час у нас, на Україні. Розгорнутий наступ соціалізму цілим фронтом на Україні натрапив на особливо жорстокий опір класового ворога, що пояснюється цілим рядом особливостей класової боротьби на Україні.

Які ж ці особливості?

«Перша особливість полягає в тому, що на Україні класовий ворог маскує свою роботу проти соціалістичного будівництва націоналістичним прапором, шовіністичними лозунгами.

Друга особливість, це та, що український куркуль пройшов велику школу боротьби проти радянської влади, бо тут, на Україні, громадянська війна була особливо жорстокою, бо тут політичний бандитизм орудував особливо довго.

Третя особливість полягає в тому, що на Україні найбільше осіло уламків різних контрреволюційних організацій і партій, які тягнуться особливо сюди через близькість України до західних кордонів.

Четверта особливість та, що Україна є об'єктом зазіхань різних інтервенціоністських штабів і перебуває під їх особливо пильним наглядом.

П'ята особливість полягає в тому, що ухильники в КП(б)У в загальнопартійних питаннях звичайно зникалися й зникаються з націоналістичними елементами в її лавах, з ухильниками в національному питанні. Такі особливості класової боротьби на Україні»¹.

Враховуючи ці особливості КП(б)У повинна була з особливою чіткістю й послідовністю проводити в життя найцінніші вказівки тов. Сталіна про підвищення більшовицької пильності.

КП(б)У повинна була підвищити класову пильність всіх партійних організацій, перевірити керівні кадри на всіх ділянках роботи, розгромити всякі ухили від лінії партії, в тому числі і в першу чергу націоналістичний ухил, очолюваний Скрипником, перебудувати методи керівництва.

ЦК КП(б)У не зробив цих висновків. Через притуплення класової пильності з боку КП(б)У класовий ворог розгорнув контрреволюційну роботу, охопивши шкідливою діяльністю ряд важливіших ділянок соціалістичного будівництва.

Основною організуючою силою класового ворога була контрреволюційна, фашистська організація — Українська Військова Організація, так звана УВО.

Основну ціль цієї контрреволюційної організації схарактеризував один з її керівників, контрреволюціонер Вітек, так:

«Організація своєю основною метою мала встановлення буржуазно-демократичної, незалежної соборної української республіки на всіх землях України під польським або німецьким протекторатом, залежно від загальної міжнародної обстановки».

Отже, основною метою української контрреволюції був відрив Радянської України від СРСР і перетворення її в колонію міжнародних інтервентів.

Вирішальна роль в організації цього захоплення Радянської України імперіалістами, за словами контрреволюціонера Романюка, належить німецькому фашизму. Романюк говорить про це так:

¹ П. Постишев «Статті і промови», ст. 13.

«...Вирішальна роль у захопленні України повинна належати німецькому фашизму й українській еміграції..., а також внутрішньому українському фашизму, який готує повстання зсередини».

Що ж готувала Радянській Україні ця контрреволюційна зграя спільно з міжнародними фашистами? Про це дуже одверто говорять у своїх свідченнях інший контрреволюціонер Чехович:

«Після повалення радянської влади і встановлення буржуазно-демократичної республіки на Україні, в Німеччиною укладається воєнний і економічний союз, в першу чергу проти СРСР».

Україна повинна в перші роки постачати сировину для німецької промисловості і не розвивати у себе ряду галузей промисловості. Крім того, Україна повинна була надати Німеччині певні концесії.

З свого боку Німеччина повинна була дати Україні допомогу в державному будівництві, посилаючи своїх спеціалістів, в організації й зміцненні армії та керівництві промисловістю».

- Ясно, про яку «буржуазно-демократичну республіку» на Україні, про який «союз» з Німеччиною тут іде мова. Основне завдання цієї республіки — постачати сировину німецькій промисловості, бути ринком для вкладення німецьких капіталів, тобто перетворитися в колонію німецького фашизму, перетворитися в країну, де все управління, починаючи від командних посад в армії і кінчаючи управлінням промисловістю, повинно було перебувати в руках німецьких фашистів.

Контрреволюційні організації українського фашизму орієнтувалися й на певні кола Англії. Це видно з «знаменитого» документу — петиції, написаної членами Ліги британських українців, які мріяли про нову колонію — так звані «Сполучені Українські Штати» під протекторатом Англії. Ось що було сказано в петиції:

«Члени Ліги британських українців вірять, що під британським суверенітетом або протекторатом (який, природно, буде визначатися концесіями величезних народних багатств, як метал, нафта і ліс) вся українська територія стане Незалежними сполученими штатами, як вільні українські домініони під протекторатом англійського прапора».

Контр-революційні організації орієнтувалися на включення України, як «федеративної частини» в Польщу. Так українські фашисти, обіцяючи інтервентам багатства України, намагалися мобілізувати всі реакційні сили для відриву Радянської України від СРСР і перетворення її в колонію. Для них не важливо було, хто буде їх справжнім господарем: чи німецький фашизм, чи панська Польща, чи англійський король, найважливішим було для них повалення радянської влади.

Усі ці угруповання й орієнтації гуртувалися навколо єдиної цілі: повалення пролетарської диктатури на Україні. Вся ця контрреволюція хапалася за які завгодно буржуазні кола й уряди, що намагаються захопити Україну. При цьому вони ніяких способів не цуралися. Це цілком вповільнив контрреволюціонер Демчук, заявивши, що принцип українських фашистів такий: «Хоч з чортом, аби проти більшовиків».

Після приходу до влади Гітлера, орієнтація українських фашистів на німецькі фашистські кола стала ще більша. Особливу роль в цьому відіграв керівник зовнішньої німецької політики Розенберг.

Усі ці знахабнілі фашисти — Гітлери, Розенберги, Детердінги та інші, говорячи про «незалежну» Україну, вже ділили між собою найбільш ласі її шматки.

Ось що говорив про план імперіалістів контрреволюціонер Козоріс:

«... Німеччина разом з іншими капіталістичними державами бере участь у поході на Радянський Союз. Польща уступає Німеччині захоплені нею німецькі території і Данцигський коридор. Як компенсацію за це, Польща після завою-

вання Радянської України дістає під свій вплив частину України (Правобережжя) і доступ до Чорного моря. Лівобережна Україна підпадає під вплив Німеччини, яка могла б експлуатувати багатства Донбасу для утворення тут сильного промислового центру».

Так намагаються розірвати на шматки Радянську Україну міжнародні інтервенти.

Про що говорять усі ці факти? Вони говорять про те, що Українська Військова Організація (УВО) — ця найбільш контрреволюційна партія української буржуазії й поміщиків, що намагається об'єднати навколо себе всі сили української контрреволюції як на Радянській Україні, так і на Західній Україні, і уламки еміграції в Європі та Америці, продає Радянську Україну гуртом і вроздріб Гітлерам, Детердінгам та іншим міжнародним інтервентам, прикриваючи все це заплываним прапором «Соборної України». Колонію на зразок римських провінцій, домініон на зразок королівської Індії, «незалежну» державу на зразок Манчжоу Го — ось що несе Радянській Україні український фашизм, ця агентура міжнародних інтервентів.

Яка програма контрреволюційних організацій українського націоналізму? Ось найголовніші її положення:

1. Відрив України від СРСР і відновлення влади капіталістів і поміщиків на Україні.

2. Реставрація поміщицько-капіталістичного ладу на Україні.

3. Перетворення України в колоніальний придаток міжнародного імперіалізму.

4. Розгром завоювань радянської влади і потоплення в крові Радянської України.

5. Перетворення України в плацдарм дальшого наступу міжнародних інтервентів на СРСР.

Такі найважливіші пункти програми української контрреволюції, навколо якої об'єднуються в своїй контрреволюційній роботі Коновальці, Левицькі, Скоропадські, Ромашуки, Демчуки, Річипькі, Чичкевичі, Букшовані.

Така мета цієї контрреволюційної організації, про таку «самостійну» Україну вони мріють.

Яка ж тактика цієї контрреволюційної організації? Про це говорить контрреволюціонер Копач - Холодний:

«... Тактика організації зводиться до того, що треба перекидати кадри УВО на територію УСРР для організації підпілля. Для цього треба замаскуватися, вступати в компартію і виступати з радьюфільськими заявами».

Ось як, прикриваючись фальшивими партійними кадрами, агенти інтервентів намагалися пролізти на Радянську Україну, щоб провадити свою контрреволюційну роботу.

Зрозуміло, що розгортання контрреволюційної роботи не набрало б таких розмірів, якби б всередині у нас, на Україні, не було підтримки УВО з боку всіх націоналістичних груп. Контрреволюціонер Демчук говорить про це так:

«...УВО не могла б так широко розгорнути своєї організаційно - політичної роботи на Радянській Україні, коли б вона тут не знайшла відповідних умов, тобто всебічної підтримки з боку інших контрреволюційних націоналістичних організацій і груп. Усі ці групи, тобто колишні боротьбісти, колишні члени УКП, УСД, УСР і УВО складали єдиний націоналістичний блок».

Цей контрреволюційний націоналістичний блок готував збройне повстання на Україні, що було головним пунктом, який об'єднував їх.

На цьому ж ґрунті відбулося змицання українських фашистів з на-

ціоналістичними елементами в нашій партії, колишніх укапістів та боротьбістів з уламками контрреволюційних троцькістів і правоопортуністичних елементів. Ці контрреволюційні організації в своїй шкідницькій роботі намагалися утворити собі масову базу, вербуючи націоналістично настроєну українську інтелігенцію, рештки петлюрівщини, куркульські елементи і т. д.

Розгляд тактики контрреволюційних організацій приводить нас до таких висновків:

1. Орієнтуючись і дістаючи керівництво й підтримку в своїй контрреволюційній роботі від міжнародних інтервентів, українські фашисти — УВО всередині нашої країни спиралися на антирадянські націоналістичні групи: укапістів, боротьбістів, українських есерів та есдеків, рештки троцькістів, утворюючи з ними єдиний націоналістичний блок.

2. Контрреволюційні організації намагалися утворити масову базу, вербуючи до своїх лав куркульські елементи, рештки петлюрівщини, націоналістичну інтелігенцію і взагалі антирадянські елементи.

3. Проводячи підривну шкідницьку роботу в усіх галузях соціалістичного будівництва, контрреволюційні організації головним своїм завданням ставили підготову і проведення збройного повстання, погодженого з вступом міжнародних інтервентів.

4. Контрреволюційні організації українських націоналістів намагалися пролізти особливо в центральні й обласні радянські й партійні установи, — захопити командні висоти, пролізти в партію, щоб цим шляхом добитися найшвидшої реалізації своїх контрреволюційних планів.

5. Контрреволюційні організації зімкнулися з опортуністичними елементами в нашій партії і в першу чергу з націоналістичним ухилом, очолюваним Скрипником, від яких вони діставали повну підтримку.

Така була тактика цих контрреволюційних організацій.

Націоналістична контрреволюція діставала повну підтримку з боку націоналістичного ухилу, на чолі якого був Скрипник. Контрреволюціонери бачили, що вони можуть спертися на Скрипника, і оточили його тісним кільцем та популяризували його серед націоналістичних кіл, як «справжнього українця».

Про це контрреволюціонер Ерстенюк (який був одним із тих, що найближче стояли до Скрипника, був його секретарем і працював з ним багато років) говорить так:

«... Уже з самого початку переїзду активу УВО з - за кордону на Радянську Україну Скрипник був оточений активними членами УВО, які систематично впливали на нього в націоналістичному дусі. Я особисто, в розмовах з членами УВО, використовуючи мою близькість до Скрипника, намагався популяризувати його, як єдину людину — справжнього українця, вдатного до творчої роботи над відродженням України».

Ось як вони оточували Скрипника, і звідси ясно, що Скрипник по суті допомагав їм у цій роботі, підтримуючи й розставляючи націоналістичні елементи, які провадили своєю шкідницьку роботу.

Навіть тоді, коли деякі комуністи помічали прояв буржуазного націоналізму в людей, що оточували Скрипника, і писали й говорили про це, Скрипник ішов на все, щоб виправдати останніх. Особливо яскравий випадок був з контрреволюціонером, шпигуном Баданом, якого виключили з партії під час чистки 1929 р. Він працював у Скрипника багато років як його секретар. Ось витяг з протоколу № 3 засідання перевірної комісії осередку КП(б)У від 2 серпня; цей протокол був написаний в той час, коли розв'язувалося питання про виключення Бадана з партії. В протоколі виступ Скрипника на захист Бадана записано так:

«... Скрипник спростовує всі ті заяви, наклепи, які були на минулому засіданні перевіркою комісії, коли на Бадана подавали окремі члени партії цілий ряд заяв і компрометуючі матеріали.

Тов. Скрипник зазначив, що Бадана, як члена партії, перевірено десять разів, з них чотири рази було перевірено відповідними органами й організаціями, а шість разів цілим рядом шляхів перевіряв сам тов. Скрипник, і ці перевірки доказали, що робота Бадана за кордоном безумовно була революційною, партійною і дуже корисною як для революції, так і для партії.

Бадан, як комуніст, завжди боровся проти троцькізму, шумськізму, волобушчини, дуже багато працює над собою і вчиться, і є витриманим партійцем та культурним членом партії. Слід таких, як Бадан, який приносить велику користь партії, безумовно залишати в лавах комуністичної партії.»

Таку характеристику давав Скрипник Баданові, намагаючись спростувати матеріали, що виявляли націоналістичну суть Бадана. Не зважаючи на цей захист, Бадан був виключений з партії.

Такі кадри групував навколо себе Скрипник. І це не випадково, бо він відійшов від ленінізму, від ленінського інтернаціоналізму, скотившись на позиції націоналізму.

Скрипник висував і пропагував націоналістичну «теорію» безбуржуазності української нації, «теорію» націонал - більшовизму. Він прикрашував Центральну раду, українські дрібнобуржуазні партії, говорячи прямо, що укапізм — це «націонал - більшовизм».

Нема нічого дивного, що всі ці контрреволюціонери з колишніх боротьбистів, укапістів тощо знаходили в ньому велику підтримку.

Скрипник і його ухил проводили лінію послаблення й підриву зв'язку України з СРСР, вимагаючи приєднання до України різних територій РСФФР. Він виступав проти утворення союзного наркомзему, проти утворення Всесоюзної сільськогосподарської академії і вимагав самостійного суду й кримінального права для кожної національної республіки, розуміючи під цим протипоставлення республіканських судових органів загальносоюзним. Він казав:

«З утворенням Союзу соціалістичних радянських республік кримінальне право радянських республік вступає в нову фазу розвитку. Радянський суд, проводячи захист інтересів трудящих і радянської влади, мусить мати і має справу в кожній окремій країні, у кожного окремого народу з усією своєрідністю життя цього народу, з усією сукупністю паявних побутових, культурних, національних і інших умов життя її народу, які утворилися в наслідок попередньої історії. Тому, при об'єднанні радянських республік в єдиний Союз, суд і кримінальне право природно повинні були залишитися органами самостійними, що їх організує кожна союзна республіка самостійно».

Ясно, що ця типова націонал - уклоністська постава — органічно зв'язана з усією системою поглядів Скрипника, що вела до відриву УСРР від Союзу в цілому і ясно, що така постава в корені суперечить тим заходам, які проводять наша партія під керівництвом тов. Сталіна по лінії дальшого зміцнення великого Радянського Союзу всіма напрямками і зокрема шляхом утворення союзної прокуратури.

Проводячи таку лінію, Скрипник і очолюваний ним ухил в КП(б)У змикався з націоналістичною контрреволюцією, з інтервенціоністами.

Він допомагав українським фашистам у їх шкідницькій роботі. Він був агентурою українського націоналізму в лавах партії. Така роль націоналістичного ухилу, очолюваного Скрипником. Все це полегшувало роботу української контрреволюції на різних ділянках соціалістичного будівництва і особливо в сільському господарстві та на культурному фронті.

Націоналістичний ухил, очолюваний Скрипником, що з'явився з міжнародними інтервентами, переріс у державну небезпеку, перетворився таким чином у головну небезпеку на Україні. Все це сталося тому, що в КП(б)У була притуплена класова пильність, і більшовицька боротьба

з цим ухилом та контрреволюційними націоналістичними українськими елементами не провадилась. Тільки завдяки безпосередній допомозі ЦК ВКП(б) і тов. Сталіна, завдяки зміцненню керівництва КП(б)У, більшовики України викрили націоналістичний ухил, очолюваний Скрипником, і діяльність українських контрреволюційних організацій та завдали їм нищівного удару, зміцнюючи Радянську Україну — невід'ємну частину великого Радянського Союзу.

Розгляньмо форми опору класового ворога в сільському господарстві, промисловості й на культурному фронті України.

II. Форми опору класового ворога в сільському господарстві

Контрреволюціонери всіх мастей добре розуміли, що суцільна колективізація вибиває їх з останніх класових позицій, що тут іде ліквідація останнього експлуататорського класу — куркульства. Тому вони весь вогонь скерували проти колективізації сільського господарства.

«... Боротьба за хліб — це боротьба за соціалізм. Боротьба за хліб тут, на Україні, це боротьба за зміцнення соціалістичної радянської України. Особливо саме на боротьбі за хліб ми особливо відчуваємо маневри і діяльність класового ворога та його агентури. Саме тут ми відчуваємо найсильніший опір ворога, і саме тут з особливою гостротою виявляються всі хиби нашої роботи»¹.

Таке колосальне значення має боротьба за хліб у нас на Україні. В 1931 і 1932 р.р. особливо на цій ділянці всією партійною організацією України було допущено притуплення класової пильності. КП(б)У й тут не зробила висновків із вказівок тов. Сталіна: переоцінила сили колгоспу, не подивилася, хто засів у цих колгоспах, хто керує колгоспамп, шукала класового ворога поза колгоспом, не зрозуміла нової тактики ворога, його маскування і шкідницької роботи «тихою сапою». Тов. Сталін на січневому пленумі ЦК і ЦКК говорив, що багато наших товаришів не зрозуміли того, що колгосп, який є

«соціалістичною формою господарства, — далеко ще не гарантований від усякого роду небезпек і пролізання в керівництво колгоспом усякого роду контрреволюційних елементів, не гарантований від того, що при певних умовах колгоспи можуть бути використані антирадянськими елементами для своїх цілей»².

Так, з геніальною прозорливістю тов. Сталін показав, як класовий ворог може використати в своїх контрреволюційних цілях і соціалістичну форму господарства, коли на чолі її не стоять справжні революціонери — більшовики.

Одночасно він показав і зміну фізіономії та методів шкідництва класового ворога і його маскування.

Справді, ми бачимо, що і на Україні головною базою в контрреволюційній роботі було село, саме сюди, на підриз колгоспів, і був скерований основний удар з боку ворога.

Про підризну, контрреволюційну роботу УВО на селі контрреволюціонер Лозинський говорить:

«Головною базою роботи всього контрреволюційного блоку, зокрема УВО, було село. Тут підризна робота полягала в тому, щоб перешкодити розвитку колгоспів, розкладати колгоспне середовище, сіяти ворожнечу між колгоспниками і одноосібниками, зривати посівні, збиральні й хлібоваготівні кампанії, викликати і зміцнювати в селі вражіння, що колгоспна політика партії та ради влади означає все більше й більше зубожіння і руйнацію селянства, організувати проти цієї політики опір, який, кінець-кінцем, перетворився б на збройне повстання.

¹ П. Постишева, «В боротьбі за ленінську національну політику», стор. 42.

² Й. Сталін, Про роботу на селі, «Пит. лен.», ст. 567.

Ця підривна робота повинна була одночасно зривати постачання для міст і викликати та зміцнювати в місті прагіння, що колгоспна політика означає все більше й більше утруднення для міста, зубожіння й занепад народного господарства всієї країни».

З цієї одвертої контрреволюційної програми видно, що село було в центрі уваги УВО й інших контрреволюційних організацій. Головною метою тут був підрив політики партії і радянської влади в справі політичного й організаційно-господарського зміцнення радгоспів і колгоспів, шляхом проведення підривної роботи всередині самих колгоспів, зриву хлібозаготівничих кампаній, нищення соціалістичної власності тощо. Контрреволюційні націоналістичні організації намагалися шляхом руйнації соціалістичного сільського господарства та зривом постачання міст викликати загострення продовольчих труднощів у країні. Вся ця підривна робота мала вести до однієї мети — повалення радянської влади. Організуючи таку підривну роботу на периферії, члени УВО намагалися і там посадити на керівну роботу в партійні та радянські органи, а також у колгоспи й радгоспи куркульські націоналістичні елементи, які повинні були вести практичну шкідницьку роботу і дискредитувати в очах мас політику партії і радвлади.

Це шкідництво, за словами контрреволюціонера Копача - Холодного, проводилося такими основними лініями:

- а) шкідницьке нищення с.- г. машин,
- б) нищення робочої худоби,
- в) підрив труддисципліни,
- г) організація саботажу хлібозаготівель, посівної й збиральної кампаній,
- д) неправильний розподіл урожаю серед колгоспників і шкідницьке розбазарювання хліба.

З цього ясно видно, що контрреволюціонери, проводячи своє шкідництво на селі, все вістря своєї боротьби скеровували на найголовніші ділянки колгоспного та радгоспного будівництва.

Така шкідницька робота провадилася організовано і через Сільсько-Господарчу академію, де орудувала ціла група контрреволюціонерів, на чолі якої був Сліпанський. Контрреволюціонер Сліпанський про це говорить:

«... Я провадив контрреволюційну шкідницьку роботу в С.- Г. академії, як член боротьбистської контрреволюційної організації. Моя шкідницька робота полягала в доборі й розставленні колишніх боротьбистів на відповідальних ділянках роботи Академії та інструктажі цих контрреволюційних кадрів».

Ця шкідницька робота полягала, за словами контр-революціонера Сліпанського, ось у чому:

- 1) орієнтування на мілку оранку;
- 2) охаювання агротехніки і «наукове» уґрунтування відмови від боротьби з бур'янами, під виглядом велпчезної боротьби з шмп.
- 3) шкідницьке районування селекційних сортів на Україні;
- 4) рекомендація для обробки позів радгоспів і колгоспів амершканських плугів та с.- г. машин для мілкої обробки ґрунту, що вело до зниження врожайності;
- 5) рекомендація неперевіреної сприватки для боротьби з віспо-дифтерійними захворюваннями у птиці;
- 6) відмовлення від боротьби з менінгітними захворюваннями коней;
- 7) складання шкідницьких сівозмінів для колгоспів;
- 8) давання шкідницьких настанов у питаннях організації праці в колгоспах і шкідницьке використання сільгоспмашин та тракторів;
- 9) складання підручників з шкідницькими настановами для вишів і курсів;

10) складання шкідницьких планів спеціалізації сільського господарства на Україні.

Так, за допомогою націонал-ухильників, уламків контрреволюційного троцькізму, правих і «лівих» опортуністів проводили контрреволюційну підривну роботу українські націоналісти в сільському господарстві. У цій своїй шкідницькій роботі контрреволюційні організації спиралася на класово-ворожі куркульські елементи, які особливо активно виявляли себе протягом 1931—32 рр. на Україні. Контрреволюціонери всіх мастей намагалися пролізти в колгоспи, намагалися підірвати їх роботу, застосовуючи тактику, яку тов. Сталін викрив у своєму виступі на пленумі ЦК в січні 1933 року.

Тов. Сталін звертав особливу увагу на необхідність викрити класових ворогів, які намагаються увійти в колгоспи, щоб розкласти їх зсередини. Він говорив:

«... антирадянські елементи в ряді районів, де вони ще не викриті і не розгромлені, охоче йдуть до колгоспів... для того, щоб утворити всередині колгоспів кубла контрреволюційної роботи... Отже, справа не тільки в самих колгоспах, як соціалістичній формі організації, але насамперед у тому, який зміст вливається в цю форму,—справа насамперед у тому *що стоїть на чолі колгоспів і хто керує ними*»¹.

Борючись із класовим ворогом, нам треба було змінити нашу тактику, тому що лице класового ворога змінилося, змінилася й тактика його боротьби, він перейшов від прямої атаки до роботи «тихою сапою».

«А ми цього не зрозуміли, нової обстановки не розглядали і продовжуємо шукати класового ворога там, де його немає вже, продовжуємо вести стару тактику спрощеної боротьби з куркульством, тоді як вона, оця тактика, давно вже застаріла»².

Особливо це видно на досвіді України, де за останні роки класовий ворог найжорстокіший опір чинить головно всередині колгоспів, намагаючись розкласти колгоспи.

Про це свідчать діяльність УВО та інших контрреволюційних організацій, про це говорить і аналіз злочинів на Україні.

За цей період статистика злочинів показує, що класовий ворог робив злочини головним чином у колгоспах. Він не тільки сам провадив там шкідницьку роботу, але й впливав на нестійкі елементи, підбиваючи їх до злочинів. За друге півріччя 1932 року і за весь 1933 рік динаміка злочинів показує, що найбільше злочинів класовий ворог зробив у колгоспах.

Цифри свідчать про те, що головна увага класового ворога була звернута на колгоспи. Так, у другій половині 1932 року з усіх злочинів, зроблених куркулями, 83,5% були зроблені в колгоспах; за першу половину 1933 р.— 69,3%; в другій половині 1933 року — 71,3%.

Із цих цифр ми бачимо, що справді класовий ворог переважну частину злочинів робив у колгоспах, намагаючись руйнувати соціалістичне сільське господарство.

Вивчення конкретних справ показує, що в деяких колгоспах на чолі стояли контрреволюційні елементи, вони провадили контрреволюційну, шкідницьку роботу, перетворивши колгоспи в «прикриття всякого роду контрреволюційних дій» (Сталін).

Контрреволюційна робота їх скеровувалася головним чином на розклад колгоспного господарства шляхом псування тракторів, нищення худоби, розбазарювання насіннєвих фондів, псування кормів для худоби, закопування в землю хліба і інших форм крадіжок соціалістичної вла-

¹ Й. Сталін, «Питання ленінізму», Партвидав ЦК КП(б)У, 1933 р., ст. 568.

² Там же, ст. 569.

сності, тобто вони провадили своє шкідництво в найголовніших галузях колгоспного господарства.

Розгляд конкретних справ яскраво це потверджує.

Наприклад, у колгоспі Лебединського району, Харківської області, голова колгоспу Колісник — колишній прапорщик, колишній отаман гетьмана Скоропадського; завідувач тяглової сили Цебро — спекулянт; бригадир колгоспу Репа — колишній стражник — всі вони розбазарювали продукти і насіння, доручали ремонт тракторів куркулям, розбазарили 41 центнер вівса; худобою потолочено 20 га сіножаті; знищено за 8 місяців 100 коней. В Старо - Каранському районі, Донецької області, бригадир колгоспу Левенцов, що служив раніш у білих, крав хліб. У нього було знайдено в двох ямах 10 пудів пшениці, а у членів його бригади — у 6 ямах до 200 пудів. У брата його знайдено 200 пудів пшепаци.

Особливо класовий ворог намагався знищити коней та іншу худобу. Класовий ворог дуже добре зрозумів, яке величезне значення в сільському господарстві має тяглова сила і туди головним чином скерував свою шкідницьку діяльність. Так, у селі Ново-Миколаївському, Донецької області, в колгоспі «15 - річчя Жовтня» куркуль Туник і син куркуля Безуменко з іншими членами правління нагодували коней колгоспу поганим силосом; у цьому силосі виявлено отруйну рослину блекоту, якою коні потруїлися, і загинуло 57 коней.

В Нижньо - Покровському районі, в селі Закосяному, куркуль Овчаренко, будши завідувачем вівчарської ферми, протягом березня 1933 року, не зважаючи на забезпеченість ферми сіном, по шкідницькому ставлячись до роботи, не годував овець, через що загинуло 29 маток і 46 ягнят.

У колгоспі «Маяк», Ровенецького району, Донецької області, Овсяників, колишній білобандит, офіцер, будши директором радгоспу, своєю шкідницькою роботою знищив лише за першу половину 1933 року 124 корови, 242 телят, 300 свиней і 100 кролів.

У колгоспі «Добробут», Київської області, син куркуля Коваль, будши ветфельдшером, зробив дезінфекцію конюшні замість вапна мипаком, і так отруїв 76 коней.

Так класовий ворог знищував колгоспну худобу.

Влітку, коли вистигав хліб, класовий ворог посилено винищував хліб на пні. Контрреволюційні націоналістичні класово - ворожі елементи скеровували шкідницьку роботу на знищення хліба, агітували за збирання хліба зеленим і у великій кількості зрізали колоски. Головна мета цього була — зменшити врожай. Ось приклади, що підтверджують це. У Бобринецькому районі, Одеської області, Гід — куркульського походження, позбавлена виборчих прав, зірвала 10 кг. колосків і розтоптала їх. В Зінов'євському районі, Одеської області, Шулешко, син куркуля, виїхав у степ вночі і скопив 112 кв. саж. ярової пшениці. В селі Миколаївці, Кадіївського району, Ігнат'єв пустив корову й коня в колгоспну пшеницю пастися, після чого накосив зеленої пшениці на площі близько 20 кв. метрів. В селі Білі Копари, Дніпропетровської області, Литвиненко, син куркуля, виключений з колгоспу, разом з жінкою й сином, систематично займалися крадіжками, нарізали бричку пшеничних колосків на полях колгоспу «Червоний Шахтар» на корм коневі.

Всі ці приклади потверджують, що і косіння зелених хлібів, і зрізування колосків, і випас хліба були однією з основних форм у боротьбі класового ворога по хижацькому нищенню колгоспного хліба.

Якщо на початку сівби вся увага класового ворога була скерована на зрив сівби — псування тракторів, псування насіння, засів землі бур'янами, агітація за невихід у поле і т. д., то з появою нового врожаю вся увага скеровувалася на нищення й розкрадання його на пні.

Під час боротьби з цими шкідниками вони чинили жорстокий опір, часто вдаючись до терористичних актів проти тих, хто ловив їх на місці злочину. Наприклад, у Вовчанському районі, Харківської області, Онищенко, разом з Шевченком і Чайкою украли з поля три пуди картоплі. Під час крадіжки їх спіймав Луб'янка, комсомолец - активіст, голова сільського споживчого товариства, і почав їх обшукувати. Тоді Онищенко, Шевченко й Чайка накинулись на Луб'янка, повалили його, зробили з ремня петлю, зашморгнули нею шию, а рот набили піском і затягли в соняшники, забравши його одягу й гроші.

Терористичні акти за цей період спостерігаються і з мотивів помсти за розкуркулювання. В селі Скурати, Малпийського району, Київської області, син куркуля Скуратовський 14 вересня 1933 року вбив сокирою голову сільради Фельчанського за те, що той брав участь у розкуркулюванні його батька.

До останнього часу періодко куркульський терор спрямовувався не тільки проти активних учасників боротьби з класовими ворогами, але й проти близьких їм людей. Наприклад, у Златопольському районі, Київської області, Лисенко, колишній прапорщик царської армії, який служив у Денікіна й Петлюри, вночі проти 15 травня 1933 р. зарубав члена партії Лівтинця, його дружину й сестру.

В Донецькій області група куркулів — Скиданенко Ф., Скиданенко І., Пономаренко, Мгрошниченко, Тимченко, — провели ряд терористичних актів проти активістів на селі. Вони ввійшли до квартири секретаря сільського партосередку Чумаченка і поранили його дружину та вбили 4-літню дівчинку.

Треба відзначити також випадки звірячого терору проти бідноти з боку куркульства, яке пролізло до колгоспів.

Наприклад, у Київській області до колгоспу «12-річчя Жовтня» пролізла зграя куркулів — Малін, Ножик та інші, які провадили там шкідницьку роботу. Відняків і особливо членів партії виживали з колгоспу й заміняли їх куркулями. Коли ж актив села розпочав проти них боротьбу, очищаючи колгосп від куркулів, куркульська зграя вирішила знищити революційну законність на території сільради й організувала свій куркульський суд, застосовуючи середньовічні методи катувань і знущання з селян. Наприклад, тих селян, які заважали їх шкідницькій роботі, вони вбивали залізними палицями, заковували в ланцюги й розпеченим залізом випалювали на лобі тавро, закопували в землю живцем, знущалися з них.

Усі ці факти говорять про загостреність класової боротьби на селі.

Тов. Сталін не раз виступав проти тих, хто заспокоюється, гадає, що класовий ворог на селі вже остаточно добитий:

«... деякі наші товариші періодко заспокоюють себе тим, що куркулів уже немає нібито на світі, що антирадянські елементи на селі вже знищені в результаті політики ліквідації куркульства як класу... Але це глибока помилка, товариші. Куркулі розбиті, але вони далеко ще недобиті. Більше того, — вони не скоро ще будуть добиті, якщо комуністи будуть ловити гав і благодущничати, гадаючи що куркулі самі зійдуть у могилу в порядку, так би мовити, стихійного свого розвитку»¹.

Ці вказівки тов. Сталіна особливо яскраво potwierдилися на Україні. Коли шильність парторганізації України була ослаблена, притуплена, коли комуністи «ловили гав і благодущничали», тоді класовий ворог широко розгорнув свою контрреволюційну роботу. В результаті, сільське господарство України опинилося в 1931 — 32 рр. в глибокому прориві. Навпаки,

¹ *И. Сталин*, «Питання лєнінізму», ст. 569 — 570.

коли парторганізація України, знімає її з під впливу партії, мобілізувала широкі маси, в Україні, класового ворога, розгромила контрреволюційні центри, розгромила націоналістів, посилила більшовинський вплив на міста, села, села, розгромила націоналістичний вплив, розгромила рештки контрреволюційних центристичних елементів, які блокувалися в контрреволюційних центрами — сільське господарство України в 1930 р., в передові лави сільського господарства СРСР.

III. Форми опору класового ворога в промисловості

Одночасно з шкідництвом у сільському господарстві класовий ворог і його агентура розгортає підриzną контрреволюційну боротьбу в промисловості.

Ця боротьба провадилася в основному такими шляхами:

1. Намагання «теоретично» уґрунтувати відірвання України від СРСР.

2. Пряме контрреволюційне шкідництво в промисловості.

3. Розкрадання соціалістичної власності.

4. Терористичні акти.

Найодвертіше «уґрунтовував» контрреволюційну боротьбу в Україні від СРСР націоналіст Волобуєв, який по-націоналістично говорив про колоніальне становище України в СРСР, про капіталістичний характер розвитку її промисловості, намагаючись обґрунтувати відірвання України від Радянського союзу і перетворення її на колонію імперіалізму. Він протестував проти будівництва Урало-Кузнецького комбінату, Дніпровського заводу с.-г. машинобудування і цукрозаводу у 1931 р.

Шкідник Крушель розвивав цю концепцію щодо металургійної промисловості та електропромисловості, намагаючись довести її колоніальне становище.

Шкідник Шраг намагається розвинути цю націоналістичну концепцію щодо текстильної промисловості. Він висунув таку передумову розвитку текстильної промисловості: «Необхідність позбавитися націоналістичного існування текстильного центру в СРСР... Таке становище і через переробку сировини назад у райони існує лише в колоніальній Бельгійській Бельгії»¹.

Так шкідник Шраг проводить контрреволюційну роботу на зручній текстильній промисловості Радянської України від СРСР, по націоналістично порівнюючи становище України з становищем колоній Бельгійської Бельгії.

Так контрреволюціонери намагаються (теоретично) «уґрунтувати» відірвання української промисловості від СРСР, проводячи на практиці шкідництво в українській промисловості, особливо у найважливіших її галузях — у вугільній, металургійній промисловості.

Найхарактернішим видом шкідництва в українській промисловості є шкідництво у вугільній промисловості, яке проводить класовий ворог протягом усього періоду існування радянської влади.

Останнім часом знову викрито контрреволюційне шкідництво в Донбасі, в якому брала участь частина старих інженерських кадрів.

Шкідництво це проваджалося такими лініями:

1. Затримка механізації шахт.
2. Затримка розвідок цінних пластів.

¹ Шраг, Шляхи розвитку української текстильної промисловості, «Господарство України», 1930 р., № 1, ст. 90.

3. Затримка закладення нових шахт (наприклад, на Боківській ділянці) затримали закладення шахти № 7).

4. Неправильна експлуатація пластів, через що під землею залилося до 50% вугілля.

5. Затоплення шахт (напр., затоплено шахту № 22 з запасом 300 тис. тонн).

Цілком зрозуміло, що класовий ворог провадить свою шкідливу роботу і на інших ділянках промисловості: в металургії, в рудній, хемічній та інших галузях.

Однією з основних форм класового опору в промисловості є також розкрадання соціалістичної власності. По облсудах і нарсудах України за 1933 рік багато було засуджено за крадіж соціалістичної власності. Ось кілька характерних прикладів. На заводі «Серп і Молот» в Харкові Надточин, з невідомим минулим, на підроблені документи дістав гостро дефіцитні інструменти — 8.759 свердел і коло 3 тис. терпугів і продав їх на приватному ринку. В наслідок цього окремі цехи заводу мали простої.

На Харківському тракторному заводі син розкуркуленого Перетятков і син торговця Засць, організувавши навколо себе класово ворожі елементи, розкрадали соціалістичну власність: бабіт, магнето та інші гостро дефіцитні частини трактора й матеріали, і продавали їх приватникам.

Великі крадіжки борошна були в Харчпромкомбінаті. Наприклад, з 1 грудня 1932 р. до липня 1933 року ті, хто відав хлібом і повинен був за нього відповідати, не могли дати звіту за 9.017 тонн. Що характерне в цій формі розкрадання соціалістичної власності? Характерним було те, що тут класовий ворог так знахабнів, що крав цілком одверто, «легально». У крадіжках брало участь дуже багато людей, які, тісно зв'язавшись з трамвайниками, шоферами, розвозили цей хліб у трамваях, на вантажних автомобілях і т. д. У них були спеціальні люди, так звані «підхватчики», які знімали цей хліб, «закладчики», які вантажили цей хліб, і трамвайники, які підвозили цей хліб, часто зупиняючи трамвай там, де зовсім не було зупинок, коло тих будинків, де жили їх співучасники, які підхоплювали мішки з хлібом і ховали крадене. Так розкрадали хліб «легальним» шляхом.

Другий випадок такого «легального» розкрадання був на кондитерській фабриці в Одесі, де в ньому брали участь заступник директора Камінський разом з начальником спецвідділу Бойком. Вони розкрадали величезні кількості борошна, макарон, цукру. Одного разу вони вкрали 920 кг., другого — 900 кг. цукру.

Так розкрадали соціалістичну власність на цій кондитерській фабриці.

Подано ще один приклад розкрадання соціалістичної власності.

Колишній офіцер Шутьєв, який спочатку був у банді, потім в еміграції і повернувся до СРСР, разом з іншим співучасником, що судився за шахрайство, організували таку «справу». Вони поширювали лотерейні білети луганського товариства «Геть неписьменність», одержуючи відрахування в 30%. Щоб урвати найбільшу суму, вони проробили таку «операцію»: поїхали в Москву, дістали в Колгоспцентрі відозву до колгоспів, надрукували її в масовій кількості і, одержавши адреси колгоспів СРСР, стали насильно поширювати, розсилаючи велике число білетів по колгоспах з категоричною вимогою негайно надсилати гроші, покликаючись при цьому на Колгоспцентр. Крім даних їм у Луганську білетів на 100 тис. карб., вони таким самим способом поширили потім ще на 150 тис. карб. Зірвавши з колгоспів ці кошти, вони виплатили належну суму Луганському відділові, а 30% — 75 тис. карб. поклали собі в кишеню. Викрито цю справу було лише тоді, коли колгоспники почали звертатися до Колгоспцентру з питанням, чому їм по 5 — 6 разів насильно посилали ці білети.

Треба сказати, що така замаскована форма розкрадання соціалістичної власності не знаходила відсічі навіть з боку окремих партійців, які не вбачали в цьому злочину, тим часом як тут було справжнє розкрадання соціалістичної власності в замаскованій формі.

Однією з форм опору класового ворога в соціалістичному будівництві в галузі промисловості є терор. Не зупиняючись на характеристичні терористичних актів у промисловості, вкажемо лише на певні моменти в розвитку терористичної боротьби з боку націоналістичних куркульських елементів, що пролізли в промисловість. Тут класовий ворог все більше скеровує боротьбу проти кращих ударників.

Якщо досі він скеровував удари головно проти партійців, проти секретарів осередків, то тепер він скеровує своє вістря і проти кращих ударників.

Так, на одній шахті в Донбасі куркуль Даниленко, на пропозицію активіста ударника Гаркуші працювати по соціалістичному, ударив Гаркушу по голові обушком.

Вивчення цих конкретних злочинів показує, що контрреволюційну роботу промисловості організують і проводять класово - ворожі елементи, які пролізли в нашу промисловість. Враховуючи це, партія й радянська влада ухвалили 27 грудня 1932 р. дуже важливий закон про паспортизацію. Цей закон відіграв дуже велику роль у виявленні й очищенні промислових підприємств та промислових міст від класово - чужих і ворожих елементів.

Так, по Україні у великих промислових містах — Харкові, Києві, Одесі, Сталіні, Дніпропетровську й Вінниці — не одержали паспортів 150 тис. чоловіка. З них куркулів і розкуркулених, що повтікали з села, було понад 30 тис. чол., інших паразитичних елементів — 40 тис., літунів і дезорганізаторів виробництва — 15 тис. чол.

На великих підприємствах Харкова було звільнено 8.280 чол., з цього числа на ХТЗ — 3.227 чол. Серед цієї кількості куркулів було 936, колишніх торгівців 108, білх офіцерів 19, колишніх заводчиків та поміщиків 27 і т. д. На ХТЗ були окремі цехи, які мали великий процент чужого елементу. Наприклад, електроцех мав його 17%. Ясно, що це не випадково, цьому сприяв класовий ворог. У секретарі партосередку в цьому цеху проліз колишній куркуль, позбавлений прав, який і заповнював свій цех класово - ворожими елементами.

Проведення паспортизації виявило багато ворожих елементів, що під виглядом робітника та службовця ховалися на наших заводах і установах. Наприклад, Капотінський, колишній генерал, працював за робітника одеського трамваю. Голіцин, колишній князь, що в 1919 р. брав участь у контрреволюційній змові генерала Міллера, активний учасник офіцерської шпигунської організації, працював за старшого техника, проектувальника Цукротресту в Києві. Ці приклади особливо ясно говорять про засміченість наших підприємств і установ.

Закон про паспортизацію відіграв дуже велику роль у справі викриття й очищення наших підприємств від класово - чужих та ворожих елементів. Зрозуміло, що ці класово - ворожі елементи шкодили на виробництві, намагалися зривати трудову дисципліну, перешкоджали виконанню промфінплану і т. д. На прикладі ХТЗ ми бачимо, який вплив зробило на підвищення трудової дисципліни очищення від класово - чужих елементів. У січні 1934 р. на ХТЗ прогули доходили до 0,7%, в лютому 0,6% і в березні 0,3%. З кожним місяцем процент прогулів зменшувався.

З самого початку проведення паспортизації класовий ворог зрозумів, що ведеться лінія на вигнання його з підприємств, на викорчовування його решток. Зрозуміло, що він чинив шалений опір цьому і в цьому шаленому

опорі досить часто вдавався до терору. Наприклад, в Одесі син валютчиків Кочеревського намагався зарізати ножом комсомолку Цаткіну за те, що вона дала на нього викриваючий матеріал.

При проведенні паспортизації класовий ворог намагався провести свою контрреволюційну націоналістичну політику. В Чемеровецькому районі відмовлено у видачі паспортів 333 євреям, 95% з яких мали право одержати паспорти. Коли перевірили там шкідництво класового ворога в справі паспортизації, то виявилось, що 300 чол, які одержали паспорти, не мали на це права, тому що в минулому вони були контрабандистами, самогонниками, судилися за вбивство і т. д.

Ці факти говорять про те, як класовий ворог намагався використати в своїх цілях і цей найважливіший закон радвлади про паспортизацію.

Всі ці факти говорять про те, що вороги пролазять у всі найважливіші ділянки нашої промисловості, де ведуть свою шкідницьку роботу.

IV. Форми опору класового ворога на науково - культурному фронті

Класовий ворог, особливо у нас, на Україні, намагався захопити в свої руки і таку найважливішу ділянку, як науково - культурний фронт. Культурне будівництво на Україні має особливо велике значення. Створюючи нову українську культуру, національну формою і соціалістичну змістом, наша партія втілює в життя й тут лєнінську національну політику.

Українські контрреволюціонери намагалися насаджувати націоналістичну, шовіністичну, буржуазну культуру Бфремових, Грушевських і ін.

Вони намагалися пролізти до керівництва в усі культурні установи і науково - дослідні інститути, в наркомос, і так розставити свої кадри, щоб планово провадити свою шкідницьку роботу. Контрреволюціонер Романюк каже про це так:

«Маючи в своєму розпорядженні достатнє число людей з вищою освітою, ми з самого початку взяли курс на захоплення командних висот у культурно - освітніх установах. Роботу провадилося в такому напрямі, щоб обсадити своїми людьми науково - дослідні установи й захопити адміністративні місця в наркомосі, в тім розрахунком, щоб можна було правильно розставити кадри УВО, які прибували з - за кордону».

Програма організації шкідництва на науково - культурному фронті, за словами контрреволюціонера Коники, зводилася ось до чого:

- 1) Звільнення української культури й науки від пролетарського впливу та втілення буржуазної націоналістичної культури.
- 2) Боротьба з комуністичним впливом на науку.
- 3) Виховання нового українського покоління в дусі націоналізму.
- 4) Зрив підготовки пролетарських кадрів.

Ще детальніше про шкідництво на науковому фронті говорить контрреволюціонер Ерстенюк:

«У Всеукраїнській академії наук було поставлено і здійснювалося завдання відриву наукової роботи від соціалістичного будівництва. В наукових працях було намагання показати відмінність українського історичного й культурного процесу від того ж процесу в Росії і близькість України до культурно - історичних процесів Заходу. Показати особливості соціально - економічного й побутового укладу України, як передумову самостійної державно - політичної діяльності. Показати культурний і історичний розвиток Росії й України таким чином, щоб у Росії домінуючим у процесі історичного розвитку був принцип державності, а на Україні принцип народності, демократизму».

Так українські націоналісти контрреволюціонери намагалися «науково» уgruntувати відрив Радянської України від СРСР та перетворення її на колонію міжнародного імперіалізму і проводили орієнтацію на буржуазний Захід.

Вони пропагували «теорію безбуржуазності української нації», як ідеологічне знаряддя, та теоретичне уgruntування тактики єдиного національного фронту. У Всеукраїнській академії наук під цим кутом зору провадилася робота і по лінії антропології, історії мистецтва, географії, етнографії і т. д.

Націоналістичне шкідництво проваджалося і в марксо-ленінських інститутах. Ось що про це говорить український фашист Демчук:

«Планово проводилася «підривна» контрабанда на теоретичному філософському фронті. В усіх своїх працях я, маючи на увазі плани і завдання нашої організації, під виглядом розроблених діалектики, пропагував ідеалізм, особливо гегелівського типу. Це — одна з найосновніших ідей моєї контрабанди, яка червоною ниткою проходить через усі мої праці під різними зовнішніми прикриттями.

Пропагував настанови фашизму, особливо німецького та українського, під виглядом їх критики.

Пропагував ідею українського марксизму і фальсифікував історію партії. Подекуди я проводив просто одверту аналогію в буржуазію».

Так характеризує класовий ворог своє шкідництво на філософському фронті.

Завдяки Скрипичкові, агентам контрреволюційних організацій вдалося захопити важливіші місця в Наркомосі, захопити частково в свої руки керівництво процесом українізації і провадити одверту націоналістичну пропаганду.

Цю контрреволюційну націоналістичну роботу шкідники-націоналісти провадили через керівних працівників наркомосу. Вони також намагалися взяти під своє керівництво і школу. Вони дуже добре розуміли, що значить мати під своїм впливом нові, підростаючі кадри, і робили ставку на це підростаюче покоління, намагаючись виховувати його в шовіністичному дусі.

Так класовий ворог намагався зірвати нашу освітню політику.

Великої шкоди класовий ворог наробив і в музейній роботі, замазуючи і приховуючи величезні господарські й культурні досягнення Радянської України і випинаючи мниму міць буржуазно-поміщицької держави.

Так орудували контрреволюційні організації УВО на науково-культурному фронті.

В цей період орудувала на Україні не лише ця контрреволюційна організація УВО. Тут викрето також блокування українських і російських націоналістів, підтримуваних рештками контрреволюційних троцькістів, правими і «лівими» опортуністамп на загальній фашистській програмі повалення радянської влади на Україні, як початку інтервенції проти СРСР.

Була також викрита контрреволюційна «Польська військова організація», на чолі якої стояв контрреволюціонер Скарбек, замаскований польський фашист, який прийшов до нас на Україну з фальшивим партійним квитком і протягом майже 15 років, займаючи досить відповідальні посади, провадив у нас, на Україні, шкідницько-шпигунську роботу. Під виглядом партійної роботи він провадив свою контрреволюційну роботу, розставляв своїх людей у польських школах, в музеях, вишах та по всіх інших установах.

* * *

Отже всі ці факти говорять, що період 1931 — 32 р.р. був періодом особливо гострої класової боротьби й активізації контрреволюційної роботи

на всіх ділянках соціалістичного будівництва на Україні, чому сприяло придушення класової пильності партійної організації України.

Тільки під керівництвом ЦК ВКП(б), під безпосереднім керівництвом тов. Сталіна, КП(б)У вдалося розгромити всі ці контрреволюційні організації.

Ми знаємо, що, крім цих контрреволюційних організацій, на Україні в цей період були викриті і троцькістські, і правоопортуністичні групки. Характерною рисою їх був блок правих і «лівих» опортуністів і контрреволюціонерів троцькістів з контрреволюційними націоналістичними елементами.

Зразком такого блоку була, наприклад, контрреволюційна група, що працювала в Луганському ІНО.

Останнім часом на Україні класовий ворог в основному вже розгромлений, але він ще не до кінця викритий, ще до кінця не викорчований рештки цього ворога; він став ще більше маскуватися, прикриваючи свою контрреволюційну діяльність. Живучі ще до цього часу рештки націоналістичного ухилу, що його очолював Скрипник. Ми повинні ще більше підвищити класову пильність і розгорнути найнещаднішу боротьбу, щоб ці рештки були остаточно добиті.

Тов. Сталін на XVII з'їзді підкреслював, що «пережитки капіталізму в свідомості людей далеко більш живучі в галузі національного питання, ніж у будь-якій іншій галузі»¹.

Тов. Сталін підкреслював, що вони «добре маскуються в національному костюмі». Він зазначав, що ухил, очолюваний Скрипником на Україні, не є виняток, і що націоналістичний ухил виявлявся і в інших національних республіках.

«Багато хто думає, що гріхопадіння Скрипника є одиничний випадок, виняток в правила. Це невірно. Гріхопадіння Скрипника і його групи на Україні не є виняток. Такі ж вивихи спостерігаються в окремих товаришів і в інших національних республіках»².

Нам треба викрити й розгромити ці ухили, звідки б вони не йшли.

«Треба бити, насамперед, по цьому джерелу, по тих, які відходять від інтернаціоналізму — все одно, — чи йде мова про ухил до місцевого націоналізму, чи про ухил до великоруського націоналізму...

Головну небезпеку становить той ухил, проти якого перестали боротися і якому дали таким чином розростися до державної небезпеки»³.

Це дуже яскраво потвердили події у нас на Україні. Головною небезпекою на Україні є місцевий український націоналізм, тому що свого часу з ним не боролися й дали йому можливість зімкнутися з міжнародними інтервентами.

Тов. Сталін на XVII партз'їзді з цього приводу говорить:

«На Україні ще вовсім недавно ухил до українського націоналізму не становив головної небезпеки, але коли перестали з ним боротися і дали йому розростися до того, що він зімкнувся з інтервенціоністами, цей ухил став головною небезпекою. Питання про головну небезпеку в галузі національного питання розв'язується не пустопорожніми формальними суперечками, а марксистським аналізом стану справ у даний момент і вивченням тих помплек які допущені в цій галузі»⁴.

В 1933 році партійна організація України широко розгорнула боротьбу з націоналізмом, що вона в основному розгромила за допомогою наших славних органів ДПУ всі контрреволюційні організації. В цій

¹ *И. Сталин*, Звітна доповідь XVII з'їздові партії, Партвидав ЦК КП(б)У, 1934, ст. 51.

² Там же.

³ Там же, ст. 52.

⁴ Там же.

боротьбі з усіма класовими ворогами, з контрреволюціонерами всіх мастей, з націоналістами та ухильниками, які змикались з ними, чималу роль відіграли органи юстиції.

V. Роль органів юстиції в розгромі класових ворогів на Україні.

На XVI з'їзді партії тов. Сталін говорив, що при розгорнутому наступі «репресії є необхідний елемент наступу, але елемент допоміжний, а не головний»¹.

Ясно, що на Україні, де класовий ворог особливо вперто й жорстоко ставив опір, треба було завдати нищівного удару класовому ворогові. І удар завдано. При одчайдушному опорі куркуля на селі ми були змушені застосувати до нього масові репресії. З цього приводу т. Каганович говорив:

«Класова боротьба виявлялася в усіх формах. Особливо на селі ми зустріли одчайдушний опір куркульства колгоспному рухові і ми були змушені застосувати масові форми репресії до куркуля»².

Партія вимагала від органів юстиції, щоб вони в усіх випадках викривали організуючу роль класового ворога, демаскували його, вивчали нові методи опору, влучно завдавали удару класовому ворогові і одночасно так, щоб цей удар політично підготовлювався організацією та мобілізацією трудящих мас.

Коли класовий ворог в основному був розгромлений, наше завдання полягало і нині полягає вже не в масових репресіях, а в політичній та організаторській роботі в масах, ізоляції класових ворогів від мас і в систематичній відсічі мас ворогам. Нині треба і добивати активних ворогів, і не давати змоги нестійким елементам споміж трудящих за намовами цих ворогів робити злочини. Тов. Молотов сказав:

«Ми повинні ізолювати рештки нашого класового ворога на селі і, добиваючи активних наших ворогів, поставити в становище повної окремішності та нещадності всякого, хто спробує за намовою наших класових ворогів перешкоджати колгоспній справі, перешкоджати зміцненню колгоспів»³.

Надто важливим завданням органів юстиції є завдання захистити соціалістичну власність.

Як же проводжено судову політику на Україні за останній період? Зрозуміло, що в період 1931 — 1932 рр., коли з боку всієї партійної організації України було припущено притуплення класової пильності, класовий ворог, скориставшись з цього, намавався пролізти на всі важливі ділянки нашої роботи. Він проходив і в органи юстиції, щоб ослабити діяльність цих органів, щоб пом'якшити боротьбу їх з класовими ворогами. Часто-густо окремі класові вороги, пролізши на ті чи інші посади в органи юстиції, при всякій зручній нагоді спрямовували меч репресії не проти класового ворога, а навпаки, проти осіб, які з ними боролися. В одному з районів України в той період, коли Скрипник працював у наркомості, органи ДПУ викрили контрреволюційну організацію і заарештували декілька її учасників. Серед них виявилось декілька націоналістів - «комуністів» з партійними квитками. Коли про це дізналися близькі до Скрипника націоналісти, — вони під всякими прикличками взяли відрядження, поїхали на село, зуміли натиснути там на відповідні організації на місцях і, приїхавши звідти, доповіли про це Скрипникові так, що нібито в районі деякі робітники ДПУ переслідують партійців - українців. Скрипник наказав негайно ж звільнити цих контрреволюціонерів і покарати тих, хто вів слідство в цій справі.

¹ Сталін, Політичний звіт XVI з'їздові. «Пит. лен.», Партвидав ЦК КП(б)У, 1934 р., ст. 459.

² Л. Каганович, Доповідь на московській обласній конференції ВКП(б).

³ Молотов, «Про завдання передових колгоспів», «Статті и речи», 1933 р., ст. 441.

Цей яскравий випадок говорить про те, що класовий ворог намагався всіляко повертати зброю суду проти тих, хто боровся з ним.

Подамо декілька прикладів пролізання класових ворогів в органи юстиції. Тут справді часто кублився класовий ворог, що іноді відігравав і організуючу роль. Наприклад, Веретько — контрреволюціонер, що працював разом з групою контрреволюційного керівництва, Романюком і іншими, був консультантом кодифікаційного відділу НКЮ, контрреволюціонер Ерстенюк, прикрившись партійним квитком, був особистим секретарем і прокурором для доручень у Скрипника, Мірченко — секретар колегії НКЮ, завідувач 5 - ої юридичної консультації, був активним контрреволюціонером, Онішкевич — інспектор відділу судоустрою — активний учасник УВО, Петренко - Самойленко, заступник завідувача кодифікаційного відділу НКЮ, провадив контрреволюційну роботу, Романюк, інспектор відділу судоустрою, — контр - революціонер, фашист Романишин — консультант кодифікаційного відділу, один з активних учасників УВО, Приходько — заступник наркома юстиції, був зв'язаний з класовими ворогами, Родзинський — колишній старший секретар Найвищого суду УСРР — активний учасник УВО, Чехович — завідувач адміністративного фінансового відділу НКЮ, секретар НКЮ — член УВО і інші.

Належність усіх цих класових ворогів до контрреволюційних організацій визначала їх роботу. Ясно, проти кого і як вони провадили роботу в органах юстиції. В цей період і наркомюст, і Найвищий суд, і органи юстиції на Україні в цілому погано боролися з класовим ворогом. Пригуплення класової пильності позначилося і на роботі цих органів. Органи юстиції, засмічені класовими ворогами, часто - густо застосовували голу репресію, підмінюючи нею всяку масову роботу. Тільки в наслідок підвищення більшовицької пильності всієї партійної організації України, органи юстиції очищено від класових ворогів, що пролізли в них, і зміцнено новими більшовицькими кадрами. Тільки в 1933 році органи юстиції і особливо органи ДПУ почали провадити рішучу боротьбу, щоб викорчувати класових ворогів на всіх ділянках нашого соціалістичного будівництва.

Аналіз динаміки основного виду злочинів проти соціалістичної власності показує, що пайдужчий удар в 1933 році був спрямований проти класового ворога, що порушував закон про охорону соціалістичної власності. З моменту видання закону, від 7 серпня 1932 року до 1 січня 1933 року обласні суди України засудили 1719 куркулів і нетрудащих, а за весь 1933 р. — 2631. Всього з моменту виходу закону, з 7 серпня до 1 січня 1934 року засуджено куркулів і інших нетрудащих — 4.350, службовців 2290, одноосібних селян — 7720, колгоспників — 2229 і робітників — 2541. Беручи на увагу процентне співвідношення загального числа куркулів і нетрудащих до всього населення, треба сказати, що репресія в боротьбі за охорону соціалістичної власності в основному була спрямована проти класових ворогів. Це потверджується і аналізом окремих видів репресій, застосовуваних до кожної групи засуджених. З 4350 куркулів і інших нетрудащих було засуджено:

до 10 років	3847
від 5 - ти до 9 - ти років	455
від 3 - х до 5 - ти років	329
до 3 - х років	57
до примусових робіт	22

Отже тільки до незначної частини куркулів застосовано м'яку репресію — до 3 - х років (у 57 випадках) і до примусових робіт (у 22 випадках). Цілком інакше ставлення до колгоспників, хоч за злочини проти

соціалістичної власності і тут застосовувано суворі репресії, тому що наша партія і уряд провадять жорстоку боротьбу проти всіх, хто посягає на соціалістичну власність — основу нашого ладу. Із засуджених обласними судами за порушення закону про охорону соціалістичної власності з 7/VIII 1932 р. до 1/I 1934 року засуджено 2229 колгоспників:

до 10 років	1.003
від 5 - ти до до 9 років	457
від 3 - х до 5 - ти років	471
до 3 - х років	88
на поправно - трудові роботи	210

Тоді як з 4350 куркулів на кару від 3 - х до 5 - ти років засуджено тільки 329 чоловіка, то з вдвоє меншого загального числа колгоспників — до цієї міри засуджено — 471 чоловіка. На кару до 3 - х років з тієї ж кількості куркулів засуджено тільки 57 чоловіка, а з вдвоє меншого числа колгоспників — 88 чоловіка. Особливо велику різницю в підході до різних соціальних груп видно з даних про засудження злочинців, належних до різних груп, на поправно - трудові роботи. Якщо куркулів на поправно - трудові роботи засуджено всього 0,5% з загального числа всіх засуджених, то колгоспників до цієї м'якої репресії засуджено 9%.

Майже така сама картина у співвідношенні куркулів порівняно з робітниками. Всі ці цифри говорять про те, що найсуворіша репресія щодо цього основного виду злочинців в основному була спрямована проти класових ворогів. Це потверджується і аналізом інших найважливіших видів злочинців.

Так, за злочини, зв'язані з весняною засівною кампанією, в 1933 році було засуджено:

	Курку- лів в %%	Середняків і бідняків в %%
На строк понад 3 роки	87,3	65,3
До 3 - х років	9,3	34,6
Умовно	3,4	0,1

Тоді як на строк понад 3 роки засуджено куркулів — 87,3%, то середняків і бідняків — 65,3%. Тим часом до 3 - х років куркулів засуджено тільки 9,3%, тоді як середняків і бідняків — 34,6%, тобто більш як $\frac{1}{3}$ всіх засуджених.

Осіньна засівна кампанія 1933 року провадилась у той період, коли на Україні класовий ворог уже був в основному розбитий, і тому великі репресії застосовувано не в масових розмірах, впродовж до найвищої міри покарання за злочини, зв'язані з осінньою засівною кампанією, вже зовсім не було, до 10 - х років було засуджено 13,3% усіх засуджених куркулів, тоді як вироків проти середняків і бідняків до цієї міри не було. На інші строки було засуджено:

	Курку- лів в %%	Середняків в %%	Бідняків в %%
Від 5 - ти до 9 - ти років	50	23	26,3
Від 3 - х до 5 - ти років	36,7	41,5	21,1
До 3 - х років	0	23	47,0
Умовно	0	12,5	15,5

Аналіз динаміки злочинів у справах осінньої засівної кампанії показує, що 50%, тобто половину всіх засуджених куркулів, засуджено на строк від 5 до 9 років, тим часом як до середняків застосовувано м'якшу репресію —

41,5% засуджено на кару від 3 до 5 років, а до бідняків ще м'якшу — до 3 років засуджено 47%, тобто майже половину всіх засуджених.

Приблизно таке саме співвідношення репресій спостерігається й при аналізі динаміки злочинів за 1933 р., зв'язаних з охороною коня і з хлібозаготівлями.

Основною репресією за ці злочини, застосовуваною до куркулів (57,1%) є кара від 5 до 9 років, тим часом як до середняків в основному застосовувалось репресії від 3 до 5 років (42,9%). Ця ж м'якша репресія найбільше місце (39,1%) займає й щодо бідняків.

Отже, за останній 1933 р. суди на Україні в основному правильно спрямовували вістря репресивних заходів проти класового ворога.

Аналіз динаміки злочинів за окремими кварталами 1933 року свідчить про те, що найгострішого удару класовому ворогові завдано в I кварталі 1933 року, коли за допомогою ЦК ВКП(б) класова шкідливість парторганізації України підвищилась, коли тов. Сталін вказав на найголовніші помилки й хиби в роботі керівництва парторганізації України за 1931 — 1932 р. і коли дано було вказівки, як виправити ці помилки, коли партійна організація України почала виправляти ці помилки, розгромлюючи з усією більшовицькою твердістю класових ворогів усіх мастей і ухильників, що змикалися з ними.

ВІДОМОСТІ

про кількість засуджених в порушеннях УСРР за час з 1/І 1933 р. до 1/І 1934 р. (у відсотках)

	З загального числа засуджених						
	Позбавлення волі			Примусові роботи		Інші	
	В конц. таборах	В загальних місцях	Умовно	Не умовно	Умовно	До штрафу	Інші заходи соц. хисту
I квартал	33,9	34,8	4,1	22,2	2,2	1,3	1,2
II »	18,9	33,0	4,2	37,0	3,0	1,6	1,9
III »	21,2	27,8	4,2	38,5	3,5	2,5	2,4
IV »	8,1	23,2	5,0	51,2	7,1	2,1	3,3

Поквартальна таблиця 1933 року показує, що коли найгострішого удару завдано класовому ворогові в I кварталі 1933 року, то в усіх інших кварталах іде зниження суворіших репресій і підвищення м'якших репресій. Наприклад — у концентраційні табори за I квартал засуджено — 33,3% усіх засуджених, в II кварталі ця цифра спадає до 18,9%, в III кварталі дещо підноситься — до 21,2% і в IV кварталі різко спадає — до 8,0%. Те саме видно і щодо другої міри — позбавлення волі в загальних місцях. Якщо в I кварталі до загальних місць позбавлення волі було засуджено 34,8%, то в II кварталі ця цифра спадає до 33%, в III кварталі — до 27,8% і в останньому кварталі 1933 року доходить до 23,2%. Цілковито інша картина в другим, м'якшим видом репресії — з примусовими роботами. Якщо в I кварталі 1933 року було засуджено до примусових робіт 22,2%, то в II кварталі цей процент зростає до 37%, у III кварталі дорівнює до 35,5% і в IV — зростає до 51%, тобто засуджено до цієї міри більш як половину всіх засуджених.

Ця таблиця показує, що в кожному наступному кварталі 1933 р. процент застосування таких репресій, як концентраційний табір, позбавлення волі — аменшувався, а тим часом зростає процент засуджених до поправно-трудових робіт і штрафів.

Це свідчить про те, що після основного розгрому класового ворога суворі репресії застосовуються не в масовому масштабі. Звичайно, і за цей період окремі суди на Україні робили помилки. Нерідко траплялося, що судили суворо за дрібниці гарних голів колгоспів, завідувачів кооперативів, голів сільрад тощо, а до класового ворога, що проліз у колгоспи і розкладав його всякими способами зсередини, застосовували умовні засуди, або поправно - трудові роботи. Коли за ці перекручення політики партії та радянської влади робітників органів юстиції справедливо карано, вони кидалися в другий бік, уникаючи застосування репресивних заходів. Тов. Постишев, указуючи на ці помилки судових органів, говорить:

«Ні та, ні друга крайність не годиться. Нам потрібна чітка класова політика в репресіях. Нам треба репресивні заходи застосовувати так, щоб при найменшому застосуванні їх досягти найбільшого ефекту серед маси колгоспників і одноосібників. А це значить, що репресії повинні бути суворі і влучні»¹.

Це значить, що тепер треба подбати про те, щоб викрити керуючу роль справжнього класового ворога, міцно та влучно спрямовувати проти нього удар.

Треба пам'ятати, що хоч класовий ворог в основному вже розбитий, розгромлений, перед нами стоїть завдання добивати рештки класових ворогів, ізолюючи їх від трудящих. Завдаючи влучно і міцно вдари класовому ворогові, треба одночасно широко розгортати масову роботу серед трудящих, тим поклавши край впливові на них класового ворога. Не можна ні в якому разі підміняти масової роботи партії заходами масової репресії.

Тов. Каганович у 1934 році на московській обласній партконференції застерігав органи юстиції від проведення масових репресивних заходів до трудящих і казав, що нині треба брати упор на розгортання масової роботи серед трудящих і особливо на селі.

Ці вказівки т. Кагановича особливе значення мають для України, де в 1931-32 році, під час придушення більшовицької пильності, органи юстиції вживали масові репресії і у відношенні до трудящих. З піднесенням більшовицької пильності цілої парторганізації України, органи юстиції відіграли велику роль в розгромі класового ворога. §

* * *

XVII з'їзд партії був не тільки підсумком величезних досягнень в усіх галузях народного господарства, він дав нам також розгорнену програму завершення побудови соціалізму. Він вказав нам найважливіші завдання і ті шляхи, якими ми повинні йти, розв'язуючи ці завдання.

XVII партійний з'їзд поставив перед органами юстиції величезні завдання. XVII з'їзд дав цілий ряд директив щодо проведення найважливіших і найневідкладніших завдань по основних галузях нашого соціалістичного будівництва. Органи юстиції повинні допомогти партії і урядові з більшовицькою настійністю розбити всіх класових ворогів, розбити рештки всіх ворожих класів і їх агентуру всередині партії, забезпечити подолання пережитків капіталізму в свідомості трудящих мас, прибрати з шляху соціалістичного будівництва всіх, хто перешкоджає проводити директиви партії і уряду, прибрати з шляху всіх, хто ставить опір і гальмує будівництво соціалізму.

Тов. Сталін сказав на XVII з'їзді, що:

«Безкласове суспільство не може прийти порядком, так би мовити, самопливу. Його треба завоювати і збудувати вусиллями всіх трудящих — шляхом посилення органів диктатури пролетаріату, шляхом розгортання класової

¹ П. Постишев, Статті и речи, ст. 152.

боротьби, шляхом знищення класів, шляхом ліквідації решток капіталістичних класів, у борх з ворогами як внутрішніми, так і зовнішніми»¹.

А посилення органів диктатури пролетаріату в першу чергу означає посилення органів юстиції, посилення революційної законності. На які ж основні ділянки XVII партз'їзд звертав особливу увагу, до яких ділянок органам юстиції треба в першу чергу прикувати свою увагу? Такими ділянками є: промисловість, сільське господарство, товарооборот, транспорт, поліпшення матеріального становища трудящих.

Які ж завдання стоять перед органами юстиції в галузі промисловості?

В наслідок бурхливого росту промисловості, соціалістична система господарства є єдиною і монопольною системою в нашій промисловості. Говорячи про досягнення промисловості, т. Сталін звертав особливу увагу і на хібі і памітив ті завдання та шляхи, якими ми маємо йти, усуваючи їх. Найважливішою вимогою при реалізації цих завдань є проведення в життя 6 - х історичних вказівок т. Сталіна.

Велику увагу звернув XVII з'їзд на якість продукції. Тов. Сталін особливу увагу загострив на XVII партійному з'їзді на боротьбі за якість. Він говорив, що треба «поліпшити якість випускаємих товарів, припинити випуск некомплектної продукції і карати всіх тих товаршів, не зважаючи на особу, які порушують або обходять закон радянської влади про якість і комплектність продукції»².

Особлива роль у боротьбі за якість продукції припадає на органи юстиції. Виняткове значення в цій боротьбі має проведення закону від 8 грудня про якість продукції, вістря якого спрямоване проти всіх тих, хто ще досі ігнорує величезне значення нашої боротьби за якість продукції, хто ще досі випускає велику кількість браку.

Проблема боротьби за якість продукції є величезна політична проблема, яка виходить за рамки вузької господарської галузі і зв'язана з необхідністю виконання 6 - ти вказівок тов. Сталіна і в першу чергу вказівки про освоєння техніки.

Висока якість продукції — одна з найважливіших умов створення нового ладу. Тому боротьба за якість — одна з форм класової боротьби.

У цій роботі органи юстиції натрапляють на великі труднощі. В боротьбі за якість продукції органам юстиції часто - густо ставлять великий опір місцеві робітники і навіть партійні організації. Яскравим прикладом цього на Україні є факти останніх днів. Спочатку прокуратура і НКЮ України зовсім не розгорнули були цієї роботи, і тільки за останній час ця боротьба починає розгортатися. Послано цілий ряд робітників прокуратури і НКЮ на місця, щоб перевірити хід цієї роботи і забезпечити глибоке розгортання її. Ці робітники в ряді випадків зіткнулися на місцях з таким явищем, що як тільки справа доходила до боротьби з конкретними носіями лиха, які випускають на заводах багато браку — місцеві партійні організації часто доводили, що вишуватець браку — не класовий ворог і тому його не можна судити.

Нині перед органами юстиції стоїть дуже важливе завдання організувати боротьбу за якість продукції так, щоб мобілізувати на цю боротьбу всі маси трудящих. У кожній справі треба провадити шпирокий розслід не канцелярським шляхом, а гласно, на фабриках, на заводах, безпосередньо обговорюючи з робітниками причини браку, виявляючи й виправляючи всі неполадки, що ведуть до браку продукції. Треба виявляти не тільки всі хіби в роботі, що призводять до підвищення цього браку, а й дійсних вину-

¹ Сталін, Звітна доповідь XVII з'їздові ВКП(б), ст. 45.

² Там же, ст. 24.

ватців його. У цій роботі не треба ганятися за кількістю справ, а зосередити всю увагу на основних виробництвах і повести там боротьбу за якість.

Органи юстиції Москви дали гарні зразки розсліду справу боротьби за якість. На Тушинській панчішній фабриці було проведено гласний розслід, проведено велику профілактичну роботу, виявлено дефекти роботи і в результаті досягнуто значного зменшення браку.

На Україні ж ця робота покищо провадиться погано. Про це свідчать підсумки, підбиті до 14 лютого ц. р. Досі цієї роботи, особливо на периферії, ще не розгорнено. Профілактична робота сяк - так провадиться. У великих центрах, як от Київ, Харків, Дніпропетровськ утворено спеціальні комісії, групи сприяння, сигнальні пости. Репресивних заходів до конкретних носіїв лиха майже не застосовувано, а без цього сама профілактична робота не давала потрібного ефекту.

Можна відзначити окремі випадки правильного розсліду в справах про брак. Наприклад, на 5 - ій взуттєвій фабриці в Харкові випускали дуже багато браку, що спричинило збитку на 800.000 карб. Особливо багато браку давав 3 - й цех (до 72%). Після розсліду справи техкера засуджено на 6 років, а начальника цеху на 3 роки ув'язнення. В наслідок виявлення і усунення причин браку, вказаних органами розсліду, і широкої мобілізації активності робітників цеху на боротьбу з браком, 3 - й цех тепер уже ввійшов у число кандидатів на червону дошку.

Такі приклади яскраво потверджують величезну роль органів юстиції в боротьбі за якість продукції при правильному проведенні розсліду і правильній мобілізації активності мас. Не можна забувати, що погано проведене слідство найчастіше б'є не по тих, по кому треба бити. Наприклад, на київській швейній фабриці ім. Смірнова замість виявити всі причини браку і їх винуватців, засудили тільки одну бракувальницю на 5 років. Зрозуміло, що це мало сприяло мобілізації робітників на боротьбу з браком. Всі ці приклади свідчать, що перед органами юстиції стоїть дуже велике, складне і надзвичайно відповідальне завдання боротьби за якість продукції.

Щоб провести це завдання, треба добре зрозуміти всі вказівки тов. Сталіна на XVII партійному з'їзді, виконання яких є запорукою успішного виконання плану другої п'ятирічки в галузі промисловості.

В галузі сільського господарства XVII з'їзд особливу увагу загострив на питанні тваринництва. Вище ми говорили вже про те, яку велику увагу класовий ворог звернув саме на цей фронт, в наслідок чого ця ділянка є в напруженому стані. Тов. Сталін підкреслював, що на цю ділянку треба спрямувати всі сили.

«Справу тваринництва повинна взяти в свої руки вся партія, всі наші працівники, партійні і безпартійні, маючи на увазі, що проблема тваринництва є тепер такою ж першочерговою проблемою, якою була вчора вже розв'язана з успіхом проблема зернова. Нема чого й доводити, що радянські люди, які брали не одну серйозну перешкоду на шляху до мети, зуміють взяти і цю перешкоду»¹.

Особливу увагу в галузі сільського господарства органам Юстиції треба тепер звернути на чергові сільськогосподарські роботи. Не можна припускати послаблення більшовицької пильності, треба зважити всі помилки, припущені партійною організацією України в минулому, і пам'ятати, що ще недавно в галузі сільського господарства на Україні був прорив і що досі в наслідок прориву в деяких місцях на Україні є ще великі труднощі. Самозаспокоюватися не можна, треба з більшовицькою впертістю провадити лінію партії в роботі на селі.

¹ Сталін, Звітна доповідь XVII з'їздові, Піднесення сільського господарства, ст. 33.

В галузі сільського господарства були в минулому на Україні великі перегини, зокрема, з боку окремих робітників органів юстиції. Перед органами юстиції стоїть щонайвідповідальніше завдання — зміцнити революційну законність, розгромити класового ворога і захищати інтереси одноосібників та колгоспників на селі.

Товарооборот і транспорт є тепер найважливішими галузями, без дальшого розвитку яких ми не зможемо успішно розвивати всі інші галузі нашого господарства.

«... Завдання розгортання товарообороту і рішучого поліпшення транспорту є тим черговим і найактуальнішим завданням, без розв'язання якого ми не можемо рухатися вперед»¹.

Органи юстиції повинні провадити якнайжорстокішу боротьбу з розкраданням у торгівлі, з затоварюванням, з механічним розподілом товарів. Тут, як говорять тов. Сталін, нам треба буде ліквідувати знеосібку. Треба:

«... Подолати нездорові звички торгових працівників до механічного розподілу товарів, ліквідувати зневагу до вимог асортименту і до вимог споживача, ліквідувати механічне застосування товарів, знеосібку в торгівлі»².

На цій ділянці роботи, як і на всіх інших, треба пам'ятати, що для здійснення правильної політичної лінії найважливішим є питання про кадри, що успіх справи залежить від того, які люди стоять на чолі цієї ділянки. Тов. Каганович на XVII з'їзді партії говорив, що треба особливу увагу звернути на облік і контроль у галузі торгівлі, бо дуже часто навіть і гавні люди псуються, коли вони працюють безконтрольно.

«Не можна заспокоюватися на тому, що ми дали правильну політичну директиву. Питання вирішується тим, хто цю директиву буде провадити, вирішується правильним розставленням кадрів, перевіркою виконання. Ми можемо, наприклад, правильно розписати, як розподілити мануфактуру, а якщо в мануфактурному складі сидить шахрай, то він на наш розпорядження наплює, розкраде мануфактуру так, як йому вигідно, та ще й виправді документи знайде, десяток відписок напише, може так юридично виправдати себе, що під нього і не підкопався. Отже треба не тільки правильно розподілити мануфактуру, а й призначити на склади, до крамниць надійних людей. І цього мало. Часто навіть надійні люди псуються, коли вони працюють безконтрольно, коли ними не керують, коли їх не перевіряють»³.

Тут перед органами юстиції стоїть дуже велике завдання контролю та обліку і боротьби з тими, хто порушує їх, боротьби з тими, хто не хоче проводити цього контролю, хто розкрадає соціалістичну власність.

Величезним завданням органів юстиції є боротьба за здійснення директив партії і заходів радянської влади до поліпшення матеріального становища трудящих. Разом з загальним піднесенням усього нашого господарства поліпшується матеріальне становище всіх трудящих.

«Соціалізм може бути побудований лише на базі бурхливого розквіту продуктивних сил суспільства... на базі заможного життя трудящих, на базі бурхливого росту культурності»⁴.

Лозунг тов. Сталіна про заможність колгоспників ще більшою мірою стосується до робітників, бо ми будемо соціалізм, а це означає «організацію заможного й культурного життя для всіх членів суспільства».

Що значить зробити заможним кожного робітника і кожного колгоспника? Цей лозунг, як підкреслював тов. Сталін, нічого спільного не має з лозунгом «збагачайтеся». Цей лозунг означає, що треба добити останні

¹ Сталін, Звітна доповідь XVII з'їздові, ст. 42.

² Там же, ст. 40 — 41.

³ Каганович, Доповідь XVII з'їздові ВКП(б).

⁴ Сталін, Звітна доповідь XVII з'їздові, стор. 51.

рештки капіталізму шляхом посилення економічної моці колгоспів і перетворити всіх колгоспників на заможних працівників.

Проблема поліпшення матеріального становища трудящих упирається в такі основні питання, як якість продукції, ширвжиток і громадське харчування. Ширвжиток треба збільшити в другу п'ятирічку в 2 — 3 рази, розвиваючи його не тільки по легкій промисловості, а й по лісовій і важкій. Це неможливе без упертої боротьби за виконання планів, за зниження собівартості, за високу якість продукції. Боротьба з тим, хто зриває боротьбу за план, за кожну його ланку, є найважливіше завдання органів юстиції.

У центрі їх уваги повинна також стояти систематична боротьба за якість громадського харчування. В другу п'ятирічку громадське харчування охопить по містах до 27 млн. чоловіка. А ми знаємо, що класовий ворог надає цій ділянці великого значення. Він всіляко намагається пролізти на цю ділянку, шкодити там і підірвати довіру робітників до громадського харчування, що є могутньою підмогою у боротьбі за поліпшення матеріально-побутового становища трудящих. Впадки шкідництва, що були в Одесі, Дніпропетровську і Харкові, дуже ясно показують, що класовому ворогові іноді вдається пролізти на цю ділянку роботи і завдати справі будівництва соціалізму великої шкоди. Органам юстиції треба забезпечити очищення цієї ділянки від класового ворога.

Тов. Каганович говорив на московській обласній партконференції, що треба «поліпшити якість харчування і тим самим сприяти поліпшенню загального матеріального становища трудящих мас».

Щоб впоратися з усіма цими завданнями, треба організаційно перебудувати роботу і самі органи юстиції за всіма тими вказівками, які дали тов. Сталін і тов. Каганович на XVII партз'їзді.

Дуже велике завдання покладається на поправно-трудова органи. Поправно-трудова органи набувають інші особливо великого значення в зв'язку з завданням побудувати безкласове соціалістичне суспільство в другу п'ятирічку, в наслідок якої ми повинні перетворити всіх членів суспільства на свідомих будівників соціалізму.

Завершення побудови безкласового соціалістичного суспільства буде супроводитися запеклою класовою боротьбою. Класовий ворог буде всіляко ставити опір, шкодити. Наше завдання, підносячи ідейно політичний рівень комуністів, ще вщепити більшовицьку пильність, ще більше зміцнити диктатуру пролетаріату.

П. ПАСІЧНИК

До кінця викорчувати націоналізм на аграрному фронті

«Чим капіталізм ближче до смерті,
тим шаленіший його опір» (Ленін).

Починаючи з Жовтневої революції і аж до останнього часу, недобитки класового ворога в СРСР ставили й ставлять шалений опір соціалістичному будівництву на всіх ділянках і, особливо, в сільському господарстві, змінюючи на різних етапах соціалістичного будівництва форми та методи боротьби.

В процесі здійснення колективізації, з переходом від політики обмеження капіталістичних елементів до політики ліквідації куркульства як класу, на базі суцільної колективізації, класовий ворог активізував свої сили і, не змінюючи основної мети — реставрації капіталізму в СРСР, — змінив тактику боротьби; він перейшов до тактики організованого шкідництва (шахтинська справа, шкідництво на електростанціях, шкідництво в тваринництві, в постачанні тощо). Пізніше останні рештки умираючих класів, будучи вибитими з своїх виробничих позицій, розповзлися по промислових підприємствах, а головню по колгоспах та радгоспах, накинули на себе маску «робітників» та «селян», щоб зберегти свої кадри, заволодіти новими соціалістичними формами виробництва, і зсередини колгоспів та радгоспів почали свою шкідницьку роботу, діючи «тихою сапою». Ці рештки класового ворога організовували саботаж планових завдань держави, вони організовували масове злодійство й розкрадання державного та кооперативного майна і колгоспної власності, руйнували машини та знаряддя і т. д.

На Україні недобитки класового ворога, рештки контрреволюційних організацій, різних буржуазних націоналістичних партій, рештки куркульства, що пройшло велику школу боротьби проти радянської влади тощо, останніми роками (до 1933 р.), користуючись з притуплення більшовицької шильності в КП(б)У, розгорнули свою контрреволюційну роботу, особливо в галузі сільського господарства та національно - культурного будівництва, маскуючи її націоналістичним прапором і шовіністичними лозунгами.

У цій шкідницькій роботі на Україні в галузі сільського господарства головну роль відігравали контрреволюціонери з партійним квитком у кишені — Сліпанський, Білаш і К°. Свою діяльність на Україні націоналісти тісно пов'язували з німецьким та польським інтервенціоністськими штабами, які у своїх імперіалістичних планах весь час зазіхають на Україну як на ласий шматок. Свою роботу націоналісти провадили за планами цих штабів. Ця діяльність полегшувалася ще й тим, що на Україні був очолюваний Скрипникком націоналістичний ухил в лавах партії, який зімкнувся з інтервенціоністами.

На замовлення інтервенціоністських штабів Сліпанський старано намагався в своїх «теоретичних» працях довести, що українське сільське господарство мало більші зв'язки з західноєвропейськими капіталістичними країнами, аніж з Росією до революції і СРСР тепер, і що його тепер треба вивчати, виходячи з процесів, які відбуваються в світовому господарстві. «Українське сільське господарство, — пише Сліпанський, — було включене в систему світового господарства і через те його не можна вивчати відірвано від тих процесів, що відбувалися в світовому господарстві»¹.

Твердження про незалежність до Жовтневої революції українського сільського господарства від Росії потрібне Сліпанському і К° як місток, через який протягується головна контрреволюційна настанова: розглядати Радянську Україну та її сільське господарство не як невід'ємну складову частину великого СРСР, а як своєрідний організм, який через історичні зв'язки нібито тяжить до західноєвропейських капіталістичних країн і насамперед до Німеччини. Цією настановою перейнята вся літературна продукція Сліпанського, Білаша і К°, а найголовніший вираз її ми знаходимо в «теоретичній» праці «Спеціалізація сільського господарства України».

В нашій пресі висвітлено вже в основному головні засади і методологію, за якою націоналісти опрацьовували спеціалізацію сільського господарства України, тому тут немає потреби докладно на цьому зупинятися.

Треба одверто сказати, що в усій праці «Спеціалізація с. г-ва України» ця група контрреволюціонерів виходить з інтересів німецького імперіалізму, продовжуючи далі лінію Центральної ради на розпродаж України німецькому імперіалізові гуртом і вроздріб, лінію, яка знайшла своє втілення в найганебніших угодах, що її уклала свого часу Центральна рада з німецькими імперіалістами, запрошуючи німецьку армію до України на придушення революційного руху робітників та трудящих мас села, керованого ленінською партією більшовиків.

Щоб нагадати читачам, як Центральна рада запродувала Україну німецькому імперіалізові, ми коротенько перелічимо ті зобов'язання, які взяла на себе Центральна рада та гетьман Скоропадський по лінії сільського господарства в своїй угоді з німецькими окупантами.

1) 9 квітня 1918 р. Центральна рада зобов'язалася постачити центральним державам (тобто Німеччині та Австро-Угорщині) до 31 липня 1918 р. 60 млн. пудів хліба і хлібних продуктів, жирів, олійного насіння і стручкових, овочів. За цією умовою Ц.Р. мала ще подбати, щоб ці поставки збільшити.

2) 11 квітня 1918 р. Ц.Р. уклала угоду на поставку 400 млн. штук яєць, зобов'язавшись збільшити це число до 500 млн.

3) 13 квітня 1918 р. Ц.Р. зобов'язалася постачити 2.750.000 пудів живої рогатої худоби.

4) 13 квітня 1918 р. зобов'язалася постачити 1.500.000 пуд. картоплі, овочів та цибулі.

5) 10 вересня 1918 р. гетьман Скоропадський узяв на себе ряд нових зобов'язань. Основні з них такі: постачити —

рогатої худоби до 11 млн. пуд. живої ваги,

овець до 300 тис. штук,

птиці до 2 млн. шт.

сала, масла, сиру — до 450.000 пуд.,

яєць до 2.500 вагонів

м'ясної продукції 200 тис. пуд. щомісяця і т. д.

¹ Шляхи соц. реконструкції с. г-ва, № 4, 1930 р.

От як Центральна рада і гетьман Скоропадський розпродували Україну гуртом і вроздріб. Цей період ще надовго залишиться в пам'яті робітників та трудящих мас села, як період грабування, катування та розстрілу кращої частини в них.

А недобиті рештки націоналістичних організацій і партій намагалися знов запродати німецькому імперіалізму Радянську Україну, перетворити її на колонію німецького імперіалізму, прикриваючись у своїй роботі тим же націоналістичним прапором. Про перетворення Радянської України на колонію німецького імперіалізму недавно одверто писав один з верховодів гітлерівської Німеччини, теперішній керівник закордонної політики фашистів, пан Розенберг: «Український народ, що являє вищу расу, — писав Розенберг, — не може існувати без німецької організації й керівного начала. Родюча й багата Україна повинна стати німецькою колонією, територією, залюдненою німецькими селянами західної Німеччини та Саксонії. Україна буде перетворена на суто аграрну область, на ринок збуту німецької промисловості».

Пан Розенберг, виходячи з чудернацької «теорії» панування «вищої» раси над «нижчою», вважає, що «український народ не може існувати без німецької організації й керівного начала».

Проте, всупереч цій «теорії», український пролетаріат і трудящі маси села не тільки існують без «керівного начала» панів Розенберґів, а й успішно будують соціалізм, в той час як у Німеччині прихід до влади фашистів — Гітлерів, Розенберґів — цих представників «теорії» «вищої раси», позначився дальшим занепадом господарства, шаленим терором проти революційних мас німецького пролетаріату, збільшенням злиднів і в містах і в селах Німеччини. Німеччина стоїть на останньому місці серед усіх капіталістичних країн щодо рівня своєї промислової продукції в порівнянні з довоєнним часом — 1913 р. Обсяг її промислової продукції в 1933 р., як показав у своїй доповіді на XVII з'їзді ВКП(б) т. Сталін, досяг лише 75,4% довоєнного рівня, в той час як в СРСР за цей період обсяг промислової продукції зріс на 391,9%.

Цих успіхів СРСР домогся без «керівного начала» панів Розенберґів, за керівництвом Ленінської партії на чолі з вождем світового пролетаріату т. Сталіним, в боротьбі з контрреволюційним троцькізмом, правим і «лівим» опортунізмом. УСРР, як невід'ємна складова частина СРСР, яку пани Розенберґи, за допомогою націоналістів-контрреволюціонерів Сліпанських, Білашів і К^о намагалася зробити німецькою колонією, заселивши її німецькими селянами західної Німеччини та Саксонії, і перетворити «на суто аграрну область, на ринок збуту німецької промисловості» — УСРР за цей період теж змінила своє обличчя. Гуртова продукція всієї промисловості України зросла на 380% проти довоєнного рівня. На Україні збудовано світового велетня електроенергії — Дніпрельстан, збудовано ряд гігантів машинобудівництва, як от ХТЗ, Краматорський завод, Луганський паротягобудівельний, Харківський турбінний завод, цілком реконструйовано старі заводи та фабрики. Змінилося обличчя сільського господарства України: замість розпорочених дрібних одноосібних господарств з примітивною технікою, низькою продуктивністю, малою товарністю та незначною прибутковістю, ми маємо великі колективні господарства з новою технікою, які забезпечують, а падалі ще більше забезпечать високу продуктивність праці, високу товарність та високу прибутковість. На Україні як і в цілому Союзі, «колгоспи і радгоспи разом стали такою силою, яка вирішує долю всього сільського господарства і всіх його галузей», а «трудове селянство, наше радянське селянство остаточно й безповоротно стало під червоний прапор соціалізму»¹.

¹ Сталін, Звітна доповідь XVII з'їздові ВКП(б), ст. 29.

СРСР і УСРР, як його певід'ємна складова частина, за цей період із країни аграрної перетворився на індустріальну країну.

Фашистській Німеччині, що перебував в лабетах затяжної економічної кризи, потрібні нові ринки збуту промислових товарів, і пани Розенберги скеровують думку і дії своїх лакеїв — Сліпанських і Ко — на перетворення радянської України в німецьку колонію, («в ринок збуту німецької промисловості»).

А щоб мобілізувати думку німецького селянства на повалення радянської влади на території, яка в перспективі за їх планами має стати колонією німецького імперіалізму, ці пани через свою пресу розпускають різні паклепницькі твердження на радянську владу та становище селянства на Україні.

Такими паклепницькими твердженнями автори і застрільники інтервенціоністських планів намагалися й намагаються уґрунтувати плани інтервенції проти Радянського Союзу і насамперед уґрунтувати відрив Радянської України від СРСР.

Контрреволюційна група, що діяла на аграрному фронті УСРР, очолювана Сліпанським, Білашем і Ко, як ми вже зазначали, виходила з цих інтервенціоністських планів. Виходячи саме з цих планів, керівники цієї групи, прикриваючись партійним квитком у кишені, дворушничавали в партії, всіляко маскуючись, проводили і в «теоретичних» працях, і в практичній діяльності шкідницьку роботу, спрямовану на підготовку відповідних умов всередині УСРР для реалізації планів інтервенції і перетворення Радянської України на колонію німецького імперіалізму.

Націоналізм на аграрній ділянці роботи ВУАН

Буржуазно-націоналістичні елементи особливо широко використовували для своєї контрреволюційної роботи, до і після викриття та розгрому СВУ, — Всеукраїнську академію наук, перетворивши її у свою базу контрреволюційної роботи. В стінах ВУАН довгий час безкарно розгортали націоналістичну діяльність виявлені в процесі чистки контрреволюціонери з партійним квитком у кишені — Миколенко, Баран, Кіндрат, Камишан та ін. — і агенти польського фашизму — Скарбек, Політур, Добжинські, що використовували Н/Д Інститут польської пролетарської культури при ВУАН і зв'язки цього Інституту з шпигунською метою.

Звертає на себе увагу також засміченість націоналістами аграрної ділянки ВУАН. На чолі цієї ділянки довгий час стояв націоналіст проф. Сидоряк С. Д., який, як виявилось в процесі чистки партії, в 1918 — 19 р. працював комісаром м. Тарнополя (Галичина) в буржуазному уряді Петрушевича, активно виступав проти революційних робітничих демонстрацій в м. Тарнополі, а пізніше разом з галицькою армією перейшов на Радянську Україну і вступив до партії з дворушницькою метою. Заступником Сидоряка працював теж буржуазний націоналіст з партквитком у кишені Герасименко М. П. — спл жандарма. Націоналісти з ВУАН найтісніше пов'язували свою роботу з Сліпанським, який по суті давав загальні керівні націоналістичні шкідницькі настанови не тільки націоналістичним кадрам н/д інститутів Сільськогосподарської академії, а й ВУАН.

Сліпанський, працюючи в С.-г. академії, одночасно вважався за співробітника ВУАН і, періодично відвідуючи ВУАН, провадив на різних зборах націоналістичну пропаганду. Ця пропаганда підносилася аудиторії одвертіше й загостреніше, ніж у друкованій продукції, особливо на тих зборах, де виступи не стенографувалися.

Виступаючи сам з буржуазно-націоналістичною пропагандою та шкідницькими настановами у ВУАН, Сліпанський, крім того, ще привозив де-

кілька разів для доповідей націоналістів — Білаша і Боднара. Вся ця група користалася у ВУАН абсолютною підтримкою своїх друзів за політичними переконаннями типу Спдоряка, Герасименка. На одному з застєпографованих виступів Сліпанського ми коротенько зупинимосся.

Загальновідомо, що група Сліпанського, Білаша і К°, щоб зберегти свої позиції на аграрному фронті, маскуючись прихильництвом генеральній лінії партії, виступала з «критикою» різних викритих уже шкідницьких організацій, зокрема кондратьєвщини.

Одначе й ці виступи вони використали для протягування націоналістичної концепції.

У доповіді «проти» кондратьєвщини Сліпанський у ВУАН весь час підкреслював, що кондратьєвці «виявляли себе як непримиренні єдинопідлітці і виступали з програмою, яка завжди порушувала інтереси розвитку окремих націй і наших союзних республік, при чім, щоб замаскувати свій великодержавний шовінізм, вони завжди намагалися клеїти ярлики представникам окремих республік, називаючи їх шовіністами і т. ін. Це, звичайно, був лише маневр для того, щоб можна було прикрити свої великодержавницькі єдинопідлітські тенденції, на благо яких була збудована *вся їх робота*» (з виправленої Сліпанським стенограми доповіді в ВУАН 13/XI 1930 р., підкреслення мос. — П.).

Отже, для контрреволюціонера Сліпанського основним у діяльності кондратьєвщини є не те, що вона намагалася скерувати наше сільське господарство в капіталістичне русло, роблячи ставку на куркуля. Сліпанський виступає не проти нової тактики кондратьєвщини, скерованої на пропихнення куркульства в радгоспи та колгоспи, щоб зсередини розвалювати їх. Сліпанський у цьому основному з кондратьєвщиною цілком згоден, бо це є та сама програма, за здійснення якої боровся й сам Сліпанський. Буржуазний націоналіст Сліпанський обурюється на шкідників з табору кондратьєвщини лише за те, що вони виступають з позицій «непримирених єдинопідлітців» і що вся їх робота була скерована на благо «єдинопідлітської тенденції».

Сліпанський, узявшись виконувати соціальне замовлення папів Розенбергів, спрямоване на відрив України від СРСР, сумує з приводу розходжень, що є в нього з кондратьєвцями в національному питанні, і всі «критику» свою звів до цих розходжень. Стоячи на позиції націоналізму Сліпанський також з цієї позиції «критикує» викриту в Наркомземі УСРР групу шкідників на чолі з Резніковим. «Цікаво відзначити, — говорить Сліпанський, — що група шкідників Резнікова є група тих же самих великодержавних шовіністів». Характерно, що і в цьому випадку Сліпанський незадоволений не з змісту та методів шкідництва групи Резнікова на Україні, не з того, що ця група готувала ґрунт для капіталістичної інтервенції в СРСР, проводячи шкідництво в сільському господарстві України, а зовсім так незадоволений він з її великодержавницького спрямування. І тут Сліпанський жалкує, що ця група шкідників, працюючи вже на Україні не підтримує українського націоналізму.

Твердження про розвиток «окремих націй» в їхньому націоналістичному розумінні запозичене Сліпанським з спорідненого йому табору українських націоналістів на еміграції — Винниченка, Коновалових, Коновальців, Левицьких, які після вигнання їх з України висунули цей лозунг і на всі лади почали осміювати його в білоемігрантській пресі.

Цим лозунгом користувався Сліпанський, як і інші націоналісти, проводячи контрреволюційну роботу, спрямовану на відрив України від СРСР і перетворення її на колонію німецького імперіалізму.

Під цим лозунгом Сліпанський пропагував націоналізм і намагався виховувати в нашій молоді «націоналістичну свідомість», протиставляючи

«свою» націоналістичну лінію ленінській національній політиці, що буде культурою національну формою, пролетарську, інтернаціональну змістом.

Для пропаганди націоналістичних концепцій, Сліпанський не один раз використовує сприятливу аудиторію ВУАН, виступаючи сам з доповідями та організуючи доповіді Білаша і Боднара.

Як же реагували керівники аграрної ділянки ВУАН? Вони реагували як співники Сліпанського. Сидоряк у своєму виступі зазначає: «Андрій Миколайович цілком правильно розкритикував тут кондратьєвщину». Правильність позицій Сліпанського в «критиці» кондратьєвщини потвердив у своєму виступі також Герасименко.

Це той Герасименко, який після самогубства Скрипника висловлював «свою» думку, що він розцінює самогубство Скрипника не так, як його розцінює партія, а далі виявилось, що його оцінка збігається з оцінкою українських фашистів з еміграції, збігається, зокрема, з тією брудною лайкою, з якою виступили українські фашисти проти т. Постишева. Націоналіст Герасименко, разом з українськими фашистами, висловлює оскаженілу лють, озвіріння недобитих решток класового ворога, особливу зоологічну ненависть до одного з кращих соратників т. Сталіна, який по ленінськи, по сталінськи викрив націоналістичний ухил на Україні, очолюваний Скрипником, показав класове лице цього ухилу і «здобив» КП(б)У на боротьбу за проведення лінінської національної політики на Україні.

Герасименко і всі націоналісти на Україні разом з «Ділом» обурюються проти проведення на Україні з приїздом т. Постишева лінінської національної політики, що за останні 2 — 2½ роки викривлялася і фальсифікувалася націоналістами

Герасименкова оцінка самогубства Скрипника — це оцінка одвертого класового ворога націоналіста, що довгий час дворушничав у партії, обманював її, щоб зсередити партії провадити боротьбу з нею. Коли цього націоналіста викрили і з лав партії вигнали, він одверто заявив: «Починаючи з 1929 р., коли я почнав працювати як економіст - аграрник, я не тільки не був помічником партії в боротьбі з шкідницькими настановами в економії, в теорії аграрних питань, я був прямим помічником тих шкідників, що були в нас на різних ділянках». От якою мовою заговорив викритий націоналіст!

Проте, діяльність Герасименка не обмежувалася тільки популяризацією шкідницьких настанов. «Другим важливим етапом, — говорить Герасименко, — це другим у розумінні черговості, а другим щодо важливості, є моя робота в підручнику з політекономії для технікумів, яка в задумі мала допомогти вихованню кадрів. В цьому підручнику я замазував класову боротьбу». В підручнику, писаному в 1929 - 30 р., в період суцільної колективізації і ліквідації на цій основі куркульні як класу, Герасименко не тільки не відбивав класової боротьби, яка точилася в країні, не тільки не показує нових маневрів куркульства і решток умираючих класів, а навмисне замазує класову боротьбу. Замазування класової боротьби — це не випадковий момент у діяльності націоналістів, а система боротьби з успішним наступом соціалізму, розрахована на те, щоб дати змогу проникнути цим решткам розбитих ворожих класів у нашу промисловість у міста, в колгоспи і радгоспи, де вони, діючи «тихою сапою», підривали зсередини наші колгоспи, радгоспи і шкодили на фабриках, заводах, транспорті тощо.

«Третій важливий етап — це етап боротьби», — підкреслює далі Герасименко.

З ким боровся націоналіст Герасименко? Спільно з Сліпанськими, Білашами він боровся на всіх етапах з партією, маючи партійного квитка в кишені.

Він боровся проти партії, працюючи на педагогічній роботі у с.-г.

вишах, н.-д. установах, в обласні, в районах, виїжджаючи туди на різні с.-г. кампанії тощо. В н.-д. Інституті соц. реконструкції сільського господарства ВУАН «діяльність» його разом з «діяльністю» Сліпанського та Сидоряка позначилася разгоном партійної аспірантури, що намагалася критикувати їх дії, а націоналісти з Упрнауки НКО санкціонували цей розгін.

У колишньому КІНГ'у (Київський інститут народного господарства) Герасименко разом з контрреволюціонером Миколенком перекручував ленінську національну політику, провадячи націоналістичну лінію в роботі

Працюючи в Київському обласні, в період труднощів 1932 року, Герасименко на матеріалах найбільш проривних районів області давав узагальнення стану сільського господарства в усьому Союзі і це використовував у боротьбі проти партії.

Той же Герасименко на офіційних зборах у своїх алілуїських виступах «обстоював» генеральну лінію партії, а в кулуарах, використовуючи цифровий матеріал проривних районів, нашіптував: «от до чого ми прийшли», «от результати генеральної лінії». Це був один з методів класової боротьби націоналістів.

Після поданого тут матеріалу стає зрозуміло, чому Герасименко, Сидоряк виступали з похвалою Сліпанського після його націоналістичних виступів у ВУАН; концепція націоналіста Сліпанського є одночасно концепцією націоналістів типу Герасименка, Сидоряка з ВУАН.

ВУАН використовували націоналісти, видаючи під її маркою літературні праці, в яких протягувалися націоналістичні концепції, виступаючи з контрреволюційними націоналістичними доповідями тощо. ВУАН видала в 1929 р. книжку проф. С. Городецького «Сільське господарство Поділля», в якій переспівується та сама концепція, що і в Сліпанського, про незалежність сільського господарства України від Росії до революції і його безпосередні зв'язки з західно-європейськими країнами. «Поділля — пише проф. Городецький, — є один з цікавих закутків УСРР, що відігравав перед війною в багатьох справах роль порога, через який проточувалася на Україну західноєвропейська агрикультура, а тому був економічно однією з найрозвиненіших губернь лісостепової смуги України» («Сільське господарство Поділля», ст. 5).

З цього твердження видно, що проф. Городецький стоїть щодо зв'язків України до революції із західноєвропейськими країнами на тій же позиції, що й націоналіст Сліпанський. Таке твердження побудував проф. Городецький тенденційно, не на аналізі фактичних матеріалів, мало того, — не на аналізі матеріалів, поданих у цій же праці «Сільське господарство Поділля».

Загальновідомо, що колоніальна політика царизму в Росії щодо «окраїн», куди входила й Україна, скеровувалася на максимальну експлуатацію трудящих, і особливо цю політику відчували трудящі маси села так званих прикордонних губернь, де злидні й неписьменність доходили до жахливих розмірів.

Проф. Городецький розцінює дореволюційне Поділля, як найрозвиненіше, зокрема в агрикультурному відношенні. Звернімося до фактів. Одним з основних показників агрикультурної розвиненості є застосування нової техніки, с.-г. машин та знаряддя, і вживання мінеральних добрив. Для порівняння візьмомо: орне знаряддя, молотарки, жнивварки, сівалки, віялки — себто ті машини і знаряддя, що вживалися в сільському господарстві того часу. (Дані взято з книжки проф. Городецького).

Як бачимо з таблиці (стор. 89), «озбросність» сільського господарства на Поділлі в той період по всіх видах машин і знаряддя далеко нижча від пересічної озбросності с.-г.-ва європейської Росії. З аналізу цих даних зовсім не випливає твердження, яке подає у своїй праці проф. Городецький тенденційно, по націоналістичному фальсифікуючи дійсність:

Губернії	Назва машини та с.-г. знаряддя	Орне знаряддя	Скільки десятин землі припадає на:			
			На 1 знар. припадає ріллі (десят.)	1 віялку	1 сіялку	1 жниварку
В Європейськ. Росії		7,6	65	381	185	238
На Поділлі		8,8	139	382	505	392

В іншій своїй праці «Культура цукрових буряків», проф. Городецький стоїть на тих же націоналістичних позиціях — і весь час оперує націоналістичною термінологією. РСФРР він називає «Московщина». Сільське господарство України розглядає відірвано від СРСР. У цій праці проф. Городецький одверто виступає проти індустріалізації нашої країни. На ст. 55 він пише: «Визначаючи все значення розвитку індустрії для народного господарства на Україні і зокрема для прогресу її сільського господарства, ми повинні сказати, що не розвиток індустрії може дати пораду, бути тим шляхом, який радикально та швидко розв'яже аграрну справу». (Підкреслення мос.— П. П.). З цієї цитати цілком ясно виглядає націоналіст Городецький. Він розглядає Україну по лінії народного господарства і зокрема сільського господарства не як невід'ємну складову частину великого СРСР, а відірвано, як «самостійний» організм, що тягнеться до капіталістичних західноєвропейських країн. Проф. Городецький виступає тут з порадою не провадити індустріалізації країни, бо, на його думку, індустріалізація не може «бути тим шляхом, який радикально та швидко розв'яже аграрну справу». Він виходить у цій «пораді» з позицій націоналістів в аспекті інтервенціоністських планів німецького імперіалізму, в яких передбачено, що «Україна буде перетворена на суто аграрну область, на ринок збуту для німецької промисловості».

Наша партія не послухала «порад» проф. Городецького і, керуючись теорією Леніна, Сталіна, провадячи політику індустріалізації країни, досягла того, що «проблему сільського господарства, селянсько-колгоспну проблему — найважчу проблему можна вважати вже за розв'язану»¹.

У стінах ВУАН з наукової трибуни настирливо пропагував націоналізм і професор зоотехнії Лавренюк. Між іншим, цей професор дійшов до того, що почав «науково» доводити потребу змінити назву порід рогатої худоби, розповсюджених на Україні, крім «сірої української породи», бо ця має слово «українська».

На одних із зборів у ВУАН проф. Лавренюк у своїй доповіді перед аудиторією спеціалістів зоотехнії, запропонував відмовитися від загальноживих назв порід великої рогатої худоби на Україні і змінити на нові назви. Які ж «нові» назви запропонував націоналіст проф. Лавренюк? Він запропонував розповсюджену на Україні породу «Білоголова колонійську» перейменувати на «білоголова українська», а породу «червона німецька», теж поширену на Україні, особливо в степовій смузі УСРР, перейменувати на «червона українська». Націоналіста проф. Лавренюка не задовольняють існуючі назви порід на Україні, дарма що ці назви є загальноживими не тільки в СРСР, а й у всій світовій зоотехнічній літературі; йому не по нутру такі назви, він вважає, що до кожної породи треба почепити ярлика «українська».

Після цього недавно, що проф. Лавренюк у своїх працях ідеалізує найменш продуктивну на Україні породу «поліщучку», вороже ставиться до її поліпшення іншими продуктивними породами і «китайським муром»

¹ Сталін, Розмова з американським кореспондентом Дюранті.

відгороджується від порід, поширених в СРСР поза межами України. «Отже рух на Поліссі в напрямку заміни поліщучки на інші раси може бути помилковим кроком», — пише проф. Лавренюк у праці «Поліська раса великої рогатої скотини» (видання Наукового комітету 1927 р.).

У цій же такій праці проф. Лавренюк аргументує «помилковість» заходів до поліпшення малопродуктивної «поліщучки» тим, що вона «із поширених на Україні рас великої рогатої худоби найстаріша, майбуть, аборигенна на Поліссі червонобура раса під назвою поліщучки». За проф. Лавренюком виходить, що нехай буде мало продуктивна, а раз це «найстаріша» і одна з поширених на Україні порід, то її треба залишити і ніяких заходів по лінії метизації, як одного з основних способів поліпшення цієї породи, вживати не треба.

Нема чого казати, аргументація «солідна». Одначе, за цією «аргументацією» ховається намагання націоналіста всіляко чинити опір нашим заходам, спрямованим на розвиток тваринництва та піднесення його продуктивності.

В іншій праці, виданій за редакцією Сліпанського — «Промислові галузі скотарства на Україні та перспективи їх розвитку», — націоналіст проф. Лавренюк намагається довести, що Україна, хоч територіально розташована далеко від Данії, зате ближче стоїть до неї, ніж до РСФРР. Він пише: «Україна дійсно розподілом своїх вжитків дуже нагадує далеку від нас Данію і сильно різниться від близької РСФРР», і далі: «*Шляхи розвитку сільського господарства України повинні б бути десь близькі до шляхів розвитку сільського господарства Данії.*» (підкресл. мов. — П. П.).

Цю концепцію проф. Лавренюк розвинув у підручнику для зоотехніків («Молочарство», вид. 1930 р.). Розглядаючи передумови розвитку промислового молочарства в Данії років 50 тому, проф. Лавренюк підкреслює: «Перед Данією гостро постало надзвичайно важливе питання, питання економічної незалежності, питання державної самостійності». А за цим послідовно ставить розділ «Аналіза цих передумов на Україні», в якому подає таке твердження: «Ми переживаємо такий стан у с.-г. промисловості, як Данія переживала років п'ятдесят тому». На цьому проф. Лавренюк обриває, більш ніяких пояснень не дає. Та, власне, в цих рядках усе сказано, і читач сам повинен робити висновок, до якого проф. Лавренюк підвів відповідну «базу» своїм ототожненням передумов розвитку сільського господарства Данії і України та підкресленням, що «Данія для нас може стати за класичний зразок у перебудові нашого сільського господарства». Націоналіст Лавренюк не насмілювався, звичайно, у 1930 р. у своєму підручнику одверто виступити з гаслом «За економічну незалежність і державну самостійність України», за відрив радянської України від СРСР, та й видавництво не пропустило б його підручника. Це гасло проф. Лавренюк протягує, замасковано вживаючи маневру порівняння сільського господарства України з данським, вбачаючи в останньому класичний зразок для дальшого розвитку нашого господарства. Раз у період, взятий проф. Лавренюком, у Данії «гостро повстало надзвичайно важливе питання, питання економічної незалежності, питання державної самостійності» і раз наше сільське господарство переживає такий стан, як Данія переживала в період, узятий для порівняння, значить, за проф. Лавренюком питання «економічної незалежності, питання державної самостійності» на Україні теж «повстало надзвичайно гостро». Ми знаємо вже з попереднього викладу, що націоналісти використовували подібні лозунги як шпирму в своїй контрреволюційній роботі. Так, і проф. Лавренюк, разом з всіма націоналістами домагався під лозунгом «за економічну незалежність і державну самостійність України» реставрації капіталізму і перетворення радянської України на колонію імперіалізму.

Щоб спрямувати молодь на студіювання націоналістичних концепцій, викладених у його підручнику, проф. Лавренюк у передмові зазначає щодо літератури: «Скарбниця наша в цьому теж дуже бідна, і молодь, що бажала б віддати свої сили молочному господарству України, примушена вишукувати поради у літературі російській та чужоземній». Робиться прямий натяк на те, що молоді не варто, після видання його книжки, читати російську літературу, що існуюча досі прогалина в українській літературі заповнюється його підручником.

Проте, проф. Лавренюка не задовольняє масштаб охоплення зоотехнічних кадрів для націоналістичної пропаганди за допомогою підручника «Молочарство», він мав намір просувати цю пропаганду до сільських школярів і всього сільського населення. В літературно-популярній праці «Як доглядати молочну корову» та «Загальне скотарство», — підручник для с.-г. профшкіл, проф. Лавренюк протягує ту саму націоналістичну концепцію. Розглядаючи сільське господарство як промисловість, що «мусить бути на чолі всіх інших родів промисловості», він аргументує це так: «Інакше кажучи, рільництво є промисловість, що добуває з ґрунту сирові цінності, а скотарство є промисловість, що обробляє цю сировину. Оскільки ж продукти споживання спричиняються до існування людини, остільки сільськогосподарська промисловість мусить бути на чолі всіх інших родів промисловості».

На перший погляд здається, що проф. Лавренюк є прибічник старої теорії фізіократів і годі, однак глибший аналіз його концепції показує, що він, протягуючи таку настанову, має на меті протиставити розвиток сільського господарства розвитку нашої соціалістичної промисловості, виступає проти соціалістичної індустріалізації.

Якою ж в соціальному розрізі має бути ця «промисловість»?

На це питання націоналіст Лавренюк дає таку відповідь: «Тут береться до уваги лише трудові селянські господарства за якими одними безумовне майбутнє». (Загальне скотарство, ст. 97, підкреслення наше. — П. П.). Ставити опір розвитку промисловості в нашій країні, гальмувати ріст колгоспного будівництва і спрямовувати розвиток сільського господарства по лінії одноосібного селянського (читай: куркульського) господарства — таке завдання цих настанов проф. Лавренюка.

Отже, як бачимо з наведених матеріалів, націоналісти в той період скеровували свою політику на поширення та зміцнення на селі своєї соціальної опори — куркульства, на допомогу якого вони розраховували, як на серйозну сплу в планах реставрації капіталізму на Україні. Тут немає потреби зупинятися на абсурдному твердженні проф. Лавренюка про командну роль сільського господарства над промисловістю, бо загально відомо, що провідна роль належить промисловості і головно важкій індустрії, яка є матеріальна база соціалізму, основа реконструкції всього народного господарства, в тому числі й сільського господарства.

Останні дві праці проф. Лавренюка «Як доглядати молочну корову» і «Загальне скотарство», як уже було зазначено, розраховані на масового читача. Проф. Лавренюк у вступній частині «Загального скотарства» звертається до цього читача з закликом обізнатися з сільським господарством України, «його батьківщини, щоб кожна трудова школа присвячувала їй певний час для студіювання, щоб національна наука мала її об'єктом своїх дослідів» (підкреслення наше. — П. П.) Це заклик запеклого ворога, що, будучи розбитий у боях громадянської війни і не в силі зараз іти в пряму атаку проти радянської влади, проте, не втрачає надії на допомогу інтервентів і намагається використати цей час на створення відповідних умов для інтервенції всередині країни.

Цей ворог, тлумачачи «батьківщину» по націоналістичному, закликає

чпача вивчати її з книжки, написаної націоналістом, в якій по націоналістичному висвітлюється всі питання. Всьому робітничому класові всіх країн відомо, що їх батьківщина СРСР, який в оточенні капіталістичних країн «серед цих бурхливих хвиль економічних струсів і воєнно-політичних катастроф... стоїть окремо, як скеля, продовжуючи свою справу соціалістичного будівництва»¹.

А українські націоналісти, на замовлення імперіалістів, тлумачать насамперед селянським масам УСРР, що їх «батьківщина» це не СРСР, а Україна, яка піби не являє собою складової частини СРСР, і що ця «батьківщина» тяжить більше до капіталістичних країн, ніж до СРСР, що Україна «дуже нагадує далеку від нас Данію і спільно різниться від близької РСФРР» (проф. Лавренюк), що на Україні «гостро постало питання економічної незалежності» (звичайно, «незалежності» від СРСР) і «питання самостійності». І цей націоналістичний мотлох за їх постановою повинна студіювати кожна трудова школа. От до якого нахабства могли дійти націоналісти, коли з ними по суті перестали по більшовицьки боротися на Україні. Націоналісти не визнавали класового характеру науки, за ними існує «національна наука», завдання якої є теж «досліджувати батьківщину» і весь комплекс питань, пов'язаних з їх націоналістичними лозунгами. В усій контрреволюційній роботі, на всіх ділянках, всюди націоналісти маскуються націоналістичним прапором та шовіністичними лозунгами і цей метод маскуванн'я є досить характерний для всіх класово-ворожих решток, що розгортали свою діяльність на Україні аж до останнього часу.

Сліпанський забрав з різних ділянок аграрного теоретичного фронту націоналістичні «кадри», що найбільш себе виявили, у систему С.-г. академії; за цією ознакою були запрошені і професори Лавренюк та Городецький. Характерно, що після повернення проф. Лавренюка з заслання за зв'язки з СВУ на Україну, його негайно запрошено на відповідальну посаду в н.-д. Інститут південного молочного господарства.

Ми в коротких рисах схарактеризували діяльність націоналістів на аграрній ділянці ВУАН. Як бачимо, ця діяльність була надто помітною. Природно постає питання, де ж були справжні аграрники-марксисты, насамперед з Київської філії Т-ва аграрників-марксистів, чому вони не викрили цих націоналістів, не показали перед громадськістю справжнього обличч'я цих запеклих ворогів радянської влади? Лише через пригуплення більшовицької пильності, зокрема і особливо у комуністів ВУАН, мали можливість довгий час розгортати націоналістичну діяльність на аграрному фронті, зокрема по лінії ВУАН,—Сліпанські, Білаші, Герасименки, Сидоряки, Лавренюки, Городецькі тощо.

Для націоналістичної пропаганди була використана і трибуна Київської філії Т-ва аграрників-марксистів. Замість організації боротьби з націоналістами, замість викриття їх методів і контрреволюційних дій, керівництво цієї філії в особі відповідального секретаря Шмаргоня О. М. організувало вшанування Сліпанського. В грудні 1932 р. на його честь був організований бенкет. Замість більшовицької боротьби з націоналістами, філія організувала вшанування їх і всебічно створювала авторитет, віддавала їм свою трибуну для пропагандистської діяльності. Цей факт є найкращою ілюстрацією, до чого може привести втрата більшовицької пильності і як втрату більшовицької пильності комуністами використовує наш ворог у своїй контрреволюційній роботі.

Тов. Сталін на січевому пленумі ВКП(б), зробивши ґрунтовний аналіз боротьби з рештками ворожих класів, загострив увагу всієї партії на піднесенні революційної пильності: «революційна пильність є та сама якість,

¹ Сталін, Звітна доповідь XVII в'їздові ВКП(б), ст. 3.

яка особливо необхідна тепер більшовикам» Сталін. Саме через притуплення і втрату революційної пильності мали можливість довгий час розгортати свою контрреволюційну діяльність націоналісти у ВУАН.

Змикання українських націоналістів з іншими шкідливими організаціями в сільському господарстві СРСР

Здійснюючи опір соціалістичному будівництву в сільському господарстві, недобиті рештки класового ворога різних політичних відтінків, включаючи монархістів, меншовиків, кадетів, есерів, петлюрівців, махнівців і т. д., об'єднувалися для спільної боротьби проти диктатури пролетаріату.

Націоналісти Сліпанський, Білаш і К° змкнулися по основних лініях з кондратьєвщиною і контрреволюційною групою Вольфа, Конара, Коварського тощо¹. Характерно також, що методи боротьби з соціалістичним будівництвом, вживані українськими націоналістами, в основному збігаються з методами інших груп, тільки з додатком того, що українські націоналісти використовували в боротьбі націоналістичний прапор та шовіністичні лозунги, щоб прикритися ними як машкарою в боротьбі проти диктатури пролетаріату. Перед періодом суцільної колективізації, коли партія на всю широчінь поставила зернову проблему, що її розв'язання забезпечило по лінії сільського господарства швидке просування вперед розвитку соціалістичного будівництва, українські націоналісти, так само як і кондратьєвці, одверто виступили проти політики партії в справі розв'язання зернової проблеми. Сліпанський у 1928 р. писав: «Зокрема, ми [зовсім не розуміємо того, чому зараз держава і кооперація не ставить перед собою завдання організувати великі заклади для перероблювання скотарської продукції. Чому ми зараз ставимо собі як першочергове завдання організувати низку зернових радгоспів, а от щодо організації великих радгоспів для продукування й перероблювання продуктів скотарства ми не піднесемо свого голосу]» (див. «Чергові проблеми українського скотарства», ст. 344, 1928 р.).

Прикидаючись «наївним» спеціалістом, «прихильником» розвитку промисловості для перероблення продуктів скотарства, прикриваючись формулою «не розуміємо», контрреволюціонер Сліпанський, стоячи на захисті інтересів куркульства як класу, яке в цей період ще зосереджувало значні товарні ресурси зерна, і, усвідомивши роль будівництва зернових радгоспів у розв'язанні зернової проблеми та дальшому наступові на куркульство, він почав закликаати українського куркуля піднести свій голос проти лінії партії в розв'язанні зернової проблеми. Сліпанський добре розумів, що будівництво нових зернових радгоспів посилює соціалістичний сектор у сільському господарстві і наближає ліквідацію куркульства як класу, — цієї опори всяких контрреволюційних, у тому числі і націоналістичних недобитків. Бачачи таку перспективу своїй опорі, націоналісти намагалися перешкодити здійсненню політики партії того часу щодо розв'язання зернової проблеми, а методом цього обрали протиставлення зерновій проблемі питання розвитку промисловості для перероблення скотарської продукції і розвитку тваринництва. За «розвиток» промисловості для перероблення продуктів скотарства, за «розвиток» тваринництва, в рамках дрібних селянських господарств проти розвитку соціалістичного зернового господарства, — під таким лозунгом націоналісти проводили опір нашим заходам, спрямованим на розв'язання зернової проблеми.

¹ Критику контрреволюційної групи Вольфа і К-о подаю в статті т. Никулішина «Буржуазные теории и вредительство в освоении новой техники земледелия», жур. «На аграрном фронте», № 2, 1933 г.

Характерно, що кондратьєвці виступили в цей період теж проти ліній партії в розв'язанні зернової проблеми. Відомий шкідник проф. Макаров писав: «Я вважаю неправильним, що зернове господарство у нас основне. На зерновому господарстві в Росії ми достатньо обанкротились».

Наведені твердження з праці націоналіста Сліпанського і шкідника кондратьєвця Макарова, як бачимо, є по суті тотожні. Як один, так і другий активно виступали проти політики партії щодо розв'язання зернової проблеми, виступали проти розвитку зернового господарства. Отже, українські націоналісти Сліпанський, Білаш і К°, які не раз виступали для зовнішньої форми, маскуючись, проти кондратьєвщини, в дійсності, в основних питаннях, змикалися з ними, виступали єдиним фронтом з ними проти ліній партії в сільському господарстві. Але не тільки з кондратьєвцями змикалися українські націоналісти, вони змикалися і з іншими контрреволюційними групами, що провадили свою шкідницьку роботу в інших республіках СРСР.

Змикання було й з групою Вольфа, Конара, Коварського як у питаннях розвитку зернового господарства, так і в інших питаннях.

Щоб потвердити цю тезу, подамо деякі факти такого змикання. Вольф і К° тримали курс і вживали відповідних заходів для витиснення зернових культур з України в засушливі східні райони, щоб підірвати зернову базу і викликати голод в СРСР; ярову пшеницю вони запропонували в степових районах «свернуть», аргументуючи цей захід піби низькою врожайністю та «отпадешем експорту» і потребою збільшити кормові та технічні культури. А в східних районах вони спроектували «свернуть» озимі зернові, що дають там високі врожаї.

Щоб знизити врожайність у степових районах, вони запропонували знищити пари. Отже, група Вольфа і К° скеровувала своє шкідницьке вістря проти розв'язання зернової проблеми, всіма способами намагаючись завдати разючого удару нашому зерновому господарству.

Українські націоналісти, щоб підірвати зернову базу в нашій країні, теж обстоювали лінію на пересування зернових культур з степових районів України на схід та на північ, лінію, яка в свою чергу служила їх меті підірвати зернове виробництво Союзу. «Одне для нас стає ясним, — пише Сліпанський, — що зернова продукція в степу має поступово пересуватися в інші райони нашого Союзу».

Білаш цю думку повторює. «Усі культури, які для успішного розвитку не вимагають обов'язково південного підсоння, треба посунути на північ та схід». Ясно, що такими культурами є зернові, і тут справа йде про скорочення зернових. За цією постановою Білаш побудував «Спеціалізацію сільського господарства України» і відповідно до шкідницьких настанов у цій спеціалізації сільського господарства запланував скоротити по УССР високоцінні зернові культури, головню пшеницю, на 4,1 млн. га. Група Вольфа одним з аргументів скорочення зернових (пшениці) у степових районах України виставила «отпадение експорту», а націоналісти в «Спеціалізації сільського господарства України» пишуть: «На певній межі еволюції свого господарства Україна перестала бути країною, що вироблює зернопродукти для експорту»¹.

Таке твердження націоналістів, поперше, нічим не відрізняється від постанови Вольфа і К° на «отпадение експорту», подруге, тут розглядається розвиток сільського господарства на Україні еволюційно, і до того ж ця еволюція проходить «самостійно», незалежно від СРСР. Відомо, що не хто інший, як кондратьєвці, з піною на устах доводили, що «сільськогосподарське мікрорайонування неминуче базується на еволюційній базі» (Челін-

¹ «Спеціалізація сільського господарства України», ст. 168.

цев). Українські націоналісти запозичили цю настанову в коңдратьєвців, націоналістично пофарбували її, і під маркою «марксистських» настанов подають читачеві у «Спеціалізації сільського господарства України».

Щоб завдати удар зерновому господарству на Україні, націоналісти вели лінію на випищення сортового насінньовиробництва, під ширмою запровадження єдиного універсального сорту. Так, наприклад, з сортів озимої пшениці спроектували залишити лише один сорт «українку» для всіх районів України, знаючи, що цей сорт не по всіх районах забезпечує достатні врожаї, не по всіх районах стійкий.

Як один із засобів зниження врожайності через поширення бур'янів та шкідників і створення несприятливих умов для росту зернових та технічних культур, українські націоналісти Сліпанський, Білаш і К° так само, як і група Вольфа і К°, орієнтували на мілку оранку. Шкідник Коварський писав у 1931 р.: «Углублять вспашку под зябь, под колосовые культуры в основных районах свыше 10 — 12 см. нецелесообразно». А в «Спутнике директора МТС» рекомендували орати на глибину 8 — 10 см. (ст. 108, 109, 112).

Сліпанський, не кажучи вже про той період, повторює цю шкідницьку настанову ще й 1933 р. Він пише: «Веснооранку під ярі зернові культури робити не менше як на 8 — 10 см.»¹

Шкідники з групи Вольфа мотивували мілку оранку тим, що «дальніше углублення пахоти нерентабельно», а українські націоналісти за ними повторювали: «глибока оранка витрачає зайву робочу силу, а врожаю не збільшує»².

З наведених фактів бачимо безпосереднє змикання українських націоналістів, крім коңдратьєвщини, ще й з шкідницькою групою Вольфа і К°.

Зменшення земельних площ під зернові культури, зниження врожайності та організація масового розкрадання куркульським елементом у колгоспах одержаної продукції від урожаю — за їх планами мало викликати продовольчі труднощі і голод на Україні, що створило б сприятливий ґрунт для контрреволюційної діяльності націоналістів Сліпанських, Білашів і К°, для імперіалістичної інтервенції. Таким чином, і в цьому українські націоналісти змикалися з контрреволюційною групою Вольфа і К°.

Плануючи «розвиток» сільського господарства України в праці «Спеціалізація сільського господарства України», націоналісти навмисне по шкідницькому орієнтували райони на вузьку спеціалізацію аж до монокультури.

«Спеціалізація в кожному з районів, — писав Сліпанський, — мусить іти до найможливіших меж, прагнучи до заведення там не лише моногалузі, але й монокультури».

«Виробництво району, — повторює за Сліпанським Білаш, — мусить зменшувати до мінімуму кількість культур, прагнучи як до ідеалу до монокультури та монопродукту».

За «лівою» фразою «монокультура — це ідеал», а «сівозміна — це шкідництво» націоналісти намагалися в корені підірвати наше с.-г. виробництво, знизити врожайність усіх культур, а по деяких культурах, як от цукровий буряк, створити такі умови, при яких обробити і успішно провести збирання врожаю було б зовсім неможливо.

Сліпанський, Білаш і К°, запроваджуючи шкідництво в плануванні сільського господарства, спрямовуючи його на підрив радгоспів та колгоспів, по шкідницькому спрямовуючи агротехнічні заходи (мілка оранка, лік-

¹ Див. «Вільшовик України», № 4, 1933 р.

² Див. «Основи агрозоотехніки», вид. С.-г. Академії, 1933 р.

відація доброякісних сортів зернових культур тощо), проводили лінію на зниження ефективності нового соціалістичного способу виробництва, так само як і група Вольфа, Конара, Коварського і К°.

Маючи на увазі завдати удару радгоспам на Україні, змусити керівництво радгоспів змінити їх виробничий напрям і запровадити шкідницьку спеціалізацію, Білаш писав: «радгоспи так розкидані по Україні, що вони затримуватимуть спеціалізацію районів»¹.

Зміст такого натиску, через пресу, на керівництво радгоспів зводився до того, щоб змусити його піти на монокультурну спеціалізацію і цим самим створити в радгоспах такі труднощі, при яких неминучий був би розвал радгоспів. Однак, такий натиск з боку націоналістів не обмежувався тільки самими радгоспами, а сягав далі, вони цей метод застосовували і щодо колгоспів. Вже в останній період перед викриттям націоналістів 1933 р. Білаш, «проєктуючи» спеціалізацію колгоспів, писав: «Тепер сусідні колгоспи можуть взаємно постачати один одному продукти, що краще продукуються в кожному з них, і це корисніше, ніж обидва колгоспи продукували ці культури. Так, колгосп, що має ґрунт дуже добрий і під городину, може продукувати й для сусідніх колгоспів, а ті, навпаки, можуть продукувати для них хліб, бо в них ґрунти придатніші для хлібів»¹. А щоб цю директиву колгоспи заходилися виконувати, він уживає методу залякування: «Той колгосп, що буде проти цього, гратиме на руку куркулеві»².

Справді ж, як би колгоспи почали запроваджувати таку «спеціалізацію», яку їм радив Білаш, то вони грали б на руку націоналістам і їх соціальної базі на селі — куркулеві. Виходить навпаки — той колгосп, що буде запроваджувати шкідницьку спеціалізацію, гратиме на руку куркулеві.

Шкідницька група Вольф і К° теж була за моногалузеву спеціалізацію, — виступаючи проти «смішення» в одному господарстві виробництва зерна з розвитком тваринництва, виробництва технічних культур з тваринництвом. Вони виступили з «теорією», що розвиток тваринництва в зерновому господарстві «шоршує» і «ускладняє» профіль механізованого спеціалізованого зернового господарства і веде ніби то до зниження рентабельності.

Українські націоналісти в плануванні сільського господарства також спрямовували свою діяльність на безпосереднє нищення продуктивних сил країни. У праці «Спеціалізація сільського господарства України» ця група запропонувала сконцентрувати продукування цукрових буряків в обмеженій кількості районів. Цією шкідницькою концентрацією вони мали на увазі, поперше, зірвати продукування цукрових буряків і позбавити пролетаріат СРСР можливості одержувати в достатній кількості цукор. Подруге, законсервувати та ліквідувати цукрові заводи в «старих» бурякових районах на Правобережжі України, а в нових районах Лівобережжя розпочати масове будівництво заводів, відтягаючи кошти, призначені на розгортання важкої індустрії в СРСР. Потретьє, ліквідувати виробництво пшениці в одному з найурожайніших районів. У тій же «Спеціалізації» націоналісти самі пишуть: «Промисловість у її стані на 1927 рік і не спроможна була б справитися з наміченою переробкою цукрового буряка, при чому найбільший розрив був би по районах, що мають стати буряковими. Щоб ліквідувати цей розрив у районі П - Б³, треба збудувати майже цілком нову промисловість» (ст. 206). Спрямування такої настанови цілком ясне — знищити існуючу цукрову промисловість і почати будів-

¹ «Спеціалізація сільського господарства України», ст. 43.

² Див. «Основи агрозоотехніки», вид. С.-г. Академії, 1933 р.

³ Там же.

⁴ Район, в якому вони намічали велику концентрацію буряка за рахунок старих районів.

ництво нової, цим самим завдати величезних матеріальних збитків нашій країні і привести її до додаткових витрат. А що такого величезного будівництва за один рік за проектами здійснити не можна, то в нових районах концентрації цукрового буряка залишатиметься значна маса непереробленої сировини, що приведе до нових витрат. Саме до цього зводиться сенс такого шкідливого планування по лінії цукрової промисловості.

Шкідницька група Вольфа і К^о рішуче виступала за знищення кінського поголів'я в СРСР і зокрема на Україні, виступала проти «смешення» в одному господарстві тракторного і кінського тягла, «комбінація трактор-лошадиного господарства ни к чему хорошему не приводит» — заявляв Вольф. Своїм запереченням проти «смешення» тракторного з кінським тяглом Вольф давав «теоретичне» уgruntовання куркульському знищенню нашого кінського поголів'я. Ця група запроєктувала в 1932 р. знищити не менше як 25% кінського поголів'я в сільському господарстві. Всім відомо, що практика колгоспного будівництва в районах МТС і радгоспна практика показала, що поєднання трактора з кінським тяглом, автомашини з конем забезпечув потрібні темпи та високу якість виконання сільськогосподарських робіт і забезпечує значне підвищення врожайності. Дальша механізація сільського господарства потребує не зменшення кінського поголів'я, а поширеної репродукції його, що має бути поєднана з поліпшенням кінського поголів'я. Шкідники добре усвідомили значення для зміцнення соціалістичного господарства поєднання трактора з конем і почали під «лівою» фразою провадити політику масового винищення кінського поголів'я. Вольф і К^о, провадячи лінію на винищення кінського поголів'я, виходили також з мотивів ослаблення обороноспроможності СРСР.

Українські націоналісти теж здійснювали лінію на винищення кінського поголів'я, змикаючись і в цьому з групою Вольфа і К^о. Сліпанський, Білаш і К^о доводили недоцільність тримання коней з дальшою механізацією сільського господарства — і через своїх націоналістичних прихильників у планових організаціях домагалися знищення кінського поголів'я. Сліпанський у своїй «теоретичній» роботі ставить «як невідкладну проблему заміну робочої сили організму на механічну енергію», отже не раціональне поєднання кінського тягла з механічним, а заміна його «на механічну енергію». Дасться пряма директива — винищуй кінське поголів'я, все одно воно буде замінене «на механічну енергію». Ця директива знайшла своє відображення в праці «Спеціалізація сільського господарства України».

В зазначеній праці питанням конярства приділено лише 1 сторінку, і розглядається це питання лише з погляду побудови кормового балансу. Однак, і з цього погляду вони запроєктували зменшити в 1932 р. кінське поголів'я на 19%. «Загальна кількість коней мусять зменшитися на кінець п'ятиріччя на 19%». І далі щодо кінського молодняка: «Кількість молодняка визначено було на підставі співвідношення між робочими кінськими і молодняком у 1927-28 р., трохи скорочуючи відсоток молодняка»¹.

Висновок з такої настанови один — націоналісти намагалися створити на місцях зневажливе ставлення до кінського поголів'я, зокрема до впрошування молодняка і організувати масове винищення куркульським елементом кінського тягла. В праці, виданій 1933 р., «Основи соціалістичної агрозоотехніки», націоналісти директиву на знищення коней протягли під виглядом боротьби за якість кінського поголів'я. «Майже половина коней у нас незкорослі й слабкі, нездатні нести таке навантаження, якого вимагають зараз сучасні темпи нашого соціалістичного будівництва» (ст. 610).

Далі вони ставлять питання, яким же шляхом повинен відповідати кінь у колгоспах та радгоспах, і дають відповідь, що лише той кінь відпо-

¹ «Спеціалізація сільського господарства України», ст. 318 — 319.

відає таким вимогам, якій буде на зріст не менший як 152—157 см., 450—500 кг. живої ваги і зможе без підгодівлі та відпочинку на віддалі 30—0 км. везти вантажу 600—700 чг. Звідси логічний висновок: оскільки значна частина наших коней, особливо в районах Полісся, низькорослі й слабкі і не відповідають цим вимогам, то немає чого піклуватися за них, треба продовжити пещення цієї половини кінського поголів'я. Зрозуміло, що націоналісти в 1933 р. після неодноразових директив партії щодо збереження і розвитку кінського поголів'я та раціонального використання його в поєднанні з трактором, не могли виступити одверто з старою директивою про заміну «робочої сили організму на механічну енергію», вони протягували стару директиву про пещення коней під лозунгом боротьби за якість. Цей факт показує нам, як недобитки класового ворога намагалися використовувати лозунги партії, перекручуючи їх, щоб під виглядом цих лозунгів протягувати свої контрреволюційні настанови.

З наведених вище матеріалів видно досить тісне з'єднання по основних лініях шкідницької роботи українських націоналістів з іншими шкідницькими групами в сільському господарстві, як от з коңдратьєвцями, з групою Вольфа, Конара, Коварського і К°. У шкідницькій роботі українські націоналісти вступали з цими групами єдиним фронтом. Об'єднуючим началом усіх решток умираючих класів була люта ненависть до диктатури пролетаріату, до робітничого класу, що успішно будує соціалізм в СРСР під керівництвом партії на чолі з вождем світового пролетаріату, тов. Сталіним. Вони об'єднувалися на єдиній спільній платформі боротьби з диктатурою пролетаріату під гаслом—інтервенція проти країни Рад і, насамперед, перетворення України на плацдарм реставрації капіталізму в цілому СРСР. Виходячи саме з цієї платформи, всі вони, монархісти, кадети, есери, меншовікки, петлюрівці і т. д., єдиним фронтом виступали проти свого спільного ворога—диктатури пролетаріату. В жорстокій класовій боротьбі, організоване і кероване лепінською партією на чолі з тов. Сталіним, соціалістичне будівництво успішно здобуло перемогу і в сільському господарстві, а «трудове селянство, наше радянське селянство остаточно і безповоротно стало під червоний прапор соціалізму»¹. Апологети капіталістичного шляху розвитку СРСР оказались битими, трудове селянство пішло не по капіталістичному, а по соціалістичному шляху, план реставраторів капіталізму на розвал всередині радгоспів і колгоспів okazуються битими, робітники та колгоспники під проводом партії, підносячи вщє щільність до класового ворога, вимітають останні рештки умираючих класів з радгоспів та колгоспів.

КП(б)У під проводом ЦК ВКП(б) завдала нищівного удару українському націоналізмові на всіх ділянках роботи і показала справжнє інтервенціоністське обличчя його. Радянська Україна, як невід'ємна складова частина СРСР, подолавши відставання сільського господарства, розгортає роботу за керівництвом КП(б)У в напрямі перетворення на зразкову квітучу соціалістичну республіку СРСР. Дальші успіхи соціалістичного будівництва в СРСР в другу п'ятирічку побудови безкласового соціалістичного суспільства, перетворення СРСР на найпередовішу в технічному відношенні країну в Європі, посиленний процес ліквідації вікової протилежності між містом і селом—будуть дальшим, смертельним ударом по націоналізму, по фашизму та інтервентах. Одначе, в процесі здійснення грандіозних робіт в 2-ій п'ятирічці, зокрема в сільському господарстві, ми матимемо ще опір останніх решток умираючих класів. «Знищення класів досягається не шляхом згасання класової боротьби, а шляхом її посилення» (Сталін).

Дальша жорстока класова боротьба вимагає підвищення революційної шельності, особливо на теоретичному фронті, де за останні роки допустили притуплення її. Нині перед робітниками аграрного фронту УСРР стоїть завдання — взятися по більшовицькому на основі вчення Маркса, Леніна, Сталіна за зробку чергових проблем соціалістичного будівництва в сільському господарстві, що їх поставив XVII з'їзд ВКП(б), і разом з тим до кінця викорчувати націоналістичний мотлох, занесений Сліпанськими, Білашами, Лавренюками, Герасименками і т. ін. в аграрну літературу.

На аграрному фронті ще до кінця не виявлені і не викорчовані націоналістичні концепції. В окремих ділянках с. г-ва як: ветеринарія, садівництво, городництво, ботаніка робота над виявленням націоналізму покищо знаходиться в початковій стадії, ще не розкритиковано змикання елементів контрреволюційного троцькізму з українськими націоналістами.

Завдання аграрників — не заспокоюватися на проведеній боротьбі з українським націоналізмом, а ще більше мобілізуватися і далі викривати та викорчовувати націоналізм на всіх ділянках аграрного фронту, разом з тим даючи рішучу відсіч носіям великодержавницьких тенденцій, які виявляються на аграрному фронті.

Проти націоналізму в історії шкіряної промисловості

Розгромлені шкідники - контрреволюціонери, українські націоналісти, що вели боротьбу проти СРСР як агенатура міжнародних інтервентів, змикаючися з великодержавним російським шовінізмом, спрямовували свою боротьбу на відрив України від цілого Союзу РСР, перетворення її на колонію світового капіталізму і плацдарм капіталістичної реставрації. Характерним виявом цього змикання великодержавного шовінізму з українським контрреволюційним націоналізмом є монографія проф. Ісаак'яна «Шкіряна промисловість України в минулому та сучасному», видання ВУАН 1930 р.

Ісаак'ян, на протязі цілої книги протягує великодержавницькі теорії Воблєх, Яспопольських, Діманштейнів тощо, — а з другого боку концепції українських контрреволюціонерів - націоналістів: Волобуєвих, Річицьких, Слабченків і ін. Ісаак'ян у синтетичному вигляді подав усі ці ворожі концепції, обравши собі за тему аналіз розвитку шкіряної промисловості України.

Ісаак'ян перш за все заперечує колоніальну політику царської Росії щодо України. Він доводить, що зародження розвитку шкіряної промисловості на Україні «визначається типом сампмпіччинникам, що її зародження і розвиток усього російської шкірпромисловості», замовчуючи колоніальний характер розвитку промисловості України до жовтневої революції. Тим часом загальновідомо, що саме в шкіряній промисловості дуже яскраво виявляється колоніальна політика царської Росії. Шкіряна промисловість розвивалася особливо в центральній частині європейської Росії, окраїни ж були її заготовними районами. Сировину для шкіряної промисловості стягувано з України, з великих просторів Сибіру, Казакстану тощо за безцінь, колоніальна політика царської Росії була спрямована на те, щоб унеможливити в цих районах розвиток власної шкіряної промисловості.

Поставивши перед собою всяким способом «довести» «позаконіальний» розвиток України до революції, автор фальсифікує ці загальновідомі факти і далі переходить до твердження, що економічний розвиток України був самостійний відокремлений від Росії, що економіка України була передовіша від Росії, що Україна переймала безпосередньо технічну культуру Західної Європи та США.

Отже, за автором, шкіряна промисловість України була могутніша і з технічного погляду передовіша від російської, і в цьому Україна завдячує «благодійному впливові» західноєвропейського та американського капіталу.

«Українська шкіряна промисловість, — пише він, — характером про-

дукції та виробничою могутністю як за часів передвоєнних, так і тепер виходять далеко за межі України, поширюючи свій вплив на ринки всеросійські та всесоюзні». І далі:

«Всі новини в шкіряній промисловості поволі почали доходити до України через Польщу, а трохи згодом через греків, що оселилися на півдні України, переважно в Одесі, де вони заснували чимало великих шкіряних заводів, які стояли на рівні тогочасної прогресивної техніки.

Цікаво підкреслити, що цією стороною українська промисловість випередила російську, яка навіть досі не зовсім полишила старі методи виробництва.

Перед шкіряною технікою України стояли ті самі завдання, що і в Америці і в Західній Європі» (ст. 21).

Фашист Волобуєв, фальсифікуючи історію і перекручуючи факти, «доводив», що Україна до революції була колонією особливого типу і готова була ввійти безпосередньо в систему світового господарства. Ісаак'ян же спочатку «доводив», що Україна зовсім не була колонією, а далі, розвиваючи контрреволюційну волобуєвщину, говорять, що Україна була безпосередньо зв'язана з Західною Європою та Америкою, що перед нею стояли ті самі завдання, що і перед Америкою та Західною Європою; що шкіряна промисловість України була могутніша і технічно передовіша від шкіряної промисловості в Росії, що сама Україна впливала на російський ринок.

Та Ісаак'ян не обмежується лише цим. Він говорить, що Росія і досі не полишила старих методів виробництва, тому, мовляв, нема чого Україні зв'язуватися з нею. Звідси ясний висновок: відвернутися від Росії й орієнтуватися на Захід.

Для уґрунтування цієї націоналістичної концепції про відрив України від СРСР, автор у перекрученому, сфальсифікованому вигляді зображує класову боротьбу, що точилася на шкіряному фронті в перші роки відбудовного періоду. Боротьбу з шкідливими теоріями в галузі шкіряної промисловості автор подає як боротьбу між Україною, яка, мавши передовішу шкіряну промисловість, боролася за передові виробничі методи, з РСФРР, що нібито обстоювала старий кустарний спосіб шкіряного виробництва. Так, він пише: «У чому полягало змагання? Як ми зазначили, Україна швидше, ніж Росія, перейняла від Європи та Америки нові прискорені способи виробництва, де дубильний барабан становив невід'ємне кільце виробництва, і давній метод пересипного виробництва одходив на задній план. Представники України з цифрами в руках намагалися, виступаючи, довести перевагу цього прискореного пересипного барабанного способу і, порівнюючи його з давнім, суто пересипним способом, категорично висловлювалися на користь комбінованого прискореного способу виробництва... Представники північних трестів і шкіряного синдикату, а так само представники наукової думки в особі професорів Поварніна, Завадського, Лангового здержливо або негативно ставились до пропозиції української шкіряної промисловості. Проф. Поварнін, негативно ставлячись до барабанного методу виробництва підозви, намагався з'ясувати поширення цього методу рекламою зацікавлених чужоземних фірм, що виробляють екстракт»¹.

Ставка шкідників на зрив індустріалізації країни, на спрямування шкіряної промисловості на шлях кустарництва, ставка на реставрацію капіталізму — партією була розбита. Наша шкіряна промисловість розвивається лінійно індустральних гігантів з найновішою передовою технікою. Ісаак'ян же фальсифікує і перекручує факти цієї класової боротьби, він

¹ Мова йде про перший з'їзд технічних керівників шкіряної промисловості 1923 р.

змальовує цю боротьбу як боротьбу між Україною і РСФРР, щоб угрупувати націоналістичну концепцію відриву України від цілого Союзу.

Історичні факти розбивають усі ці брехливі твердження Ісаак'яна. Історія розвитку шкіряної промисловості на Україні якраз показує, що до самої Жовтневої революції українська шкіряна промисловість виробляла виключно грубі півфабрикати: підошву тощо. Російський капітал, разом з чужоземним, по хижацькому експлуатував Україну, користуючись з дешевої сировини і нещадної експлуатації робітників. Подана нижче таблиця цілком виразно показує колоніальну політику царської Росії в розвитку шкіряної промисловості на Україні.

Обробка тваринних продуктів¹

Назва виробництва	Кількість підприємств:			Кількість робітників		
	1910	1911	1912	1910	1911	1912
Чинбарське	31	34	33	1522	1552	1505
Лакування шкіри, заготовок для чобіт, червоного товару для чобіт .	1	1	1	6	6	6
Ввуття	—	2	2	—	34	37

Отже, виробництва готових фабрикатів на Україні майже не було, та й існуюча мізерна промисловість готових виробів не мала тенденції до росту, а йшла по спадній кривій.

Аналіз динаміки шкіряної промисловості в колишній Росії і на Україні показує, що до 1914 р. в Росії збудовано 129 великих шкіряних підприємств, а на Україні — 14. Щоб картина була виразніша, покажемо зростання великої фабричної шкіряної промисловості за періодами:

Збудовано нових виробництв

	В Росії.	На Україні.
1900 — 1909	19	1
1910 — 1913	10	1
до 1914 р.	29	2

Від 1900 до 1914 року в колишній Росії збудовано 58 шкіряних заводів, на Україні — 4. Та справа не так у кількісному зростанні шкіряної промисловості, як у її якості. Ввуттєве та інше виробництво готових фабрикатів насаджувалося у Москві, Петербурзі та інших районах центральної Росії, а на окраїнах, якщо розвивалась яканебудь шкіряна промисловість, то лише первинної обробки сировини. На Україні, як це ми вже говорили, вироблялися виключно півфабрикати. Значна частина передреволюційної шкіряної промисловості належала чужоземному капіталові. Шкіряна промисловість України була ареною жорстокої експлуатації і російського і чужоземного капіталу.

Говорячи про «благодійний» вплив на українську промисловість західноєвропейського та американського капіталу, автор виступає як апологет світового імперіалізму. Цей «благодійний» вплив світового капіталу виявлявся в тому, що він засуджував шкіряну промисловість цілої Росії на відсталість, на колоніальний характер її розвитку. Розвивалася лише груба шкіряна промисловість та півфабрикати; сировину для виробництва

¹ Збірник статистичних відомостей по народному господарству України. 1920 р., ст. 107.

таких товарів як хром, шевро тощо, вивозили за кордон, звідки вона поверталася до Росії в обробленому вигляді, або ж уже в готовій продукції, як от взуття, рукавички, ремінь і т. ін.

Цікаво підкреслити те, що автор визначає саме «благодійність» впливу чужоземного капіталу по відношенню до України і в цьому яскраво позначається його ворожа концепція, спрямована на те, щоб, «довести», що Україна була органічно зв'язана з Західною Європою й США, входила до системи світового господарства, що вона не була колонією, російського й чужоземного капіталу.

Соціалістична революція, поваливши капіталізм, перетворила колишню відсталу царську Росію на передову індустріальну соціалістичну країну, ліквідувала техно-економічну залежність від капіталістичних країн. Країна рад, керована ленінською партією, побудувала першокласну шкіряну промисловість з найпередовішою технікою, заклала нові галузі шкіряного виробництва, яких не було в усій колишній Росії, тим більше на Україні. Не буде перебільшенням, коли скажемо, що наша шкіряна промисловість, — це зовсім нова промисловість, побудована радянською владою, і що від старих напівкустарних майстерень з ручними методами виробництва і сліду не лишилося. На місці їх вирости гіганти шкіряної промисловості з найпередовішою технікою.

Розвиток шкіряної промисловості в СРСР характеризується такими даними:

Огульна продукція

(В тис. крб.)

Роки	Шкіряна промисловість	Виробництво взуття
1925 - 26	43720	16478
1926 - 27	51909	19941
1927 - 28	56262	29457
1928 - 29	70789	52002
1930	70976	76907
1931	74295	130829

Не останнє місце в Союзі щодо шкіряної промисловості займає Україна. Водночас з дальшим зміцненням виробництва підшви і інших твердих півфабрикатів Україна перетворюється на один з найбільших центрів взуттьового виробництва. Динаміка розвитку взуттьового виробництва на Україні така:

Продукція взуття державних взуттьових фабрик

1927-28 р.	1994 тис. пар.
1930	12001 » »
1931	14195 » »

Для ілюстрації технічного рівня нашого взуттьового виробництва можна взяти Київську 4-ту взуттьову фабрику з продукційністю в 3 млн. пар на рік і 5-ту Харківську — в 3,5 млн. пар. Ці підприємства своєю потужністю і технікою стоять на рівні найкращих зразків світової шкіряної промисловості.

Але Ісаак'ян ігнорує ці факти. За ним, революція не внесла докорінних змін у радянську шкіряну промисловість. Вона є лише еволюційним продовженням розвитку дореволюційної шкіряної промисловості. З непрехованою нахабністю класового ворога він так таки й говорить: «Підвалини сьогочасної шкіряної промисловості з усіма її характерними особливостями закладено ще за доби передвесної».

Трактуючи весь розвиток шкіряної промисловості як до революції, так і після революції, як єдину еволюцію, що виходить з самої специфіки

шкіряного виробництва, по суті з його природних умов, він дає таку періодизацію її розвитку: 1. передвоєнний, 2. воєнний, 3. воєнно-революційний, 4. революційний, 5. нова економічна політика. Воєнні цілі періодизації, за словами автора, покладено окремі етапи, які визначають «виразно-окреслені політично - економічні системи». Подивімось, які це виразно-окреслені політично - економічні системи. Впаде в очі вже перший «передвоєнний період» розвитку шкіряної промисловості, куди втиснуто кілька сотріччій її розвиток. Але зупинімось на останніх періодах. За автором, 3 - й період—воєнно - революційний, себто доба Тимчасового уряду. «Здавалось би,— говорить про нього Ісаак'ян — що цей короткотривалий в історії нашій період не повинен притягати нашої уваги, та для шкіряної промисловості оцей період має велику вагу історичну, бо Тимчасовий уряд, дбаючи за продовження світової війни, наважився часткову регламентацію мобілізованої шкіряної промисловості й шкіряного ринку, переводжувану від царського уряду, перетворити на державну шкіряну монополію, що проіснувала понад чотири роки».

Досі ми знали, що доба Тимчасового уряду тягнеться від Лютневої до Жовтневої революції, від автора ж ми дізнаємося, що доба Тимчасового уряду як «виразно окреслена політично - економічна система», існувала понад чотири роки. І це в нього не випадково, бо далі він цю думку «потверджує» своєю характеристикою 4 - го періоду.

4 - й період — так званий «революційний», у якій, за автором, входить «доба пролетарсько - селянської революції, доба воєнного комунізму і суворой громадянської війни, коли держава стала на шлях ліквідації приватнокапіталістичного ладу і ринкової системи». Отже, пролетарську революцію Ісаак'ян відкидає зовсім, замінює її «пролетарсько - селянською» революцією. Далі, Жовтнева революція не повалила капіталізм, а лише стала на шлях (уже за доби воєнного комунізму) ліквідації приватнокапіталістичного ладу і ринкової системи. Так Ісаак'ян контрабандою протягує класово - ворожі настанови для того, щоб подати свою ворожу шкідливу концепцію розвитку шкіряної промисловості. Ось для чого він фальсифікує історію, одверто виступає проти вчення Леніна — Сталіна про соціалістичну революцію і використовує мерзенну зброю троцькізму, що заперечує соціалістичний характер Жовтневої революції.

Відкинувши соціалістичну революцію, Ісаак'ян говорить, що ця доба, себто «революційний» період, є лише продовженням 3 - го етапу. Дуже показово, що Ісаак'ян вкладає в поняття нової економічної політики в галузі шкіряної промисловості: «Всенький відбудовний період нашої економіки,— каже він,— іде власне під гаслом економіки передвоєнної».

Праця Ісаак'яна видана 1930 року. Відомо, що шкіряна промисловість ще з 1922 року стала на шлях корінної реконструкції і навіть, як це ми вище говорили, побудована була наново, на зовсім нових соціалістичних засадах. Ісаак'ян же неодмінно хоче довести, що розвиток шкіряної промисловості йшов під гаслом економіки довоєнної. Тут маємо вже цілу ворожу націоналістичну концепцію: Україна — цілком самостійна щодо Росії, з розвинутою шкіряною промисловістю, зв'язана безпосередньо з Західною Європою та Америкою, втратила свою міць за революції і лише в дальшому розвитку, під час непу, стає на шлях відбудови своєї шкіряної промисловості «під гаслом довоєнної економіки». І дає цю відбудову Ісаак'ян спрямовує на відрив України від цілого Союзу. Про це він виразно говорить у ряді місць своєї книги. На ст. 44 читаємо таке: «Наші фабрики взуття загалом не мають самостійної історії, а свою техніку цілком запозичили з практики Західної Європи та Америки, користаючи з технічних досягнень закордонної взуттєвої промисловості». Ясно, що мова йде не про загальний єдиний план соціалістичного розвитку взуттєвого виробництва.

цтва всього Союзу, а про те, що Україна не може нічого спільного мати з Росією, а повинна переймати технічну культуру виключно від Західної Європи та Америки.

Надзвичайно показово, що на протязі 40 сторінок Ісаак'ян, як і всі інші націоналісти, одверто протягує і розвиває фашистські теорії розміщення продуктивних сил Вебера і ін., цим самим угрунтовуючи колоніальну політику імперіалізму.

Вся робота Ісаак'яна становить собою букет найреакційніших буржуазних теорій, а самі історичні факти, наведені автором, непримпренно суперечать один одному.

Подає ж він історичні факти так, щоб підвести ґрунт для всіх оцих реакційних буржуазних і націоналістичних теорій. Щоб подати критику всіх ворожих концепцій, які Ісаак'ян протягує в своїй праці, треба б написати роботу більшу, ніж його книга. Тим то ми зупинимось тут ще тільки на його апологетиці кустарності в шкіряній промисловості, що мала завданням підірвати розвиток великої соціалістичної шкіряної промисловості. Автор приділяє цьому спеціальний підрозділ, а крім того подібні думки розкидані по всій його роботі. «Таким чином, кустарність шкіряного виробництва, — пише Ісаак'ян, — в умовах передвоєнного часу обумовлювалась низкою об'єктивних, загальних і специфічних причин, і треба відзначити, що кустарні заводи виконували важливі економічне завдання постачати розпорошеній людності кол. Росії шкіряні товари. Вони, рахуючись з місцевими топографічними, кліматичними, сировинними й побутовими умовами, історично виробляли свої способи виробництва, свою специфіку виробів, що в достатній мірі відповідала місцевим умовам, і цим з'ясовується живучість дрібного шкіряного виробництва й намагання наших земств підтримати шкіряний промисел нарівні з іншими кустарними промислами. Усі відмічені моменти ще рельсфніше висуваються, коли ми звернемося до економіки великої шкіряної промисловості». Далі, на стор. 49, Ісаак'ян пише: «Шкіряне виробництво з характеру і способу виробництва і загальних та специфічних умов його розвитку мусіло бути кустарним не тільки в нас, а навіть і в Західній Європі і в ПАСШ».

З наведених цитат видно, що автор виступає як апологет кустарності шкіряної промисловості.

Щоб доповнити картину поглядів Ісаак'яна на кустарність шкіряної промисловості, як властивість шкіряного виробництва, що виходить з самої техніки цього виробництва, наведемо ще одне місце. На ст. 7 він пише: «Не раз через специфічні особливості техніки, економіка буває забита в лещата екстенсивних форм, і вона не може еволюціонізувати нарівні з усіма високорозвиненими галузями. Шкіряна промисловість якраз належала, так сказати, і належить до таких саме галузів. Маючи позад себе тисячолітню давність щодо техніки, вона відзначається страшеною непорушністю, консерватизмом. Напевно можна сказати, що в багатьох сторонах світу і в межах нашого Союзу ще й досі не перевелися допотопні способи виробництва шкір».

Класова суть і ворожість авторової концепції стає особливо ясною, коли згадати справжні причини відносно довгого часу перебування шкіряної промисловості на рівні кустарної промисловості. Ці причини треба шукати безперечно не в специфіці шкіряної промисловості, не в її техніці, а в соціально-економічних умовах розвитку її. Лихварський характер торговельного капіталу кол. Росії, можливість дикої експлуатації трудящих мас, загальна техно-економічна відсталість цілої кол. Росії були основою для того, що до самої Жовтневої Революції шкіряна промисловість була кустарною. Як відомо, на перших етапах капіталістичного розвитку кол. Росії в шкіряній промисловості дуже була поширена так звана система

капіталістичної промисловості «на дому», що є найефективнішим способом експлуатації трудящих мас. «У так званій домашній праці ця експлуатація стає ще безсоромнішою, ніж у мануфактурі, тому що здатність робітників до опору зменшується з розпорошенням їх; тому що поміж власне підприємцем і робітником втискується цілий ряд хижацьких паразитів; тому що домашня праця всюди бореться з машинним, або, принаймні, з мануфактурним виробництвом цієї самої галузі виробництва; тому що злидні відбирають у робітника найпотрібніші умови праці — помешкання, світло, вентиляцію й т. ін., тому що нерегулярність праці зростає і, нарешті, тому що в цих останніх притулках для всіх тих, кого велика промисловість і різництво зробили «заїзвими», конкуренція між робітниками неминуче досягає свого максимуму¹.

В. І. Ленін, аналізуючи розвиток капіталізму в Росії і розглядаючи саме шкіряну промисловість, дає блискучі ілюстрації цієї експлуатації в шкіряній промисловості. «Майстри працюють 15 годин на добу в надзвичайно нездоровій атмосфері, заробляючи по 8 карб. на місяць, менше ніж 60—70 карб. на рік»².

Таким способом окремі капіталісти, куркулі перетворювали цілі села і місцевості на колосальні майстерні шкіряного виробництва, наживаючись від жорстокої експлуатації трудящих. Коріння кустарності треба шукати саме в тих *соціально-економічних умовах*, в яких розвивалася шкіряна промисловість.

Лише знищивши старий соціальний уклад царської Росії, пролетарська революція знищила і причини кустарності в розвитку шкіряної промисловості, спрямувала її на шлях великого індустріального соціалістичного виробництва.

Концепція Ісаак'яна є класове знаряддя боротьби проти політики індустріалізації, спрямоване на захист кустарності шкіряного виробництва, яка, мовляв, виходить з специфіки самого виробництва, спрямоване на капіталістичний шлях розвитку шкіряної промисловості. З цими теоріями виступали всі шкідницькі, класово-ворожі елементи та їх ідеологи. Ісаак'ян є яскравий приклад змідання великодержавного шовінізму з українським націоналізмом і всілякими буржуазними шкідницькими теоріями.

¹ *Маркс*, том I, розд. XII, ст. 386.

² *Ленін*, *Розвиток капіталізму в Росії*, т. III., вид. ДВУ, 1930 р., ст. 312.

За бойову реалізацію рішень ЦК КП(б)У Про ІЧП*)

Постанова ЦК КП(б)У від 4/У про стан і завдання Інституту Червоної Професури є для нас дуже важливим політичним документом, конкретною бойовою програмою дальшої нашої роботи. Вся справа в тому, щоб, поперше, до кінця зрозуміти основні вказівки ЦК КП(б)У щодо нашої роботи, усвідомити завдання, які стоять перед нами, а найгодівніше — *переключити* всю нашу партійну організацію на практичну реалізацію цих рішень. У цьому основне завдання, в цьому суть сьогоднішніх наших партійних зборів.

Не зрозумівши основних політичних постанов ЦК КП(б)У про нашу дальшу роботу, не зрозумівши, з чого виходив ЦК КП(б)У, накреслюючи конкретні шляхи і завдання нашого дальшого розвитку, — не можна успішно реалізувати і саме рішення ЦК. Рішення ЦК КП(б)У про ІЧП ставить питання про корінну й основну перебудову всієї системи готування висококваліфікованих наукових та педагогічних кадрів в ІЧП, про *корінну* перебудову всієї системи готування політичних і практичних керівних кадрів для нашої партії, для радянської України. В цьому суть і значення рішень ЦК КП(б)У, що цілком випливають з відповідних указівок вождя нашої партії т. Сталіна, з рішень ЦК ВКП(б) і листопадового пленуму ЦК КП(б)У про готування висококваліфікованих кадрів для нашого соціалістичного будівництва, для нашої промисловості, сільського господарства, для культурного й теоретичного фронту, кадрів, добре підкованих науково, добре озброєних революційним ученням Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна.

Перше, що зазначає ЦК КП(б)У в своїх рішеннях, це явно незадовільний стан ІЧП, який не забезпечує виконання завдань, поставлених перед ІЧП Леніним (партією) в історичному декреті про організацію ІЧП, як установи, де повинні виховуватися ленінські більшовицькі кадри на фронті нашої теоретичної боротьби. Ось цього основного завдання ми з вами досі не виконували й не виконуємо. Про це цілком ясно, вразно і конкретно сказав ЦК КП(б)У. Декілька фактів, що ілюструють правильність цього положення. За 5 років (1929 — 1934 рр.) готування висококваліфікованих працівників у системі колишнього УІМЛ'у і ВУАМЛІН'у, нині ІЧП, з 956 чол., які готувалися для цієї роботи, фактично закінчили курс 195 чол., а з 195 чол. тих, що закінчили, ті одні не написав досі ні однієї наукової праці. Що ж виходить? 5 років ми з вами вчимося, 5 років заявляємо партії, що готуємося для теоретичної наукової роботи, для готування кадрів у наших вишах і втшах, і через 5 років приходимо до ЦК з заявою, що завдань, покладених на нас, ми не виконали. Природно, що ЦК КП(б)У повинен

*Ця стаття є оброблена стенограма доповіді т. Ашраф'яна на загальних зборах ІЧП.

був не тільки сказати, що ми явно не задовольняємо тих вимог і завдань, які перед нами поставила партія, а повинен був указати й причини цього явища. Як могло статися, що 956 комуністів, більш чи менш відповідальних працівників, відповідальних членів партії, протягом ряду років готувалися, вчилися, а в результаті нічого або майже нічого не дали партії? ЦК партії цілком впрямно і надзвичайно ясно сказав про причини цього явища.

Основна й головна причина в тому, що протягом якраз останніх 2 років (з 30 до 32 року) Інститут Червоної Професури, як про це говорить ЦК, був фактично захоплений контрреволюціонерами, націоналістами та фашистами; всією справою більшовицьких наукових кадрів, готуванням висококваліфікованих партійних і радянських працівників для Радянської України керували контрреволюційні націоналісти - шкідники. Досить перелічити деякі, завдяки дбайливості й пильності нашої партії вже широко відомі робітникам, колгоспникам і трудовій інтелігенції Радянської України призвища заплелих ворогів народу, агентів і шпигунів європейського імперіалізму, щоб зрозуміти, який стан ми мали в ІЧП, на фронті готування нових теоретичних кадрів партії. На чолі інститутів червоної професури стояли Романюки, Трублаєвичі, Яворські, Чичкевичі, Білаші, Вікули, Федчишини, Демчук, Степові. Викладали в ІЧП — Річизцький, Свідзінський, Демчук, Бон, Вітик, Біляк, Юринець, Сліпанський, Зозуля, Олійник, Кузьменко, Ловинський, Чехович. І це далеко ще не всі, а тільки головні «діячі» в ІЧП. Про що це говорить? Це говорить про те, що справа готування кадрів була не в наших руках, що цю справу захопили в свої руки шкідники, користуючись і прикриваючись наявністю в керівництві інституту націонал - ухильника Скрипника. Це вони, провадячи свою шкідницьку контрреволюційну роботу в ІЧП, скеровували справу готування кадрів в ІЧП на ворожі партії рейки. Чи потрібні після цього ще інші пояснення причин явно невідрадного стану в ІЧП? Цього одного надто досить, щоб з'ясувати всю причину того, як могло статися, що ми через 3 — 5 років готування кадрів опинилися в такому стані.

Я гадаю, що було б політично неправильно, якби ми почали дискутувати питання про те, як і наскільки правильно готувалися цими шкідниками й націоналістами кадри в ІЧП, як і наскільки правильно складался навчальні програми, навчальні плани, методи викладання. Справа сьогодні не в тому, як складался плани й програми, а в тому, як ці люди потрапили в керівництво ІЧП, чому вони могли тут шкодити. А сиділи в ІЧП ці націоналісти й шкідники тому, що їх прикривав націонал - ухильник Скрипник, тому, що партійна організація ІЧП, хоч як це важко нам з вами визнати, втратила всяку партійну пильність, усяке більшовицьке чуття. Це нам треба сьогодні усвідомити, чітко собі з'ясувати, сказати про це на повний голос, сказати так само чітко і ясно, як це зробив ЦК КП(б)У на листопадовому пленумі, як це зробив тов. Постишев у своєму виступі на партзборах економічного ІЧП, як це зробив ЦК КП(б)У в своїй постанові про ІЧП. На жаль, я повинен сказати, що такого глибокого розуміння, розуміння до кінця того становища у нас в ІЧП на сьогодні ще немає в усіх. Ще дуже часто ви чуєте балачки про те, що в нас інші краще, ніж було 6 місяців тому, що 6 місяців тому в нас було багато гірше, що вже є «переліт».

Немає, звісно, ніякого сумніву, що під проводом ЦК КП(б)У, особливо під повсякденним проводом тов. Постишева, ІЧП зміг за останній час трохи перебудуватися. Окремі, карликові інститути, розрізані раніше, були об'єднані в єдиний Інститут Червоної Професури. Це вже дає колосальні можливості для поліпшення стану всього ІЧП. Далі, під проводом ЦК КП(б)У і особисто тов. Постишева викрито й викинуто з лав ІЧП націоналістів, контрреволюціонерів, націонал - ухильників і просто гнилі еле-

менти. Все це, правда; заперечувати це, не бачити цього може тільки сліпий. Але разом з цим, ми повинні ще визнати, що більшовики рівнятися на те, що 6 місяців тому було гірше, ніж тепер, — не можуть, це був би прямий опортунізм. Єдино правильною, більшовицькою постановою питання є постава, дана в ухвалі ЦК КП(б)У. ЦК КП(б)У вважає стан ІЧП, навіть після проведення зазначеної вище роботи, за явно незадовільний. Ось з цього нам і треба виходити. Інша постава питання шкідлива, вона заспокоює нас, не мобілізує нас і тим грає на руку нашим ворогам.

Досить сказати, що одні з націоналістів і шкідників, які сиділи в ІЧП, Чичкевич, у своїй доповідній записці про стан ІЧП саме так заспокоював інших горе-керівників ІЧП, доводячи, що «зараз у нас краще, ніж 6 місяців тому», приспівав шльоність усій партійній організації і, користуючись з цього, робив своє шкідницьке діло, розкладав і поганив усю нашу роботу.

А втім, це не єдиний метод шкідників в ІЧП. У цій же доповідній записці Чичкевич «обстоює» кращу постанову справи викладання в ІЧП, «доводить» потребу поглибленіше й систематичніше вивчати в ІЧП (що б ви думали?) — ленінізм (sic!!). Говорять про те, що ІЧП недостатньо бореться з націоналістами й фашистами (sic!!), говорять про те, що слабо ведеться боротьба за генеральну лінію нашої партії проти правих і троцькізму, а кінчас він тим, що в ІЧП «зараз краще, ніж було раніш».

Я хочу, щоб ви всі зрозуміли, що демобілізуючі нас постави питання про стан в ІЧП — шкідливі, що балаканина про перебудову, про перелім не тільки не задовольняє нас, а прямо перешкоджає нам і допомагає Чичкевичам. Нам треба добитися того, щоб ніхто не смів балаканиною про перелім замазувати всієї гостроти становища, всієї гостроти постанови ЦК КП(б)У, щоб у боротьбі з такими балакунами, з гнильними елементами в ІЧП швидше повернутися й виправити наші політичні помилки, наші колосальні хиби. Тільки така постава питання про сучасний стан ІЧП забезпечить нам реалізацію рішень ЦК КП(б)У, тільки вона може стати доказом нашого справжнього розуміння минулої історії ІЧП. ЦК КП(б)У, і тоб. Постишев зокрема, пропонують нам зробити минулу історію ІЧП основним і вихідним положенням у всій нашій дальшій роботі, зрозуміти уроки того, що було, і, зрозумівши, відповідно перебудувати всю нашу роботу.

Товариші, ми разом з усією КП(б)У, як говорив тов. Постишев у своєму дуже важливому й програмному для нас виступі в ВУАМЛІН'і, політично й організаційно побили націоналістів, українських фашистів, але ми не доробили ще однієї справи — не докопалися до коріння їх націоналістичної, шкідницької роботи на теоретичному фронті, не викорчували цього коріння, не викрили їх шкідницьких теорій у всіх і всяких галузях науки. Цю справу, під проводом ЦК КП(б)У, ми повинні будемо почати, цю справу ми повинні будемо підняти зараз. Разом з ВУАМЛІН'ом, ми вже деяку роботу починаємо. Нам треба минулу історію ІЧП не просто зрозуміти, а зробити предметом вивчення в ІЧП, в наших семінарах, щоб люди могли справді озброїтися на боротьбу проти українського націоналізму, великодержавного шовінізму, проти всяких антиленінських, антипартійних теорій і політичних прагнень.

Я вважаю, що ми з вами не виконали б завдання, якби сьогодні, говорячи про потребу розкрити наше минуле, не вказали того основного, що вимагається від нас нині для реалізації цієї директиви ЦК КП(б)У. А основне тут — партійність, партійна шльоність, партійна озброєність. Чичкевич у цитованій вже мною записці «протестував» проти недостатньої спеціалізації в ІЧП. Мало того, — це вони, Чичкевичі, зривали на практиці справу дійсної ленінської спеціалізації людей в ІЧП. Та це робили Чичкевичі. Про їх «спеціалізацію» ми скажемо далі. Алеж у нас в партор-

ганізації справа доходить до того, що комуніст, партієць, більшовик почуває себе насамперед «вузьким спеціалістом», а потім комуністом, і не в самій тільки «теорії», а і в найважливіших питаннях партії та партійної боротьби. На ряді зборів в ІЧП траплялося, що коли той чи інший товариш, притягнений цілком уґрунтовано партійною організацією до відповідальності за його мшнулі вчинки, за те, що він втратив усяку революційну пильність, що той товариш, замість усвідомити свої вчинки, заявляв: «я ж не міг боротися з Чичкевпчем, адже він економіст, а я історик». Історик - комуніст не боровся з контрреволюціонером - економістом тому, що він не спеціаліст економіст! Комуніст - економіст з тієї ж причини не боровся з істориком - націоналістом Яворським. Виходить, що комуністи в ІЧП не почували себе передусім комуністами, передусім партійцями, а тільки «спеціалістами» в своїй галузі. Вони заривалися в свою «спеціальну» «історичну» або «філософську» шкаралуду — їм байдуже було все інше, байдужа була партія, її боротьба.

Як могло статися, що ряд років ці антиленінські, націоналістичні «теорії» всяких націоналістів - контрреволюціонерів гуляли по Україні і не були викриті нами, робітниками теоретичного фронту партії? Це сталося через те, що ми не були чуйні, що партійної войовничості в нас не було. Це сталося через те, що ми заривалися в свою «спеціальність», відходили від практики соціалістичного будівництва, революційної боротьби, що економіст гадав, що його не торкається філософія, філософ не втручався в справи економістів. А така спеціалізація, що робить людину, як образно висловився свого часу М. Н. Покровський, наполовину «конякою», наполовину «рябчиком», є знущання з спеціальності, є перекручення всієї спеціалізації. Адже така «спеціалізація» є результат утрати всякої партійності, всякого революційного чуття, є роззбросення перед ворогом. Адже така «спеціалізація» не розрахована на боротьбу, тим більше вона не може привести до перемоги над ворогом. Говорячи про кращу реалізацію рішень ЦК КП(б)У, нам треба особливо акцентувати на цьому, нам треба надалі піднести партійність людей, їх войовничність, їх більшовицьку непримиренність, їх віддану боротьбу і проти українського націоналізму, як головної небезпеки на даному етапі, і проти всяких контрреволюційних «теорій» та «теорійок», проти всяких антиленінських платформ і політичних течій. Ключем до цього є — справжнє розгортання критики й самокритики в наших лавах, цього «незамінного і найкращого методу виховання кадрів» (Сталін).

Тому найважливіші вказівки вождя нашої партії т. Сталіна на XVII з'їзді партії про завдання комуністів у галузі ідейно - політичної роботи стають для парторганізації ІЧП особливо актуальними. Ось ці завдання:

1. піднести теоретичний рівень партії на належну височину;
2. поспилити ідеологічну роботу в усіх ланках партії;
3. вести безустанну пропаганду ленінізму в лавах партії;
4. вистовувати парторганізації і оточуючий їх безпартійний актив у душі ленінського інтернаціоналізму;
5. не замазувати, а критикувати сміливо відхилення деяких товаришів від марксизму - ленінізму;
6. систематично викривати ідеологію і рештки ідеології ворожих ленінізмові течій.

Я сказав уже про одну, і дуже важливу, причину того, чому ІЧП не виконував завдань, покладених на нього партією. Причина ця в тому, що в ІЧП сиділи націоналісти, шкідники і, користуючися з опіки націонал - ухильника Скрипника, користуючись з втрати більшовицької пильності, скеровували справу готування кадрів ІЧП на ворожі марксизмові - ленінізмові рейки. В цьому головне, але це ще не все.

В Інституті Червоної Професурп, серед його викладачів і слухачів, ми мали і масмо ще чимало гнилих елементів. Через це в ІЧП і могли осо-

бливо нахабно й безцеремонно орудувати разом з націонал-ухильниками контрреволюціонери, фашисти. Нам з вами треба взяти на увагу і цей урок минулого ІЧП і взяти заходів, щоб якнайшвидше позбутися з ІЧП цих гнилих елементів. Нам треба передусім оглянути, який людський партійний матеріал ми маємо, що випливає з цього матеріалу ІЧП, які питання стають перед нами. Досить вам сказати, що понад 40% наявного складу ІЧП, це товариші, які прийшли до партії після того, як партія розгромила *контрреволюційний троцькізм і правий опортунізм*. Товариші, що в лавах партії, разом з нею не боролися проти троцькізму, що про троцькізм знають більше з книжок, що не гартувалися як більшовики в боротьбі з троцькізмом. Така сама справа з тими, що прийшли в партію після розгрому правих.

Ясно, що це дуже виразно відбивається на всьому складі ІЧП. Це перше. Друге — в ІЧП ми маємо товаришів, які ще не є членами партії. Як же мислила й мислить собі партія про ІЧП? Не кожен член партії може бути прийнятий в ІЧП, а той, хто підходить, хто устоявся і склався як більшовик, має певний і серйозний стаж партійної політичної керівної роботи. Перебування в ІЧП — так ставила завжди питання партія — повинно стати справою честі і слави для члена партії. Адже не так просто вступити в ІЧП. А що ж у нас вийшло? В ІЧП є не члени партії, є вихідці з інших партій, є чужі нам люди, є люди, які служили в білих. Їх було раніше ще більше. Одя засміченість нашого складу ІЧП є одним з тих питань, які прямо поставив перед нами ЦК: перегляньте ще раз ваш склад. Шкідників ми відсіювали, але деякі коріньці їх ще залишилися і за ними треба дивитися, їх треба викрити. Треба покінчити з гнилими елементами в ІЧП.

Нарешті, треба звільнити з ІЧП і товаришів, добрих партійців, більшовиків, але таких, яким ще рано бути в ІЧП. Їх треба звільнити з ІЧП не за кару, а таким способом, як наша партія переводить тепер під час чистки з членів у кандидатів і в співчуваючі. Зараз ЦК говорить: ти за своїм рівнем підготовки, за своєю минулою роботою не годиться до ІЧП, іди на практичну роботу або повчися десь в іншому місці, завоюй право бути ічепістом, — тоді побачимо. Цю вказівку ЦК КП(б)У ми зможемо правильно зрозуміти, коли зрозуміємо основний сенс, основну лінію партії в справі готування кадрів. А коли кожен з нас буде підходити так, що, мовляв, я за рішення ЦК, лише б воно мене не зачепило, — то це нікуди не годиться. Нам не треба формальної згоди з рішенням ЦК КП(б)У, бо звідси немислимо випливають непорозуміння; опір реалізації рішення ЦК, не говорячи вже про ганебні, контрреволюційні по суті наклепи, які розпускають люди, вже виключені з партії, як от Попов А. С., який заявляв, що «робітників гонять з ІЧП, а кого залишають, невідомо». Я не говорю про опір з боку цих людей, бо це зрозуміло само собою. Я говорю про партійців, про тих, хто чесно хоче, але ще не може вчитися в ІЧП, кому треба ще повчитися десь поза системою ІЧП. Тому ЦК нам прямо сказав, що, переглядаючи склад, ми повинні відкинути баласт, а тов. Постишев так і поставив питання: чи не краще було б для піднесення рівня переводити з другого курсу на перший, не зупиняючись перед тим, коли доведеться весь другий курс перевести на перший. Треба подивитися, кого й куди можна перевести, розставити людей так, щоб можна було справді забезпечити дійсну підготову кваліфікованих професорів, дійсну підготову наукових працівників за три роки перебування їх в ІЧП. Цілком ясно, що для того, щоб зрозуміти рішення ЦК, треба піднятися на деяку партійну височину, на височину партійного лєнінського розуміння питання підготовки кадрів, як дуже важливого питання, треба якнайважливіше поставитися до цієї справи.

А тим часом цього розуміння рішень ЦК КП(б)У немає ще у нас в ІЧП. Навпаки, є факти протидіяння рішенням ЦК, факти прямого опору

цім рішенням. Ось вам Осадчий — парторг одного з провідних відділів ІЧП — історичного відділу. Під час обговорення рішень ЦК КП(б)У про ІЧП, цей Осадчий виступив з такою, приблизно, постановою питання: хибні є в роботі ІЧП, через те, що слухачі ІЧП «сидять на голодному пайку». Осадчий заговорив у даному разі не нашою мовою, не мовою більшовника-партійця, а мовою антипартійною. Чи треба мені «доводити» явно наклепницький характер цього твердження? Гадаю, що не треба — питання і так ясне. Навіть сам тов. Осадчий зразу відмовився від цього твердження і засудив його.

А ось, інший приклад яскравого опору рішенням ЦК. Під час обговорення на партгрупі відділу радбуду причин академічної неуспішності слухачів, один з них (Ціон) заявляє: «Найталановитіших і найздібніших виключають з ІЧП, залишаються нікуди не придатні елементи». А хто ці талановиті люди? Націонал-опортуніст Мураховський, Куліков, Ліє і ін. Цілком ясно, що нам треба рішуче ламати і нищити ці й подібні форми опору реалізації рішень ЦК КП(б)У. Ми з вами вивчимо і обговорюємо рішення ЦК КП(б)У. Треба зрозуміти ці рішення ЦК, треба їх проводити в життя. Хто не захоче зрозуміти цих рішень, хто здумав ставити їм опір, той повинен знати, що більшовики звикли здійснювати рішення свого ЦК через усі і всякі перешкоди, звикли проводити ці рішення в життя, всупереч усяким формам опору, в боротьбі з антипартійними й гнилими настроями. Я певен, що парторганізація ІЧП цього доб'ється.

Я сказав вам, товариші, про основний напрям, про ту основну лінію, яку подав нам ЦК КП(б)У в справі готування висококваліфікованих теоретичних кадрів, у справі дальшого будівництва ІЧП.

Щоб забезпечити дальший розвиток ІЧП в зазначеному напрямі, нам треба ґрунтовно поліпшити склад слухачів ІЧП. Питання набору нових і перегляду складу старих слухачів ІЧП, про що говорить ЦК КП(б)У — є тим важливішим питанням, яке інші багато де в чому, хоч і в не в усьому, вирішують долю дальшого будівництва ІЧП, вирішують питання про якість і рівень готування в ІЧП.

Саме виходячи з необхідності підняти рівень ІЧП, ЦК КП(б)У і встановив порівняно невеликий контингент нового прийому в ІЧП на 1934-35 навчальний рік (75 чол. на основні відділи і 100 чол. на відділ готування кадрів ІЧП). Стара практика прийому до ІЧП, яку можна виразити формулою «дешевше ціною, більше кількістю» — відкинута ЦК КП(б)У, як не наша практика, як пікідлива практика. Наступного року на перших курсах ми матимемо лише по одному семінару (крім економічного та історичного відділів, де будуть по два семінари). Це значить, що ми повинні прикласти всіх зусиль до того, щоб прийняти кращих людей, з партійним гартом, з остаточною академічною підготовкою і тим самим на ділі підняти звання слухача ІЧП, на ділі підняти рівень ІЧП.

Виходячи з завдання поліпшити особистий склад слухачів ІЧП, ЦК КП(б)У запропонував нам до 15 травня переглянути наново контингент слухачів 1-го та 2-го курсів ІЧП і підготовчого відділу, під кутом зору очищення ІЧП від гнилих елементів, академічно відсталих і неспроможних працювати в ІЧП. Крім того, ЦК КП(б)У ухвалив випустити до 15 травня 3-й курс ІЧП, розподілити на практичну роботу всіх тих, хто за своїми партійними й академічними даними не може бути допущений до дисертації. Допущенням до дисертації (а таких, на жаль, у нас будуть буквально одиниці) забезпечується 3-місячна відпустка і консультація кращих спеціалістів Харкова, Москви та Ленінграда.

Разом з переглядом складу слухачів ІЧП, поліпшенням цього складу, нам треба звернути особливу і виключну увагу на піднесення теоретичного й академічного рівня ІЧП, на піднесення якості нашої роботи і навчання.

В зв'язку з цим треба зупинитися на тих показниках навчання, які складаються в нас. Коли поглянути на них, коли судити з них — то все гаразд, немає особливих підстав до тривоги. Наприклад, за цими даними на історичному відділі 34% слухачів ІЧП мають дуже добрі показники успішності, 44,5% — добрі показники, тобто від 78,5% складу слухачів не можна нічого кращого бажати. Та чи так це справді? Ні, далеко не так. Ось деякі інші показники справжньої якості навчання і роботи ІЧП. Візьмемо той же такий історичний відділ, один із семінарів другого курсу історичного відділу. З 10-х слухачів цього семінару 8 чол. мають дуже добрі показники роботи з історії України, ті ж 10 слухачів мають з історії партії багато гірший показник. Чим це пояснити? Здавалося б там, де більше розроблений предмет, де є велика література, там і рівень знань слухачів і показники якості навчання повинні бути вищі. Відомо, що історія ВКП(б) куди краще розроблена, ніж історія України, а картина в наших офіційних показниках зворотна.

Візьмемо інший приклад — з мовами. Я переглянув оцінки з мов — більшість з них «дуже добре» і «добре». А факт такий, що ніхто з нас, слухачів ІЧП, не вчиться на ділі і по справжньому чужоземної мови. Як пов'язати ці факти? Чим пояснити цю кричущу суперечність між об'єктивним станом речей і нашими «об'єктивними» показниками? Пояснюється це тим, що викладачі дуже ліберально і щедро роздають свої оцінки, а слухачі проти цього не тільки не заперечують, а й просто підтримують цей гігнлий підхід до якісної оцінки їх роботи. Треба одверто сказати, що такі оцінки охолоджують нас, демобілізують нас, і межують з явищем замилювання очей. Їх треба відкинути. Оцінки треба давати слухачам з повним усвідомленням відповідальності, так, щоб вони відбивали справжній стан речей, сприяли ростові слухача, не охолоджували, а мобілізували його енергію і волю до роботи. Навчальна частина і профорганізація повинні серйозно взятися до цієї справи і налагодити її.

Переходжу до дальшого і основного питання в рішеннях ЦК. Головною хвилюючою в роботі ІЧП, як це цілком правильно сказав ЦК КП(б)У, є неправильна організація всієї нашої навчально-виробничої роботи.

Почнемо з профіля наших відділів. Цілий ряд відділів (літературний відділ, відділ радянського будівництва і права) не мають і досі профіля. Там, де ці профілі є, вони недосить уточнені, а це викликає неминуче переважання навчальних планів по відділах, зайву і шкідливу багатопредметність, що не забезпечує підготовки висококваліфікованих спеціалістів тієї чи іншої галузі, спеціалістів з усебічною марксо-ленінською підготовою. Поруч з цим, як правильно зазначає в своїй постанові ЦК КП(б)У, ми маємо виразне і цілком неправильне захоплення «вузькою спеціалізацією», не засновану на всебічній марксо-ленінській науковій підготові слухачів ІЧП, в наслідок чого той, хто закінчив ІЧП по історичному, скажімо, відділу, не має потрібної підготовки в галузі теоретичної економіки та філософії, той, хто закінчив економічний відділ, не має потрібної підготовки в галузі історії та філософії. Це стосується не тільки до істориків та економістів. Візьміть, наприклад, відділ радянського будівництва й права, — він готує спеціалістів з питань держави, радянського будівництва й права. На цьому відділі люди не дістають потрібної для них економічної і історичної освіти.

Кажуть, що тут узято лінію на «спеціалізацію». Справді ж цей відділ не забезпечує нам цієї вузької і неправильно зрозумілої «спеціалізації». Досить сказати, що на першому курсі цього відділу, передбачені за програмою, 2 — 3 теми за спеціальністю, зовсім не забезпечують цієї спеціалізації. Немає зовсім таких предметів, як історія політичних учень, немає зовсім історії правових інститутів, не проходиться систематично ні одне право, ні радянське, ні буржуазне. Я вже не кажу про конкретні галузі права, радян-

ського будівництва. Ясно, що такий навчальний план не може забезпечити підготовки спеціаліста з широкою марксо - лєнінською освітою.

Візьміть наш економічний відділ. Тут готуються економісти, які не знають ніякої історії. А ви знаєте, що значить бути економістом і не знати історії. Поруч з цим проходження самих економічних дисциплін, вивчення всяких напрямів теоретичної економії відбувається без ніякого зв'язку з історією розвитку економіки народного господарства. Зрозуміло, що така організація навчання слухачів ІЧП не забезпечує нам підготовки справжнього спеціаліста.

ЦК КП(б)У якраз і відзначив цю головну хибу в системі готування кадрів в ІЧП. Він указав на *однобічну* побудову навчальних планів, які не забезпечують підготовки спеціалістів на базі широкої марксо - лєнінської освіти. Не треба нам готувати універсалів з усіх галузей, нам треба, щоб комуніст був спеціалістом тієї чи іншої галузі знання, але щоб ця спеціальність його спиралася на широку історичну, економічну, методологічну марксо - лєнінську освіту.

Не потрібні нам також спеціалісти і без достатньої та *конкретної* підготовки в своїй галузі. Нам не потрібні економісти, які не знають конкретної економіки, економічної географії, економічної статистики. Нам не потрібен філософ, який не знає елементарних основ природознавства, фізики, хемії та математики. Нам не потрібні історики, які не знають усієї конкретної канви історичного процесу. Центральний комітет нашої партії зовсім недавно устами тов. Сталіна сказав про хибі і серйозні прориви в організації викладання історії в середній школі і в наших вишах. Я думаю, що ці вказівки стосуються цілком і до організації викладання історії в ІЧП, на історичному відділі ІЧП особливо. Отже, просто як глузування звучить факт, констатований самими істориками, що вони проходять історію України в ІЧП за підручником семірічки!

Ось картина незадовільної організації навчального процесу в ІЧП. Ось чому ЦК КП(б)У відкинув однобічне захоплення вузькою спеціалізацією. засудив флюс, що утворився в побудові «спеціалізованих» націоналістами й шкідниками навчальних програм, і запропонував покласти в основу нового стабільного навчального плану ІЧП завдання підготовки справжніх спеціалістів з широкою марксо - лєнінською освітою. Треба, щоб спеціаліст, виходячи з ІЧП, умів володіти цілком і повнотою революційним ученням Маркса — Енгельса — Лєніна — Сталіна.

За другу хибу в організації навчального процесу в ІЧП ЦК партії вважає тематичне проходження предметів, яке не забезпечує повного й систематичного засвоєння тієї чи іншої дисципліни, того чи іншого предмету.

В ІЧП немає на сьогодні систематичного курсу по предметах, є окремі розрізнені теми, які не дають і не можуть дати слухачеві повного і цільного уявлення про вивчуваний предмет. Мало того, від деякого часу у нас завелася й інша хіба, яка полягає в тому, що навіть ті окремі розрізнені теми, які викладаються замість систематичного курсу, ведуть різні викладачі, що також є явним перекрученням методів викладання. Наприклад, з теоретичної економії тему «вартість» проходить один викладач, тему «товар» — другий, тему «ціна виробництва» — третій і т. д. Таким чином, виходить, що вся система викладання не пристосована до аспіранта, якого треба виробувати, над яким треба працювати. Знеосіблюється аспірант, знеосіблюється курс, знеосіблюється викладач. Оця система викладання є одним з тих недоліків, які ми повинні ліквідувати негайно. Ви знаєте, що на XVII з'їзді партії тов. Сталін говорив про «розсіпні підручники», про рішуче втручання ЦК ВКП(б) і випрямлення лінії Наркомосу в справі складання підручників. Зрозуміло, що і «розсіпне викладання», «лоскутне» про-

ходження тем в ІЧП, замість цілого систематичного курсу, треба ліквідувати в нас негайно.

Про це з усією рішучістю сказав нам і ЦК КП(б)У.

Ліквідація «розсипного» викладання залежить від добору викладачів ІЧП, які знають і можуть вести повний курс даного предмету. Ліквідація «розсипного» викладання усуне зпеосібку і безвідповідальність самих викладачів, забезпечить теоретичний і академічний ріст самого слухача ІЧП, піднесе його відповідальність за навчання.

«Розсипне», викладання, що викликало потребу притягти до ІЧП досить широке коло викладачів, які не мають іноді достатньої підготовки для викладання в ІЧП, — знижує, крім усього іншого, і самий рівень викладання. Ліквідація «розсипного» викладання допоможе звільнитися від слабких і недосить підготованих викладачів, дасть змогу проходити дисципліни з вужчим, але досить кваліфікованим колом викладачів.

Нам треба не тільки перебування слухачів в ІЧП зробити справою честі і слави для комуніста. Нам треба і викладання в ІЧП піднести на належну височінь, треба піднести на належну височінь звання викладача ІЧП. Ви знаєте, якого значення надавав Володимир Ільч Ленін викладачам. Від них, від викладачів залежить уся теоретична спрямованість, уся теоретична гострота, уся партійність у викладанні. Тим часом ми маємо у себе в ІЧП факти, коли слухача ІЧП, який тільки-но здав сам свою навчальну тему, негайно посилають проводити цю тему на інший курс того самого основного відділу. Цю практику нам треба припинити найрішучіше.

Я говорив про методи викладання, про викладачів. Хочу спинитися на деяких прикладах викладання.

Центральний Комітет КП(б)У, обговоривши справу викладання, звернув особливу увагу на наявність в ІЧП ряду несумлінних викладачів, які не вважають себе ні в якій мірі відповідальними за готування кадрів, зривають заняття в ІЧП, не готуються до занять, не допомагають слухачам. Я не хочу сказати, що більшість викладачів у нас несумлінні люди, — серед них сумлінні і підготовані люди, які не мало працюють над слухачами і над собою. Але серед них є і класичні зразки несумлінних людей, є викладачі, що плутають слухачів, прямо перекручують учення Маркса — Леніна — Сталіна (викладачі ІЧП Наумов, Альошин), яких ми вже позбулися і будемо боротися за це і далі. Треба поставити роботу кафедр на належну височінь, треба піднести відповідальність викладача за виконання постанов і доручень кафедри. Треба піднести відповідальність керівників кафедр. Без цього не можна налагодити всю нашу навчальну роботу в дусі вказівок ЦК КП(б)У.

Протягом травня і червня місяців ц. р. нам треба переглянути наш навчальний план, наново скласти всі програми з усіх дисциплін в напрямі, указаному ЦК. Цю роботу ми зможемо забезпечити тільки тоді, коли кафедри стануть на ділі основними провідними осередками в організації всього навчального процесу в ІЧП. При існуючому становищі, коли воно триватиме далі, марна річ говорити про будьяку перебудову. *Перевірка виконання і підвищення відповідальності* у цій справі є те основне, що нам доведеться зараз цілком конкретно ставити. Дисципліну трудову як з боку слухачів, так і викладачів ми повинні піднести на достатню височінь. Це вирішав. Я думаю, що від нас самих залежить створення певної твердої дисципліни, і наші сьогоднішні збори повинні про це висловитися з усією рішучістю.

Серйозною хвилю в справі організації навчально-виробничого процесу в ІЧП є відсутність усякої виробничої практики слухачів, зведення цієї практики тільки і виключно до педагогічної роботи слухачів у наших вищах і вчщах. На цю нашу хвилю правильно вказував на засіданні Оргбюра тов. Постішев. Адже не все, чого вчили Маркс — Ленін, чого вчать

тов. Сталін, можна показати в кабінетах і лабораторіях. Але все, чого вони вчили і вчать, можна показати в нашій країні, у нашому колгоспному селі, на наших великих будівництвах, у наших містах, що реконструюються.

Слухачі ІЧП на ділі відірвані від тієї величезної роботи над створенням соціалістичного суспільства, від того практичного будівництва, яке йде в нашій країні. Нам треба теоретичне навчання людей в ІЧП пов'язати з практичним ознайомленням їх з нашим селом, з нашим будівництвом. Нам треба на матеріалі цього будівництва підкувати їх теоретично, допомогти їм теоретично усвідомити цю практику. Ось чому нам треба буде весь лишень провести на виробничій практиці і провести цю виробничу практику за цілком конкретною і певною програмою, тісно пов'язаною з програмою теоретичного навчання (аграрники — в системі НКЗ і Наркомрадгоспів, радянські будівники і правовики — в системі ВУЦВК'у та Наркомосту, економісти — в системі УповНКВП, Легпрому та Наркомпостачу і т. д.). Це абсолютно необхідно, і до організації цієї справи ми повинні взятися негайно.

Ось ті основні питання організації по новому всього навчально-виробничого процесу в ІЧП, про які я хотів сказати.

Треба ще спанитися на деяких надзвичайно важливих для нас політичних завданнях організації навчально-виробничого процесу.

Ми з вами живемо і працюємо в Радянській Україні, в країні, де є ряд особливостей класової боротьби, ряд особливостей соціалістичного будівництва, які не можуть не знайти відповідного місця у викладанні в ІЧП, не можуть не визначити політичних завдань самого ІЧП. Ці особливості класової боротьби на Україні цілком і повністю виявлені тов. Постишевим.

«Перша особливість, — каже тов. Постишев, — полягає в тому, що на Україні класовий ворог маскує свою роботу проти соціалістичного будівництва націоналістичним прапором, шовіністичними лозунгами.

«Друга особливість це те, що український куркуль пройшов велику школу боротьби проти радянської влади, бо тут, на Україні, громадянська війна була особливо жорстокою, бо тут політичний бандитизм орудував особливо довго.

«Третя особливість полягає в тому, що на Україні найбільше осіло уламків різних контрреволюційних організацій і партій, які тягнуться особливо сюди через близькість України до західних кордонів.

«Четверта особливість та, що Україна є об'єктом зазіхань рівних інтервенціоністських штабів і перебуває під їх особливо пильним наглядом.

«П'ята особливість полягає в тому, що ухильники в КП(б)У в загально-партійних питаннях звичайно змикалися і змикаються з націоналістичними елементами в її лавах, з ухильниками в національному питанні».

Саме ці особливості класової боротьби на Україні, ця своєрідність обстановки всередині КП(б)У, ці основні причини особливо активної діяльності класового ворога на Україні, слабка на певному етапі боротьба ЦК КП(б)У з українським націоналізмом (1930 — 1932 р.р.) стали причиною того, що український націоналізм виріс до розмірів державної небезпеки, став головною небезпекою на Україні.

Це накладає цілком певні обов'язки і на наш Інститут червоної професури, не ставить перед нами ряд політичних завдань в організації викладання в ІЧП.

Нам треба все викладання в ІЧП побудувати так, щоб воно забезпечувало нам конкретне вивчення цих особливостей класової боротьби і соціалістичного будівництва в усіх наших навчальних планах і програмах, щоб воно враховувало повністю всі особливості України.

Саме цього не було досі в усій системі нашого викладання. Саме про це вивчення особливостей України забувалося досі. Саме тому, ті, хто кінчає

ІЧП, дуже мало знають і знали Україну, її економіку, її історію, уроки революційної боротьби нашої партії, робітників і колгоспників України за диктатуру пролетаріату, за побудову соціалізму в єдиній сім'ї народів СРСР.

Цю хибу треба ліквідувати негайно. Слухач ІЧП повинен озброюватися знанням особливостей України для кращої боротьби з українським націоналізмом, як головною небезпекою, не послабляючи боротьби з великодержавним шовінізмом. У цьому зв'язку я хотів би зупинитися на шкільці націонал-ухильника Скрипника, на завданні викрити коріння шкідливості роботи націоналістів у теорії національного питання.

У своєму рішенні ЦК КП(б)У спеціально підкреслює завдання вивчення національного питання в усіх програмах і навчальних планах ІЧП. Відомо, що в минулому в УІМЛ і існувала спеціальна кафедра національного питання, очолювана Скрипником, яка, зазначає ЦК, перебільшувала і навмисне роздувала значення національного питання, протиставляла ленінсько-сталінській поставі національного питання свою націонал-ухильницьку поставу його.

Партія відкрила цю роботу націоналістів і націонал-ухильників. Нам з вами треба викрити і показати ще теоретичні основи цієї націонал-ухильницької шкільки Скрипника.

Але з цього саме і виходить те, що національному питанню ми з вами повинні приділити особливе місце і особливу увагу в усій роботі ІЧП.

Ми повинні забезпечити в ІЧП марксо-ленінське викладання національного питання в історії, економіці, філософії, в радянському будівництві, літературі, рішуче борючися проти найменшої спроби недооцінки національного питання.

Це друге і дуже важливе політичне завдання ІЧП.

Третє політичне завдання, яке ставить перед нами ЦК, — це завдання організації тісного теоретичного й ділового наукового зв'язку з відповідними науково-дослідними організаціями Союзу РСР і насамперед Москви та Ленінграда.

У цитованій уже вище доповідній записці Чпчкєвича питання про зв'язок з Москвою і Ленінградом, з відповідними науковими установами, питання про притягнення до викладання в ІЧП кращих теоретичних сил ставиться негативно, ставиться по націоналістичному, по шкідливості.

Треба нам зрозуміти, що справжнє підвищення теоретичного рівня ІЧП, рівня викладання в ІЧП можливе, з одного боку, через залучення до ІЧП кращих наших викладацьких сил, забезпечення для них усіх потрібних умов теоретичного росту, з другого — через залучення до викладання у нас в ІЧП кращих сил Москви та Ленінграда. Цим шляхом нам треба йти і вжити всіх заходів для тісного і ділового зв'язку наших теоретичних кадрів з Комуністичною академією і ІЧП Москви.

Ви розумієте політичне значення і суть цього завдання, поставленого перед нами Центральним комітетом.

Я не буду спинятися на інших питаннях, що впливають з рішень ЦК КП(б)У про докорінну перебудову всієї системи роботи ІЧП. Головне я вже сказав.

Хочу сказати про саму перебудову. Думати, що перебудова системи роботи ІЧП можлива порядком самопливу, без організації самої перебудови, без відповідного розставлення людей — значить зробити політичну помилку, задалегідь провалити й засудити на невдачу цю перебудову. Перебудувати ж на ділі всю роботу ІЧП — значить по новому розставити людей, по новому їх організувати. Через це значення партійної роботи в ІЧП, перебудови методів партійної роботи — має для нас виключну вагу. Адже, кінець - кінцем, усе, про що говорить ЦК КП(б)У в своїх рішеннях щодо

ІЧП, ми повинні з вами реалізувати серед людей. Вони вирішують. На жаль, я повинен констатувати сьогодні, що ми погано знаємо своїх людей, ми мало знаємо один одного. Причина цього — слабка ще партійно - масова робота.

Після рішень XVII з'їзду партії ми начебто перебудували свою партійну роботу, а самої *суті* партійної роботи — знання людей — конкретного керівництва ними, знання настрою людей, партійних і політичних їх запитів, задоволення цих запитів, — усього цього ми ще конкретно не доблися. Наші партторги ще не перебудувалися по суті. Треба покінчити з цим. Чистку партії, що наближається, ми повинні зустріти підготовано, ми повинні дійсно мати повну картину нашої організації, ми повинні знати конкретно кожного члена партії. Не можна керувати організацією, не можна керувати людьми, яких ми не знаємо. Треба, щоб наші партторги самокритичніше поставилися до своєї роботи, усвідомили слабкі сторони своєї роботи і добивалися того, щоб стати справжніми вожаками партійної організації.

Без цього нам не перебудуватися, без цього нам не реалізувати за найкоротший строк рішення ЦК КП(б)У.

Для повної реалізації рішень ЦК нам треба на основі справжнього розгорнення критики і самокритики мобілізувати всю партійну організацію, запалити її ентузіазмом принципіальної, ділової більшовицької роботи. Тільки при цій умові ми з вами забезпечимо реалізацію історичного для ІЧП рішення ЦК КП(б)У, забезпечимо виконання такого дуже важливого завдання партії, як готування висококваліфікованих непримиренних і бойовничих марксо - левінських кадрів для партії.

У ВУАМЛІН'і

У першому кварталі 1934 року провадилася загальна очистка інститутів ВУАМЛІН'у від націоналістів, їх помічників та примиренців до них (Степовий, Логвін, Жагелев), троцькістів (Винокур) від наукових робітників, що виявляли гнилий лібералізм і втратили більшовицьку пильність у своїй роботі, гальмували розгортання боротьби в українським націоналізмом (Пригов, Боров, Каплан, Наумов, Скрипченко).

За цей час в'являся також деяка наукова продукція, скерована на боротьбу в українським націоналізмом. Надруковано перший випуск збірника «Знищити український націоналізм на теоретичному фронті» в 15 друкованих аркушів. Готується до друку другий випуск цього збірника. Вміщено ряд статей у журналах і газетах. Але треба зазначити, що викривання і критика націоналістичних теорій, форм і методів шкідницької роботи фашистів українських, польських, пімецьких, великодержавних шовіністів троцькістів, змикалися з ними — далеко недостатні.

У першому кварталі є деякі досягнення в перебудові роботи ВУАМЛІН'у. Ліквідовано колегаліність в ін-тах, зміцнено едичноначальність, налагоджується систематичний облік і контроль виконання завдань науковими робітниками.

У лютому закінчено складання твердого річного плану, побудованого на основі доповіді тов. Сталіна на XVII з'їзді ВКП(б) і рішень XVII з'їзду ВКП(б) та XII з'їзду КП(б)У. Цей план доведено до кожного наукового робітника.

Щоб посприяти трудово дисципліну, встановлено обов'язкову роботу — по 4 години на день — у кабінетах. Вжито всіх заходів до того, щоб завантаження наукових робітників педагогічною роботою не перевищувало 6 год. на декаду.

Перебудовано систему оплати наукових робітників. Нова система виключає можливість діставати зарплату, не даючи протягом цілого періоду ніякої наукової продукції.

Встановлено мінімальну норму наукової продукції, яку повинен дати за рік дійсний член ВУАМЛІН'у, старший науковий співробітник і молодший науковий співробітник (4, 3, 2 аркуші наукової продукції монографічного характеру), за виконання якої науковий співробітник повністю дістає свою зарплату. При недовиконанні за квартал норми, зарплата в наступному кварталі відповідно зменшується. При перевиконанні — зарплата збільшується за принципом прогресивки. За одиницю наукової продукції береться один друкований аркуш наукової монографії. Всі інші види робіт, як от: журнально-публіцистичні статті, науково-популярні брошури, науково-політичні рецензії, редакція перекладів тощо, прирівнюються за відповідним коефіцієнтом до одного друкованого аркуша наукової монографії.

Перебудова роботи ін-тів уже забезпечила деякі зрушення. В першому кварталі надруковано: наукових статей у різних журналах і збірниках — 10 (близько 10 друкованих аркушів), здано в інститути на рецензії 29, — науково-популярних брошур надруковано 1 (5 аркушів), здано в інститути на рецензії — 5, статей у газетах надруковано — 60, здано до друку — 9. Разом з тим треба зазначити, що ряд робітників за I квартал не дали ніякої продукції і не брали ніякої участі в роботі інститутів. Президія поставила питання про звільнення цих товаришів з роботи у ВУАМЛІН'і.

Дуже istotною хвилю в роботі за I квартал є відсутність робіт монографічного характеру. Далеко недостатні була організація колективного обговорення робіт. Хвилю в роботі була також відсутність точно визначених строків виконання окремих робіт. Це не давало змоги оперативного перевірити виконання. На другий квартал такий календарний план складено. Одно юв величезних хиб в організації наукової роботи було розпорощення уваги на безліч дрібних робіт (статей в газетах, брошур далеко не високої якості тощо).

Зараз головну увагу Президії та дирекцій інститутів спрямовується на основні, провідні великі роботи (див. хроніку по інститутах).

Наукові доповіді. В березні і квітні в ВУАМЛІН'і організовано ряд наукових доповідей — як наукових робітників ВУАМЛІН'у, так і наукових робітників Комуністично-

академії при ЦВК СРСР (Москва). Це треба особливо підкреслити як значний крок до встановлення тісного контакту ВУАМЛІН'у з роботою Комакадемії.

Так, по лінії Аграрно - економічного інституту були проведені такі наукові доповіді:

1. Зміщення артілі — шлях до соціалістичного суспільства.— *Д. Лур'є* (Комакадемія).

2. Сучасна світова криза та депресія.— *П. Хайцер*.

По лінії Інституту філософії:

1. Єдина фізична теорія матерії.— *Е. Кольман* (Москва, Комакадемія).

2. Расова теорія на службі українського фашизму.— *Є. Фінкельштейн* і *І. Поляков*.

3. Про закономірності побудови соціалізму.— *О. Адріанов*.

4. Німецький фашизм при владі.— *М. Арсанов* (Комакадемія).

По лінії Інституту радянського будівництва і права:

1. Кримінальна політика в реконструктивний період.— *Т. Постоловська*.

2. Радянська кримінальна політика в рішеннях XVII з'їзду ВКП(б).— *Б. Бєдєдїков*.

3. Націоналістичні перекирчення кримінального права у Скрипника—*М. Емїнік*,

По лінії Інституту історії:

1. Ленінський етап в історичній науці.— *Арк. Ломакін* (Москва, Комакадемія).

2. Про завдання викладання історії.— *М. М. Кіллерог* (На нараді викладачів - істориків).

3. Про завдання історичного фронту.— *Н. Н. Ванаг* (Комакадемія).

4. Про двадцятиріччя імперіалістичної війни.— *Кетте Поль*.

Крім того, було влаштовано доповідь тов. *К. Радека* на тему: «Японський імперіалізм і небезпека інтервенції».

Майже на всі доповіді були організовані виступи наукових робітників. Всі ці доповіді збирали значну аудиторію і проходили з великим інтересом.

Відбулися також ряд інструктивних доповідей для доповідачів на партактивах, викладачів вишів тощо:

1. Сучасний етап світової економічної кризи (інструктивна доповідь) — *Г. Шахар*,

2. Висвітлення розвитку Леніним і Сталіним матеріалістичної діалектики в курсі діамату (для викладачів вишів).— *А. Васильєва*.

3) Діалектика природи в курсі діамату (для викладачів).— *С. Ю. Семковський*.

4. Статут ВКП(б) і організаційні принципи більшовизму.— *К. Гребенкін*.

Приїзд керівних робітників Комакадемії був використаний для встановлення тіснішого контакту в роботі інститутів ВУАМЛІН'у з інститутами Комакадемії.

По приїзді тов. *Кольмана* були скликані дві наради з його участю: перша нарада членів президії ВУАМЛІН'у і керівних робітників Інституту, на якій тов. *Кольман* повідомив про роботу Президії Комакадемії, зокрема про останнє засідання Президії Комакадемії, присвячене філософському і історичному фронтові; друга нарада тов. *Кольмана* з товаришами, що працюють у галузі природознавства, на якій обговорено ряд важливих методологічних питань сучасного природознавства, зокрема сучасної фізики. З участю тов. *Д. Лур'є* була скликана нарада аграрників, на якій тов. *Лур'є* повідомив про план роботи Аграрного ін - ту Комакадемії. На цій нараді була встановлена повна координація в планах роботи Аграрного ін - ту Комакадемії і ВУАМЛІН'у.

З участю тов. *Н. Ванага* був скликаний актив істориків, на якому обговорено найбільш важливі завдання історичного фронту.

Г. Шахар

В Н.-Д. Інституті філософії ВУАМЛІН'у

Закінчено складати план н.-д. роботи і доведено його до кожного наукового робітника. Велике місце в реалізації планів н.-д. роботи займають науково - дослідні доповіді. Так, 22/III 1934 р. відбулися доповіді: *І. Полякова* — «Расова теорія українського фашизму» і *Є. Фінкельштейна* — «Расова гігієна і марксизм» з виступами т.т. *І. Авола*, *С. Г. Генеса*, *З. І. Гуревича*, *Л. Л. Рохліна* і ін., 9/III відбулася доповідь т. *О. М. Адріанова* — «Закономірності побудови соціалізму», 5/IV — т. *Е. Кольмана* (Москва) — «Єдина фізична теорія матерії. На найближчий час намічено такі н.-д. доповіді — вечір, присвячений 25 - річчю «Матеріалізму і емпіокритицизму» Леніна. Для доповідачів на цю тему на підприємствах і у вишах інститут організував інструктивну доповідь т. *Лєвіка*, яка відбулася 21/III.

Треба зазначити, що громадськість досі широко не повідомлена про цю роботу, чим досягається недостатнє відвідування і активність в обговореннях.

Лінію популяризації рішень XVII з'їзду Інститут здав до друку три газетні і одну журнальну статтю і брошуру, присвячену питанням XVII з'їзду. Також зроблено ряд доповідей про XVII з'їзд на підприємствах.

Крім реалізації основних планів н.-д. роботи інститут розгортає роботу в харківських вишах і н.-д. підприємствах по лінії ТВМД. Так, силами інституту влаштовані доповіді для викладачів діамату і ленінізму: «Висвітлення розвитку Ленінізму і Сталіним матеріалістичної діалектики» (доп. А. З. Васильєва), «Питання діалектики природи в курсі діамату» (С. Ю. Семковський—15/IV). Протягом найближчих місяців намічено ряд прилюдних доповідей, для викладачів діамату і ленінізму.

Інститут своїми силами обслуговує наукових робітників Будинку вчених м. Харкова циклом лекцій з діалектичного матеріалізму. Т.т. Р. С. Левін, А. З. Васильєва, С. Ю. Семковський, А. Ф. Милославин і Ф. А. Гофман працюють над підвищенням рівня марксо-ленінських знань, проробляючи з науковими працівниками основні твори класиків марксизму.

В найближчий час ін-т здає до друку такі праці: «Збірник, присвячений критиці расових теорій фашизму» (т. т. І. Поляков, Є. Фінкельштейн і ін.), стаття т. С. Ю. Вольнова — «Шляхи культурної революції в світі рішень XVII з'їзду ВКП(б) і XII з'їзду КП(б)У», — А. М. Адріанова — «Про закономірності побудови соціалізму».

В річному плані н.-д. роботи інституту основне місце присвячене розробці таких тем: 1) «Ленінський етап розвитку діалектичного матеріалізму і дальше його розвинення тов. Сталіним»; 2) «Диктатура пролетаріату і побудова безкласового соціалістичного суспільства»; 3) «Народження нової людини»; над цією темою працюють три товариші; 4) Критика українського націоналізму і націоналістичний ухил Скрипника». Крім того інститут дає ряд робіт, присвячених методологічним питанням сучасного природознавства.

З основних праць уже в другому кварталі мають вийти такі: *Васильєва А. З.* — «Сталін про методи ленінізму в праці «Про основи ленінізму» і боротьба т. Сталіна за партію» (стаття).

Генатюк Д. Л. — «Шляхи подолання пережитків капіталізму в свідомості людей» — (Брошура).

Вольнов Ю. С. — «Боротьба з націоналізмом на фронті культурної революції» (стаття).

Дорошенко І. Н. — «Проблема соціалістичної культури в другій п'ятирічці (дисертація)».

Семковський С. Ю. — «Ленін і проблема матерії в сучасній фізиці» — перша частина монографії «Менделєєв та його історичне значення» (стаття).

Попов Б. А. — «Особливості класової боротьби на Україні між XVI і XVII партз'їздами (брошура)».

І. Дорошенко

В Н.-Д. Аграрно-економічному інституті ВУАМЛІН'у

Аграрно-економічний інститут провів і провадить чималу роботу, щоб очистити економічний фронт від націоналістичного мотлоху, запесеного контрреволюціонерами Чичкевичем, Білашем, Сліпанським і К^о. Прочитано дві доповіді в ін-ті, видруковано 6 статей у журналі «Більшовик України» та збірнику ВУАМЛІН'у «Знищити український націоналізм на теоретичному фронті», виготовлено до друку ще три статті проти українського націоналізму на аграрному і економічному фронті. Цю роботу проведено, починаючи в листопаді 1933 р.

З інституту взято і виключено націонал-опортуністичне керівництво (Каплан), колишніх троцькістів, що змикалися в українськими націоналістами (Наулов, Скрипченко), схищеного троцькіста Вінокура, що працював на посаді вченого секретаря інституту і який фактично допомагав у роботі контрреволюціонеру Чичкевичу, маючи в останній тісні зв'язки. Крім того, провадиться очистка інституту, за керівництвом партійного комітету і Президії ВУАМЛІН'у, від примиренських опортуністичних елементів.

У першому кварталі 1934 р. інститут провів велику роботу в справі популяризації рішень XVII з'їзду ВКП(б) і XII з'їзду КП(б)У.

Крім пропагандистської роботи написано 5 брошур для партактивіста та колгоспного активу на такі теми:

1. Завдання розгортання товарообороту в світлі рішень XVII партз'їзду — *П. Хайцер*;

2. Тваринництво — першочергова проблема в с. г.-ві — *П. Пасічник*;

3. Виробництво засобів споживання в 2 п'ятирічці — *С. Пасовольський*;

4. Війна, інтервенція і революція в Китаї. — *Г. Кравчик*;

5. Світова економічна криза і депресія. — стаття *Г. Шафар*.

Крім того, виготовлено й адано до друку позапланові три журнальних статті по популяризації рішень XVII з'їзду ВКП(б). Інститут організував наукову допо-

відь т. Лур'є на тему: «Зміцнення артілі — шлях до безкласового соціалістичного суспільства». В обговоренні доповіді взяли участь т.т. Шліхтер, Ефроїмський, Абрамов, Копар та інші. Доповідь відбулася 4/IV.

Протягом квітня - червня будуть прочитані крім доповідей на Ленінській сесії, такі доповіді:

1. Світова економічна криза і депресія — П. Хайцер.
2. Техніко - економічні проблеми кільцювання — Донбас — Наддніпрянщина... в II п'ятиріччі. — П. Суніцький;
3. Підсумки організаційно - господарського зміцнення колгоспів у 1933 р. — О. Г. Шліхтер.

Аграрно - економічний інститут у своєму тематичному плані на 1934 р. головну увагу звертає на монографічні роботи. Будуть опрацьовані: монографія Лозівської МТС, Х.Т.З., а також роботи боротьби в українським націоналізмом на аграрному і економічному фронті.

В другому кварталі Аграрно - Економічний Інститут вдає до друку два збірники: 1) Японський імперіалізм на шляху війни — 10 друк. арк.; 2) Зміцнення артілі та шлях до безкласового соціалістичного суспільства — 4 друк. арк.

П. Пасічник

В Н.-Д. Інституті історії ВУАМЛІН'у

Порядком реалізації рішень XVII партз'їзду написано такі статті:

- 1) Організаційні принципи більшовизму і статут партії. — т. К. Гребенкін.
- 2) Ленін і Сталін про роль партії в завоюванні перемоги революції. — т. М. Редін. Поставлено доповіді:

- 1) Організаційні принципи більшовизму і статут партії. — т. К. Гребенкін.
- 2) Ленінський етап в історичній науці. — т. Арк. Ломакін.

Надруковано статтю тов. Г. Шермана. — «Націоналістична концепція Скрипника в освітленні історії збройної боротьби пролетаріату України за Жовтень» — в збірнику ВУАМЛІН'у — «Знищити український націоналізм на теоретичному фронті».

Підготовлюється до друку: — «Французька комуністична партія в боротьбі за селянство» — т. Л. Ступаченко.

В світлі рішень XVII партз'їзду Інститут перебудовує свою роботу як по лінії тематики роботи, так і по лінії організації роботи (посилення єдиначальності, ліквідація функціоналки, внеосібки зрівнялівки і т. ін.).

Основною роботою на II квартал є складання підручника до історії України. Проведено нараду викладачів істориків про викладання історії.

Широко обговорено стабільну програму в історії України.

Систематично вивчається методи викладання історії.

Над складанням підручника працює колектив авторів у складі т.т. К. Гребенкіна, Т. Скубицького, Е. Абраменко, Г. Шермана, М. Трєсубенко, В. Гурістримба. Накреслено ряд доповідей по лінії ІЧП.

Вже проведено доповідь на тему — «1905 рік в історичній літературі» — тов. Е. Абраменко.

Здано до друку 1-й номер журналу «Історик - Більшовик».

Підготовляється до друку 2-й номер журналу.

При Інституті організована Всеукраїнська комісія по викладанню історії на чолі з т.т. Г. Шерман, М. Пакуль і М. Редін. Головне завдання комісії — допомогти викладачеві історії середньої школи перебудувати викладання громадянської історії в дусі постанов ЦК ВКП(б) та ЦК КП(б)У.

Комісія складається з груп: середньої школи, вищої школи та наочних приладь.

При Держуніверситетах організуються обласні філії історичної комісії.

Інститут приймає активну участь в роботі секретаріату комісії «Історії громадянської війни» при ЦК КП(б)У.

К. Гребенкін

В Н.-Д. Інституті радбудівництва і права ВУАМЛІН'у

На основі рішень XVII з'їзду ВКП(б) і XII з'їзду КП(б)У, вказівок тов. Постішева, давих у його виступі від 14 січня 1934 р. в ВУАМЛІН'і, Науково - дослідний інститут радбудівництва і права почав перебудовувати свою роботу.

Найважливіші завдання Інституту такі:

1. Розчистка до кінця фронту радянського будівництва і права від усякого роду націоналістичної контрабанди та інших ворожих теорій; 2) розгортання творчої позитивної розробки проблем соціалістичного будівництва і досвіду класової боротьби; 3) дальше розроблення марксо-ленінської спадщини (особливо праць т. Сталіна) і 4) популяризація вчення Леніна і Сталіна в галузі держави і права.

У минулому в Науково - дослідному ін - ті радбудівництва і права довго орудували націоналісти - контрреволюціонери, члени УВО (Лозинський, Ромашок, Романшин, Демчук, Чехович й інші). Ці контрреволюціонери, пролізши в Інститут і прикриваючись маскою «науки», — на ділі розробляли плани збройного повстання проти радянської влади. Старе керівництво Інституту не тільки не боролось з цими агентами німецької і польської контррозвідки, а було (П. Трубласвич) в близьких з ними зв'язках, будучи безпосередніми їх помічниками. Трубласвич давав до їх контрреволюційних книг свої передмови і протягував їх «у світ» та всяко їм допомагав. У своїх роботах Трубласвич сам протягував систему націоналістичних поглядів, що перешлітаються в соціал - фашистськими, троцькістськими, правоопортуністичними перевертеньнями. Справа Жагелева, Мураховського і інших (існі виключених на лав партії), що об'єктивно були помічниками контрреволюційних елементів, покаже, наскільки потрібна ще боротьба проти решток націоналістів і їх «охвістя». Інститут нині продовжує чистку рядів наукових працівників від непридатних з наукового погляду елементів. Інститут зробив у справі розчистки фронту покищо мало. Тут стоять ще великі завдання. Виступи української делегації в січні 1934 р. в Москві на Ленінській сесії Комнадемії (промова т. Постоловської Т. про стан і завдання теоретичного фронту радянської України), — ряд журнальних і газетних статей, декілька прилюдних доповідей — усе це тільки початок роботи Інституту в галузі розчистки фронту від усякої націоналістичної контрабанди в галузі теорії.

Почата перевірка літератури в радянського будівництва і права з метою виявлення націоналістичної контрабанди ще не закінчена. Треба до кінця викрити протягувану націоналістами і націонал - ухильниками ворожу марксистові - ленінськомі концепцію в питаннях пролетарської диктатури і радянського права. Інститут своєчасно не виявив ворожих концепцій у роботах комісії ВУАН з питань звичасового права. В пресі лише вараз приступили до викриття робіт. Крижановського, який кооперативне законодавство тимчасового уряду вважає за неперевищений вразок; до викриття робіт Фалькевича про радянську конституції, які з початку до кінця пройняті націоналізмом. У ряді переглянутих номерів журналу «Радянська Україна» за останні роки виявлені націоналістичні помилки в окремих статтях. Виявлено ряд помилко націоналістичного характеру в працях Пригова.

Усі ці факти говорять про необхідність глибше розчистити всі ділянки фронту радянського будівництва і права від націоналістичної контрабанди. Інститут повинен навколо цієї роботи мобілізувати викладачів вишів і студентство, а також робітників практиків у галузі радянського будівництва і права як у центрі, так і на периферії.

План Інституту на 1934 рік побудовано на основі рішень XVII з'їзду ВКП(б) і рішень XII з'їзду КП(б)У. Вказівки т. Сталіна на січневому пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б) про те, що тепер нам потрібна «сильна і могутня диктатура пролетаріату», його вказівки на XVII з'їзді про те, що безкласове соціалістичне суспільство може бути збудоване «зусиллями всіх трудящих мас, шляхом посилення органів диктатури пролетаріату, шляхом розгортання класової боротьби, шляхом знищення класів, шляхом ліквідації решток капіталістичних класів у-болях з ворогами як внутрішніми, так і зовнішніми» повинні стати програмою роботи Інституту радбудівництва і права.

Основною ланкою плану Інституту на 1934 р. є глибока розробка питань, зв'язаних з завданням зміцнення всієї системи диктатури пролетаріату. Перебудова державного апарату в світлі рішень XVII партз'їзду, проблеми пролетарського демократії, завдання рад у боротьбі за більшовицькі колгоспи і заможних колгоспників, у боротьбі за розгортання товарообороту і реконструкцію транспорту, завдання піднести роль секції і депутатських груп рад — усі ці питання знайшли місце в плані Інституту.

Інститут накреслив розробку питань перебудови керівництва, управління і організації народного господарства в світлі рішень XVII і XII з'їздів партії; питань охорони соціалістичної власності, питань договірних відносин між МТС і колгоспами; в план Інституту включено для розробки і питання радянської кримінальної політики, як одного із знарядь зміцнення радянської держави. Такі теми як: «Завдання органів юстиції в світлі рішень XVII і XII партз'їздів», «Радянське кримінальне право в реконструктивний період», «Кримінальна політика в боротьбі за вугілля», «Кримінальна політика в боротьбі з шкідництвом у колгоспах», «Радянська виправно - трудова політика в справі перевиховання в'язнів», — є провідними темами на цій ділянці роботи Інституту.

Одним з найважливіших завдань Науково - дослідного інституту є розробка марксо-ленінської спадщини, висвітлення сучасного етапу розвитку марксизму - ленінизму тов. Сталіним. Розв'язання т. Сталіним ленінського вчення про диктатуру пролетаріату, вчення про партію, як керівну, напрямну силу всієї системи диктатури пролетаріату, розв'язання тов. Сталіним ленінського вчення про радянську владу як державну форму

диктатури пролетаріату, про пролетарську демократію, про радянський державний апарат, про радянське право і революційну законність — усі ці і інші питання повинні притягти увагу й сили наукових працівників Інституту.

Здійснюючи вказівки тов. Постишева про необхідність глибокого розроблення праць т. Сталіна, який вніс колосальний, невичерпний вклад у скарбницю марксизму, Інститут включив в план своїх робіт такі теми, як «Розв'язання Сталіним марксо-ленінського вчення про диктатуру пролетаріату», «Розв'язання Сталіним марксо-ленінського вчення про власність», «Сталін як теоретик національного питання» і ін.

Інститут радбудівництва і права бере у центр своєї уваги також питання постави правової освіти на Україні, питання готування кадрів, питання видавання популярних марксо-ленінських підручників і стабільних програм для всієї системи правової освіти.

Вказівки т. Кагановича на XVII партз'їзді, вказівки т. Попова М. М. на зборах ВУАМЛІН'у в питаннях про стабільні програми і підручники, в першу чергу стосуються до нашого фронту радбудівництва і права. Відомо, що агенти чужоземної контррозвідки — Лозинські, Демчук, Чичкевичі, Юринці, Романюки і інші чимало нашкодили і в своїй викладацькій роботі. Тільки недавно у Всеукраїнському комуністичному ін-ті радбудівництва і права була вилучена програма з курсу «Радянська держава», складена Трубласвичем, у якій протягувалася троцькістська контрабанда в питаннях пролетарської диктатури.

Пропаганда марксизму - лєнінізму в галузі радянської держави, права і революційної законності ще досі не стала складовою частиною роботи Науково-дослідного інституту. В цій-галузі Інститут накреслює видання масових популярних брошур, проведення прилюдних доповідей, використання для цієї мети радіо, заочного навчання тощо.

Розпочата перебудова роботи Інституту вже дала позитивні наслідки. Боротьба за трудову дисципліну і високу якість продукції має дуже важливе значення в дальшій роботі Інституту. До недавнього часу в Інституті був такий стан, що люди «рахувалися» по 2 — 3 роки науковими працівниками, діставали систематичну зарплату і не давали ні одного друкованого рядка, а та продукція, яка виходила, була надзвичайно низької якості, а іноді окремі роботи містили в собі явні перекручення марксизму - лєнінізму. Інститут під керівництвом президії ВУАМЛІН'у розробив тепер ряд заходів, щоб підняти і зміцнити трудову дисципліну.

Науково-дослідний інститут радянського будівництва і права, під керівництвом ЦК КП(б)У повинен стати дійсним центром більшовицької теоретичної розробки питань радянської держави, радянського будівництва і права, зв'язуючи свою роботу з практикою будівництва і зміцнення радянської держави і державного апарату.

К. Сизонов

В літературній комісії ВУАМЛІН'у

В першому кварталі 1934 р. літкомісія виконала певну роботу в зв'язку з популяризацією рішень XVII партз'їзду. Тов. Щупак зробив дві доповіді на тему «Доповідь т. Сталіна на XVII з'їзді партії і завдання літератури» на зборах письменників Харкова та Києва.

Тов. Каганович прочитав доповідь — «Рішення XVII партз'їзду і завдання мовознавчого фронту» на зборах в ХДУ.

В плані боротьби з націоналізмом на засіданні літкомісії вислухано доповідь про контрреволюційно-націоналістичні літературні роботи Федчишина. В обговоренні доповіді т.т. Обідного та Міфлюна і викритті шкідницької суті робіт Федчишина взяли участь наукові робітники літкомісії та аспіранти літвідділу ІЧП. В травні ц. р. закінчується готування збірника «Проти націоналізму», в який увійде вісім статей про націоналістичний ухил Скрипника, контрреволюційний націоналізм Хвильового, Ріпницького, Винниченка, про націоналістичну фальсифікацію Шевченка й інше.

Більшість статей уже виготовлено.

Включаючись у підготовку до Всеукраїнського та Всесоюзного з'їздів радянських письменників, літкомісія провела нараду критиків, на якій виступив в доповіддю т. Щупак. В обговоренні доповіді взяло участь дванадцять товаришів, що піддали критиці хлби критичного фронту.

В квітні відбувся вечір молодих письменників, на якому про творчість молодих письменників зробили доповіді т.т. Корняк, Йосипчук, Каганович, Соколов.

В. Щупак

Виробнича нарада аграрників при президії ВУАМЛІН'у

Аграрно-економічний інститут ВУАМЛІН'у організував 4/IV прилюдну доповідь директора Аграрного інституту Комакадемії тов. Лур'є Д. на тему: «Зміцнення артілі — шлях до безкласового соціалістичного суспільства».

Стенограма доповіді і виступів по доповіді підготовлюється до друку окремим збірником.

5/IV була організована зустріч наукових робітників аграрників ВУАМЛІН'у з т. Лур'є в присутності президента ВУАМЛІН'у тов. Шліхтера О. Г. та віцепрезидента ВУАМЛІН'у тов. Даєніса О. П. На цій нараді були обговорені плани роботи Аграрного інституту Комакадемії та Аграрного сектора ВУАМЛІН'у, проведено обмін досвідом н.-д. роботи та накреслено форми зв'язків у науковій роботі між Аграрним інститутом Комакадемії та Аграрним сектором ВУАМЛІН'у.

У своїй інформації про план Аграрного інституту тов. Лур'є зазначив, що їх план побудований на поділі праці і кооперуванні щодо окремих тем з двома іншими центральними інститутами: Радгоспним і Колгоспним інститутами системи с.-г. Академії ім. Леніна.

В плані Аграрного інституту на 1934 р. поставлено такі проблеми:

1. Що дала Жовтнева революція селу

Ця проблема включає два періоди: 1) Жовтневу революцію і ліквідацію поміщиків; 2) суцільну колективізацію і ліквідацію на цій основі куркульства як класу. У розробці Інститут авертає головну увагу на другу частину даної проблеми.

Аграрний інститут передбачає розгорнути велику роботу над складанням історії колгоспного будівництва. До опрацювання історії колективізації Аграрний інститут має на увазі притягти ряд н.-д. інститутів республіканського, крайового та обласного масштабу, в тому числі і Аграрний сектор ВУАМЛІН'у. На зазначену тему Аграрний інститут почав розробляти широку програму, яка до 1/V буде розіслана, як проект, інститутам. Складовою частиною цієї теми є монографії окремих МТС і колгоспів. Одну з таких монографій Аграрний інститут уже видав до XVII з'їзду ВКП(б) під назвою «Социалистическое животноводство на под'єме». Це монографія Колгоспу «Большевик» Московської області.

2. Проблема економіки зернових і тваринницьких радгоспів

З цієї проблеми буде цього року дано 3 монографії радгоспів — одного зернового й двох маслорадгоспів. Цю проблему проробляє Аграрний інститут в кооперації з Радгоспним Інститутом. До кожної монографії організуються три візди в радгоспи, 1) під час весняної посівної кампанії строком на 1 місяць, 2) в період збиральної кампанії і 3) в період підведення підсумків господарського року та вивершення хлібоздачі.

Паралельно з монографічним дослідженням радгоспів організуються опрацювання масових матеріалів на ці теми (звіти радгоспів, статистичні дані ЦУНХУ, Наркомрадгоспів та політуправи). Аграрний інститут досліджує за матеріалами зазначеної проблеми такі теми:

а) Система і методи планування в радгоспах.

б) Аналіз виробничих витрат та їх структура.

в) Проблема робочої сили в радгоспах (форми зарплати, методи вербування і закріплення кваліфікованих робітників, ліквідація сезонності і т. д.).

Крім цих питань, у проблемі економіки зернових і тваринницьких радгоспів розробляються питання поєднання зернового господарства і тваринництва, питання репродукції стада тощо.

3. Проблема рентабельності МТС і колгоспів

З даної проблеми зараз Аграрний інститут готує до друку роботу Нікуліхіна. Крім того, заплановано написати монографію Токаревської — МТС в районі ЦЧО. Велика робота з проблеми рентабельності МТС і колгоспів буде закінчена взимку 1935 р. Крім цих основних проблем, Аграрний інститут Комакадемії розробляє в 1934 р. питання осідання кочовиків у Казахстані та ряд індивідуальних тем.

В науковій роботі Інституту беруть активну участь аспіранти АІЧП, порядком виробничої практики працюючи над монографіями радгоспів і колгоспів. Два аспіранти, що закінчують ІЧП, працюють в Аграрному інституті над такими темами: 1. Артільна

форма колгоспів (т. Уральський), 2. Система машин у сільському господарстві (т. Лівітанус). Ці теми є одночасно дисертаційними роботами цих аспірантів.

У своїй науковій роботі Аграрний інститут використовує кореспондентську мережу, що складається з 120 постійних кореспондентів, головню в робітників політвідділів МТС і радгоспів. Кореспонденти надсилають до Інституту як на вимогу Інституту, так і в власній ініціативі цінні матеріали, потрібні для розроблення теми. Робітники політвідділів надсилають також газети, які видають політвідділи МТС і радгоспів. Ряд цих кореспондентів втягнуто безпосередню в наукову - дослідну роботу на договірних засадах. Протягом 1933 і 1934 р.р. вже відбулося 10 наукових доповідей та повідомлень окремих кореспондентів. Деякі з цих доповідей літературно оформлені і видруковані (договір т. Саріса — журнал «На аграрному фронті» № 5 1933 р., брошура Воротацького «О методах учета урожайности» і т. д.).

У цьому році Аграрний інститут розпочав організацію опорних пунктів у ряді МТС і радгоспів, де є кореспонденти.

В підсумковій частині своєї інформації т. Лур'є підкреслив, що Аграрний інститут Комкадемії надзвичайно зацікавлений у налагодженні систематичного й тісного зв'язку в науковій роботі в Аграрно-економічному інституті ВУАМЛІН'у.

Ці зв'язки мають проходити по лінії спільної роботи над вивченням історії колективізації в СРСР, по лінії спільного опрацювання теми освоєння нової техніки в сільському господарстві та перетворення с.-г. праці на відміну індустріальної. Нарешті, треба налагодити тісні зв'язки в журналом «На аграрному фронті». За 1933 р. редакція журналу не одержала від наукових робітників України жодної кореспонденції. Журнал «На аграрному фронті» буде тепер виходити систематично (10 номерів на рік, з них два подвійних) і аграрники ВУАМЛІН'у повинні надсилати до нього свої статті.

Вчений секретар Аграрного сектора Аграрно-економічного Інституту ВУАМЛІН'у зробив на цій нараді інформацію про роботу сектора в І кварталі та доповів про план роботи сектора протягом 1934 р. В своїй інформації він зазначив, що колишнім Аграрним інститутом, на базі якого організовано Аграрний сектор, керував націоналіст-контрреволюціонер Білаш, який по шкідницькому спрямовував роботу Інституту. За останній час проведена впачна розчистка аграрного фронту УСРР від націоналістичних концепцій. Сектор і далі викриває і очищає аграрний фронт від націоналістичного мотлоку, виходячи з того, що український націоналізм є на даному етапі на Україні головною небезпекою.

Аграрний сектор працює в 1934 р. над монографією Лозівської МТС.

Крім матеріалів МТС, будуть використовуватися матеріали НКЗС, політуправи і УНГО. Наукові робітники, які працюють над монографією, не менше 3 місяців будуть працювати безпосередню в МТС. В розробку включаються також робітники політвідділу та частина спеціалістів МТС. У кінці господарського року буде проведено судильне обслідування колгоспів, обслуговуваних даною МТС, і колгоспників.

Друга проблема, над якою працює аграрний сектор, — це шляхи розвитку тваринництва на Поліссі.

Ця проблема опрацьовується по двох лініях. Поперше, на матеріалах вибіркового експедиційного дослідження 13 районів Полісся, проведеного в 1933 р., подруге, буде написана монографія одного колгоспу тваринницького виробничого напрямку. Ця проблема влючається в комплекс великої проблеми Полісся, над розробкою якої працюють цього року на Україні ВУАН і цілий ряд н.-д. інститутів.

Крім зазначених проблем частина наукових робітників Аграрного сектора працює над окремими темами.

Аграрний сектор досі ще не налагодив систематичних зв'язків в політвідділах МТС і радгоспів. Немає покищо й кореспондентської мережі. Керівництво сектора розробляє тепер організаційні питання в справі налагодження систематичного зв'язку з МТС і їх політвідділами. Вже спроектовано спеціальний збірник на тему «Підсумки проведення весняної засівкампанії та організація збиральної кампанії МТС, 1934 р.» Авторами цього збірника є начальники політвідділів МТС. Організація і видання зазначеного збірника буде першим реальним впливом зв'язку Аграрного сектора ВУАМЛІН'у з політвідділами МТС. У підсумковій частині інформації вчений секретар Аграрного сектора зупинився на формах зв'язку сектора в Аграрним інститутом Комкадемії. Пов'язання програм монографічного дослідження МТС і колгоспів на всі теми і особливо на тему освоєння нової техніки в с.-г.-ві, виключення наукових робітників Аграрного інституту в окремі теми Аграрного сектора ВУАМЛІН'у, періодичні доповіді наукових робітників Аграрного інституту в ВУАМЛІН'і і робітників Аграрного сектора в Аграрному інституті Комкадемії, систематичний обмін досвідом роботи — це ті реальні форми зв'язку, які треба в цьому році здійснювати.

Розробкою монографій окремих колгоспів і МТС Аграрний сектор влючається в тему «Історія колгоспного будівництва», а далі по цій лінії треба організувати ширшу роботу над історією колгоспного будівництва в УСРР.

В обговоренні інформації взяли участь президент ВУАМЛІН'у тов. Шліхтер О. Г. та віцепрезидент т. Дзеніс О. П., які зупинилися на питаннях зв'язку Аграрно-еконо-

мічного інституту ВУАМЛІН'у в Аграрний інститут Комкакадемії, питаннях опрацювання монографій колгоспів і МТС кооперування з іншими інститутами щодо розробки окремих тем та питань експедиційного вибіркового дослідження колгоспів у 1934 р.

Після обговорення нарада ухвалила основні принципи пов'язання роботи Аграрного сектора ВУАМЛІН'у з Аграрним інститутом Комкакадемії та кооперування в роботі теми — «Історія колгоспного будівництва в СРСР».

Нарада аграрників ВУАМЛІН'у в директором Аграрного інституту Комкакадемії т. Лур'є має серйозне значення в дальшій роботі Аграрного сектора. Ця зустріч кладе початок тісного зв'язку в н.д. роботі між двома колективами аграрників.

П. Пасічник

В Комуністичній академії

Лютий, березень, квітень 1934 р. пройшли в Комуністичній Академії під знаком перебудови роботи відповідно до рішень XVII партз'їзду. Рішеннями з'їзду зумовлюється і дальший напрям наукової роботи.

Інститут філософії Комкакадемії випускає в 1934 р. три великі роботи, спрямовані проти релігійних пережитків. У видавничому плані інституту на 1934 р. намічено праці з філософії фашизму й соціал-фашизму. Одна з цих праць — науково-популярна праця т. Вольфсона «Ідеологія загніваючого капіталізму» — вже готова й має в квітні обговорюватися в інституті. У виробництві є збірник «25 років «Матеріалізму й емпіріокритицизму» Леніна», збірник матеріалів про наукову сесію Інституту, присвяченій 50-річчю Карла Маркса, переклад «філософії права Гегеля з передмовою Германа, переклад «Пролегомени» Канта під редакцією Сараджєва й «Фрагментів» Демокріта під редакцією Баммеля та переклад вибраних творів Прістлі. Ці роботи найближчим часом вийдуть в друку. Крім того, на редакції є філософський словник, «Філософія природи» Гегеля і докритичні твори Канта. У травні буде закінчена монографія Горюшина «Галілей і його епоха» (перша частина роботи з історії механіки). У першому кварталі Інститут випустив книгу Адам'яна «Каутський у боротьбі з матеріалістичним розумінням історії».

23 березня відбулася наукова доповідь т. Лупшоло «Уріель-д'Аоста». Мета доповіді — висвітлити історичну роль Урієля д'Аости, як одного з мислителів раннього періоду розвитку буржуазії. 31 березня Інститут організував з участю Інституту історії природознавства МДУ вечір пам'яті Геккеля. Тов. Максимов, Левін і Матвєєв, що вступали на вечорі з доповідями, зупинилися на значенні Геккеля, як активного борця за науковий світогляд, за матеріалізм і атеїзм, що завжди умів поєднати теоретичну роботу з актуальними питаннями боротьби з попівщиною.

В червні відбудеться наукова сесія інституту, присвячена 12-річчю виходу в світ «Матеріалізму й емпіріокритицизму» Леніна.

Аграрний інститут готує до друку роботу Уральського «Артіль і комуна». У квітні закінчуються роботи: Нікуліхіна «Рентабельність колгоспів» і Бумбера «Питання сільського господарства на XVII партз'їзді». У травні має бути закінчена науково-популярна брошура Уральського «Артіль і комуна». В першому кварталі вийшла книга Нікуліхіна «Соціалістична реконструкція сільського господарства в першій п'ятирічці», Уральського, Лібкінда і Седова — «Соціалістичне тваринництво на піднесенні» і підручник «Політична партія на селі» — Нікуліхіна і Лур'є. Друкується брошура Вороніцького — «Досвід соціалістичного обліку врожайності».

За перший квартал 1934 року Аграрний інститут провів у Комкакадемії 7 наукових доповідей: «Підсумки врожаю в 1933 р.» — т. Осінського, «МТС у розвитку і здійсненні кооперативного плану Леніна» — т. Нікуліхіна, «План розвитку сільського господарства в другу п'ятирічку» — т. Гайстера, «Зрошення Південного Сходу і проблема Великої Воляги» — академіка Александрова, «Осідання кочовиків» — т. Погорельського, «Підсумки боротьби за врожайність у 1933 р.» — т. Павлова (нач. політвідділу Черепанівського зернорадгоспу, Зах. Сибір), «Боротьба за поширення перепродукцію поголів'я» — т. Макеєва (нач. політвідділу свинорадгоспу БСРР). Три наукові доповіді, проведені в квітні (т. Потапова — «Основні завдання тваринництва в другу п'ятирічку», т. Уральського — «Про переростання артілі у вищу форму», т. Нікуліхіна — «За соціалістичну рентабельність колгоспів і шляхи її підвищення»), присвячені виключно реалізації рішень XVII з'їзду партії. Інститут взяв участь також і в організованих Комкакадемією вивіанх доповідях. Директор інституту т. Лур'є виїжджав до Харкова, Дніпропетровська, Запоріжжя в доповіддю «Зміцнення артілі — шлях до безкласового соціалістичного суспільства», — тов. Райський виїжджав до Воронежа і Липецька, де виступив з доповіддю «Переростання у вищу форму».

Інститут літератури і мистецтва до XVII партз'їзду випустив збірник «Радянська література на новому етапі». Тепе Інститут готує збірник «Образ більшовника в ра-

длянський літературі». Крім того, за перші квартал інститут випустив такі праці: «Ленін і літературознавство» — Луначарського, «Історія мистецтва старовини» — Вінкельмана з передмовою Лівшица, «Творчий шлях Шіллера» — Шіллера, «Роза Люксембург про літературу» — Нусінова й Брейтбурга. У виробництві с: праця Старцева про Дос-Пассо, Ремпеля — «Мистецтво Азербайджана, Вірменії і Грузії», монографія Федорова — Давидова про Перова, його ж — «Про російське мистецтво 60 років», праця Шіллера про поезію німецької революції 1848 р., Лівшица — «Ленін про культуру й мистецтво», Перімової — «Творчість Флобера», Амаглобелі — «Драматургія великих боїв», літературно-критичні праці Мерінга з передмовою Лукача, а також дві колективні праці — підручник з історії західної літератури епохи імперіалізму й «Історія російської літератури епохи промислового капіталізму». На редакції є «Проблема театру в естетиці Дідро» — Чалої, «Поети липневої революції» — Даділіна, «Загальна криза капіталізму і література в Франції» — Анісімова, «Некрасов, поет революційної демократії» — Єгоріна, «Літературознавство і мистецтвознавство в дожовтневій «Правді» — Брейтбурга, «Фашізм і культура» — Лівшица і ряд статей для першого номера збірника і для «Історії радянської літератури».

В Інституті літератури і мистецтва відбувся за січень — квітень 1934 р. ряд цікавих доповідей, диспутів і дискусій. На особливу увагу заслуговує Пушкінська дискусія, де в доповіддю виступив т. Кравченко, визначаючи в ній творчість Пушкіна на всіх етапах його розвитку як творчості представника буржуазного дворянства, що капіталізується. Більшість товаришів, що виступали в дискусії, погодилися з точкою зору т. Кравченка. Детальніша розробка соціально-політичного і художнього обличчя Пушкіна повинна бути завданням спеціальної Пушкінської комісії, створеної при Комакадемії. Великий інтерес з боку широких мас радянських художників і глядачів викликав диспут про натуралізм і реалізм у живописі, що відбувся при активній участі наукових співробітників Інституту літератури і мистецтва і притягнув не тільки критиків — мистецтвознавців, а й літераторів та художників. На диспуті обговорено основні проблеми соціалістичного реалізму і використання художньої спадщини минулого. Ряд доповідей — «Маркс Дворжак і феодальне мистецтво» — т. Маца, «Генріх Вельфлін — ідеолог німецького формалізму» — т. Ремпеля і «Вільгельм Воррінгер — ідеолог німецького експресіонізму» — т. Недошвіна — був продовженням серії доповідей про сучасних теоретиків буржуазного мистецтвознавства. Вивчення перелічених вище мистецтвознавців має тим більше значення, що їх роботи є основними підручниками до вивчення мистецтва Антики, Ренесансу, середньовіччя. Крім того, Інститут провів ще декілька цікавих доповідей (Дробінського — «Література французького ремесництва мануфактурного періоду», Соколової — «Про рисунки Серова», Анікста — «Література сучасної Америки», Ремпеля «Руський модерн»), дискусію про Некрасова і диспут про проєктовагу поставу «Єгипетських ночей» Таїрова; а також три вечори — вечір пам'яті Маяковського, вечір українських письменників і вечір, присвячений дворіччю постанови ЦК ВКП(б) про ліквідацію РАПП'у.

* * *

Здійснення вказівок тов. Сталіна про завдання історичної науки і зокрема завдання викладання історії у вищій і середній школі вимагас лямнаїшвидшої перебудови історичного фронту. 13 березня ц. р. відбулося засідання президії Комакадемії з активом істориків присвячене завданням науково-дослідної роботи в галузі вивчення історії. Тов. Стецький, що виступав з повідомленням про стан викладання історії, відзначив відставання цього фронту, яке впливається зокрема в нехтуванні конкретними історичними фактами, конкретно історичною канвою, в підміні історії «соціологією», і заохочує увагу Комакадемії та її Інституту історії на потреби створити справжні марксистські підручники, що дають живу, конкретну історію, а не голі схеми історичних періодів.

В зв'язку з постановою ЦК ВКП(б) і Раднаркому про викладання історії у вищій і середній школі, *інститут історії* Комакадемії приступас найближчим часом до створення двох основних підручників — одного елементарного курсу для семіричків і ширшого курсу для десятирічків. Крім того передбачається створити ряд окремих посібників до цих підручників — маленьку бібліотечку, хрестоматію з літературно-побутовим матеріалом для середньої школи, карти тощо.

В квітні ц. р. при Інституті історії Комакадемії створена комісія в справі викладання історії, під головуванням т. А. М. Панкратової. У завдання комісії входить розроблення теоретичних і практичних питань викладання історії як у середній школі, так і в вишах, організація і планування роботи з методики історії у вишах і науково-дослідних установах, поставу критико-бібліографічної роботи з питань викладання історії і організація методичної допомоги вчителів.

Інститут підготував до друку «Історію Росії найдавніших часів» М. Н. Покровського під редакцією Ванага. У травні буде закінчена бібліографія з історії робітничого класу Нечкіної (з участю групи лаборантів) і науково-популярна робота Кора «Від першого комуністичного суботника до соціалізму мільйонів». Тепер є на редакції

праці: Чаадаєвої «Фронт в 1917 р.» (монографія), Фрейдліна — «Від робітничого контролю до робітничого управління», Анатольєва — «Початки марксизму в Росії», Єфімова — «До історії капіталізму в Америці», Даліна — «Масовий робітничий рух у передвоєнній Франції» (друга частина монографії), Авербуха — «Російська інтервенція в Угорщині», Лур'є — «Заснування другого Інтернаціоналу», Міліціної — «Боротьба течій у загальній конфедерації праці», Хвостова — «Історія зовнішньої політики Німеччини (до 1904 року)», а також «Історія заводу «Серп і Молот» і «Історія Трьохгорної мауфактури». Цими днями Інститут випускає збірник автобіографій червоноармійців «Москва у Жовтні», вступною статтю Чаадаєвої. Друкується також брошура Ленешинської — «Боротьба авглійського пролетаріату проти інтервенції», два томи чотиритомника з «Російської історії» Покровського, перший том бібліографії з історії пролетаріату в епоху царизму, архівна картотека з історії пролетаріату, збірник статей «Історія Ленських подій» і два підручники — колективний підручник з історії профриту і підручник Ванга — «Нариси історії народів СРСР».

В першому кварталі Інститут історії випустив збірник «Соціалістичний рух у Франції» під редакцією Лукіна, що дає оцінку розвитку французького робітничого руху на окремих етапах і характеристику різних партій і течій усередині соціалістичного табору. На особливу увагу заслуговує випущена в березні популярна брошура Нечкіної «Як жили селяни за царя». Ця брошура, що її читали в Будинку селянина і потім обговорювали в Партвидаві, була визнана за добру науково - популярну працю, що являє великий крок уперед у справі наближення наукової роботи до мас.

* * *

Інститут радянського будівництва опублікував за перший квартал праці: Криленка — «Ленін про суд», Павлова і Лібкінда — «Досвід боротьби за зміцнення тваринницьких колгоспів», Фіріна — «Підсумки Білomorбуду», Грішина — «Соціалістична організація та дисципліна праці і питання радянського трудового права», Булатова — «Кримінальна політика епохи імперіалізму», і два збірники — «Маркс і пролетарська держава» — під редакцією Пашуканіса і «Питання радянського будівництва» — під редакцією Челяпова й Алімова. Крім того, інститут випустив переклад стенографічного звіту першого німецького З'їзду робітничих і солдатських рад і другу частину бібліографічного довідника «Держава і право». Здано до друку «Програму в трудового права» Бритицького і збірник «Всесоюзний староста М. І. Калінін».

Порядком методологічного керівництва справою готування кадрів радбудівників і правовиків Інститут радянського будівництва і права Комакадемії з участю відділу готування кадрів Наркомосту РСФРР і ВЦВК веде дослідження інститутів радянського будівництва і права в Москві, Казані й Саратові. Питання про вироблення конкретних форм притягнення периферійних інститутів до спільного теоретичного розроблення штань радянського будівництва та права і участі цих інститутів у виконанні виробничого плану ІРБП Комакадемії — є також темою планової наради в периферійних науково - дослідних інститутах, скликаної ІРБП 13 квітня ц. р.

Відповідно до рішень XVII партз'їзду в організаційних штанях ІРБП включився в роботу центральних органів, виділивши працівників Інституту до комісії партійного контролю в справі перевірки проведення закону про якість продукції, і в роботу комісії партконтролю в справі перевірки готовості сілзвод до сібви. Крім того Інститут взяв участь у перебудові деяких наркоматів (НКВП, НКЛП, НКПостач, НКЗ) на основі рішень XVII партз'їзду, а також відрядив одного з своїх наукових співробітників для дослідження структури й організації держпарату національних республік у Закавказзі. Інститут подав також до директивних органів записку про організацію крайового радянського апарату.

Дирекція й бюро осередку ІРБП вирішили встановити в місячний строк, для забезпечення систематичного зв'язку в наркоматах, договірні відносини в питаннях розроблюваної тематики в держкабінетражем, Наркомземом, ВЦПС, НКЮ і прокуратурою Союзу, ЦВК'ом і ВЦВК'ом, Наркомзовнішторгу, Наркомзаксправ і ВККІ, передбачивши в договорах фінансування цими наркоматами планової роботи на їх замовлення. 21 травня відбулася сесія *Інституту радянського будівництва і права*. Сесія заслухала доповідь т. Пашуканіса «Реконструкція держпарату і боротьба з бюрократизмом» та доповідь тов. Криленка — «Питання кримінальної політики» і ряд виступів на основі доповідей.

Докладний звіт про сесію буде подано в наступному числі журналу.

* * *

Інститут економіки випустив у першому кварталі книгу Блюміна — «Капіталістичне комбінювання», Неймана — «Шляхи розвитку радянської торгівлі», Файна — «Соціал - фашисти про СРСР», хрестоматію міського будівництва і збірник статей під редакцією Васютіна і Ковалевського в питань економічної географії. Крім того, до XVII парт-

з'їзду інститут випустив роботу Кривіцького «Праця в країні рад», збірник «Технічна реконструкція народного господарства СРСР у першій п'ятирічці» під редакцією Грановського й ін., «Праця в першій п'ятирічці» під редакцією Кривіцького й «Етапи економічної політики СРСР» під редакцією Вайсберга, Квірінга і Савельєва. У виробничстві є книга Зімана — «Економічна географія капіталістичного світу», Косяченка — «До проблеми репродукції і балансу народного господарства СРСР», Розенберга «Курс історії економічної думки на Заході», — Слудькіної — «Критика соціал-фашистської теорії Гільфердінга», збірник під редакцією Розенберга «Про люксембургіанство», хрестоматія в питань соціалізації під редакцією Смулевича й економічний том Чернишевського. У травні будуть закінчені підручники: «Економіка радянської торгівлі», — «Ней-манша, Гатовського, Ноделя і Печатнікова, «Економіка праці» — Кривіцького і підручник в економічній географії.

По лінії наукової пропаганди в першому кварталі 1934 року Інститут економіки провів цілий ряд доповідей. По імперіалізму були прочитані доповіді: «Фінансовий капітал» (т. Раутберг), «Монополія і конкуренція» (т. Мендельсон), «Закон нерівномірного розвитку капіталізму (т. Дворкін) і «Сучасний розділ світу» (т. Радек). Основна суть усіх цих доповідей полягала в пропаганді ленінської теорії імперіалізму і покаві процесу дальшого загинивання капіталізму. Декілька доповідей були присвячені сучасній світовій криві. Тов. Ільохов виступив в доповіддю «Марксозна теорія крив і історія капіталістичних крив», т. Леонтьєв вробив доповідь на тему «Загальна криза капіталізму», тов. Іоельсон — «Сучасний етап крива капіталізму», тов. Трахтенберг — «Сучасна кредитна і валютна криза. Цикл доповідей в економічній політиці був присвячений головню питанням, що стояли на XVII партз'їзді: «Основні завдання другої п'ятирічки» (тов. Бурілін), «Соціалістична індустріалізація в другу п'ятирічку» (Тов. Квірінг), «Сільське господарство в другу п'ятирічку» (т. Гайстер), — «Завдання транспорту на сучасному етапі» (т. Захаренко), — «Житєвий рівень трудящих СРСР» (т. Кривіцький), — «Радянська торгівля на сучасному етапі» (т. Гатовський) і ряд інших доповідей. Крім того, слід відзначити також ряд доповідей на загально-теоретичні теми: «Предмет і метод політ. економії» т. Дукора, — «Закономірності розвитку докапіталістичних формацій» — т. Островітєнова, — «Диктатура пролетаріату, як осівна економічного розвитку» — т. Пільмейстера і «Економічна програма соціал-фашизму» — т. Рубінштейна; трое наукових робітників інституту виїжджали в доповідями в Білорусію, Бобрини й Крим.

Інститут світового господарства готує до друку книгу Файнгара — «Основний капітал і капіталовкладення в німецьку промисловість». Друкується праця Розмана — «Проблема раціоналізації в період крива», Єрусалімського і Ратнера — «Франко-німецькі суперечності». Найближчим часом виходить праця Аквілла — «Фашистська теорія корпоративної держави». За перший квартал інститут опублікував такі книги: Аварін — «Імперіалізм і продуктивні сили Манчжурії», збірник — «Крива й зубожіння робітничого класу», збірник «Ленін і проблеми сучасного імперіалізму під редакцією Є. Варги й ін., збірник «Готування другого туру імперіалістичних війн» «під редакцією Бухарцева, нові матеріали до роботи Леніна «Імперіалізм, як вища стадія капіталізму» і збірник «Колоніальні проблеми». Крім того, інститут випустив до XVII партз'їзду збірник «Крива й загинивання капіталістичної промисловості» — під редакцією Мендельсона й Хмельницької і книгу Варги «Нові явища в світовій економічній криві». Здано до друку: підручник «Імперіалізм і загальна криза капіталізму» (частина друга), «Італо-французькі суперечності» — Місовського, «Робітничий рух і компартія в Японії» Ейдуса, перший і другий номери періодного збірника «Сучасна Японія», а також книга Завіча й Іванова про Англію. На редакції є тепер «Економічна географія Китаю» — Казаніна, «ПАСП в боротьбі за Китай» — Канторовича і «Рік влади Гітлера» — Кюршера, Вінклера і Немо.

На 25 червня призначена друга сесія *Інституту світового господарства і світової політики* Комакадемії. На порядку денному сесії доповіді: т. Варги «Від першого туру революції до другого», тов. Міфа — «Боротьба за гегемонію пролетаріату в колоніальній революції» і т. Левіної — «Найновіші проблеми аграрної крива».

* * *

У серпні цього року минає 20 років в дня початку світової війни. 15 квітня в Президії Комакадемії відбулася під головуванням т. Савельєва нарада про готування до цих роковин. Накреслено видання і перевидання ряду праць і популярних брошур. Президія і інститути Комакадемії випускають спеціальні номери журналів, присвячені світовій війні. Комакадемія складає теж до 20-річчя світової війни. Для готування до проведення 20-річчя створена комісія в складі т.т. Сафарова (керівник), Хмельницької, Пашуканіса, Лапінського, Будкевича, Войтинського і Єрусалімського. (відповідальний секретар).

Г. ШАХАР.

Е. ВАРГА „Новые явления в мировом экономическом кризисе“
Партидат, 1934 г.

Книжка т. Варги дає багатий, гарно підібраний фактичний матеріал про сучасний етап кризи капіталізму. Вона являє собою добру ілюстрацію до того блискучого аналізу світової економічної кризи і переходу капіталістичної промисловості до депресії, який тов. Сталін дав на XVII з'їзді партії. Майже з усіх питань, які стосуються до цього, читач може знайти досить багатий фактичний матеріал. У цьому особлива цінність цієї книжки.

У першому розділі т. Варга дає загальну картину кризи, ілюструє особливу глибину її (падіння продукції по всій капіталістичній промисловості на 34%), показує величезне недовантаження виробничого апарату, нечуване падіння цін і надзвичайне розходження цін на монополізовані і вільні товари. Досить докладно т. Варга зупиняється на кредитній кризі, ілюструє її крайню гостроту і висвітлює роль падіння цін у цій особливої гостроті кредитної кризи (збільшення тягара заборгованості на 35 — 40%). Тов. Варга показує, що в цій кризі держави мусили протягом цієї кризи відмовитися від платежів або оголосити мораторій, при чому не тільки по зовнішніх державних боргах, але в більшості випадків навіть по зовнішніх комерційних боргах, і до встановлення контролю над чужоземними дівізами. У цьому ж таки розділі т. Варга каже цікаві дані про скорочення зовнішньої торгівлі і зрушення між країнами в галузі зовнішньої торгівлі, зокрема відзначає збільшення питомої ваги Англії та Японії і зменшення питомої ваги США у світовій торгівлі.

У другому розділі т. Варга висвітлює розгортання аграрної кризи. Особливий інтерес мають дані про географічну зміну засівних площ, які показують ріст засівних площ в Європі (що в значною мірою наслідком автаркічної політики, готування до війни, — цей момент недостатньо підкреслив т. Варга), дані про кризу тваринництва і технічних культур, які ілюструють твердження т. Сталіна про те, що аграрна криза охопила не тільки рільництво, а всі галузі сільського господарства. Дуже показові також дані про деградацію сільського господарства протягом кризи (величезне зменшення споживання штучного добрива і сільськогосподарських машин). Дуже цікаві й яскраві наведені т. Варгою факти знищення сільськогосподарських продуктів. Самий перелік фактів, далеку, звичайно, неповний, займає три сторінки. Ці факти дуже яскраво ілюструють глибину загинання капіталізму.

Далі т. Варга переходить до сучасного етапу кризи. Він відзначає деяке поживлення капіталістичної промисловості наприкінці 1932 і 1933 рр. і ілюструє це багатим матеріалом. На наш погляд т. Варга, однак, не чітко ставить питання про причини деякого росту промислової продукції. Тільки блискучий аналіз переходу капіталістичної промисловості до депресії особливого роду і її особливостей, даний т. Сталіним на XVII з'їзді партії, повністю висвітлює й розв'язує це питання. Тов. Сталін відзначає, поперше, неправильність пояснення збільшення промислової продукції виключно штучними факторами, воєнно - інфляційною кон'юнктурою, хоч немалу роль ці фактори безперечно, відіграють.

Тов. Сталін відзначає далі, «що поряд з воєнно - інфляційною кон'юнктурою тут має місце також діяння внутрішніх економічних сил капіталізму, і тут же показує, в чому суть цих внутрішніх економічних сил. «Капіталізму вдалося, — каже т. Сталін, — дещо полегшити становище промисловості *коштом робітників* — шляхом поглиблення їх експлуатації через посилення інтенсивності їх праці, *коштом фермерів* — шляхом

проведення політики найнижчих цін на продукти їх праці на харчі й почасти на сировину, коштом селян колоній і економічно слабких країн — шляхом ще більшого зниження цін на продукти їх праці, головню на сировину і потім на харчі».

Варга й відзначає такі причини збільшення промислової продукції:

1. «Надлишки запасів готових промислових товарів розділу «Б» в роздрібній та гуртовій торгівлі і на підприємствах поглинені кризою і впали навіть нижче від нормального. Це має місце при всякій промисловій кризі».

2. «Виробництво засобів виробництва було в 1931 — 1932 рр. в багатьох країнах очевидно менше, ніж їх спрацьовування... Звідси збільшення збуту заліза й сталі, хоч і в дуже незначній мірі, збільшення виробництва машин».

3. «Виробництво промислової сировини було так сильно обмежене під час кризи, що рівні запасів за останній час взагалі припишися, а в деяких галузях протягом останнього року навіть настало деяке зменшення запасів».

4. «Посилене готування до війни».

5. «Заходи для надання роботи».

6. «Інфляція».

Отже, коли поминути штучні фактори (4 - й, 5 - й і 6 - й), створюється таке враження, що капіталістична промисловість переходить до депресії тими самими шляхами, що і в звичайних циклах до епохи загальної кризи капіталізму. Тов. Варга не підкреслює, що внутрішні економічні сили тепер, в умовах загальної кризи капіталізму, також змінилися, що це не ті самі внутрішні економічні сили, які діяли в звичайних циклах. Тим часом недостатня чіткість у цьому питанні може привести до змазування особливостей сучасної депресії, як депресії особливого роду. (Повторюємо — з надзвичайною ясністю й виразністю це питання вичерпане в доповіді т. Сталіна. Тов. Варга робить спробу кількісно визначити роль воєнної - інфляційних факторів у підвищенні кон'юнктури. Треба відзначити, що ці розрахунки мають дуже умовний характер і що взагалі кількісне визначення питомих ваг того чи іншого фактора в підвищенні кон'юнктури стає великою, майже непереборною труднощію.

Правильно т. Варга визначає сучасну депресію як «депресію на базі загальної кризи капіталізму і кінця стабілізації». Дуже цікавий також поданий т. Варгою аналіз перебігу кризи по основних капіталістичних країнах (Англія, Німеччина, Франція, США, Японія).

Дуже цінний останній, четвертий, розділ про становище робітничого класу й селянства. Він містить багатий фактичний матеріал, що показує саме шляхи переходу капіталістичної промисловості до депресії коштом робітників і коштом фермерів та селян. З великим зворушенням читається розділ «Доля американських безробітних за їх власними оповіданнями», що яскраво показує всю глибину страждань і злиднів американських робітників.

Книжка написана зрозумілою для широких кіл активу мовою. Однією з її позитивних сторін є великий розмір, що робить її приступною для широкого кола читачів.

Ми гаряче рекомендуємо книжку т. Варги і вважаємо, що її повинен прочитати кожен комуніст, кожен активіст.

П. ВИШИНСЬКИЙ

Знаменний факт

„Академія Наук ССРСР — Памяти Карла Маркса“. Сборник статей к пятидесятилетию со дня смерти 1883 — 1933 г. Из - во академии наук ССРСР, 1933 г.

Недавно вийшов збірник статей «Памяти Карла Маркса — Академія наук ССРСР», присвячений п'ятидесятиріччю від дня смерті великого пролетарського революціонера і мислителя Карла Маркса.

Ця книга вже дістала гідну оцінку з трибуни XVII партійного з'їзду. Нарком освіти т. А. С. Бубнов у своєму виступі по доповіді т. Сталіна, вказуючи на великий ріст радянської науки за останні роки, сказав:

«Я хочу звернути увагу з'їзду на те, що ми маємо розвиток не тільки мережі спеціальних науководослідних закладів і технічних лабораторій, але ми маємо розвиток того, що зветься загальною наукою. Візьміть Академію Наук СРСР. Ми бачимо, як змінилася її робота за останні роки. Тепер вона вже не відірвана від радянської дійсності, а працює в найтіснішому контакті з потребами соціалістичного будівництва. Недавно Академія Наук випустила збірник пам'яті Карла Маркса. На обкладинці написано: «Карлу Марксу — Академія Наук ССРСР». Випуск Академією такого збірника становить факт безперечно-знаменний. У передмові, яка відбиває думку всіх учасників цього збірника і є офіційальним документом, написано: «Академія Наук СРСР, випускаючи цей збірник, кладе вінок на могилу найбільшого мислителя - революціонера» («Правда», 30 січня 1934 р.).

Безперечно, що видання збірника є фактом знаменним і відрадним. Збірник є віхою на шляху щораз більшого наближення Академії до практики соціалістичного будівництва. Нещодавно (в грудні 1933 р.) ми мали рішення уряду про перехід Академії Наук СРСР у безпосереднє відання Раднаркому СРСР, рішення, яким організаційно оформлюється і закріплюється цей поворот.

На фоні занепаду й загивання буржуазної теоретичної мислі, фашизації науки і переслідування фашизмом справжньої науки, переслідування вчених у Німеччині, — збірник Академії Наук є демонстрацією *радянської науки під прапором марксизму — лєнінізму*. Здоровим науковим оптимізмом, широтою і свободою творчих перспектив пройняті всі статті збірника, і весь у цілому він є обвинувальним актом радянської науки, що розвивається в умовах пролетарської диктатури, *проти* капіталістичного світу, який утратив науковий «теоретичний сенс» (Енгельс), ідейно виходя і засуджує разом з собою на загибель та розклад також і свою науку, *проти* неподільно пануючого в буржуазній науці агностицизму, обскурантизму й темноти.

Ідейному розладу серед представників капіталістичної науки наша Академія протиставить об'єднані зусилля до засвоєння діалектико-матеріалістичного світогляду і методу наукового дослідження. У статтях тих учених, які ще не цілком засвоїли основи марксизму, вже виразно відчувається потреба в ньому, потреба в цілому, єдиному строго науковому світогляді і методи. Ним може бути тільки марксизм-лєнінізм. «Учення Маркса, — писав Лєнін, великий продовжувач справи Маркса, — вселилось, бо воно вірне. Воно повне й гармонійне, даючи людям цільний світогляд, непримиренний ні з яким субвірством, ні з яким захистом буржуазного світу». Животворчу силу марксизму повинен відчувати кожне неупереджені і неосліплені буржуазно-класовими заобонами вчений, бо саме марксизм дав людству — і особливо робітничому класові — велике знаряддя пізнання і перероблення світу. Маркс та Енгельс не дарма називали своє вчення теорією *наукового соціалізму*. Сам Маркс є *науковим революціонером і революціонером у науці*. Він бачив у науці «історично рушійну силу»¹. Він передбачливо вказував на необхідність використати досягнення науки й техніки в інтересах пролетарської диктатури, в інтересах перебудови суспільства й організації соціалістичних відносин. Експлуататорські класи закріпачували науку. Вони допускали її і використовували її в тілі мірі, в якій вона забезпечувала їм баршпи. Тільки пролетаріат спроможний забезпечити безмежний розвиток наукової творчості і всебічне застосування й використання наукових досягнень на благо трудящих. «Тільки коли радикально змінюється основа старого суспільства... тільки тоді наука перетвориться в свідомий продукт історичного руху і з науки *доктринерів* стане наукою *революціонерів*», — казав Маркс. «Тільки соціалізм визволить науку від її буржуазних пут, від її поневолення капіталом, від її рабства перед інтересами брудного капіталістичного користолобства» — казав Лєнін.

Перед нашими очима відбувається нині це визволення пролетаріату за допомогою теорії наукового соціалізму, створеної Марксом, і визволення науки за допомогою пролетаріату. В СРСР наука вступила в період свого розвитку. Потверджуються слова великого вождя нашої партії, керівника й друга нашої науки та техніки, т. Сталіна, сказаним ще 1925 р., що «наша країна в її революційними навичками й традиціями, в її боротьбою проти вкорозлості й застою думки становить найсприятливішу обстановку для розвитку наук». Разом з великою, всевітньоісторичного значення реконструкцією нашої країни відбувається велика реконструкція науки. Щораз тісніше включаються у соціалістичне будівництво, опановуючи діалектико-матеріалістичний світогляд, стаючи на позицію марксизму-лєнінізму, радянська наука в особі Академії відбуває нове піднесення до «сміхливих вершин науки» (Маркс).

Випущений у світ збірник є відбиттям тільки частини тієї роботи, яку провела Академія в зв'язку з п'ятидесятирічними роковинами смерті основоположника наукового соціалізму. «Збірник, — сказано в передмові, — складається в доповіді, читаних на учорішних засіданнях, присвячених пам'яті Маркса й організованих Академією наук». Збірник вміщує собою не завершення, а тільки шабелі у процесі роботи над укоріненням марксизму в науку. «Цілий ряд учених ще тільки йде шляхом свого ідейного розвитку в напрямі пролетарської ідеології. Але всі учасники збірника шукають розв'язання своїх проблем на тих теоретичних шляхах, які були окреслені генієм пролетарської революції» — так сказано в передмові до збірника.

¹ Лєнін, Три джерела, твори, т. XVI, ст. 349.

² Ці слова сказав Енгельс на могилі Карла Маркса. Не можна стриматися, щоб не навести тут цитати з першого тому творів Лєніна про поєднання в марксизмі глибокої науковості й пролетарської революційності. «Маркс уся ція своєї теорії вбачав у тому, — пише Лєнін, — що вона самою суттю своєю — теорія критична і революційна. Непереборна приваблива сила, що привертас до цієї теорії соціалістів усіх країн, у тому і полягає, що вона поєднує *строгу найвищу науковість*, будучи останнім словом суспільної науки, в *революційністю*, і поєднує не випадково, не тільки тому, що засновник доктрини особисто поєднував у собі властивості вченого і революціонера, а поєднує в самій теорії *внутрішньо і нерозривно*. (Лєнін, твори т. I, ст. 225 — курсив мій — П. В.).»

Збірник охоплює дуже широке й різноманітне коло тем (всього 29 статей). Тут ми маємо статті на теми від «Листування Маркса і Енгельса з приводу «Слова о поку Ігоревім» (стаття акад. А. С. Орлова) до «Особливі точки Д. І. Менделєєва в ученні про розчинні» (стаття акад. Н. С. Куріанкова), і від статті «Про первісно - комуністичний спосіб виробництва на Криті і в Мікенах» (проф. В. Л. Богасніко) до замітки про «Переклад «тез про Фейєрбаха» Карла Маркса на монгольську мову» (член — кор. П. Н. Попев). Цю надмірну пістрявість тематики, коли хочете, можна вважати за деяку хибу збірника, особливо, коли взяти на увагу, що деякі статті дуже мало або зовсім нічим не зв'язані з Марксом і п'ятидесятиріччям його смерті.

Увесь матеріал збірника розбито на 4 відділи: перший відділ містить три загальні статті про історичне значення Маркса, другий відділ складається з статей на природничо - наукові теми, третій відділ — історично - соціологічні праці, четвертий відділ — схозознавчий.

Збірник відкривається двома сторінками «Про Маркса і культуру» — т. Максима Горького. М. Горький — фігура, знайома для Академії з її дореволюційного минулого, коли вчені обскуранти царсько - кріпосницької Росії не хотіли пустити пролетарського письменника на поріг Академії. Тепер М. Горький є, як відомо, почесний академік. У декількох опуклих і художньо образних виразах Олексія Максимович характеризує значення Маркса в справі утвердження культури протилежно релігійному обскурантизмові, в справі висвітлення ролі праці широких народних мас у творенні культури, в справі угрунтування історичної неминучості пролетарської перемоги над капіталізмом.

Стаття академіка М. І. Бухаріна — «Вчення Маркса і його історичне значення» — задумана, як про це свідчать уже її заголовок, у широкому плані. Вона написана у відомому бухаринському літературному стилі і вражає вченістю та ерудицією. На жаль, тим більше, що стаття є, сказати б, провідною для всього збірника, — цій ученості бракує марксистської ясності, діалектики та конкретно - історичного підходу. Історичне значення Марксового вчення не можна ні правильно зрозуміти, ні правильно висвітлити поза тією епохою, в якій втілюєся й втілюється вчення Маркса, поза ленінським етапом, поза розвитком марксизму - лєнінізму Сталініним. Ми не вимагаємо, щоб в одній статті було сказано «все про все». Важко викласти, охопити весь розвиток марксизму від його виникнення до наших днів. Але всяке питання, розвинене або поставлене Марксом, уширається в сучасність, в наші дні, в пинішні проблеми, і саме в такому зв'язку його треба викладати й висвітлювати, коли хочуть в'ясувати історичне значення Марксового вчення. Всього цього немає в статті т. Бухаріна. Замість цього є абстрактний підхід і захоплення «логічним» аналізом. До самого марксизму т. Бухарін підходить не з політичної, історичної, класової, а «з точки зору... логічної генези» або «логічного змісту» і т. д. На словах т. Бухарін за «конкретний розгляд». Встаповивши, що марксизм «входить за рамки «всіх історичних світоглядів та доктрин» і своєю соціальною генезою, і своїм логічним складом, і своїм суспільним значенням» (ст. 10), т. Бухарін пише:

«Однак загальне твердження, що всяка ідеологія, всякий світогляд, усяке виро-вчення і всяка доктрина мають своє земне коріння, аж ніяк не є аргумент сумарний, неяситьово - порожній і абстрактний, позаісторичний розгляд цих ідеологій. Навпаки, суспільна детермінованість їх зв'язана з проблематикою морфологічного порядку, проблематикою конкретної фази історичного розвитку, конкретного способу виробництва, конкретного способу уявлювання», конкретних національних і соціально - класових угруповань, конкретних питань конкретної історичної боротьби. Це — з соціологічного боку. А логічний склад, що відповідає своєму соціологічному еквівалентові, так само підлягає конкретному аналізу. Тільки після цього можливе наукове судження» (ст. 11, розбірка автора, курсив мій. — П. В.). Після такого панегірика конкретності в підході до вивчення ідеологій, у тому числі й марксизму, як ідеології революційного пролетаріату, читач має право сподіватися від т. Бухаріна реалізації і показу цього методу в дії. На жаль, усе це — тільки пишномовно — патетична декларація, бо в статті переважає соціологічний і «логічний» аналіз, що приводить до обгортання марксизму туманом геллертерсько - схоластичної «мудрості». Про марксизм т. Бухарін пише, не торкаючись ні робітничого руху, ні боротьби Маркса і Енгельса з буржуазним і дрібнобуржуазним «соціалізмом», ні наступної боротьби за марксизм проти опортунізму всіх мастей. Бухарін доводить, що марксизм це нова світова релігійна доктрина, Бухарін бичує філософське невігластво Вундта — Віддельбанда і інших корифеїв буржуазного теоретичного паноптикуму, але майже ні словом не згадує про багато шкідливішого противника марксизму в самому робітничому класі — про опортунізм і ревізіонізм. Говорячи про «філософський синтез» Маркса, т. Бухарін нічого не говорить про махістсько - богдановські спроби синтезувати марксизм з махізмом. А все це разом узяте робить статтю т. Бухаріна теоретично розподненою, політично не загостреною, що *віддала Маркса від епохи пролетарської диктатури і побудови соціалізму на одній шостій частині земної кулі*. До цього треба додати, що т. Бухарін зловживає грою в дефініції і поняття, як от «соціологічне значення», «логічний склад», «суспільна матерія», «дві іносгасі (марксизму): і руйнівна, і творча» (ст. 10), «суспільно - функціональне значення марксизму» (ст. 18) і т. д.

Стаття т. Бухаріна розпадається на чотири частини — від викладу «філософського синтезу Маркса» т. Бухарін переходить до теорії історичного матеріалізму, — потім до «теорії капіталізму» і нарешті до теорії пролетарської диктатури та наукового комунізму.

Ми хочемо тут спинитися на деяких лпсусах, допущених т. Бухаріном у його статті.

Передусім про точку зору на марксизм як на логічний синтез. Т. Бухарін пише: «З точки зору своєї логічної генези марксизм був геніальним творчим синтезом, що постав на основі найцінніших мислених продуктів епохи» (ст. 14).

«Маркс є творцем найбільшого філософського синтезу, а яким це можуть рівнятися усі найповніші і наймодніші філософські побудови» (ст. 19).

Наскільки ця точка зору на марксизм як на синтез і не нова і не оригінальна, можна переконатися, перегорнувши написану до 25 - річчя смерті Карла Маркса брошуру К. Каутського — «Карл Маркс і його історичне значення», в якій цим «синтезом» нашіптований увесь виклад складових частин марксизму. Тепер, до 50 - річчя від дня смерті Маркса і після того, як увлечення про марксизм як про синтез у марксистській літературі викриті і набуло поганого слави, т. Бухарін знову витягає його на світ і яловить безустанно. Усім відомо, що це зовсім педагогічно і механічно і меншвикуючі ідеалісти тлумачили цей «синтез» у тому розумінні, що Маркс поєднав, сполучив у своєму вченні все те, що було передового в ідейній спадщині буржуазних класиків — Гегеля, Феврбаха, Сміта, Рікардо, Сен-Сімона, Фур'є і т. д. При такому погляді затушовується той першорядний уваги факт, що Маркс та Енгельс були не *синтетиками*, а *спадковцями* кращих і передових досягнень попередньої епохи і, *критично-переробивши* цю спадщину створили *своє, пролетарське, цілком нове, принципово і докорінно відмінне вчення*. Сторонникам «синтезу» не помагає в даному разі посилення на те, що це був «геніальний синтез, «творчий» синтез, «якнайвищаченіший» синтез і т. д., так само як не помагає сторонникам «знаменитої» теорії рівноваги запевнення, що мова йде про рівновагу «рухому», «відносну», «нестійку» і т. д.

Увлечення про марксизм, як про «синтез» є в корені *антимарксистське*, бо воно принижує марксизм до рівня його буржуазних попередників і трактує марксизм не як учення, що постало в процесі революційного руху пролетаріату, а як автоматичне породження або продукт буржуазних теоретичних систем. Ось чому пише т. Бухарін:

«Буржуазне суспільство дійшло вищої форми свого самопізнання в універсальній системі Гегеля. Розвиваючи свої суперечності, ця система породила марксизм, що став ідеологією пролетаріату» (ст. 36).

Тут ми повинні зазначити, поперше, що Енгельс указував ширшу (ніж один Гегель) основу для виникнення марксизму. «Ми, німецькі соціалісти, — писав він, — гордимся тим, що походимо не тільки від Сен-Сімона, Фур'є та Оуена, а й від Канта, Фіхте та Гегеля».

Подруге, сугубо неправильно вображувати марксизм як самовільне породження гегелівської системи. Марксизм виник не як *deus ex machina* в суперечностей гегелівської філософії, а на основі розвитку пролетарської класової боротьби (Ліон, польський рух, чартизм, 1848 р. і т. д.), а також викриття і подолання суперечностей, які не можуть бути розв'язані на ґрунті буржуазного теоретичного мислення.

Викладаючи марксистську теорію пізнання, т. Бухарін зазначає, що звичайна позиція шкільної філософії полягає в тому, що вона бере за первісне, вихідне — даність «мені» «моїх відчужань». Тов. Бухарін дає у відповідь на цю поставу питання слабке і по суті зовсім не *матеріалістичне* пояснення. Він пише:

«Але цей «вихідний пункт», будучи насправді продуктом складного аналізу, не є дійсним вихідним пунктом, у суб'єкта немає бездомішних, «чистих відчужань», якщо тільки він не міфічний першотворений Адам; поряд з відчужаннями він має і поняття, які є суспільним продуктом; за кожним поняттям стоїть увесь шлях суспільно - історичного розвитку...; не пасивне одержання відчужань є первісне й вихідне, а активна практична дія» (ст. 24).

Тут т. Бухарін допускає підміну основного питання матеріалістичної теорії пізнання про відношення свідомості до буття — питанням про відношення свідомості до «практичної дії». «За первісне і вихідне, — каже т. Бухарін, — слід вважати активну практичну дію». Цілком інше говорив в цьому питанні Ленін: «Матеріалізм у згоді з природознавством бере за первісне дане матерію, вважаючи за вторинне свідомість, мислення, відчужання»¹.

На перший погляд може здатися, що всі ці тонкощі не мають істотного значення. Різниця, мовляв, у тому, що і Бухарін, і Ленін, визнаючи відчужання за вторинне, розходяться у визначенні «первинного»: Ленін говорить про матерію, а Бухарін про «практичну дію». Справді ж різниця тут велика. Бухарінське трактування може повести до заперечення марксо - енгельсівського розрізнення двох основних ліній філософії — матеріалістичної і ідеалістичної. Російські махісти намагалися «перевершити» обидві

¹ Ленін, твори, т. XIII, ст. 37.

філософські партії, намагалися стати «понад» ними. Для цього вони винайшли слівце «досвід». Коли за основу, за первинне і вихідне береться «практична дія» — це може в певних умовах правити за сипом «організаційного досвіду» (термін Богданова). Це може далі повести до ревізії марксизму в питанні про дві лінії в філософії і до вимоги цілком іншого, сказати б, водододілу в географії філософських напрямів, ніж це встановили класики марксизму.

У наведеній цитаті також не важко помітити, що в ній *відчувано* протиставляється *поняття* і практична дія. Проте, пізнання починається в відчувань — це безперечно встановлено діалектико-матеріалістичною теорією пізнань Маркса—Енгельса, розвинуто Леніним (див. «Матеріалізм і емпіріокритицизм»). Коли питання зводять у площину доведення, що в суб'єкта немає «бездомішних» і «чистих» відчувань, і останнім протиставляють поняття, то цим плутають і змазують проблему. За т. Бухаріним виходить, що нібито тільки через поняття зв'язується «мені» «дане» із зовнішнім світом, з практикою. Звичайно, поняття є концентровані вирази людської практики, але знову таки не мимо, а якраз через і на основі відчувань, через почуття, почуттєву діяльність (див. тевп. Маркса про Фесрбаха). Ідеалісти говорять про «бездомішні» і «чисті відчування» в тому розумінні, що до них, відчувань, «не домішується», нібито, нічого із зовнішнього матеріального світу. Наведена вище цитата в Леніна з усією силою б'є по таких хитрощах фідейзму, руйнує спроби махістів відмахнутися від зовнішнього світу, відгородитися за допомогою відчувань від матерії як об'єктивної реальності. Доводити, що відчування не «бездомішні» і що ця «домішка» складається в *поняття*, значить заперечувати проти ідеалізму сенсуалістичного (Юм, Мах) в позиції ідеалізму раціоналістичного.

У трактуванні проблеми «суб'єкта — об'єкта», т. Бухарін припускає підміну цих протилежностей «суспільством і природою» і тим самим скочується на рейки механічного матеріалізму. Тов. Бухарін пише:

«Об'єкт і суб'єкт, це — єдність, бо суспільство не надприродна величина; але ця єдність не є тотожність: об'єкт і суб'єкт протилежні; боротьба цих протилежностей гонить історію, при чому ці протилежності взаємно проходять одна в одну (процес впливу природи на суспільство, процес «олюднення» природи)», (ст. 30).

І в другому місці його ж такі статті, в зв'язку з викладом марксового афоризму, що є тільки одним — одна наука, наука історії, і що історія природи й історія людей взаємно зумовлюють одна одну, читаємо:

«Це роздвоєння єдиної природи на протилежні начала і зумовлює весь дальший рух, як остання інстанція; рух цієї протилежності, боротьба суспільства з природою, зростаючий процес «олюднення» природи, постійне проникання однієї протилежності в другу лежить в основі всього руху. Це є закономірність розвитку продуктивних сил суспільства і основа його *саморуку*». (ст. 47).

У цих цитатах знову таки не важко помітити неправильну інтерпретацію Марксового твердження. Останнє трактується в дусі «внаслідок» теорії рівноваги: співвідношення природи і суспільства проголошено «останньою інстанцією» (звідси вже легко зробити перехід до їх «рівноваги», балансу в обміні їх сил і т. д.), розвиток продуктивних сил суспільства і його саморух «пояснено» його відношенням до природи (звідси вже легко зробити перехід до розуміння продуктивних сил, як деякої кількості або суми сил і засобів і т. д.). Виробничі відносини надалі (див. ту ж 47 ст.) виступають, як якісна характеристика суспільства і начебто мовчазно припускається, що продуктивні сили є якісною стороною або характеристикою. Суспільні відносини — виробничі, класові, — відірвані, роз'єдані від продуктивних сил. А тим часом Маркс («Німецька ідеологія») визначав продуктивні сили як «історично створене відношення до природи і людей одного»¹.

У питанні про державу т. Бухарін також припускає ряд антимарксистських, зовсім не матеріалістичних у своїх вихідних позиціях положень. Ми не будемо вушнитися на цьому і відсилаємо читача до статті т. Е. Б. Пашуканіса «На старих позиціях» (Вестник Ком. Акад. № 5, 1933 р.). Відзначимо тільки два цілком неправильні, неленінські формулювання в питанні про диктатуру пролетаріату. Тов. Бухарін пише:

«Диктатура пролетаріату виключає... тенденцію до ліквідації класів» (ст. 87). Нам здається, що говорити про *тенденцію* тільки, значить, говорити неправильно. Маркс і Ленін і Сталін учили й учать нас того, що період диктатури пролетаріату є період дійсної (а не тільки в тенденції) ліквідації класів, період побудови безкласового суспільства. Може не варто було б відзначати наведені т. Бухаріним формулювання. Але воно не єдине в своєму роді. В унісон з ним звучить і таке: «Диктатура пролетаріату, що виключає моменти прямої класової боротьби, кривавої і безкровної...» (ст. 94). Немає й потреби пояснювати читачеві, що виключити класову боротьбу в диктатуру пролетаріату як *моменти*, значить перекичувати марксизм - ленінізм. Як відомо, Ленін зазначав, що класова боротьба становить *увесь* *якіст* епохи пролетарської диктатури. Саму диктатуру пролетаріату Ленін визначав як продовження класової боротьби в новій формі й на-

¹ Маркс, твори, т. IV, ст. 429.

вим внарядям¹ як «уперту боротьбу, криваву і безкровну, насильну й мирну, воєнну й господарську, педагогічну й адміністраторську, проти сил і традицій старого суспільства»².

* * *

Стаття акад. А. М. Деборіна «Карл Маркс і його сучасність» — дає критику фашистської «апологетики регресу» і його ідеї «феодалізації культури». Про фашизм т. Деборін дає багато розпливчастих формулювань: «фашизм є особливий метод боротьби (кого?) П. В. в марксизмом і комунізмом». «Ми називаємо фашизм буржуазно-«феодальним» рухом» (ст. 116). «Фашизм є феодально забавлена *утопія*, будучи виразом суперечності між *об'єктивним* ходом розвитку капіталізму до соціалізму і *суб'єктивно* - ілюзорним намаганням (кого П. В.?) до пазаднього руху, до «феодалізму» (ст. 117)³. Доречі, про цей «феодалізм», що його так уперто підкреслює т. Деборін. Що таке фашистська «феодалізація»? Це намагання реакційної буржуазії користатися в боротьбі з революційним пролетаріатом ідеологічною зброєю з арсеналу середньовіччя. І не більше. Реакційні ілюзії оснаженілих крамарів про «поворот» до «мирних» часів феодалізму т. Деборін, очевидно, прийняв серйозно і тому він доводить, що «синтез капіталізму і феодалізму в самій їх сутті неможливий» (ст. 117). Але водночас він говорить з приводу фашизму, що в умовах готування пролетарської революції «треба вважати за цілком «нормальне» явище породження нової відмінної буржуазної ідеології, *нових форм мислення* (курсив наш — П. В.), нових економічних теорій і зокрема нових теорій капіталізму, що відповідають даному його ступеневі «розвитку» (ст. 117). Отже, фашизм — «нова форма мислення». Що ж «нового» знайшов у ній т. Деборін? Яка «нова форма мислення» може виникнути при збереженні капіталістичного способу виробництва? Економічні теорії «феодалізації капіталізму»? Це не новина. «Мотиви» повороту до середньовіччя — також не новина для імперіалістичної буржуазії. Ніцше, Лєгард, Шпенглер — вони, чи що, є пророками «нових форм мислення»? Чи не правильніше було б викрити той факт, що фашизм, як абсолютна реакційна ідеологія фінансово-імперіалістичної умпраючої буржуазії, неспроможний створити будьщо нове, передове. Чи не правильніше було б відзначити відносно ідеологічних атрибутів фашизму, що тут «и устарела старина, и старым бредит новина»⁴.

Замість підкреслювати загнивання і безвихідну кризу та старечу трухлявість буржуазного «способу мислення», замість викрити неймовірну схоластику і еkleктицизм фашистської ідеології, замість указати на *органічний зв'язок фашистської ідеології з буржуазно-ліберальним методом мислення*, зворотною стороною якого вона (фашистська ідеологія) є, т. Деборін підносить цю ідеологію до «нового й особливого методу мислення»... «Розвивається, — пише т. Деборін, — специфічна містична логіка, яку можна коротко схарактеризувати як *логіку валькненого кола*, на відміну від *логіки розвитку* по *прялій лінії* і *на відміну*, особливо, від *діалектичної логіки* та теорії розвитку Маркса, Енгельса і Леніна» (ст. 121). Отже, за т. Деборіном виходить, що на *globus spiritusno* іде боротьба не між двома таборами (як у політиці, так і в ідеології, філософії і т. д.), а між трьома силами, або, як каже т. Деборін, трьома логіками: специфічною містичною логікою фашизму, логікою буржуазного лібералізму і діалектичною логікою (пролетаріату). Якщо взяти, так би мовити, *суть* цих розмежувань Деборіна, то матимемо пересіччя соціал-фашистської концепції, за якою буржуазна демократія принципіально протилежна фашизмові і нібито виключає останній.

До неправильного формулювання т. Деборін прийшов, здається, не в наслідок випадкового захоплення *схематизмом* у розмежовуванні й характеристиках окремих сторін і відтінків буржуазно-імперіалістичної ідеології; коріння цих розмежувань криються в мипулих позиціях Деборіна в питаннях філософії (в позиціях меншовикуючого ідеалізму).

Стаття т. Деборіна цікава показом того, як фашистські ідеології умпраючої буржуазії — від філософів до політиків — з остраху перед неминучим кілцем виступають

¹ Ленін, твори, т. XXIV, ст. 434.

² Там же, т. XXV, ст. 191, див. також т. XXIV, ст. 315, ст. 644 і ін.

³ На ст. 127 правильне визначення фашизму, як ідеології, зіпсовано додатком. Там сказано: отже «фашизм ідеологія *мілітаристичного імперіалізму*, оскільки мова йде про його зовнішню політику». Осць цей додаток — «оскільки мова йде про його зовнішню політику», псує всю справу, виявляючи невміння т. Деборіна зв'язати фашизм з імперіалістичним загниванням капіталізму в період безпосередньої близькості пролетарської революції.

⁴ На ст. 146 т. Деборін цілком споведливо пише: «Реакційні класи по самій суті своїй уже нездатні до творення нових культурних цінностей, і всі «нові» і «найновіші» доктрини, ідеї, системи є тільки модифікаціями старих, уже віджитих систем і доктрин. Проте це вірне твердження Деборін не розвинув, не довів, і воно стоїть в суперечності з розвиваними в статті поглядами.

проти вчення про розвиток, яке є в його найглибшому вигляді — змістом матеріалістичної діалектики. Показати відмову, *заперечення* розвитку сучасними ідеологами контрреволюційної буржуазії — це справді цікава тема. Ненависть до ідеї руху вперед дуже характерна для буржуазної думки від Муссоліні до Каутського. У своїй брошурі, недавно виданій німецькою мовою, — *Die politische und soziale Doktrin des Faschismus* (R. Kittler verl. Leipzig, 1933). Муссоліні пише: «Фашизм відкидає пісенітну звичайну брехню про політичну рівність, практики колективної відповідальності, *міф* про земне щастя і *безмежний прогрес*» (ст. 26 згаданої брошури, підкреслення моє — П. В.).

Стаючи в позу оборонця матеріалізму, Каутський зневажливо третирує Енгельса за ту саму думку про розвиток від нижчих форм до вищих. «В енгельсівських прикладах діалектики, — пише Каутський, — поряд в саморухом ми знаходимо момент, що має ідеалістичний, а не матеріалістичний характер, — про постійне вдосконалювання (*Vervollkommen*) світу через діалектичний процес». (Kautsky — *Die materialistische Geschichtsauffassung* Bd II.) У рівних формах Каутський і Муссоліні заперечують розвиток, перехід до нового, вищого й досконалішого. Це заперечення є теоретичним виразом того факту, що капіталізм засуджений на загибель і не має майбутнього, якого значить, не має і фашизм разом з соціал - фашизмом.

А.-М. Деборін правильно аналізує ряд висловлень, аналогічних наведеним тут. Він вбачає в цьому боротьбу буржуазії в ідеологію революційного пролетаріату. — «Все, що зв'язане з ідеєю розвитку й прогресу, третирується як «Kulturbolschewismus» зауважує т. Деборін (ст. 123). Все це цікаве й важливе, якби т. Деборін не збивався на шлях абстрактно - академічних і сухих дефініцій і розрізнянь, як от наприклад:

«Фашистська «діалектика» в основу ставить категорію *цілісності*. Її перша заповідь звучить так: ціле існує раніш від частин, тим часом, як буржуазно - ліберальний світогляд ставить в основу окремих індивідів, із складення яких виходить ціле суспільство» (ст. 422). Тов. Деборін очевидно повірив фашистським демагогам, що нібито їх теорії в корені ворожі і протилежні теоріям буржуазного лібералізму. Справді ж ми маємо тут не дві ідеології, а одну і ту саму буржуазну ідеологію на двох історичних ступенях її розвитку — капіталістичному і імперіалістичному. Шукання корінних відмінностей між «логікою кола» і «логікою прямої лінії», «категорією цілісності» і «категорією індивідуальності» тільки змажує суть справи — волюнтаричність і ворожість реакційно - ідеалістичної філософії імперіалістичної буржуазії в її боротьбі проти філософії революційного пролетаріату.

Третій відділ збірника починається статтею акад. А. І. Тюмєнєва — «Марксизм і буржуазно - історична наука», в якій характеризується криза і заглиблення буржуазної історіографії. В епоху великої французької революції буржуазна теоретична думка в особі Сен - Сімона, Барнава і інших зробила великі завоювання. Потім у міру зміцнення буржуазії при владі і росту пролетарського визвольного руху буржуазна наука повертає в бік реакції та позитивізму. Через Гізо і Т'єррі відбувається цей поворот. Акад. А. І. Тюмєнєв доводить, що «не історики часів реставрації, які стали на шлях одвертої буржуазної реакції, є безпосередні попередники Маркса, як звичайно думають, а сенсімоністи у Франції, які, розвиваючи далі вчення Сен - Сімона про класову будову суспільства, саме в своїх історичних поглядах найбільше наближаються до історико - матеріалістичної концепції» (ст. 445).

О. Конт, з одного боку, і Т'єррі — з другого знаменували розклад сенсімонізму. Далі йде період епігонства й виродження: біологізація історії, введення «історичних закономірностей до фізіології, до психології і т. д. (див. ст. 448). У Німеччині перевагу дістає «історична школа» і рінкергіанство. В епоху імперіалізму буржуазна історіографія впадає в стан гниття, занепаду, кризи. Вона стає не плідною, мілкішас (захоплення історією «кримінальних процесів, палацових інтриг і змов»), впадає в схоластику й найреакційніший ідеалізм. Її методологічною основою є відмова від «оптимістичної теорії безкозачного прогресу» (ст. 461). Шпенглер стає її оберметодологом. «Буржуазні теоретики... починають заперечувати вже не тільки закономірність історичного розвитку, а й самий історичний розвиток, вони декретують (у фашистській Італії в буквальному розумінні слова) касування історії» (ст. 504). Акад. А. І. Тюмєнєв багато уваги приділяє критиці сучасної фашистської історіографії. Тут ми, між іншим, повинні відзначити одне, на наш погляд неточне формулювання, що стосується до характеристики фашистської ідеології. Акад. А. І. Тюмєнєв пише:

«Фашизм — така сама міжнародна ідеологія буржуазії, як марксизм - лєнінізм - міжнародна ідеологія пролетаріату» (ст. 464). Це формулювання може привести до неправильних висновків. Особливо невдала паралель між фашизмом і марксизмом - лєнінізмом. Лєнінізм справді є інтернаціональним прапором робітничого класу всього світу. Під цим прапором об'єднуються революційні елементи всіх країн, перемагаючи націоналістичні передсуди і т. д., бо між пролетарями різних країн немає суперечностей. Фашизм, навпаки, загострює всі імперіалістичні суперечності, розпалює шовіністичну ворожнечу між різними капіталістичними країнами. Фашизм неспроможний консолідувати міжнародну буржуазію в її боротьбі проти міжнародної пролетарської революції, що розвивається під прапором марксизму - лєнінізму. Ось що говорив у цьому питанні.

т. Л. М. Каганович у своїй доповіді на московській об'єднаній IV обласній і III міській партійній конференції 17/I 1934 р.: «фашизм явище світове, оскільки він охоплює ряд країн. Але фашизм не міжнародний рух, тобто не єдиний інтернаціональний рух. У цьому його слабкість. Не помагає базикаши про міжнародну місію фашизму, бо в основі фашизму лежить крайній ступінь шовінізму й імперіалістичних прагнень найреакційніших елементів капіталізму, насамперед фінансового капіталу». (Цит. за «Правдою» 22/I 1934 р.).

У кінці своєї статті акад. А. І. Тюмцев з приводу скажених паклепів і брехливих пророкувань буржуазної «науки» проти СРСР пише, що «всі (буквально всі) відшування буржуазних учених справедливо... але навпаки. Замість краху соціалістичних утопій — надавничаний успіх п'ятирічки, замість непохитості капіталізму й припинення криз — небувала криза і початок кінця капіталістичної системи, замість перетворення робітничого класу в клас забезпечених чиновників — жакливе безробіття й надавничані декрети, що засуджують робітничий клас на голодну смерть і на повільне вимирання, замість процвітання дрібного селянського господарства, що вперто ставить опір соціалізації, криза дрібних господарств у буржуазних країнах і надавничаний успіх колгоспного будівництва в СРСР, на одній шостій частині світу при одночасній ліквідації¹ дрібного одіозного господарства. Своїми виступами й своїми прогнозами напередодні кризи 1929 р. представники буржуазної науки тільки підкреслили триумф марксо-ленінської теорії й науки і ще раз продемонстрували всю даремність і вбогість своєї, так званої, «науки» (ст. 503).

Акад. В. П. Волгін у невеликій статті «Від Бабефа до Маркса» аналізує роль окремих шкіл і представників французького соціалізму (бабуїзм, — Сен-Сімон, Фур'є, Базар) в генезі марксизму.

Акад. Н. М. Лужін у статті «Нові матеріали з «Громадянської війни у Франції» дає відповідь буржуазній і соціал-фашистській історіографії, яка в «Громадянській війні у Франції» Карла Маркса хоче бачити «фракційний твір, начебто позбавлений усякої наукової значимості» (549). На основі досі ще не опублікованих матеріалів, рукописів і трьох варіантів зазначеної праці Маркса, що є в Інституті Маркса — Енгельса — Леніна, акад. Н. М. Лужін доводить, що «Громадянська війна» — «це тільки партійно-політичний документ, а й наукова праця» (ст. 561), при чому цей знаменитий зразок історичного дослідження не просто вивчає й аналізує минуле, а завжди виходить з уроків цього минулого, щоб намітити перспективи руху пролетаріату в найближчому майбутньому і піднести цей рух на вищій ступінь» (ст. 557).

У статті проф. І. С. Плотнікова — «Маркс і класична політична економія» характеризується ставлення Маркса до Адама Сміта і Д. Рікардо. Автор знаходить «дві форми ревізії в питанні про взаємини Маркса і класиків». Одна форма характерна для ідеалістичного напрямку соціал-фашизму. Між Марксом і класиками цей напрям робить провалля. Тим самим має бути здійснене вихалащування економічних категорій марксизму і їх тлумачення в дусі так званого «асоціального» напрямку. Механістична школа, що ототожнює Маркса і класиків, зводить різницю між ними до формального визнання історичності буржуазного суспільства в Маркса і розуміння його як вічної категорії у класиків (ст. 583). Далі проф. Плотніков критикує Рубіна, Фін-Снотавського й інших.

Стаття члена - кореспондента С. Г. Томсіньського «Карл Маркс і Ф. Енгельс про російсько-пруські відносини» змістом значно ширша від свого заголовка. Автор з'ясовує, що Маркс і Енгельс були по суті першими істориками зовнішньої політики царизму, і їх висловлювання в цій галузі «поєднують і полегшують розуміння ряду проблем, зв'язаних з внутрішньою історією Росії» (ст. 637). У статті наведено пророчі слова Енгельса про грядущу світову війну, а також його критичні слова, зауваження про небеспроможність царської армії в наслідок гнилої системи російсько-монархічного ладу.

Стаття акад. А. С. Орлова «Листування Маркса Енгельса з приводу «Слова о полку Ігоревім» має, сказати б, антикварний інтерес, хоч і показує, наскільки різнобічні й широкі були літературні запити Маркса і Енгельса.

У статті проф. Б. Л. Богасвенка «Первісно-комуністичний спосіб виробництва на Криті і в Мікенях», автор на підставі археологічного матеріалу, даних мови тощо намагається описати спосіб виробництва, що панував у доісторичній Греції. На прикладі Крита і Мікен автор простежує еволюцію громадських відносин аж до розкладу громади й утворення класово-антагоністичних груп у ній. Автор знаходить у цьому potwierдження історично-матеріалістичного вчення Маркса.

М. А. Гунювський у статті «До питання про суть так званого «Італійського відродження» виходить від заміток Маркса про епоху відродження, заміток, які, виявляється, як і в багатьох інших випадках, випередили пізніші дослідження спеціалістів. «Матеріал... відкритий і відкритий дослідженнями найостаннішого часу, з несподіваною яскравістю потверджує багато положень істо-

¹ Безперечно помилка; треба читати: «переробленні, перебудові або - що, бо ліквідації піддало велике куркульське господарство.— П. В.

ричної! концепції автора «Капіталу» (ст. 734), пише М. А. Гуковський. Говорячи про відставання науки і особливо філософії від економічної бази в період італійського відродження, автор «на матеріалі даного історичного минулого» знаходить potwierдження положення, висловленого т. Сталіним, що... «марксистин повинні знати, що свідомість людей відстає в своєму розвитку від фактичного її становища» (Сталін, Підсумки першої п'ятирічки), при чому природно, що це відставання в ту епоху багато більше, ніж у переживанні нами дні» (ст. 755).

Переїдімо тепер до короткого огляду сходознавчого відділу збірника. У ньому є шість статей переважно бібліографічного характеру.

У статті «Перший етап розвитку соціалістичного руху в Японії і марксизм» М. Н. Жуков за літературними пам'ятками простежує історію виникнення й поширення марксистських ідей у Японії. У статті підкреслюється роль тов. Сен - Катаями як основоположника й організатора марксистського соціалістичного руху в Японії. Автор приходить до висновку, що основна хиба японського соціалістичного руху до 1914 р. (швітного періоду в статті не зачіпається) полягає «в відсутності міцних зв'язків між соціалістичними гуртками і масами робітників» (ст. 779).

Індії присвячено дві статті, стаття А. І. Бараннікова «Популяризація марксизму в Індії» і стаття Н. І. Кукс. Останній у статті «Маркс про британське панування в Індії» відтворює основні висловлення Маркса про історію руйнування продуктивних сил Індії англійцями, колоніального розвою англійців, що привів до занепаду сільське господарство в Індії, вишув у пауперизм і нестерпучі злигодні маси Індії. «В усіх історії промисловості, — писав Маркс, — важко вказати приклад злигоднів, подібних до тих, яких мусіли зазнати цілі класи в Ост - Індії», «злигодні ці навряд чи мають собі аналогію в історії торгівлі. Рівнини Індії біліють кістками бавовняних ткачів» (Капітал, т. I, ст. 302). «Час не зачепив висловлювань Маркса», зауважує до цього Н. І. Кукс (ст. 802). Історичним результатом англійського панування в Індії, зазначав Маркс, є створення «передумов нового світу». «Індійці не познать нового суспільства, елементи якого посіяні серед них британською буржуазією, поки в самій Великобританії правлячі нині класи не будуть витиснені промисловим пролетаріатом, або поки індуси самі не зміцніють настільки, щоб остаточно скинути англійське ярмо». (Маркс, Британське панування в Індії. Лег. Маркс. 1927, III, ст. 54).

Отже висловлювання Маркса про Індію безпосередньо зв'язані в лєнінським етапом у розвитку марксизму, в сучасною боротьбою англійського пролетаріату й трудящих мас в Індії. «Думки Маркса про Індію, — кінчає своєю статтю Н. І. Кукс, — сучасні, актуальні думки, в яких індійський пролетаріат і його комуністичний авангард знайде і програму, і перспективу боротьби» (ст. 807).

Крім того, в 4 відділі збірника вміщено статті: А. Н. Самойловича — «Перші переклади «Комуністичного маніфесту» на казакську і узбецьку мови», К. Н. Поппе — «Переклад «Тез про Фесрбаха» Карла Маркса на монгольську мову» (відзначає помилки перекладу), А. Г. Амантаєва — «Комуністичний маніфест» татарською мовою».

Переїдімо тепер до природничо - наукового (другого) відділу збірника. Відділ починається статтю проф. Я. М. Урановського.

Проф. Я. М. Урановський у статті «Марксизм і природознавство» розбирає питання: «Чи склалися теоретичні корені марксизму також і на ґрунті природничих наук, чи, навпаки, марксизм є тільки розуміння історії, «наукою про дух», з якою наука про природу не стоїть ні в якому зв'язку» (ст. 169).

Справді, ще і досі зустрічаються люди (не кажучи про теоретиків соціал - фашизму і всяких перекутників й фальсифікаторів марксизму), які уявляють собі марксизм як учення або теорію «виключно» гуманітарну, що не має ні в своїй гевезі, ні в своєму змісті «нічого спільного» в так званою «точною» наукою, або природознавством.

Я. М. Урановський на фактах відкидає цей погляд, показуючи, що і в галузі конкретних результатів, і в історії природничих наук Маркс «мав широкі знання, про що, безперечно, свідчать усі його праці» (ст. 171).

Наукова ерудиція основоположників марксизму не була випадковістю. Досягнення природознавства були опорними точками для економічної теорії Маркса (наприклад, ґрунтове знайомство з агрономією й агрономічною хемією для теорії ренти тощо), а також для діалектичного й історичного матеріалізму. Маркс дав ґрунтовну критику гегельської натурфілософії, характерною рисою якої був «відрид природи від практично - діючої людини» (172). «Наука була для Маркса історично руйнівною силою» (Енгельс), і в своїх прогнозах майбутнього соціалістичного суспільства Маркс розраховував, що пролетаріат далеко вище, ніж буржуазія, оцінить цю силу, далеко краще використає її як внаряддя встановлення й розвитку нового соціального ладу (наприклад, Маркс указав на необхідність перебудови рільництва за диктатури пролетаріату з допомогою «аасобів, давашх наукою»).

Друга частина статті Я. М. Урановського присвячена критиці сучасних віталістичних, ідеалістичних і механістичних теорій буржуазних учених та соціал - фашистських ідеологів.

Стаття акад. С. І. Вавілова — «Стара і нова фізика» — зачіпає деякі питання

історії науки. Підкреслюючи, що до вивчення проблем історії науки» ваялися тільки тепер і тільки марксист» (211), сприяючи на відношенні старої і нової фізики, акад. С. І. Вавілов говорить про зміну методів фізичних досліджень: описового, позитивістичного (філософським виразом якого став махізм) методом математичної екстраполяції. Останній, на думку акад. С. І. Вавілова дає вихід із зауту «чистого опису», і заслуга розроблення цього методу належить Максвеллу. «Теоретичний метод Максвелла,— пише акад. С. І. Вавілов,— безмежний, як безмежна математика... На основі цього методу фізика може розвиватися безмежно, спираючися навперемінно на досвід і математичне мислення» (ст. 219).

Проти всього цього можна зробити багато заперечень. Нам адається, що надмірне захоплення математичною фізикою не може дати виходу з кризи фізики. Цей вихід можна знайти тільки на шляхах діалектико - матеріалістичної методології, а не через заміну повзучого емпіризму математичним раціоналізмом. Піднесення математики як універсального методу в агностично - кантіанський мотив (Каут казав: в усіх її галузі стільки науки, скільки в цій математики), що стоїть у повній суперечності з діалектико - матеріалістичним світоглядом. Цей світогляд, єдино науковий і справді передовий, не може бути замінений ніякими теоретичними методами Максвелла або будького іншого. Необхідність такого цільного світогляду для природознавців визнають тепер усі вчені. Наприклад, у статті, що йде за статтю акад. С. І. Вавілова,— акад. М. Ф. Мітковича «Основні погляди сучасної фізики» (доречі, нічим не зв'язаній з Марксом, якому присвячено збірник) прямо сказано: «гостро відчувається брак загальних, визначних усіма керівних ідей, які могли б сприяти створенню єдиної гармонійної картини фізичних явищ» (ст. 223). Про те, чи може задовольнити цю потребу Максвелл, хай судять самі фізики. Ми ж переконані, що дати природознавцям цільний світогляд і глибоко наукову методологію дослідження може тільки марксизм - лєнінізм.

Акад. А. Ф. Йоффе у статті «Безперервна і атомна будова матерії» говорить про періоди в історії фізичних поглядів на будову матерії і приходять до висновку, що «філософія матеріалізму цілком і повністю виправдується на кожному новому ступені знання, на кожному новому етапі історії» (251). «Отже ясно видно,— закінчує статтю А. С. Йоффе,— що навіть у такому, здавалося б суто теоретичному питанні, як існування й будова атома, наука не йде своїми шляхами розкриття істини поза історією, технікою і виробничим відносинами суспільства, в якому розвивається наука» (253).

Акад. М. Н. Семьонов у статті «До питання про взаємвідношення фізики і хімії» торкається енгельсівського принципу класифікації наук.

Л. М. Рубановський виступає з великою статтю «Про другий закон термодинаміки».

Автор викриває суперечності механістичної картини світу. Цю суперечність, або кодзізію, що завела в заут старе природознавство, можна сформулювати ось як:

«Усі процеси природи — це механічні процеси.

«Усі механічні процеси оборотні.

«Усі процеси природи — необоротні» (ст. 278).

С. Карно підготував, а Кляузіус сформулював відомий другий закон термодинаміки, закон вирівнювання теплових рівнів (або закон ентропії — розсіювання енергії). На основі цього закону постали теорії теплової смерті всесвіту (В. Томсон, Тег, Гельмгольц, Оствальд і інші), що впадали раз - у - раз в теологію (Хвольсон, Джінкс і інші). Теологи й містики захопилися за наукове доведення «Загибелі світу», яке швидко стало популярним і майже загальним. Жерці казенної науки не хотіли нічого знати про енгельсівську критику другого закону термодинаміки.

На думку М. Л. Рубановського, другий закон виражає становлення світу, його безперервну зміну й розвиток, і в цьому розумінні він діалектичний. Автор бореться проти механістичних і ідеалістичних тлумачень і перекручень цього закону.

Механісти здебільшого, а літні заперечують цей закон (Геккель). Фізичні ідеалісти роблять з нього агностичні висновки й притягають до пояснення нематеріальну силу.

Одні говорять про неминуче повернення до хаосу (тепловий рух). Другі твердять про незмінну гармонійність світу. Автор обстоює енгельсівську «діалектику гармонійних і негармонійних рухів» (ст. 299). Енгельс учив про діалектичну єдність гармонії і хаосу і їх взаємоперетворення. Рух матерії безкопечний і різноманітний. Нісенітний є думка (з погляду діалектичного матеріалізму) шибито матерія може колишебудь вичерпати всю різноманітність своїх форм руху. Матерія може породити в самій собі не тільки нові сили й форми руху, а й умови для їх діалектики переходів та взаємоперетворень.

Рубановський висуває як «заповіт Енгельса майбутнім поколінням природознавців» — знайти механізм нагромадження цінних форм енергії (ст. 301, 318), чим остаточно буде потверджена можливість регенерації енергії і теорія вічного повертання всесвіту, контури якої накреслив Енгельс у критичі Карно й Кляузіуса.

У статті акад. Б. Л. Комарова «Карл Маркс і Ф. Енгельс про біологію» висвітлюється відомлення засновників марксизму до еволюційного вчення і окрема дарвінізму. Автор коментує висловлювання на цю тему в «Листуванні» Маркса і Енгельса, в «Діа-

лектиці природи» і «Анти - Дюрінгу». Вказавши на знайомство Маркса з біологічними науками акад. В. Л. Комаров зазначає, що «підготовлюючи «Капітал» і інші свої праці, Маркс вичерпав таку широку літературу, що ніяк не міг поминути біологічних проблем, не звернувши на них уваги. Ф. Енгельс в «Анти - Дюрінгу» і в «Діалектиці природи» ще глибше торкнувся цих біологічних проблем і вказав нам правильний шлях до їх загального розв'язання» (ст. 346). Акад. В. Л. Комаров гаряче виступає за вкорінення в біологічні науки діалектико - матеріалістичного методу і світогляду.

Статті акад. Н. С. Курнакова «Особливі точки зору Л. І. Менделєєва в ученні про розчини» і акад. А. А. Борисяка «Ч. Ляйбел і «теорія розвитку» нічим не зв'язані в 50 - річчя Карла Маркса. Остання стаття, як каже автор, є першою із ряду нарисів в історії теорії розвитку в першу половину XIX століття, в яких повинен бути вияснений вплив ідей еволюції на історичну концепцію Маркса. Ця стаття, як видно з заголовка, присвячена Г. Ляйбелі, другові й вчителю Ч. Дарвіна, апостолові актуалізму в геології.

Дуже цікаво й жваво написана стаття акад. А. А. Чернишова «Маркс та Енгельс і півстосіття електрифікації».

«Ми, — пише акад. А. А. Чернишов — так змилися в тим, що дає сучасна електротехніка, зокрема так звикли до того, що дає сучасна енергетика й передача енергії, що навіть мало здаємо собі справу про ту роль, яку відіграє цей вид енергії в структурі народного господарства, який величезний вплив мала електротехніка на розвиток капіталістичних відносин і яке вирішальне значення має вона для створення соціалістичного суспільства на даному ступені його розвитку» (ст. 405, 406).

Капіталістична буржуазія проявила себе короткозорою відносно історичної ролі електротехніки, що зароджувалася. Тільки вчителі пролетаріату, нового класу, що проголосували соціалізм, — Маркс і Енгельс, — ясно розуміли, яке значення має електрика для промисловості, для розвитку продуктивності сил (розвитку, що розриває капіталістичну оболонку виробничих відносин), для винищення антагонізму між містом і селом за соціалізму. Акад. А. А. Чернишов, коротко викладаючи історію електрифікації, підкреслює, як про це говорив і Ленін, неможливість останньої (в масштабі країни, планомірно й на користь робітників та селян) в умовах капіталістичних, приватно - власницьких відносин. Електрифікація знайшла своє масове, нічим необмежене застосування тільки в нашій країні, в умовах диктатури пролетаріату. «Найяскравіший вираз усіх переваг соціалістичного енергетичного господарства ми маємо в прийнятті до виконання єдиної високовольтної системи для всього нашого Союзу» (ст. 418). «Те значення, якого основоположники марксизму надавали, з точки зору створення соціалістичного суспільства, впровадженню електричної енергії в промисловість і побут і яке так образно сформулював В. І. Ленін у своєму класичному визначенні «комунізм є радянська влада плюс електрифікація всієї країни», знаходить своє історичне підтвердження у нашій країні в створенні того соціалістичного суспільства, для якого електрика відіграє роль, аналогічну з роллю пари за капіталізму» (ст. 419).

На цьому ми кінчаємо наш короткий огляд майже всіх статей, розміщених у збірнику. Відзначимо ще прекрасне технічне виконання збірника. У ньому, крім портрета Маркса, подано багато знімків факсиміле і рукописів Маркса. Оглав збірника дано крім російської також німецькою, французькою і англійською мовами.

Наостанку ми ще раз вітаємо Академію наук СРСР з випуском збірника, присвяченого К. Марксу, найбільшому генієві всіх часів, вождеві пригнобленого людства, що поставив науку на службу революції, всі заповіді якого знаходять своє всесвітньоісторичне втілення в нашій країні будованого соціалізму. Побажаємо всім радянським ученим і науковим працівникам дальшої, ще успішнішої роботи над *освоєнням* марксо - ленінського світогляду і вкоріненням у науку діалектико - матеріалістичного методу

А. СПЕКТОР

За більшовицький стабільний підручник політекономії.

„Політекономія“ **И. ЛАПДУСА** и **К. ОСТРОВИТЯНОВА**, т. II. (7 - е переработанное издание, Партиздат, Москва, 1933 г., 262 ст.).

Друга частина підручника Лapidуса і Островитянова, що вийшла недавно друком, заслуговує на велику увагу викладачів - економістів і пролетарського студентства виш'ів і втиш'ів. Ця книжка випущена після виступу Л. М. Кагановича на Всесоюзній нараді ректорів ВКСГПІ наприкінці 1932 р., який безперечно був програмною вказівкою для викладачів політекономії про те, як найкраще організувати пропаганду марксизму -

енізму відповідно до рівня підготовки учнів. До цього ж часу стосується резолюція, прийнята бюро Президії Комакадемії про основні питання викладу політекономії, де ана чітка, ясна характеристика програм і підручників політекономії, підбита підсумки досягненням у викладанні цієї дисципліни і з вичерпною ясністю сформульовані основні авдання в цій галузі на найближчий період. Тим необхідніше проаналізувати зміст другої частини розгляданого підручника і простежити, в якій мірі і в яких умовах цей підручник може стати стабільним підручником політекономії.

В другій частині підручника викладено такі важливіші проблеми:

1. Земельна рента і розвиток капіталізму в сільському господарстві.
2. Репродукція і обіг суспільного капіталу.
3. Ленінська теорія імперіалізму.
4. Загальна криза капіталізму.

Земельна рента. Розвиток капіталізму в сільському господарстві

При оцінці того чи іншого підручника політекономії особливе значення має *якість* ракування проблем марксо - ленінської аграрної теорії. Відомо, що аграрне питання, будучи однією з найважливіших складових частин загального питання про диктатуру пролетаріату, дає угрупування марксо-ленінської політики й тактики щодо селянства в буржуазно-демократичній і пролетарській революції і тому є одним з животрепетних питань ленізму. Революційна роль марксо - ленінської аграрної теорії особливо пскраво виписовується нині, в умовах переможного соціалістичного будівництва, коли партія на чолі з її вождем т. Сталіним, виходячи з ученья Маркса — Леніна про аграрне питання в цілому, добилася вирішальних перемог, розв'язавши «проблему сільського господарства, аграрно - колгоспну проблему — найважчу проблему» (Сталін). Усе це різко підвищує відповідальність товаришів, які працюють над популяризацією аграрного питання, ставить високі вимоги до ідейно - політичного рівня підручників політекономії, що викладають проблему земельної ренти і розвитку капіталізму в сільському господарстві.

Рецензований підручник є певним зрушенням у цьому напрямі, але все таки і він не вільний від цілого ряду огріхів, помилок, а подекуди і дуже досадних прогалин. Автори, на відміну від усіх інших курсів політекономії, починають виклад теорії земельної ренти з висвітлення докапіталістичних форм землеробства, докапіталістичної земельної ренти. Такий підхід, на нашу думку, є дуже вдалим методичним прийомом, скерованим на реалізацію вказівок т. Кагановича про необхідність проишувати весь курс політекономії революційним історизмом. Тим досадніше, що автори, переходячи до розгляду виробничих відносин, характерних для капіталістичного землеробства, недостатньо підкреслюють, що «розглядаючи нами форма земельної власності з специфічно історичної, *перетворена* в наслідок впливу капіталу і капіталістичного способу виробництва, *форма феодальної земельної власності* або дрібного землеробства» (Маркс, Капітал, т. III, р. Озд. XXXVII, курсив мій. — А. С.). А це мусіло позначитися і позначиться на всьому ході дальшої розробки теорії земельної ренти в підручнику, зокрема при висвітленні такої важливої проблеми як націоналізація землі. Автори правильно виявляють дібовий конкретний характер Марксової категорії земельної ренти, зазначаючи, що «*панівна роль у сільському господарстві належить капіталові*», що дрібне виробництво породжує капіталізм і т. д. Проте, виклад ще більше виграв би, якби автори не поминули при цьому такого важливого питання капіталістичного землеробства, як процес відділення сільськогосподарського виробництва від земельної власності, що є «одним з великих результатів капіталістичного способу виробництва» (Маркс). Викладаючи цілком приступно і просто диференціальну ренту, автори не вказують на взаємну переплетеність ренти родючості і положення, що дуже важливо і необхідно. *Нечітко* сформульовані в підручнику умови перетворення надлиску в земельну ренту. Зокрема зовсім не відзначено ролі конкуренції, не показано, що «конкуренція капіталів примусить фермера (орендаря) задовольнитися середнім зиском на капітал» (Ленін). Критикуючи взагалі і в цілому правильно буржуазний «закон спадної родючості ґрунту», автори, однак, неясно показують, що цей «закон» є теоретичною базою мальтузіанства, що він є «символом віри» буржуазної науки, тим самим у підручнику до кінця не викрито контрреволюційного, буржуазно - апологетичного характеру цієї теорії. Говорячи про «закон спадної родючості ґрунту», треба було б показати, як цей «закон» використовували шкідники в своїй боротьбі проти соціалістичної реконструкції сільського господарства в СРСР, використовують буржуазія і соціал - фашисти у своїй боротьбі проти пролетарської революції. Цілком правильно автори докладно зупиняються на висвітленні значення того факту, що Маркс відмінно від Рікардо звільнив диференціальну ренту від «законо спадної родючості». Треба було тільки вияснити це питання до кінця, а також повніше висвітлити історичну роль Маркса в опрацюванні теорії земельної ренти, зокрема диференціальної ренти і викрити твердження Булгакова та ін., пібито Маркс «не додав нічого, вартого уваги, до теорії диференціальної ренти Рікардо» (Булгаков, цитовано за Леніним).

За не зовсім удалій треба вважати майже виключно «цитатний» спосіб критики цього «закона», що утруднює читання матеріалу і робить його важким. Питання про джерело диференціальної ренти викладено правильно і цілком приступно. Проте, викликає заперечення декларативний і поверховий характер критики так званої «Теорії перекачки» (Булгакова - Познякова). Тут не висвянено, що ця теорія є суто англійською, антимарксистською, що за цією теорією виходить, ніби не місто експлуатує село економічно, політично й культурно, як цього вчили Маркс і Ленін, а навпаки. Не виявлено, що теорія «перекачки» веде до шкідливих політичних висновків про неможливість єдиного фронту класової боротьби промислових і сільськогосподарських робітників. Проблема абсолютної ренти викладена в цілому задовільно. Незрозуміло тільки, чому автори забули підкреслити з усією ясністю, що абсолютна рента є основною формою земельної ренти, як економічного виразу приватної земельної власності. Тим часом цей момент — дуже важливий, якщо не вирішальний для зрозуміння проблеми абсолютної ренти. Великою принципіальною помилкою підручника є те, що автори не піднесли на належну теоретичну й політичну височину критику теорій, які заперечують існування абсолютної ренти, не відкрили з належною чіткістю слідом за Леніним, що «заперечення абсолютної ренти є заперечення економічного значення приватної земельної власності за капіталізму» (Ленін). Це сталося очевидно тому, що автори взялися до критики цих теорій ще перед тим, як було висвянено соціальне значення ренти, зокрема абсолютної, як гальма розвитку продуктивних сил у сільському господарстві. Спиняючись на питанні про ренту з земель не сільськогосподарського користування, треба було хоч кількома словами згадати про законні утворення цієї ренти. Параграф, який трактує про ціну землі, треба було доповнити вказівкою, що з розвитком капіталізму ціна землі має тенденцію до підвищення, бо цей момент ясно показує, як за капіталізму «збільшилася трудність одержування харчів для робітників тому, що капіталістичний розвиток роздує земельну ренту і земельну ціну» (Ленін, курсив мій. — А. С.). Взагалі слід відзначити, що все питання про роль приватної земельної власності в розвитку капіталізму, про роль абсолютної ренти, як «некапіталістичного (виду ренти. — А. С.), зв'язаного з монополією, непотрібного для капіталізму, що перешкоджає повному розвитку капіталізму» (Ленін, курсив мій. — А. С.), не знайшло досить виразного висвітлення на сторінках підручника.

Висвітлення питання ренти і націоналізації землі має дуже великі хиби. Наприклад, автори певірно формулюють положення, що «навіть серед капіталістів є противники приватної власності на землю, які висувають у різних формах ідею націоналізації землі» (підручник, ст. 31). Отже, в підручнику залишається в тіні дуже важливе питання про неможливість націоналізації землі в розвиненому капіталізмі, питання, що має кардинальне значення для зрозуміння революційного змісту націоналізації землі, як «міри буржуазного прогресу» (Ленін). Саме Ленін у боротьбі з меншовиками багато разів і настійно підкреслював, що ідеологи буржуазії виступають з критикою приватної власності на землю тільки на ранніх ступенях розвитку капіталізму, що націоналізація землі «неможлива при сильному загостренні класової боротьби між пролетаріатом і буржуазією», неможлива при дуже високому розвитку капіталізму в землеробстві, «бо високий розвиток землеробчого капіталізму скрізь поставив уже на чергу соціалізацію землеробчого виробництва, соціалістичний переворот» (Ленін, т. XI). Автори в цьому питанні проминули цілий ряд сподобаніших моментів першорядного політичного й теоретичного значення, а це вихолощує мимо їх волі революційну суть марксо-ленінської теорії націоналізації землі. Наприклад, у підручнику нічого не сказано про те, що в умовах переможного розгортання буржуазно-демократичної революції 1905—1906 рр. під проводом більшовиків була можливість у рамках буржуазно-демократичної диктатури пролетаріату і селянства здійснити націоналізацію землі. В підручнику немає вказівки на те, що пролетаріат в умовах буржуазно-демократичної революції бореться за націоналізацію землі, бо це створює умови для швидшого розвитку і поглиблення капіталістичних суперечностей і чистому вигляді, тим самим створюються необхідні передумови для переростання буржуазно-демократичної революції в соціалістичну.

Авторам удалося дуже ясно й чітко показати принципіально інший характер націоналізації землі в СРСР в повній відповідності з вказівкою т. Сталіна про революційне значення радянських аграрних законів, що знищили ренту. Разом з тим критика антимарксистських теорій наявності ренти в СРСР не піднесена на належний партійний рівень. Тут не викрито з усією чіткістю, що наступ соціалізму, який викликав опір вигикуваних капіталістичних елементів, привів свого часу до спроб використати теорію земельної ренти для теоретичного угрупування шкідливих, правоопортуністичних і трюцькістських програм розвитку сільського господарства СРСР, тобто програм реставрації капіталізму в нашій країні.

Цілком правильно автори беруть за вихідний пункт висвітлення проблеми розвитку капіталізму в сільському господарстві — питання про протилежність між містом і селом за капіталізму. Все таки і цей розділ має цілий ряд великих дефектів. Говорячи про концентрацію виробництва і капіталу в землеробстві, слід було докладніше висвітлити особливості концентрації капіталу в землеробстві в порівнянні з промисловістю (концентрація капіталу без відповідної концентрації землі, гіпотечні банки і т. д.), бо цей момент

падавичайно важливі для зроуміння суті і форм проникання капіталу в сільське господарство. Питання про «живучість» дрібноселянського господарства висвітлене побіжно і недостатньо. Треба було докладніше вяснити прив'язаність селян до свого клатка землі, зумовлену наявністю приватної власності на землю, вяснити, що ця «стійкість» гірша від усякої нестійкості.

Особливо незадовільно розроблено параграф, присвячений критиці ревізіонізму і соціал - фашизму в аграрному питанні, і саме тому, що в усьому викладі матеріалу немає чіткої і ясної трактовки значення питання про велике й дрібне виробництво в сільському господарстві, критика ревізіонізму і соціал - фашизму в аграрному питанні не викриває до кінця, що ці антимарксистські теорії мають на меті «вихвалити і зміцнення капіталістичних порядків» (Сталін). Марксо - лєнінська критика ревізіонізму в аграрному питанні повинна показати, що ревізіоністські теорії намагалися і намагаються угрунтувати, що соціалізм, тобто велике усупільнене виробництво неможливе в сільському господарстві через природні умови, і тим самим вони намагаються довести неможливість соціалізму взагалі, бо соціалізм передбачає усупільнення всього народного господарства. Саме про це в підручнику немає ці одного слова.

Зовсім незрозуміло, чому автори, критикуючи ревізіонізм в аграрному питанні, не вгадують про ту довголітню боротьбу, яку провадив Лєнін з опортунізмом в цьому питанні, не зазначають, що Лєнін був єдиним марксистом в усьому довоєнному Інтернаціоналі і тільки він один з усією послідовністю й непримиренністю боровся проти цієї вульгаризації марксизму. Треба взагалі зазначити, що проблема лєнінізму в аграрному питанні не знайшла повного свого відбиття в підручнику. Тут не підкреслено, що Маркс не встиг розробити до кінця питання про особливості розвитку капіталізму в сільському господарстві, що Лєнін розвивув Марксову теорію ренти, розробив на цій основі теорію аграрного питання, яка знайшла свій дальший розвиток у працях т. Сталіна. У цьому розділі не знайшли собі місця дуже важливі й актуальні проблеми аграрної теорії. Наприклад, питання про пруський і американський шляхи розвитку, як про два тиши розвитку капіталізму в сільському господарстві, про класи й класову боротьбу на селі за капіталізму, про боротьбу більшовиків з меншовіками в аграрному питанні, про аграрну програму Комінтерну.

Висновок. Відділ про земельну ренту і розвиток капіталізму в сільському господарстві треба значно переробити. Весь цей матеріал повинен бути викладений ширше і поглибленіше.

Репродукція і обіг суспільного капіталу. Кризи

Загальновідома є величезна теоретична й політична значимість Марксової теорії репродукції. Вона є блискучою зброєю в боротьбі проти буржуазно - реакційної теорії рівноваги, дає глибокий аналіз внутрішніх суперечностей капіталізму, що розвиваються і поглиблюються в ході репродукції і обігу суспільного капіталу.

Правильно показуючи взагалі, як у процесі репродукції суспільного капіталу виявляється основа суперечності капіталізму, автори залишають в тілі питання про те, як у процесі поширення капіталістичної репродукції розвиваються, ширяться і поглиблюються основні суперечності капіталізму. Читаючи підручник, ніяк не можна з'ясувати собі змісту поширеної репродукції, як репродукції капіталістичних суперечностей на поширеній основі. Автори, в погоні за надмірною популяризацією, не вясняють з потрібною повнотою дуже важливого положення Лєніна про те, що теорія репродукції і обігу суспільного капіталу є абстрактна теорія реалізації, що Маркс розглядає проблему в «ідеальному», «чистому», капіталістичному суспільстві, яке складається з двох класів — буржуазії і пролетаріату, що Маркс припускає наявність необхідної пропорційності між різними галузями капіталістичного виробництва, яка здійснюється шляхом її нездійснення. Особливо за недоскопалу слід уважати критичну частину розділу, що трактує цю проблему. Наприклад, критика Бухаріна обмежується лише кількома рядками, не викриваючи того, що подібне трактування марксової теорії репродукції стало методологічною основою правоопортуністичної теорії рівноваги секторів у радянському господарстві, теорії рівняння на вузькі місця і т. д. Критика теорії ринку Туган - Барановського не розгорнена і позбавлена потрібної політичної чіткості. Тут не виявлено, що своєю теорією повної незалежності виробництва від споживання Туган змазує корінну суперечність капіталізму — суперечність між суспільним характером виробництва і капіталістичним привласненням, що Туган хоче підсунути Марксові апологетичне твердження про можливість безмежного розвитку продуктивних сил у рамках капіталістичних виробничих відносин. Так само не вяснене те місце, яке займає теорія репродукції в марксовій політекономії. Об'єднавши теорію репродукції суспільного капіталу в кризах, автори фактично виводять кризи тільки в теорії репродукції суспільного капіталу, а сама ця теорія виступає лише у вигляді деякого теоретичного вступу до кризи, позбавлена свого самостійного теоретичного значення.

Надто побіжний характер викладу залишає невясненим цілий ряд істотних моментів цієї проблеми.

Життєвість і геніальність марксо-ленінської теорії криз блискуче потверджена всім ходом сучасної світової економічної кризи. З цього приводу слід згадати слова т. Сталіна на XVII з'їзді, що «не можна вважати за випадковість, що країна, де марксизм здобув цілковиту перемогу, є тепер єдиною країною в світі, яка не знає криз і безробіття». Ця найвідповідальніша проблема марксо-ленінської політекономії висвітлена в підручнику непогано, що виділяє його споміж інших курсів політекономії (Люка і ін.). Проте і цей відділ має цілий ряд хиб.

У підручнику недостатньо wyjaснене питання, чому в простому товарному господарстві можливість криз не перетворюється в дійсність. Авторі обмежуються лише декларативним твердженням, що «наявності цих моментів ще недостатньо для перетворення цих можливостей у дійсність» (підручник, ст. 84). Безперечною перевагою у висвітленні теорії кризи в даному підручнику є те, що автори в аналізі причини криз центральну увагу звертають на основу суперечності капіталізму. Шкода тільки, що автори не довели справу до кінця і не дали ясного викладу того, як основна суперечність капіталізму *розраховується і конкретизується* в усій безконечній різноманітності капіталістичних суперечностей як загальних, так і часткових. Зокрема затушовано питання про анархію виробництва, як форму виразу основної суперечності, і сказано про це так розпливчато, що цей момент не привертає уваги студентів.

Проблема циклічності капіталістичної репродукції wyjaснена не зовсім задовільно. Не показано, що криза є центральною й основною фазою циклу. Характер депресії висвітлено тут зовсім недостатньо, хоч це має актуальне теоретичне й політичне значення для зрозуміння суті сучасної депресії особливого роду, до якої переходить капіталістична промисловість. А це надто важливо для зрозуміння відмінних особливостей сучасної світової економічної кризи, з якої вихід звичайним для капіталізму шляхом нині дуже утруднений.

Питання про роль криз у розвитку капіталізму, про революціонізує значення криз розроблене в підручнику недостатньо. Так, нечітко сформульовано дуже важливий момент, що всяка криза створює передумови для нової кризи, ще сильнішої, ніж попередня. Це тісно зв'язане з тим, що автори не викривають з залежності повнотою, що кожна криза є гігантським фактором дальшого усусільнення процесу виробництва на капіталістичній основі, яке приводить до ще глибшого загострення основної суперечності капіталізму. Але особливо великим дефектом є те, що в підручнику повнотою не розгорнено питання про революціонізує значення криз. Зовсім не показано, що криза містить у собі загрозу революції, що Маркс, Енгельс і Ленін перед наближенням кожної кривки старанно вивчали й стежили за можливостями переростання економічних криз у революційну кризу. Це тим більше треба було зробити, що соціал-фашисти з надзвичайною холопською запопадливістю (особливо старастся тут запеклий ренегат Каутський) перекручують цю проблему, яка має суто революційне значення. Вважає, що в підручнику зовсім не викрито контрреволюційного вчення соціал-фашистів і троцькістів про те, що «при падаючій кон'юнктурі, рості безробіття відбувається не радикалізація мас, а навпаки — занепад духу, розладдя і розклад» (Троцький). А проте це питання особливо актуальне нині, в період, коли світ щільно підійшов до другого туру революції і воєн.

Твердження авторів підручника про те, що *схеми репродукції Маркса можуть бути застосовані до радянських умов* (курсів мій. — А. С.), не вважаючи на застереження, яким автори супроводять його, потребує, принаймні, вичного доповнення і роз'яснення. Тракткування цього питання в підручнику не завдає ніщівного удару тезі про механічне перенесення схем другого тому в умови радянської економіки, тезі, заваято пропорованій правими опортуністами (Бухарін) і повтореній, на жаль, недавно в нашій економічній літературі («Проблеми Економіки», № 7, 1933 г. стаття Спивака). Критика троцькістської і правоопортуністичної теорії можливості криз в СРСР пожмакана і тому недостатньо політично поглиблена. Критикуючи Троцького, автори не виявляють, що його твердження піби «радянська держава не тільки дедалі більше стає під контроль світового ринку, а і втягується в сферу впливу кон'юнктурних коливань капіталістичного світу» (Троцький) органічно зв'язане з його контрреволюційною теорією неможливості побудови соціалізму в СРСР, з теорією про те, що радянське господарство є система держкапіталізму. Щось аналогічне ми маємо в критиці Бухаріна, яка по суті змазана в підручнику. Критика Бухаріна повинна викрити правоопортуністичну основу його теорії, показати, що Бухарін, виходячи з «знаменитого» «закоуу трудових витрат» прийшов до висновку (блискуче спростованого життям), що політика індустріалізації й колективізації, твердо проваджена партією, неминуче повинна привести до кризи, а цього автори не зробили. Тим самим вони не забезпечили належного систематичного викриття ідеології і решток ідеології ворожих лєнінізмові течій». (Сталін, звігна доповідь XVII з'їздові) за істотну прогалину треба вважати те, що автори не розглядають спеціально питання про розуміння Ленінінм і Сталінінм Марксової теорії репродукції і криз.

Ленінська теорія імперіалізму і загальна криза капіталізму

Автори рецензованого підручника приділили центральну увагу теорії імперіалізму, всебічно враховуючи сумний досвід попередніх підручників. Виклад цієї проблеми в даному підручнику безперечно відзначається цілим рядом позитивних моментів. Авторі досить повно використали сучасний конкретний фактичний матеріал, сучасну літературу і в усьому викладі намагалися випнути основну настанову Леніна про те, що імперіалізм є передоходь пролетарської революції, що монополія є економічна суть імперіалізму, і в цьому їх безперечно заслуга. Все такі і в цьому підручнику трапляється цілий ряд хиб у висвітленні імперіалізму, які впливають з того, що автори не завжди і не в усьому додержують порядку прийнятого Леніном в «Імперіалізмі». В підручнику використано багатющій фактичний матеріал, що ілюструє процес концентрації виробництва аж до наших днів. І це дуже добре. Тим досадніше, що автори *недосить виразно* вияснили на такому багатому матеріалі ленінське положення про те, що «концентрація на певному ступені розвитку *само по собі* підводить, можна сказати, шийло до монополії» (Ленін, т. XIX, курсив мій.— А. С.). Вони обмежилися тільки побіжною вказівкою на те, що «боротьба найбільших магнатів за посилення своєї могутності, за придушення противників приводить до утворення особливих монополістичних об'єднань» (підручник, ст. 115), а це далеко не вичислює всього змісту процесу перетворення вільної конкуренції в монополію. Не менш істотною прогалиною у викладі цієї проблеми є майже цілковита відсутність аналізу історії утворення монополії, старанно розробленої Леніном в «Імперіалізмі». Це веде до того, що теоретичний і історичний аналіз перетворення капіталізму вільної конкуренції в імперіалізм не піднесено в підручнику на належну височину. У цьому ж так зв'язку авторам слід було викрити міф буржуазної економічної науки, яка вбачає причини розвитку капіталістичних монополій у специфічних рисах економічної політики відповідних держав. Треба було з усією силою підкреслити вказівку Леніна, що «відмінності між окремими капіталістичними країнами зумовлюють лише неістотні відмінності у формі монополій або в часі з'явлення їх» (Ленін, т. XIX, ст. 85). Правильно трактуючи в основному процес усупільнення виробництва і заострення основної суперечності капіталізму в епоху імперіалізму, автори не показали, як слід, що «монополія є перехід до вишого ладу» (Ленін).

Виклад проблеми фінансового капіталу і фінансового олігархії значно виграє би, якби автори не поминули без уваги цілий ряд важливих моментів. Так, автори зовсім не відтіснили всієї різноманітності конкретних форм зрощування банківського капіталу з промисловістю і тим самим не дали повного зображення процесу. Пропущено також питання про проходження фінансового капіталу в сільське господарство, про зрощування великого землеволодіння з банківською й промисловою верхівкою. Не показано, що в фінансовому капіталі досягає найбільшого розвитку відділення власності на капітал від його функції, на чому особливо докладно спиняється Ленін в «Імперіалізмі». Треба було дати детальніший аналіз складності і різноманітності форм панування фінансової олігархії, показати як відбувається внутрішня боротьба інтересів всередині фінансової олігархії (хоча б на прикладах боротьби Рокфеллера і Моргана), тим самим було б глибше виявлено дальше заострення внутрішніх суперечностей в епоху фінансового капіталу. У висвітленні проблеми зрощування фінансового капіталу з капіталістичною державою бракує вказівки на зміну ролі держави в епоху імперіалізму порівняно з капіталізмом вільної конкуренції. Тут же автори повинні були зацепити знамените положення Леніна про те, що «імперіалізм є поворот від демократії до політичної реакції», що «вільній конкуренції відповідає демократія, а монополії відповідає політична реакція» (Ленін, т. XIX). Питання про експорт капіталу розроблене в підручнику недостатньо. Зокрема дуже блідо висвітлені причини утворення «наддостатнього» капіталу в передових капіталістичних країнах. Це випливає з того, що автори, говорячи про «наддостатній» капітал, майже зовсім не зачіпають питання про монополійні ціни і монополійний зиск. Далено не повно показано, як нерівномірність розвитку, що зумовлює монополію становить небагатьох найбагатших країн, привела до виникнення величезного «наддостатку» капіталу в цих передових країнах. Авторі допустилися серйозної помилки, залишивши зовсім без уваги ленінську вказівку про те, що «можливість вивозу капіталу створюється тим, що ряд відсталіших країн уже втягнені в оборот світового капіталізму, забезпечені елементарні умови розвитку промисловості і т. д.» (Ленін, т. XIX, ст. 120). Питання про наслідки експорту капіталу викладено побіжно і поверхово. Не вгадано, як впливає експорт капіталу на розвиток продуктивних сил у країнах, що імпортують і експортують капітал. Ленінське положення про те, що «фінансовий капітал (вивозом капіталу) розкидає свої сіті на всі країни світу», що «країни, які вивозять капітал, поділили між собою світ в переносному розумінні слова» (Ленін),— не розгорнене і не підкреслене в підручнику. Проблему економічного розподілу світу між союзами капіталістів автори висвітлили недосить глибоко, в наслідок чого слабо аргументована теза про неминучий зв'язок внутрішнього ринку з зовнішнім, про те, що капіталістичні монополії у своєму розвитку неминуче переростають рамки окремих країн.

Питання про територіальний поділ світу і боротьбу за його переділ викладене в підручнику відокремлено, відірвано від проблеми захоплення колоній в епоху імперіалізму, а це робить виклад абстрактним і, значить, незадовільним. Відсутність аналізу історичного розвитку територіального поділу світу на протязі другої половини XIX століття не дає змоги твердо встановити ленінський висновок про те, що «саме після цього періоду (1860 — 1870 рр.) почнається величезне «піднесення» колоніальних захоплень, загострюється надзвичайною мірою боротьба за територіальний поділ світу», що «перехід капіталізму до фінансового капіталу зв'язаний із загостренням боротьби за поділ світу» (Ленін, т. XIX, ст. 133). Параграф, що трактує проблему імперіалізму і колоній, стоїть окремо від попереднього параграфу, який висвітлює питання про територіальний поділ світу. Аналіз колоніальної проблеми в епоху імперіалізму значно виграв би, якби автори в цьому ж зв'язку (а не в іншому розділі) висвітлили б процес національно-визвольного руху в колоніях і напівколоніях. У підручнику недостатньо підкреслено, що протекціонізм і демпінг є знаряддя боротьби за переділ світу між імперіалістичними державами, одна з ланок загострення імперіалістичних суперечностей, що ведуть до імперіалістичних воєн.

Говорячи про становище робітничого класу в епоху імперіалізму, слід впливати чітко, що абсолютне і відносне зубожіння висупає в цю епоху в таких формах, у таких масштабах, як ніколи досі. Треба було вказати, що імперіалізм різко посилює методи виробництва абсолютної додаткової вартості, що за імперіалізму робітничий клас щораз менше користиється в відносних вигід піднесення і щораз більше терпить від зростаючого тягара крив. В протилежному разі не досить виразно висупають ті зрушення і зміни в становищі робітничого класу в епоху імперіалізму, які підносять на вищій ступінь форми і розмах класової боротьби пролетаріату в цю епоху. В питанні революційної боротьби в колоніях та відсталих країнах вовсім не зачеплено проблеми провідної ролі пролетаріату в колоніальних революціях. Не поставлено навіть питання про радянську владу, як державну форму революційно-демократичної диктатури робітничого класу і селянства, що забезпечує переростання буржуазно-демократичної революції в революцію соціалістичну (хоча б на прикладі радянських районів Китаю). Питання про можливість некапіталістичного розвитку колоній і напівколоній в епоху пролетарської революції вовсім не висвітлене в підручнику. Негативно позначається на підручнику те, що автори відірвали висвітлення проблеми опортунізму в робітничому русі від проблеми загинання капіталізму в цілому, через що це дуже актуальне питання роз'яснене в підручнику далеко недостатньо. Основна помилка, допущена авторами в цьому питанні, полягає в тому, що вони не підкреслили в усю чіткістю відмінності опортунізму на імперіалістичній стадії розвитку від опортунізму домонополістичного капіталізму. Тим часом Ленін в «Імперіалізмі» в геніальною майстерністю розробив це питання, укладавши «на різке посилення і на непримиренність опортунізму в загальними і корінними інтересами робітничого руху в політичних та економічних умовах імперіалізму». Тільки цим і можна пояснити, що в підручнику залишився в тіні дуже важливий підсумок Леніна в цьому питанні: «Опортунізм не може тепер бути цілковитим переможцем у робітничому русі однієї з країн на довгий ряд десятиріч, як переміг опортунізм в Англії в другій половині XIX століття, але він остаточно довір, переярів і зогнів у ряді країн, цілком злившись в буржуазною політикою як соціал-шовінізм» (Ленін, т. XIX, ст. 159).

Слід відзначити нечіткість у розробленні авторами питання про джерела монопольного зиску. Під час читання підручника створюється враження, що джерелами монопольного зиску *однаково* є як збільшення норми експлуатації, так і різниці в висках монополістів. Тим часом завдання полягає в тому, щоб викрити і в усю виразність показати, що монопольна ціна і зиск мають своїм *головним* джерелом величезне посилення норми експлуатації робітничого класу та селянства, посилення нееквівалентного обміну між метрополіями і колоніями, зменшення зарплати значно нижче від вартості робочої сили. Виклад же цього питання в підручнику може створити враження, що різниці в висках капіталістів можуть бути скількинебудь *значним* джерелом монопольних зисків, а це, як відомо, не відповідає дійсному станові речей. Звичайно, аутсайтери пристосовуються до рівня роздрібних цін монополій і частково самі використовують цей рівень цін для себе. У критиці антиленінських теорій імперіалізму треба було *поглибити* критичний аналіз теорії імперіалізму Каутського, треба було показати, як Каутський під час війни, борючись начебто проти «цінничої» і «аліацуватої» оборони імперіалізму соціал-шовіністами типу Купова, Кольба і ін., заперечуючи проти неминучості імперіалізму, на ділі змазував його глибочені суперечності, проповідуючи тонкіше, прихованіше, ніж ті, припирення з імперіалізмом. Тим самим була б виявлена суть «каутськіанства», центривму, яка «у 100 разів шкідливіша й небезпечніша для робітничого руху, ніж Зюдекумівська» (політика. — А. С.), що «каутськіанське лицемірство в 100 разів огидніше» (Ленін). Це питання набуває особливо актуального характеру, коли вгадати, що шні австромарксизм, який прикривається лівими фразами, є особливо небезпечним ворогом пролетаріату, небезпечнішим, ніж «одверті прибічники розвінницького соціал-імперіалізму» (Програма Комінтерну). Критикуючи Каутського, слід було б показати, що в цілому ряді важливих питань Каутський стоїть нижче від буржуазних лібералів (Гобсон),

які підносилися до дуже яскравого опису паразитизму і загнивання капіталізму, чого зовсім немає в Каутського.

Не менш серйозною прогалиною є відсутність вказівки на помилкове розуміння Р. Люксембург проблеми розвитку колоній за імперіалізму, яку вона трактує майже в дусі меншовицької теорії «деколопізації».

* * *

Відділ «Загальна криза капіталізму» висвітлений досить повно і ясно (у підручнику приділено цьому відділові 53 сторінки). Відзначимо такі хибні в цьому відділі. Треба було повніше показати, що боротьба двох систем є форма руху міжнародної пролетарської революції, зумовлена неможливістю одночасної перемоги пролетарської революції в усіх країнах, що епоха міжнародної революції виступає як епоха розколу світового господарства і боротьби двох систем. Даючи в цілому задовільне висвітлення питанням загострення суперечностей між імперіалістами в епоху загальної кризи, автори не цілком виявили, що викликане війною нове загострення нерівномірності зумовило на звуженій базі світового господарства загострення проблеми ринку, загострення боротьби між імперіалістами за ринки збуту, джерела сировини і сфери вивозу капіталу. Висвітлюючи посилення і поглиблення суперечностей між метрополіями і колоніями, треба було докладніше висвітлити ріст революційного руху в колоніях в епоху загальної кризи капіталізму, виявити на конкретних прикладах, що в післявоєнну епоху революційний процес у колоніях і напівоколоніях дійшов такої сили і розмаху, яких раніше світова історія не знала. Тут таки треба було вказати на посилення питомої ваги і значення пролетаріату в революційному русі колоній. Проблема загнивання і нерівномірності капіталізму в післявоєнну епоху розроблена в підручнику побіжно і поверхово. Хронічне недоваження підприємств і застійний характер безробіття висвітлені мимохідь і розпорошено (в різних місцях підручника), а тому суть питання виступає далеко не ясно. Не підкреслено того моменту, що на відміну від довоєнного капіталізму резервна армія не розмокнувала навіть за років піднесення, що в післявоєнному капіталізмі в окремих країнах спостерігається тенденція до абсолютного зменшення числа робітників у сфері виробництва. Треба було докладніше висвітлити похід проти техніки, що набув таких широких розмірів у сучасних капіталістичних країнах. Незрозуміло, чому автори залишили осторонь культуру й ідеологічну кризу, переживану сучасним капіталізмом, яка є одним з найяскравіших впливів процесу загнивання післявоєнного капіталізму. Проблемі фашизму і соціал-фашизму не віддано тієї уваги, на яку вона заслуговує через свою актуальність. Викладаючи суть фашизму, автори нечітко поставили питання про взаємовідносини між парламентаризмом і фашизмом як двома формами буржуазної диктатури, прихованої і одвертої, не пояснили того, що криза парламентаризму, яка почалася ще в довоєнну імперіалістичну епоху, переростає в епоху загальної кризи капіталізму в банкрутство парламентаризму. Тим самим у підручнику не в'ясовано з усією виразністю положення Т. Сталіна про те, що «фашизм треба розглядати також, як ознаку того, що буржуазія вже неспроможна панувати старими методами парламентаризму і буржуазної демократії». Авторів не підкреслили як слід того, що фашизм найгостріше виявляє тенденції монополістичного капіталізму, що «загнущадання робітничого класу і терор у галузі внутрішньої політики є необхідний засіб для зміцнення тилу майбутніх воєнних фронтів» (Сталін), тим самим не повно викрита суть фашизму як військово-терористичної диктатури фінансової олігархії. Хибує на нечіткість виклад питання про взаємовідносини соціал-фашизму і фашизму. Поверховий характер висвітлення цього питання, відсутність мінімуму конкретного матеріалу, який ілюструє процес фашизації соціал-демократії,—утруднює засвоєння дуже важливого положення про те, що фашизм «є результатом зради партії соціал-демократії робітничого класу, яка розчистила шлях фашизму» (Сталін, курсив мій.— А. С.), що «якби б соціал-демократія в 1933 році була хоча б демократичною партією, Європа не могла б стати фашистською» (Кпорів). Висвітлюючи проблему аграрної кризи, як складової частини загальної кризи капіталізму, автори не висвітлили ролі імперіалістичної війни, що викликала зрушення в світовому сільському господарстві (поширення засівної площі в заокеанських країнах). Треба було ширше висвітлити як аграрна криза «посилила процес деградації сільського господарства, довівши його до переходу від машини до ручної праці, до заміни трактора конем» (Сталін). Слід відзначити, що в підручнику, як у цьому відділі, так і в інших відділах, зовсім не дано характеристики специфічності аграрних криз на відміну від проєлових, а це безперечно утворює додаткові труднощі в розумінні суті сучасної економічної кризи, однією з відмінних особливостей якої є переплетення проєслових криз з аграрною. Параграфи, що критикують антиленінські концепції в питанні про загальну кризу капіталізму, треба доповнити детальною критикою соціал-фашистської, троцькістської теорії «епохи фашизму», «епохи реакції», вигаданої ними для виправдання свого зрадицтва, для відтягнення мас від революційної боротьби. Характеристика першого періоду загальної кризи капіталізму дана мимохідь, а тому вона і недостатня. Не виявлено з належною чіткістю глибоко революційного змісту першого періоду загальної кризи капіталізму, як першого туру воєн і революцій, як періоду безпосередньої боротьби пролетаріату за владу. Треба було також докладніше проаналізувати зрадицьку

роль с.-д. в рятіванні капіталізму, що був тоді на краю загибелі, показати, що «якби с.-д. в 1918 р. була революційно-марксистською партією, Європа давно була б соціалістичною» (Кіорін). Далеко недостатньо висвітлено слабкість компартії за років революційної ситуації, що відіграло значну роль у боротьбі пролетаріату, тим самим збільшилася в тіні роль суб'єктивного фактора в революції.

Розділ, що трактує про сучасну світову економічну кризу, дає певні пояснення характеру підвищувальної тенденції капіталістичної економіки виключно умовами воєнно-інфляційної кон'юнктури. Тов. Сталін на XVII партз'їзді показав, що «було б грубою помилкою пояснити все воєнно-інфляційною кон'юктурою. Тут має місце також діяння внутрішніх економічних сил капіталізму», що привело до переходу «від точки найбільшого занепаду промисловості до депресії особливого роду» (Сталін, звітна доповідь). Говорячи про особливості сучасної світової економічної кризи, слід якнайгостріше підкреслити надзвичайну довготривалість і затяжний характер сучасної світової економічної кризи. Взагалі весь відділ, що розглядає загальну кризу капіталізму, зокрема сучасну світову економічну кризу, треба ґрунтовно переробити під кутом зору доповіді т. Сталіна, постанов XIII пленуму ВККІ і XVII партз'їзду.

Висновки

Детальний аналіз змісту другої частини підручника Лapidуса і Островіяннова дозволяє нам зробити такі висновки.

1. Друга частина підручника є безперечно значним зрушенням порівняно з першою частиною як у теоретичному, так і в методичному відношенні.

2. Партійний революційно-критичний характер предмету політекономії виявлений у другій книзі повніше, глибше, ніж у першій. Ця частина має значно менше повторень і тому виклад далеко стисліший при повному збереженні його згущеності й приступності.

3. Одночасно рецензована книжка має цілий ряд теоретичних і методичних хиб, що вводяться взагалі ось до чого:

а) Суть ленінізму в політекономії висвітлена недостатньо. Мало того, автори в цьому питанні зробили навіть крок назад порівняно з першою частиною. Якщо в першій частині найважливіші розділи політекономії супроводяться параграфами, які висвітлюють роль Леніна в розробці цих проблем (інше питання — чи завжди вони вдали), то в другій частині не тільки немає такого матеріалу, але немає навіть підсумкової статті в кінці курсу, що висвітлює роль Леніна і Сталіна в розвитку Марксової політекономії.

б) Цей підручник, будучи вільним від вульгарно спрощеного застосування діалектики, проймаєти однак деяким побоюванням ставити і висвітлювати проблеми методології, що впливають з самої суті викладаного предмету, а це не могло не відбитися на характері трактування цілого ряду дуже важливих проблем. Цим очевидно і можна пояснити те, що автори пропустили тему «Предмет і метод політекономії», хоч вона і введена в програму політекономії для втишів, затверджену комітетом Вищої технічної освіти при ЦВК СРСР.

в) Критика соціал-фашистських, антиленінських перекирчів розгорнута не досить глибоко і тому викриття цих теорій часто не доводиться до кінця. Автори допускають перегиби, коли критику антиленінських теорій відносять майже виключно в спеціальний розділ у кінці кожного відділу, всебічно уникуючи критичних зауважень у процесі позитивного викладання матеріалу, що мимохіть з'якшує гостро полемічний тон, яким повинен бути проіпнятий виклад марксо-ленінської політекономії.

г) Добиваючись надмірної стислості матеріалу, автори досить часто, в цілому ряді найважливіших питань обмежуються декларуванням загальних положень. Намагання дати мінімальну приступність викладу автори не зуміли погодити в достатньо поглибленим трактуванням цілого ряду проблем, що зменшувє той обсяг знань, який мають засвоїти студенти втишів згідно з затвердженою програмою.

д) Розпливчатість викладу, часто відсутність чітких, підсумкових визначень є головним методичним огріхом і в цій частині підручника. Через це основні, визначальні моменти трактованих проблем не закріплюються як слід у свідомості студентів.

Порядок викладу матеріалу в підручнику в багатьох випадках розходиться в порядком, у якому йде програма, а це порушує той органічний зв'язок, який повинен бути між підручником і програмою. Підручник повинен бути строго пристосований до програми, бо без цього викладачі в процесі викладання, студенти в процесі засвоєння курсу натрапляють на додаткові, зайві перешкоди. Систематизація матеріалу не завжди стоїть у підручнику на належній височині, а це часто ускладнює розуміння і засвоєння цілком ясних і цілком приступних проблем.

4. Критичний розгляд другої частини підручника цілком потверджує правильність нашого висновку в першій частині нашої статті про те, що коли переробити підручник і усунути хиб, які в ньому є (зокрема додати до нього розділ з характеристикою окапіталістичних формацій), він безперечно зможе стати стабільним підручником для втишів і ВКСГШ на цілий ряд років. Тим самим буде розв'язано негативне і дуже актуальне завдання економістів — завдання створення повноцінного підручника політекономії, що стояв би на рівні вимог марксо-ленінської теорії.

Нові книжки

ЭВЕНТОВ Л. Итоги борьбы двух систем в первой пятилетке. Библиотека партактивиста «На рубеже двух пятилеток». Институт экономических исследований Госплана СССР. Партиздат, Москва 1934, 144 стр., цена 90 коп.

Заострення боротьби двох систем, поглиблення світової економічної кризи і успіхи соціалістичного будівництва. Особливі риси боротьби двох систем на даному етапі. Репродукція робочої сили за капіталізму і в СРСР, ріст концентрації і усунування виробництва в СРСР і антагоністичний характер цього процесу за капіталізму. Ріст нагромадження і продуктивності праці в СРСР, індустріалізація й технічна реконструкція в радянському господарстві, загнивання техніки за капіталізму. Соціалістичний і капіталістичний шлях розвитку сільського господарства. (Соціалістичні й капіталістичні темпи. Підсумки першої п'ятирічки і кінець відносної стабілізації капіталізму..

ХАТТ - АЙЛЕН. Положение рабочего класса в Англии. Перевод с английского. Партиздат, Москва 1934, 216 стр., цена 1 р. 40 коп., 75 коп. пер.

Становище робітничого класу в Англії в епоху світової економічної кризи. Убогість робітників паралельно ростові багатства буржуазії. Становище робітників у вугільній, машинобудівній і текстильній промисловості. Житлові умови і зарплата, інтенсифікація праці і безробіття, високі проценти смертності. Жіноча і дитяча праця. Становище селянської бідності і дрібнобуржуазних шарів у місті. Ріст робітничого руху й владницька політика лейбористів.

Передмова до російського видання Полякова і вступ Полліта доповнюють матеріал книжки.

Под маской планирования. Сборник статей. Институт экономических исследований Госплана СССР. Госиздат «Стандартизация и рационализация». Москва — Ленинград, 151 стр., цена 2 р.

Роботи буржуазних і соціал - фашистських теоретиків про планування в капіталістичних країнах. Зміст: І. Ільхов — передмова (ст. 2 — 30). Каутський, Бенедикт. Перспективи і можливості планового господарства в Австрії (ст. 99 — 106). Зомбарт, Вернер. Майбутнє капіталізму (ст. 74 — 92). Соун - Джорд. Хаос чи контроль (ст. 36 — 73). Цандер, Ернест. Механізація німецького сільського господарства тепер і в майбутньому (ст. 93 — 97). Ямамото Д. П'ятирічний план для Японії (ст. 108 — 11). Вассефон, Фриц. Створення роботи і знищення капіталістичної залежності через аграрну реформу (ст. 112 — 124). Рузвельт, Франклін. Немінучість економічного планування (ст. 125 — 130). Закон про відбудову народного господарства (офіційний текст). Постанова Сенату і палати представників Сполучених Штатів Америки, що склала конгрес (ст. 131 — 150).

Передмова характеризує всі проекти буржуазних вчених і політиків як замасковану пропаганду фашизму.

ЛОКШИН Э. Промышленность СССР в первой пятилетке. Партиздат М. 1934, 151 стр., цена 1 р., 60 к. перепл.

Підсумки індустріалізації СРСР в наслідок успішного здійснення першої п'ятирічки. Побудова соціалізму в нашій країні. Перетворення СРСР з відсталої аграрно - індустріальної країни в могутню індустріально - аграрну. Соціалістичні виробничі відносини й швидкі темпи розвитку. Характеристика темпів першої п'ятирічки за окремими галузями порівняно з капіталістичними країнами. Технічна реконструкція народного господарства в СРСР у цілому і по окремих галузях. Ріст питомої ваги продукції нових підприємств. Зрушення в галузевій структурі промисловості — ріст машино-

будування. Середпромислове нагромадження його джерела—ріст продуктивності праці. Ріст і характер капіталовкладень. Нові кадри й поліпшення матеріально - побутового становища робітничого класу. Основні завдання 2 - і п'ятирічки, великий ілюстративний матеріал, цифри, таблиці, фотографії.

ЛОМОВ Г. П. Пафос освоєння. (Первые итоги) Госиздат. «Стандартизация и рационализация». М., Л. 1934, 87 стр., цена 1 р. 25 коп.

Підсумки першої п'ятирічки по основних галузях промисловості. Технічна реконструкція і ріст продукції поряд із зниженням собівартості. Освоєння нових виробництв, як центральне завдання. Боротьба за кваліфіковані кадри — ключ до освоєння. Роль матеріально - побутових умов у процесі боротьби за освоєння. Особливості освоєння в окремих галузях промисловості. Докладні дані про успіхи і хитби освоєння в чорній металургії, машинобудуванні (окремий розгляд заводу ім. Сталіна, Сталінградського Тракторного, Ленінградського металургійного, Електросили; Горківського тощо) в галузі електрифікації і вугільної промисловості. Наприкінці намічено основні завдання освоєння у 2 - й п'ятирічці.

НИКУЛИХИН Я. Социалистическая реконструкция сельского хозяйства в 1 - й пятилетке. Партиздат, Москва, 1934 г., 143-ст., цена 1 р. 10 к. плюс 1 р. 25 к. перепл.

Соціалістична індустріалізація, як основа сільського господарства, перетворення СРСР на країну великого рільництва, технічне переозброєння сільського господарства, роль МТС. Механізація засіву, збору й т. д. Трактор і кінь у сільському господарстві. Ліквідація куркуля й нові форми класової боротьби на селі. Остаточне розв'язання проблеми «кто - кого». Знищення куркульської експлуатації й пауперизму. Підвищення матеріально - культурного рівня життя колгоспів.

Загальний ріст сільського господарства; його розширена репродукція на базі радгоспів і колгоспів. Ріст продуктивності праці й урожайності. Культурна революція на селі. Завдання 2 - і п'ятирічки в галузі сільського господарства. Великий цифровий матеріал.

ЯНБУХТИН КІАМИЛЬ. Налоги в условиях капитализма и в советском хозяйстве. Госфинизд. Москва, 1934, 72 стр., цена 1 р. 60 коп.

Основні моменти марксо - лєнінського вчення про податки. Класова природа податків. Податкова політика, як метод експлуатації трудящих в капіталістичних країнах. Суть податків у радянському господарстві. Податки, як знаряддя планового регулювання. Форми податків в СРСР. Податок в обороту і його специфічні риси в радянському господарстві.

ТАЛЬ. О Ленинских тетрадах по империализму. Партиздат, Москва, 1934, 62 стр., цена 40 коп.

Загальна характеристика лєнінського «імперіалізму». Історія виникнення книжки Лєніна, її цензурні митарства. Методи роботи Лєніна над матеріалом. Критична про робота класово - ворожих джерел. Критика буржуазних теоретиків і процес опанування конкретного матеріалу в Лєніна. Боротьба Лєніна проти Каутського, Гільфердінга і т. д.

Лєнин и проблема современного империализма. Сборн. под ред. **ВАРГА, ХМЕЛЬНИЦКОЙ, ИТКИНОЙ.** Институт мирового хозяйства и мировой политики Комкадемии. Партиздат, Москва, 1934 г., 342 стр., цена 2 р. 50 к. плюс 75 коп. перепл.

1. *Мендельсон Лев.* До лєнінського вчення про кризу капіталістичної системи (ст. 5 — 77).

Буржуазні теоретики про післявоєнний капіталізм. Лєнінське вчення про війну 1914 р. як перший крок до загальної кризи капіталізму. Ріст усупільнення виробництва, як об'єктивна передумова для соціалізму. Боротьба двох систем і національно - колоніальні революції як характерні риси епохи загальної кризи. Дальший розвиток теорії загальної кризи т. Сталіним. Боротьба Сталіна проти ухилів. Критика троцькістської теорії автоматичного краху. Економічна характеристика епохи загальної кризи. Кінець стабілізації і перехід до другого туру революцій й воєн.

2. *Гурейч З.* Лєнінське вчення про загинання капіталізму (ст. 78 — 138).

Суть загинання в епоху імперіалізму і його подвійний характер. Зв'язок загинання з монополіями. Вичерпання прогресивної історичної ролі капіталізму в епоху капіталізму. Критика соціал - фашистських теорій абсолютної прогресивності капіталізму. Конкретні форми загинання. Загострення загинання в період загальної кризи капіталізму і світової економічної кризи 1929 — 33 року. Опортунізм у робітничому русі як елемент загинання.

3. *Зоркий А.* (Зарецький) Лєнінський аналіз соціал - шовінізму і криза II Інтернаціоналу (ст. 139 — 183).

Загострення класової боротьби і крах II Інтернаціоналу. Ленінська характеристика довшого імперіалізму і його основи. Специфічна роль «лівої» «соціал - демократії» — 1933 р. як новий етап національної кризи II Інтернаціоналу і нова фаза союзу соціал - демократії з буржуазією. Криза соціал - демократичних партій і завершення їх фашизації. Крах демократії і теорія мирного вrostання. Соціал - демократія як опора буржуазії і в рамках фашистської диктатури. Перетворення соціал - фашистів у фашистів. Боротьба компартій проти соціал - фашизму.

4. Сафаров Г. Ленінізм на фронті національно - колоніальної революції (стор. 184 — 218).

Ріст національно - колоніальної революції в останнє десятиріччя. СРСР як база для дальшого поглиблення національно - колоніального руху. Радянська революція в Китаї і крах троцькістських оцінок китайської революції. Колоніальні революції як складовий елемент загальної кризи капіталістичної системи. Боротьба за гегемонію пролетаріату й криза націонал - реформізму.

5. Бухарцов Д. Пролетарська диктатура в боротьбі за передишку (ст. 219 — 279). Небезпека світової війни, зокрема війни проти СРСР. «Впловання» в війну на окремих ділянках. Основні принципи ленінської зовнішньої політики. Етапи радянської зовнішньої політики при Леніні. Зовнішня політика СРСР по смерті Леніна. Керівна роль Сталіна. Готування антирадянської війни капіталістичними країнами. Червона армія, як фактор миру.

6. Іткіна. До ленінської спадщини в теорії ринків і кризи (ст. 280 — 342). Теорія ринків і криз наріжний камінь економічної теорії Маркса. Дальший розвиток її Ленініним і Сталініним. Боротьба Леніна на два фронти — проти народників і легальних марксистів. Критика Розі Люксембург. Критика апологетичних теорій Тугана і Гільфердинга. Проблема зовнішнього ринку. Ленін про економічну кризу. Кризи в епоху імперіалізму. Деформація циклу в умовах загальної кризи.

Етапи економічної політики СССР под ред. Р. Э. ВАЙСБЕРГА, Э. П. КВИРИНГА, М. А. САВЕЛЬЕВА. Институт Экономики Командеми. Партиздат, М., 1934 г., 407 ст., цена 3 р. плюс 1 р. перепл.

1. Савельев М. Диктатура пролетаріату і будівництво соціалістичної економіки (ст. 7 — 38).

Диктатура пролетаріату, як основа соціалістичної економіки. Її роль і значення на різних історичних етапах. Розвиток економіки переходового періоду від Жовтня до останнього етапу цегу.

2. Готовський Л. Етапи економічної політики СРСР (ст. 39 — 87).

Історичний нарис розвитку радянської економіки за її основними етапами. Конкретний розгляд основних економічних заходів партії і уряду.

3. Вайсберг Р. Етапи народногосподарського планування (ст. 88 — 149).

Можливість і необхідність планування тільки в рамках пролетарської диктатури. Плановий характер нашої економіки в перших днів Жовтневої революції. Робітничий контроль як зачаток планування. План за воєнного комунізму. План ГОЕЛРО і його значення. Пряме і посереднє планування. Шкідництво і опортунізм у плануванні. Техпромфінплан і питання нивового планування.

4. Зіман Л., Курський А., Фейсін Я. Від капіталістичного до соціалістичного розміщення продуктивних сил (ст. 150 — 184).

Розміщення продуктивних сил за капіталізму, його нерівномірність і пераціональність. Критика теорії штандорту. Розміщення продуктивних сил у царській Росії.

Настапова на рівномірне розміщення промисловості в перших днів радянської влади. Зрушення географічного розміщення і індустріалізація країни. Нове розміщення як фактор ліквідації суперечності між містом і селом. Шкідництво теорії розміщення.

5. Кейріне Е. Етапи розвитку соціалістичної промисловості (185 — 229).

Індустріалізація, як основа економічної політики пролетарської диктатури. Історичний нарис розвитку радянської промисловості за етапами. Боротьба з ухлями. Кількісні показники і темпи розвитку. Характеристика окремих галузей. Перевага соціалістичної промисловості.

6. Кумбер Я. Розвиток сільського господарства (ст. 221 — 260).

Соціалістична перебудова сільського господарства на основі індустріалізації. Основні етапи розвитку сільського господарства СРСР. Форми і характер змічки на різних етапах. Зародження перших радгоспів і колгоспів. «Великий переліс», перше п'ятиріччя і сільське господарство на сучасному етапі.

7. Кривіцький М. Праця в СРСР (ст. 261 — 298).

Характеристика становища робітничого класу в умовах капіталізму. Нова соціалістична форма організації праці в СРСР. Зарплата в СРСР в історичному розрізі. Нові форми праці.

8. Нейман І. Етапи розвитку торгівлі в СРСР (ст. 290 — 233).

Суть торгівлі в переходовий період. Історія радянської торгівлі. Зміна форм радянської торгівлі на різних етапах. Характеристика заходів і державних органів, що регулюють торгівлею. Радянська торгівля на сучасному етапі.

9. *Захаренко М.* Етапи розвитку соціалістичного транспорту (ст. 334, 363).

Роль і значення транспорту в умовах пролетарської диктатури. Розвиток радянського транспорту (залізничного, водного, безрейкового) на фоні загального економічного розвитку СРСР. Реконструкція транспорту і завдання, що стоять перед ним на сучасному етапі.

10. *Слуцькіна С., Рубінштейн А.* Боротьба двох систем (ст. 364 — 407)

Загальна криза капіталізму і її економічні основи. Боротьба двох систем за періодами. Кінець капіталістичної стабілізації. Побудова безкласового суспільства в СРСР в другій п'ятирічці. Світова економічна криза і соціалістичне будівництво.

У всій книзі широкий цифровий і фактичний матеріал.

ЛЕНИН В. И. Філософське тетрадь. Под редакцією В. В. Адоратського і В. Г. Сорина. Партиздат, Москва, 1933, стр. 472. (4).

В цей збірник увійшли ленінські зошити з філософії і (всіх зошитів 10), надруковані в IX і XII «Ленинских сборниках». Крім матеріалів, опублікованих в IX і XII «Ленинских сборниках», до цього збірника включено зауваження Леніна на книжку І. Пленге «Маркс і Гегель» з його зошитів з імперіалізму, що стосуються до того періоду (1914 — 1916 рр.), коли Ленін працював над творами Гегеля. Зауваження на книжку Пленге були надруковані в XXII «Ленинском сборнике». У збірнику вперше публікуються зауваження Леніна на книжку Абея Рея «Современная философия», зроблені Леніном мабуть 1909 року.

КУНО ФИШЕР. Історія нової філософії, т. VIII, I полумом. Гегель, його життя, сочинення і учення. Предисловіе В. Вандека и И. Тимоско. Госоцэкиз, М.—Л. 1933 р. XXXII, 607 стр.

У першому полумомі подано біографію Гегеля, статті Гегеля, що вийшли до «Феноменології духа», «Науку логіки», «Філософію природи».

Из истории философии XIX века. Сборник статей под ред. и с предисловием И. К. Луппола. Институт Красной профессуры философии. Госоцэкиз, 1933, 424 стр.

Зміст: Передмова (І. Луппол). I. Філософський розвиток К. Маркса (ІІ. Лібсидин і С. Ніколаєв). ІІ. Вульгарний матеріалізм третьої чверті XIX століття й сучасні махісти (Г. Таганський). ІІІ. Суспільно-політичні погляди вульгарних матеріалістів (Н. Юшманов). ІV. Філософські погляди Лассаля і німецький соціал-фашизм (Г. Адамьян). V. Соціалогічні і політичні погляди Лассаля (А. Тагарін). VI. Неокантіанство (А. Сітковський). VII. Махізм як філософська реакція (Г. Габрієлян). VIII. Махізм на російському ґрунті (С. Смолов).

Философское учение Маркса. Хрестоматия за Плехановым. Составлена Б. Л. Сарабляновым. ОГИЗ, Соцэкиз, М.—Л. 1933. XVI, 320 стр.

Зміст: Передмова. Розділ I. Історична підготовка філософії Маркса. I. Французький матеріалізм XVII століття. 2. Німецька класична філософія. ІІІ. Гегель, IV. Фейєрбах, V. Філософська еволюція Маркса. Відділ II. Діалектичний матеріалізм. I. Проблема буття і свідомості. ІІ. Діалектика Маркса. ІІІ. Марксизм — судильний світогляд. Відділ III. Діалектичний матеріалізм і ревізіонізм. I. Класовий характер філософії. ІІ. Діалектичний матеріалізм чи кантіанізм. ІІІ. Діалектичний матеріалізм чи емпіріокритицизм.

В. Ф. АСМУС. Маркс и буржуазный историзм. ГИЗ Соцэкиз. М. Л. 1933, ст. 270 (2).

Зміст: Від автора. Частина I. Проблеми філософії і історії до Маркса. Частина II. Маркс і подолання філософії історії. Частина III. Буржуазний елогічний історизм епохи імперіалізму. Діалектичний і історичний матеріалізм.

Диалектический и исторический материализм. Часть первая. Диалектический материализм. Учебник для комвузов и вузов. Коллектив института философии Комкадемии под руководством М. Митина. Партиздат, Москва 1933, 352 стр.

А. ДЕБОРИН. Карл Маркс и современность. ОГИЗ, Соцэкиз, М. Л. 1933, 70 стр.

Зміст: I. Про деякі прогнози Маркса і Енгельса. ІІ. Сучасна криза капіталізму і ідеологія фашизму. ІІІ. Фашизм і соціал-фашизм. IV. Перемога соціалізму в СРСР. Маркс — Енгельс — Ленін — Сталін.

П. З. СЕЛЕКТОР. Диалектический материализм и теория равновесия. ГИЗ, Соцэкиз. М. Л. 1934, 372 стр.

Зміст: I. У чому суть теорії рівноваги. ІІ. Роздвоєння єдиного, або боротьба протилежно спрямованих сил? ІІІ. Рух і рівновага. Кількість і якість. Стрибки. IV. Заперечення заперечення. Тріада. V. Діалектичний і механічний матеріалізм. Необхідність, випадковість. VI. Свобода і необхідність. Теорія і практика. Партиїстичної теорії. VI. Поняття суспільства. VII. Класи і класова боротьба. IX. Теорія рівноваги й економічне вчення Маркса. 10. Імперіалізм і теорія революції. XI. Перехідний період, диктатура пролетаріату, соціалістичне будівництво. XII. Закінчення.

Постанова ЦК КП(б)У про роботу Інституту Червоної Професури

(Затверджено Оргбюро ЦК КП(б)У 4/V 1934 року)

1. ЦК КП(б)У констатує, що Інститут Червоної Професури, який мав готувати й випускати висококваліфіковані більшовицькі кадри наукових і керівних партійних і радянських працівників, на ділі не виконав цих завдань і не дав потрібних кадрів, випустивши в 1929 р. по 1934 р. із наборів в 956 слухачів тільки 195 чоловіка, що за винятком окремих працівників, ні з партійного, ні з наукового погляду не відповідали тим вимогам, що їх поставив перед Інститутом Червоної Професури ЦК КП(б)У.

Такий стан утворився, поперше, тому, що сама організація навчального процесу і система викладання в ІЧП не відповідали завданням готування кваліфікованих наукових і керівних партійних та радянських працівників. Не було відповідного добору слухачів до ІЧП з товаришів досить підготовлених до учоби у вищому марксо-ленінському навчальному закладі. Навчальна дисципліна в ІЧП була на надто низькому рівні, а також не було відповідної середпартійної обстановки і достатнього політичного керування в ІЧП.

Стан, що утворився в ІЧП, пояснюється також і тим, що керування інститутом довгий час було в руках націонал-ужильника Скрипника, як директора Українського Інституту Марксизму-Ленінізму, за яким ховалися націоналісти, у віданні яких було керування відділами інституту (Романюк, Труבלазвич П., Яворський, Чичкевич, Білаш, Вікул, Федчишин, Демчук, Степовий та інші). і викладання основних дисциплін (Річницький, Свідзипський, Демчук, Бон, Вітик, Вілкі, Юриец, Сліпанський, Зоуляк, Олійник, Кузьменко, Лозинський, Чехович). Це привело до фактичного заволодіння Інститутом цією зграєю націоналістів, до засміченості складу слухачів ворожими націоналістичними, ухильницькими і гнильними елементами і до скеровування готування кадрів в ворожому партії напрямі. Окремі керівники ІЧП, які навіть і забезпечували політичний провід, самі науково не працювали, власної наукової кваліфікації не підвищували, аспірантури не зрощували, не мали впливу на перебіг навчального процесу в ІЧП.

2. ЦК КП(б)У відзначає, що викриття й вигнання націоналістів з ІЧП склало всі необхідні умови для покращення роботи ІЧП, для скеровування всієї роботи інституту до підготовки дійсно висококваліфікованих науковців і керівних партійних та радянських працівників.

Алеж і досі стан з навчальною дисципліною і організацією викладання в ІЧП надто незадовільний, що не забезпечує виконання покладеного на ІЧП завдання підготувати висококваліфікованих спеціалістів для науково-дослідної й педагогічної роботи і всебічно розвинених марксоленінських наукових і керівних партійних і радянських працівників.

3. ЦК особливо відзначає як головну хибу ІЧП — неправильну організацію в ньому навчально-виробничої роботи:

а) однобічне захоплення вуховою «спеціалізацією» без всебічного марксистсько-ленінського наукового підготування слухачів у ІЧП, в наслідок чого слухач, що скінчив історичний ІЧП, не має потрібної підготовки в галузі теоретичної економії й філософії, а слухач, що скінчив економічний ІЧП, не має потрібної підготовки в галузі історії й філософії.

б) відсутність стабільних навчальних планів і програм.

в) явно незадовільне побудування програм по ряду дисциплін (філософія, теорія радянської держави) і особливо в історичних (історія народів СРСР, історія України, історія Заходу), що вихолощують самий зміст і конкретну суть вичуваного предмету, що не дають систематичних спеціальних знань слухачам ІЧП;

г) «розсіпше» й клаптеве проходження в семінарах (особливо з політекономії й історії) замість систематичного курсу по тій чи тій дисципліні розрізаних тем і різкими викладачами, що приводить на ділі до цілком незадовільної підготовки аспірантів і до повної безвідповідальності викладача за засвоєння повного курсу слухачем;

д) підміна систематичного вивчення основних творів класиків марксизму - лєнінізму (Маркса—Енгельса—Лєніна—Сталіна), ознайомленням тільки з окремими уривками в творів класиків марксизму - лєнінізму, до чого призводить існуюча організація всього навчального процесу;

е) наявність в окремих програмах (програма з історії України, теорії радянської держави) ряду політичних помилок;

ж) недостатнє і не загострене в навчальній роботі викриття опортуністичних і націоналістичних та троцькістських «теорій» у науці;

з) відсутність у навчальній роботі потрібної дисципліни з боку слухачів і викладачів (невчасне виконання слухачами навчальних завдань, зрів занять викладачами).

Відсутність ретельного підготування викладачів до лекцій, відсутність контролю з боку дирекції ІЧП за навчальним процесом).

ЦК КП(б)У ухвалює:

1. Доручити т. Кіллерогові і т. Ашраф'яну переглянути і розробити навчальні плани та програми всіх відділів не пізніше від I. VII цього року.

Забезпечити спеціалізацію на базі широкого загального марксистсько - лєнінського підготування слухачів, починаючи з другого семестру II курсу. В навчальних планах забезпечити всебічну марксистсько - лєнінську наукову підготовку слухачів (для економістів крім дисциплін за фахом — історія й філософія, для істориків — політекономія й філософія, для філософів — історія й політекономія). Окремо опрацювати питання про допоміжні дисципліни (статистика, економгеографія — для економістів, математика і фізика в обсязі вишу — для філософів).

Передбачити при розробленні навчальних планів історичного відділу спеціалізацію на базі широкої загальної історичної освіти по історії стародавнього світу, середньовіччя, нової історії, історії СРСР, історії України й історії залежних та колоніальних народів.

Відзначаючи, що в навчальній роботі ІЧП під впливом націоналістів і націоналістичної школи Скрипника раніше перекручувалося і надмірно роздувалося національне питання, ЦК пропонує забезпечити в ІЧП марксистсько-лєнінське викладання національного питання і його належне місце у вивченні історії, філософії, економіки, радянського будівництва, економгеографії, літератури, викоринивши рештки українського націоналізму в навчальних планах і програмах ІЧП та рішуче борючись проти найменших спроб недоопіювання національного питання.

Пророблені навчальні плани і програми ІЧП розглянути й затвердити не пізніше від I. VIII ц. р. комісії в складі тт. Постишева, Попова, Любченка, Кіллерога, Ашраф'яна, Дзєніса, Лєйбмана, Карпова і Орлова.

2. Запропонувати тов. Ашраф'яну запровадити в ІЧП тверду трудову дисципліну слухачів і викладачів; поставити тверді вимоги щодо виконання навчального плану й систематично перевіряти виконання; порушників трудової дисципліни виключати в ІЧП.

3. Зліквідувати за найкоротший строк розрізнене тематичне проходження єдиного курсу різними викладачами, встановити найсуворішу відповідальність викладачів за повне проходження й успішне засвоєння всього курсу слухачами, усунувши таким чином знеосібку у викладанні.

Доручити тт. Кіллерогові, Дзєнісу і Ашраф'яну до 15 травня ц. р. укомплектувати склад керівників кафедр, штатних і позаштатних викладачів ІЧП. Список їх подати на затвердження Секретаріатові ЦК.

4. Тт. Кіллерогові і Ашраф'яну визначити точні вимоги й обсяг знань чужоземних мов для кожного курсу ІЧП.

5. Допустити в цьому році до оборони дисертації тільки тих слухачів III курсу, які цілком задовольняють партійним і академічним вимогам. Допущеним до дисертації надати в 1 червня тримісячний строк для подання дисертації, звільнивши їх від всяких інших робіт.

Запропонувати т. Ашраф'яну забезпечити їм кваліфіковану допомогу і консультацію кращих спеціалістів і в разі потреби поїздки для індивідуальної консультації до Москви і Ленінграда. Слухачів III курсу, не допущених до дисертації, розподілити до 15 травня на роботу. Культпропові ЦК подати на затвердження Секретаріатові ЦК план їх розподілу.

6. Запропонувати т. Ашраф'яну до 15 травня ц. р. перевірити склад слухачів підготовного відділу і перших двох курсів ІЧП з тим, щоб усіх, хто не задовольняє партійним і академічним вимогам, звільнити від навчання в ІЧП.

Подати на затвердження ЦК не пізніше від 25 травня ц. р.

7. Встановити, що слухач ІЧП може бути навантажений позаінститутською пар-

тійно - громадською роботою не більше від 4 годин на шостиденник. Заборонити поза-інститутське навантаження слухачів I курсу.

8. Заборонити відділам ЦК КП(б)У, Обкомові і Миськпаркомові будьякі тимчасові й постійні мобілізації слухачів ІЧП без обговорення питання про кожного з них на Оргбюро ЦК КП(б)У і за його постановою.

9. Встановити в 1 квітня ц. р. диференційовану стипендію слухачам ІЧП в розміру від 250 до 350 карб.

Умови прийому до Інституту Червоної Професури на 1934-35 рік

1. До Інституту Червоної Професури приймаються члени КП(б)У, переважно робітники (не менше як 75% всього прийому) з теоретичною та загальноосвітньою підготовою в обсязі столичного комвішу, або соціально - економічного вишу, що мають достатній досвід керівної партійної, радянської, професійної та господарської роботи.

Для вступаючих до відділу готування кадрів загальна підготовка встановлюється в обсязі робітфаку.

2. Вступаючі до ІЧП повинні подати письмову роботу за спеціальністю. Товаришів, що подали задовільну письмову роботу, припускається до усних іспитів з теоретичної економіки, філософії (діалекти, істмату) та в історії ВКП(б) і КП(б)У.

Для вступаючих на основні відділи ІЧП обов'язкове знання однієї з чужомовних мов (в обсязі вишу).

Примітка. Вступаючі на економічний відділ ІЧП обов'язково проходять іспити з економічної географії.

3. Партстаж для вступаючих до ІЧП (на основні відділи) встановлюється: для робітників не менше як 6 років, для службовців 8 років та досвід керівної роботи не менше як 3 роки.

При наявності не менше від 3 років активної (керівної) комсомольської роботи, партстаж може бути знижений на 1 рік.

Для Історико - партійного сектора історичного відділу ІЧП партстаж встановлюється: для робітників — не менше як 8 років, для службовців — 10 років та досвід партійної керівної роботи не менше як 5 років.

Для вступаючих до відділу готування кадрів партстаж встановлюється: для робітників — 5 років, для колгоспників — 6 років.

4. До складу спірантів ІЧП приймається члени партії віком не старше за 35 років.

5. Тт., що вступають до ІЧП, повинні надіслати на адресу: Харків, Шпитальний пров. № 3—такі документи:

- а) заяву про вступ,
- б) командировку обкому,
- в) автобіографію.

г) засвідчену довідку про партстаж та соцстаж,

д) докладну партхарактеристику первинної партійної організації, затверджену обкомом КП(б)У.

е) копію військового документа,

ж) висновок медичної комісії про стан здоров'я,

з) документ про освіту.

6. Прийом заяв в усіх документами провадиться до 1 червня 1934 року. Всі заяви в документами розглядає дирекція Інституту й надсилає до мандатної комісії ЦК КП(б)У.

7. В разі позитивного розв'язання питання про прийом мандатною комісією ЦК КП(б)У, кандидати надсилають не пізніше як 15 липня письмову роботу; тт., що їх роботу визнають за задовільну, допускаються до усних іспитів. Усні іспити будуть проводитися в 3 до 15 вересня.

8. Тт., що припущені до прийому Мандатною комісією ЦК КП(б)У, одержать додаткову двомісячну відпустку зі збереженням зарплати на місці своєї роботи.

9. Тт., що будуть прийняті до ІЧП, забезпечуються гуртожитком і стипендією в розмірі від 250 до 350 карб. на місяць. Родина слухачів гуртожитком не забезпечується.

Зав. Відділу Пропаганди Марксизму -
Лєнінізму ЦК КП(б)У *Кіллерог*

Директор ІЧП *Ашраф'ян*

Розподіл загального контингенту прийому слухачів по відділах і розверстка місць до ІЧП по областях

1. Затвердити контингент нового прийому до ІЧП на 1934 - 35 навчальний рік.

На підготовчий відділ	90	чол.
» економічний »	25	»
» історичний »	25	»
» філософський »	15	»
» відділ радбуду та права	10	»
» літературний відділ	10	»

2. Затвердити таку розверстку місць до Інституту Червоної Професури:

	Основний відділ	Підготов. відділ
Харківська область	30	35
Київська »	25	30
Одеська »	20	25
Дніпропетровська	25	30
Донецька область	25	30
Чернігівська »	7	10
Віпницька »	10	10
АМСРР »	3	5
Центральні установи:		
ЦК ЛКСМУ	10	10
ПУУВО	5	5
ВУРПС	10	10
Разом	170	200

Список загальної обов'язкової літератури для всіх вступаючих до ІЧП з історії ВКП(б), КП(б)У з політекономії та з діамату і істмату

I. З історії ВКП(б) та КП(б)У

- Ленін — «Что такое друвья народа и как они воюют против социал - демократов», т. I.
 » — «Что делать?», т. IV.
 » — «Гонители земства и аннибалы либерализма», т. IV, стр. 119.
 » — «Аграрная программа русской социал - демократии», т. V.
 » — «Маркс об американском «черном переделе», т. VII.
 » — «Уроки коммунизма», т. VII, стр. 162 — 164.
 » — «Две тактики социал - демократии в демократической революции» т. VIII.
 » — «Марксизм и ревизионизм», т. XII, стр. 138 — 189.
 » — «Уроки революции», т. XIV.
 » — «Три источника и три составных части марксизма», т. XVI, стр. 348 — 363.
 » — «О каррикатуре на марксизм», т. XIX.
 » — «О праве наций на самоопределение», т. т. XII, XIX,
 » — «О брошюре Юниуса», т. XIX.
 » — «Оппортунизм и крах II Интернационала», т. XIX.
 » — «Письма издалека», т. XX.
 » — «Письмо о тактике», т. XX.
 » — «Всероссийская апрельская конференция», т. XX.
 » — «О двоевластии», т. XX.

- Ленін* — «Задачи революции», т. XXI.
 » — «Удержат ли большевики государственную власть», т. XXI.
 » — «Доклад о Брестском мире», т. XXII.
 » — «Великий почин», т. XXIV».
 » — «Как нам организовать соревнование», т. XXII.
 » — «Государство и революция», т. XXII.
 » — «Пролетарская революция и ренегат Каутский», т. XXIV.
 » — «Первый конгресс Коминтерна», т. XXIV, стр. 279 — 294.
 » — «Тезисы об основных задачах II Конгресса Коминтерна», т. XXV, стр. 12 — 383.
 » — «III Конгресс Коминтерна», т. XXV, стр. 423 — 465, 485 — 496.
 » — «О диктатуре пролетариата», т. XXV.
 » — «Детская болезнь «левизны» в коммунизме», т. XXV.
 » — «К истории вопроса о диктатуре», т. XXV — стор. 289.
 » — «О нашей революции» т. XXVII.
 » — «К 4 - летию годовщине Октябрьской революции» т. XXVII.
 » — «О роли и задачах профсоюзов в условиях новой экономической политики», т. XXVII.
 » — «О значении золота», т. XXVII.
 » — «Лучше меньше, да лучше», т. XXVII.
 » — «Как нам реорганизовать Рабкрин», том. XXVII.
Ленін і Сталін — «Об октябре» изд. «Партиздат Пролетар».
Сталін — «Вопросы ленинизма».
 » — «Об оппозиции».
 » — «Письмо к украинцам тыла и фронта» — газ. «Коммунист» 26/XII 1932 г.
 » — «Об Октябрьской революции».
 » — «О некоторых вопросах истории большевизма».
 » — «На путях к Октябрю».
 » — «Марксизм и национально-колониальный вопрос». Сборник статей и речей, изд. Партиздат, 1934 г.
 » — «Письмо с Кавказа» — «Большевик» № 4 — 1932 г.
 » — «Письмо Ленину из Сольвычегодской ссылки».
 » — «Большевик» № 1 — 2, 1932.
 » — «Вскользь о партийных разногласиях» изд. «Истпарта» ЦК КП(б)У.
 » — «Речи и выступления т. Сталина на партс'ездах, конференциях и пленумах ЦК ВКП(б) и ИККИ».
Каганович — Доклад к 10 - летию ИКП «О большевистском изучении истории партии».
 » — «За два года». Доклад и заключительное слово на X съезде КП(б)У.
 » — Доклад на XVII съезде ВКП(б) по оргвопросам.
С. Косиор — «Статьи и речи между XVI и XVII съездами».
П. П. Постышев — «От XVI до XVII съезда». Статьи и речи.
 » — «ВКП(б) в резолюциях».
 » — «КП(б)У в резолюциях» изд. 1923 г.
 » — «История КП(б)У в материалах и документах», вып. I, 2 изд. Истпарта.
 » — «Резолюции XVII съезда ВКП(б) и XII съезда КП(б)У».
М. М. Попов — «История ВКП(б) и КП(б)У».
 » — «Программа ВКП(б) и Коминтерна».
 » — «Тезисы КИ о XV - летию Коминтерна».

II. 3 теоретичної економіки

- Маркс* — «Капитал» т. I и III (кроме гл. 28 — 35).
 » — «Нищета философии».
 » — «К критике политической экономии».
Энгельс — «Крестьянский вопрос во Франции и Германии».
Ленін — «Заметки на «Экономику переходного периода» Бухарина», сб. XII.
 » — «Развитие капитализма в России», том III.
 » — «К характеристике экономического романтизма», т. II.
 » — «Империализм, как новейший этап капитализма», т. XIX.
 » — «О продовольственном налоге», т. XXVI.
 » — «О кооперации» том XXVII.
Сталін — «Речь на конференции аграрников - марксистов».
 » — «Доклад и заключительное слово на VII расширенном Пленуме ИККИ».
 » — «Новая обстановка — новые задачи хозяйственного строительства».
 » — «Речь на совещании хозяйственников. 23/VI - 31».
Мілютин і Борліні — «Статья в «Большевике» № 2 — 1930.

III. Філософія і історичний матеріалізм

Маркс — «Критика Готской программы».

Енгельс — «Л. Феербах».

» — «Анти - Дюринг».

» — «Происхождение семьи, частной собственности и государства».

Маркс — «Письма» под редакцией Адоратского.

Ленин — «Материализм и эмпириокритицизм», том XIII.

Плеханов — «К вопросу о развитии монистического взгляда на историю».

» — «Очерки по истории материализма» (критика).

Требуеться знакомство с итогами философской дискуссии (см. постановление ЦК ВКП(б) о журнале «Под знаменем марксизма», сб. «За борьбу на философском фронте» Равногласия на философском фронте»).

Адоратский — «О теоретических основах марксизма - ленинизма». Журнал «Большевик» № - 17, 20 - 1931 г.

Маркс — «Предисловие к критике политэкономии».

» — «Предисловие к III изданию I тома «Капитала».

» — «Классовая борьба во Франции».

Маркс і Енгельс — «Коммунистический манифест».

» — «18 Брюмера Луи Бонапарта», соч. том VIII.

» — «Гражданская война во Франции».

» — «Развитие социализма от утопии к науке».

» — «Письма Маркса и Энгельса» под ред. Адоратского.

Ленин — «О значении воинствующего материализма», том XXVII.

Постановление ЦК ВКП(б) о журнале «Под знаменем марксизма» и резолюции ячейки ИКП философии. Журн. ПЗМ № - 10 - 12 1930 год.

Додаткова література для вступаючих до відділу історії

1. Історія партії

Ленин — «От какого «наследства» мы отказываемся», том II»

» — «Задачи русских социал - демократов», том II.

» — «Письмо к товарищу об организационных вопросах», том V.

» — «Доклад о II - м съезде», том VI.

» — «Краткий очерк раскола в РСДРП», том VII.

» — «Социал - демократия и временное револ. правительство», том VII.

» — «Отношение социал - демократии к крестьянскому движению», том VIII.

» — «Доклад об объединительном съезде», том IX:

» — «Международный социалистический - конгресс в Штутгардте», том XII.

» — «Чему не следует подражать в немецком рабочем движении», том XII.

» — «Карриатура на большевизм», том XIV.

» — «О нарушении единства, прикрываемом криками о единстве», том XVII.

» — «Социализм и война», том XVIII.

» — «К лозунгам», том XXI.

» — «О компромиссах», том XXI.

» — «Марксизм и восстание», том XXI.

» — «Грозящая катастрофа и как с ней бороться», том XXI.

» — «Письма в ЦК. Письмо к товарищу», том XXI.

» — «О «левом» ребячестве и мелкобуржуазности», том XXII.

» — «Ценные признания Питирима Сорокина», том XXIII.

» — «Выборы в Учредительное собрание и диктатура пролетариата» том XXIV.

2. Історія всесвіту

Маркс — «Борьба якобинцев с жирондистами», том III, стр. 601 — 611.

» — «Господин Кавеньяк», том VI, стр. 501 — 520.

» — «Французские дела», том VI, стр. 469 — 481.

» — «Баллада русской революции», том VI.

Маркс и Енгельс — «Одна из английских забастовок», том III, стр. 575 — 593.

» — «Июльская война в Париже и ее влияние на Германию», том VI, стр. 265 — 229.

» — «Буржуазия и контрреволюция» отдельная брошюра или том VII, стр. 109 — 201.

Енгельс — «Сила и экономика в образовании Германской империи».

- Енгельс** — «Крестьянская война в Германии».
 » — «Критика Эрфуртской программы».
Ленин — «Фридрих Энгельс», том I, стр. 431 — 440.
 » — «Письма Маркса и Энгельса», том IX, стр. 161 — 179.
 » — «Предисловие к русскому переводу письма Карла Маркса к Кугельману, том X, стр. 361 — 367.
 » — «Международный социалистический конгресс в Штутгарде», стр. 8 — 9½, том XII.
 » — «Горячий материал в мировой политике», том XII, стр. 304 — 309.
 » — «События на Балканах» и в Персии», том XII, стр. 357 — 65.
 » — «I сессия МСБ, том XIV, стр. 240 — 244.
 » — «К памяти Коммуны», том XV, стр. 157 — 160.
 » — «III Интернационал и его место в истории», том XVI, изд. I.
 » — «Разногласия в европейском рабочем движении», том XVI, стр. 5 — 9.
 » — «Новые данные о законах развития капитализма в земледелии», том XVII, стр. 571 — 645.
 » — «Исторические судьбы учения Карла Маркса», том XII, изд. I.
 » — «Письмо к рабочим Европы и Америки», том XXIII, стр. 494 — 500
 » — «Письмо к американским рабочим», том XXIII, стр. 176 — 189.
 » — «Письмо к Английским рабочим», том XXV, стр. 263 — 265
 » — «Тезисы ответа германским «независимым», том XXV, стр. 306 — 311.
 » — «О тезисах по аграрному вопросу Французской ком. партии», том XXVII, стр. 101 — 106, 365 — 375.
 — «Парижская коммуна», сбор. и изд. 1925 года.
 » — «Пути английского рабочего движения», сборн.
 — «Коминтерн в постановлениях и резолюциях» изд. ИМЭЛ 1932 года.
 Для овлаждения в фактичную історію при критичному відношенні до окремих концепцій:

- Лукин** — «Новейшая история Западной Европы».
Стеглов — «Интернационал», ч. I.
Лукин — «Парижская коммуна», ч. I, изд. 1932 г.
Ротштейн — Очерки по истории рабочего движения в Англии».
Р. Люксембург — «Против реформизма» т. II.
Лукин — «Очерки новейшей истории Германии».

3. Історія України та історія СРСР

- Ленин** — «Материалы и выработка программы РСДРП» т. V изд. III, стр. 1 — 51.
 » — «Наши упрямители», том XV, изд. III.
 » — «50 - летие падения крепостного права», том XV, изд. II.
 » — «По поводу юбилей», том XV, изд. III.
 » — «Крестьянская реформа и пролетарская революция», том XV, изд. II.
 » — «Сравнение Столыпинской и народнической аграрной программы», том XVI, изд. III.
 » — «Последний клапан», том XVI, изд. III.
 » — «О социальной структуре власти», том XV, изд. III.
 » — «Письмо к рабочим и крестьянам Украины», том XXIV, изд. III.
 » — «Приветствие Украинскому съезду советов», том XXVI, изд. III.
 » — «Историческое содержание внутрипартийной борьбы в России», том XV, изд. III.
 » — «Речь на II Всероссийском съезде Советов», том XXII, изд. III.
 » — «От центрального комитета РСДРП(б) ко всем членам партии и ко всем трудящимся классам России», том XXII, изд. III.
 » — «Выборы в учредительное собрание и диктатура пролетариата», том XXIV, изд. III.
Покровский — «Русская история с древнейших времен», том I, II, III, IV.
 » — «Историческая наука и борьба классов», том II.
Лященко — «История русского народного хозяйства».
Граев - Нечкина — «Очерк истории пролетариата СССР».

Додаткова література для вступалючих до економічного відділу.

- К. Маркс** — «Капитал», том II.
 » — «Цена, прибыль и зарплата».
 » — «Наемный труд и капитал».
Енгельс — «Конспект I тома «Капитала» Маркса».

- Ленін — «Статті по вопросу о теории рынков», том II.
 » — «Замечания по поводу книги Бухарина «Экономика переходного периода», том XI.
 » — «Ленинский сборник», том XIX — XX.
 Гельфердинг — «Финансовый капитал» (для критики).
 Бухарин — «К вопросу о закономерностях переходного периода» (Для критики).
 » — «Статья об организованном капитализме» (для критики).
 » — «Заметки экономиста» (для критики).
 Преображенский — «Закат капитализма» (для критики).
 Р. Люксембург — «Накопление капитала» (для критики)

Додаткова література для вступаючих до філософського відділу

(Вся література по Леніну дається за II та III виданням).

- Енгельс — «Диалектика природы».
 » — «Жизненный вопрос».
 Маркс — «Немецкая идеология», том III, стр. 153 — 163.
 Енгельс — «К критике гегелевской философии права», том I, стр. 399 — 417
 » — «Критика Готской программы».
 Ленін — «К вопросу о диалектике», том XIII.
 Сталин — Сборник «За поворот на философском фронте».
 Митин — «К итогам философской дискуссии», журн. «Под знаменем Марксизма», том X — XII — 1930 г.
 » — «Пособие по историческому материализму» под редакцией Митина.
 Визовский — «Про Бекона» Журн. «Под знаменем марксизма», № 6 за 31 г.
 » — «Диалектический материализм» (Сборн. ст. к 100 - летию со дня смерти).
 Юдин і Камарі — «О Спинозе», статья в «Большевике», № 21 1933 г.
 Плеханов — «Основные вопросы марксизма». К вопросу о развитии монистического взгляда на историю.
 » — «Очерки по истории материализма».
 » — «Критика наших критиков», том XII.
 Деборин — «Очерки истории материализма».
 » — «Ленин как мыслитель» (для критики).
 » — «Книга для чтения по истории философии».
 » — «Вступление к философии диалектического материализма» (для критики).
 Бухарин — «Теория исторического материализма» (для критики).
 Гельфердинг — «История новой философии».
 (Крім того, потрібно знайомство з періодичною марксистсько-ленінською літературою по основних проблемах філософії).

Додаткова література для вступаючих на відділ радбудівництва та права

- Ленін — «Об обмане народа лозунгами свободы и равенства» том XVI, изд. I.
 » — «Марксизм о государстве», брош. парт. изд. Москва, 1932 г.
 » — «Лекция о государстве», сбор. «Новые статьи и речи» М. 1930 г.
 » — «Сила и слабость русской революции», том XI.
 » — «Доклад об объединительном съезде», том IX.
 » — «Юридический социализм»; ст. в ПЗМ. 1929 г.
 Енгельс — «Жизненный вопрос».
 Маркс — «Критика Гегелевской философии права».
 Каганович — «12 лет советского государства», журн. «СГИРП», № 5 1930 г.
 Стучка — «Революционная роль права и государства» М. 1929 (критично).
 Пашуканис — «Общая теория права» (критично)
 » — «Доклад на I съезде общества марксистов», СГИРП, 1931 г. и резолюция съезда, журн., СГИРП, № 3 1931 г.
 Хрестоматия — «Диктатура пролетариата и современный ревизионизм»
 Конституц. устр. СССР и буржуазных государств (Германии, Франции, Англии, США (ст. в изд. «Право и Государство»)).

Додаткова література для вступаючих до літературного відділу

- Маркс - Енгельс — «Немецкая идеология», том. II.
 » — «Об искусстве», сборник сост. Шиллер и Лифшиц, под ред. Луначарского, 1933 г.

Шиллер — «Энгельс как литературный критик».

Лифшиц — «К вопросу о взглядах Маркса на искусство».

Плеханов — Сочинения, том, X и XIV;

Фроче — «Очерк развития западно - европейской литературы». Социалогия искусства.

Ленин — «Статья о Л. Толстом», статьи «Партийная организация и партийная литература», «учение о пролетарской культуре» и др. (см. указатель в журнале «Марксо - Ленинское искусствознание», 1932 г. № 2).

Покровский — «Очерк истории русской культуры».

Примітка: Роботи Плеханова, Фроче — вимагають критичного підходу, зокрема необхідно знайомство з марксо - лєнінською критикою поглядів Плеханова, Фроче, Мерінга в журн. «Прол. революція», «Марксо - Ленинск. искусство», «На литературном посту», «Критика» за 1931 и 1932 рр. «За марксо - лєнінську критику в російській та українській Літературній газеті» тощо.

Коряк — «Очерки истории украинской литературы», том I и II (критично).

Бродський — «История русской литературы».

Краснов — Сборник по редакц. Нусинова «За литературное наследство».

» — Сборник «За пролетарскую литературу».

Крім цього, необхідне знання конкретних творів класичної літератури, знайомство з сучасними художніми творами українських та російських радянських письменників та в кращих зразках західної революційної літератури.

Теми, що їх рекомендовано для вступаючих

1. Историчні коріння Ленінізму.
2. Ленінська теорія Пролетарської революції.
3. Ленінська теорія соціалістичної реконструкції сільського господарства (аграрн. з кономіч).
4. Диктатура пролетаріату (філософ.- радбуд).
5. КП(б)У в боротьбі з націоналістичним ухилом Скрипника.
6. Боротьба проти опортунізму на два фронти — закон розвитку нашої партії.
7. Ленін і Сталін про побудову соціалізму в одній країні.
8. Вільшовики в Жовтневій революції (істор.).
9. XVII з'їзд партії і питання партійного будівництва.
10. XVII з'їзд партії в питаннях радянського будівництва.
11. Марксова теорія репродукції (економ.).
12. Ленін і Сталін про культурну революцію.
13. Основні економічні проблеми другої п'ятирічки.
14. Революційна законність на даному етапі (охорона соціалістичної власності, як основа революційної законності).

Примітка. Крім усіх цих названих тем, кожний вступуючий має право власного вибору при обов'язковому затвердженні тем ІЧП.

ЗМІСТ

Статті

	Стор.
<i>П. П. Постишев.</i> Виступ на сесії ВУАМЛІН'у 5 червня 1934 року	1
<i>М. М. Попов.</i> Невпинно працювати над собою. (Виступ на сесії ВУАМЛІН'у 5 червня 1934 року)	4
<i>П. П. Постишев.</i> Піднести роботу марксистсько - ленінських інститутів України на рівень вимог нашого великого соціалістичного будівництва.	8
<i>П. Хайцер.</i> Сучасний етап світової економічної кризи	16
<i>О. Адріанов.</i> Про характер закономірностей побудови соціалізму.	32
<i>Т. Постолювська.</i> Особливості класової боротьби на Україні в період між XVI і XVII партійдами, розгром контрреволюційних організацій і роль органів юстиції в розгромі.	55
<i>П. Пасічник.</i> До кінця викорчувати націоналізм на аграрному фронті.	82
<i>Н. Білянський.</i> Проти націоналізму в історії шкіряної промисловості.	100
<i>З. Ашраф'ян.</i> За бойову реалізацію рішень ЦК КП(б)У.	107

Хроніка

У ВУАМЛІН'і. <i>Г. Шахар.</i>	119
В інституті історії ВУАМЛІН'у. <i>К. Гребенкін.</i>	120
В інституті філософії ВУАМЛІН'у <i>І. Дорошенко</i>	121
В аграрно - економічному інституті ВУАМЛІН'у. <i>П. Пасічник.</i>	122
В інституті рад. будівництва і права ВУАМЛІН'у. <i>К. Сизонов.</i>	122
В літературній комісії ВУАМЛІН'у. <i>В. Шупак.</i>	124
Нарада аграрників при президії ВУАМЛІН'у <i>П. Пасічник</i>	125
В Комуністичній Академії. <i>Т. Вланиковцева</i>	127

Критика і бібліографія

<i>Г. Шахар.</i> Рецензія на книжку <i>Є. Варга</i> «Новые явления в мировом экономическом кризисе».	131
<i>П. Вишинський.</i> «Знаменний факт». Рецензія на збірник статей «Пам'яті К. Маркса — Академія Наук СРСР».	132
<i>А. Спектор.</i> «За більшовицький стабільний підручник політекономії» — рецензія на II частину підручника Лapidуса і Островітянова.	142
Нові книжки	151
Постанова ЦК КП(б)У про роботу Інституту Червоної Професури від 4/V 1934 р.	155
Умови прийому до ІЧП.	157
Список літератури для вступаючих до ІЧП.	158

Техредактор *М. Седлосич.*

Здано до складання 19/V 1934 р. Підписано до друку 2/VII 1934 р. Партвидав № 441. Головліт 17/V 1934 р. № 1985. Зам. № 3275. Тираж 6500. Папір 72 × 110¹/₁₆ × 10¹/₁₆ др. арк. (122.000 др. знаків у 1 арк. газету). Вийшла друком у липні 1934 р.

Книжкова ф.-ка ДВРШ ім. Г. І. Петровського

ПАРТВИДАВ ЦК КП (б) У

замість журналів „Прапор Марксизма“ та „Економіст-Марксист“

ВИХОДИТЬ

новий двомісячний ТЕОРЕТИЧНИЙ ЖУРНАЛ під назвою

ПІД МАРКСО-ЛЕНІНСЬКИМ ПРАПОРОМ

(Орган ВУАМЛІН)

РЕДКОЛЕГІЯ :

З. А. Ашраф'ян,
О. П. Дзюніо (відпо-
відальн. редактор),
А. Ф. Мілославін,
П. В. Хайцер,
Г. В. Шахар

Журнал „ПІД МАРКСО-ЛЕНІНСЬКИМ ПРАПОРОМ“ є бойовий орган марксизму-ленінізму, що веде боротьбу за генеральну лінію партії, за марксистсько-ленінську теорію, проти всяких ворожих пролетаріатові теорій, з всякого роду опортунізмом, з вульгаризаторством і спрощенством марксистської теорії.

„ПІД МАРКСО-ЛЕНІНСЬКИМ ПРАПОРОМ“ має ціллу глибоку марксо-ленінську розробку суспільних наук, методологічних проблем природознавства, теоретичне висвітлення завдань, висуваних будівництвом соціалізму і міжнародною класовою боротьбою.

„ПІД МАРКСО-ЛЕНІНСЬКИМ ПРАПОРОМ“ особливу увагу приділяє теоретичному висвітленню питань соціалістичного будівництва на Україні.

„ПІД МАРКСО-ЛЕНІНСЬКИМ ПРАПОРОМ“ провадить не-примиренну боротьбу, як з українським націоналізмом, що є на Україні головною небезпечкою, так і великодержавним шовінізмом проти всяких перекручень ленінської національної політики. Журнал веде боротьбу за будівництво соціалістичної змістом і національної формою культури

„ПІД МАРКСО-ЛЕНІНСЬКИМ ПРАПОРОМ“ друкує статті, огляди, критику і бібліографію з основних питань марксизму-ленінізму, матеріалістичної діалектики, історичного матеріалізму, історії класової боротьби, революційного руху, критики фашизму і соціал-фашизму, світового господарства і світової політики, теоретичної економіки, теорії радянського господарства, літератури і мистецтва, радянського будівництва і права, природознавства і техніки.

„ПІД МАРКСО-ЛЕНІНСЬКИМ ПРАПОРОМ“ має завдання систематично висвітлювати розвиток науки як в УСРР і СРСР, так в капіталістичному світі. Журнал відкидається на науковій поділ і регулярно висвітлює роботи марксистсько-ленінських наукових установ (ВУАМЛІН, Комнакадемія, ІЧП і інші марксо-ленінські установи).

„ПІД МАРКСО-ЛЕНІНСЬКИМ ПРАПОРОМ“ розрахований на широкий партійний актив, наукових працівників, викладачів і слухачів вишів, керівників партійної сіті пропаганди ленінізму.

ПЕРЕДПЛАТНА ЦІНА

з травня до кінця року — 10 крб. Ціна окремого номера 250 ●
Передплату приймають: всі філії Союзпечати, поштові філії, листиноші, громадські організації преси на підприємствах, установах та інститутах, а також безпосередньо видавництво ●

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: Харків, вул. К. Лібкнехта 33. ●

До журналу „Лід марксо-ленінським прапором“ № 1

ПОМІЧЕНІ ПОМИЛКИ

Стор.	Рядок	Надруковано	Треба читати
49	19 зверху	зроблимо	зробимо
61	9 „	авжди	завжди
61	10 „	вчитьсяс	вчиться
68	4 „	залилося	залишилося
85	15 „	угрунтувати	обгрунтувати
89	9 „	бутитим	бути тим
92	7 знизу	віддавала	предоставляла
98	3 зверху	0 км.	40 км.
98	27 знизу	меншовиківн	меншовики
104	3 зверху	Воєнні	В основі
104	7 знизу	даці	далі
120	10 „	О. М. Одріанова	О. М. Адріанова
133	16 „	сказанням	сказані ним
134	7 зверху	Н .Н. Попев	Н. Н. Поппе
134	12 знизу	марксизм це нова світова релігійна докрина,	марксизм не нова світова релігійна докрина,
135	22 зверху	першорядної уваги	першорядної ваги
140	24 „	бавовняних тканин	бавовняних ткачів
143	5 знизу	спадної радіючості	спадної ролючості
143	28 „	т III, р. Озд.	т, III, розл.
149	11 „	від прослівих	від промислових
149	28 „	автори не підкреслити	автори не підкреслили
154	4 зверху	що сотять	що стоять